

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

47. ISTUNGJÄRK

3.–5. september 1991

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 47. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG

3. september 1991.....	3
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	3
Iseseisvumise programmist ja selle realiseerimise abinõudest.....	8
Kohtla-Järve Linnavolikogu mõningatelt liikmetelt saadikupuutumatus võtmise kohta.....	31
Eesti Vabariigi kaitsejõudude moodustamise kohta.....	34
Eesti Vabariigi seaduse "Mõningate muudatuste tegemise kohta Eesti NSV kohalike rahvasaadikute nõukogude valimisseaduses" eelnõu teine lugemine.....	45
Eesti Vabariigi Põhiseaduse Assamblee valimistest ning assamblee tööülesannetest ja töökorraldusest	47

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 47. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG

4. september 1991.....	80
Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" (alkohoolsed joogid) eelnõu teine lugemine.....	80
Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" (naftasaadused) eelnõu teine lugemine.....	82
Eesti Vabariigi 1991. aasta lisaelarve teine lugemine	94
Eesti Vabariigi Põhiseaduse Assamblee valimistest	102
Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumisest" eelnõu kohta.....	113

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 47. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG

5. september 1991.....	120
Eesti Vabariigi 1991. aasta lisaelarve kolmas lugemine.....	120
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete võimalikust osalemisest NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee informatoritena	122
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muutmisest.....	141
Eesti Vabariigi välisinvesteeringuseaduse eelnõu teine lugemine	150
Eesti Vabariigi seaduse "Maksusoodustustest väliskapitaliga ettevõtetele" eelnõu esimene lugemine	160

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

47. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

3. september 1991

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja (M. Lauristin)

Lugupeetud Ülemnõukogu, asume siis eilset päeva täna enne lõunat nii-öelda tagantjärele tegema.

Palun kohaloleku kontroll! Kohal on 77 saadikut, puudub 27.

Kõigepealt lepiksime kokku meie seekordse, ikkagi veel täiendava istungjärgu töökorralduse. Juhatus arutas täna selle nädala tööd ja pakub välja, et me töötaksime praegu kaks tundi, siis peaksime kaks tundi lõunavaheaega, mil ka komisjonid ja fraktsioonid kokku saaksid, ja siis töötaksime taas kella neljast kella kuueni. Ja ma ütlen kohe ka ära, et kella kuuest paluksin kodakondsuskomisjonil kokku tulla.

Homme alustaksime kell kaks, kusjuures pool kaks toimub juhatuse koosolek. Töötaksime kella kahest kuni kella kuueni ja kui vaja, siis pikendaksime ka homme õhtul tööd.

Ülehomme töötaksime nagu ikka kella kümnest kuni kella kaheni ja reedel sel nädalal ei töötaks, kui meil vahepeal just pakulist vajadust ei teki. Niisugune on juhatuse kava ajakorralduse suhtes.

Nüüd aga sisulisest töökavast. Enne, kui me asume päevakorda läbi vaatama, täiendama ja kinnitama, vajaksime täiskogu kinnitavat otsustust ka nende aktide kohta, mis on saabunud juhatusele. Kõigepealt on meile esitatud, nagu te mäletate, haridusseaduse eelnõu ja samuti otsuseprojekt Eesti Vabariigi haridusseaduse rakendamise kohta. Juhtivkomisjoniks määrasime sellel arutelul teadus-, haridus- ja kultuurikomisjoni ning on ettepanek, et me tuleksime selle seaduse vastuvõtmise juurde novembrikuu jooksul.

Ma palun see juhatuse otsus kinnitada! Palun hääletada! Poolt on 69, vastu ei ole keegi, üks saadik on erapooletu. Otsus on vastu võetud.

Samalaadse otsuse paluksin teha punktis 2 märgitud Eesti Vabariigi eraõppeasutuste seaduse eelnõu ja rakendusotsuse kohta. Siin on samuti juhtivkomisjon teadus-, haridus- ja kultuurikomisjon ning ka seda pakutakse arutlusele novembris.

Palun, kes on selle poolt? Poolt on 70, 1 on vastu, 3 on erapooletud. Otsus on vastu võetud.

Järgmises punktis on teile kirjalikult pakutud Eesti kaubandusliku meresõidu koodeksi rakendusotsuse projekti arutamine novembrikuu jooksul. Vahepeal on aga selgunud täiendavad asjaolud. Nimelt on meie iseseisvumine teatavasti edenenu, meid tunnustavad teised riigid ja sellega on tekkinud põletav küsimus, mis lipu all meie laevad liiguvad ja kuidas on meie meresõit kooskõlas selle uue rahvusvahelise staatusega. Juhatus arutas täna seda ja leidis, et küsimus ei kannata enam novembrikuuni venitamist, vaid me peaksime seda arutama hiljemalt septembrikuu lõpus.

Kes on selle lahenduse poolt? Palun hääletada! Poolt on 73, vastuolijaid ja erapooletuid ei ole. Otsus on vastu võetud.

Neljandana on kristlike demokraatide saadikurühm esitanud ürikute maksudest vabastamise eelnõu. Ettepanek on esitada see eelnõu Ülemnõukogule arutamiseks oktoobrikuu jooksul. Kes on selle poolt? Palun hääletada! Poolt on 56, vastu 1, erapooletuid on 11. Otsus on vastu võetud.

Läheme nüüd 47. istungjärgu päevakorra juurde. Kõigepealt ma informeerin teid täiendustest, mis juhatus tegi kahjuks siis, kui see päevakord oli juba trükitud. Nii et ma palun teil lihtsalt päevakorda täiendada. Esimese punktina me peaksime täna ära kuulama valitsuse ettekande iseseisvumise programmist ja selle realiseerimise abinõudest, ettekandja – peaminister härra Savisaar. Kuulame selle ära informatsiooni korras koos küsimustele vastamisega. Mulle on saabunud ka üks küsimus härra Kostabi, Laari ja Maarendi allkirjaga, mille ma kohe peaministrile üle annan, et see läheks siis vastamisele informatsiooni käigus.

Päevakorrapunkt nr. 2, mis oleks nüüd siis nr. 3, näeb ette, et sellel istungjärgul toimub Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi 1991. aasta lisaelarve kohta" eelnõu kolmas lugemine. Juhatusel on laekunud majanduskomisjoni mõnevõrra ebatavaline ettepanek, mida toetas ka rahandusminister härra Miller, tühistada otsus teise lugemise lõpetamise kohta. Asi on selles, et teise lugemise lõpetamisest tänase päevani on toimunud reaalsed muutused Eesti riigi olukorras ja majandusülesannetes. Vahepeal olid meil ootamatud kulutused seoses invasiooniga, peale selle toob meie riikliku iseseisvuse tunnustamine kaasa terve rea uusi kulutusi, mis on seotud välisesindustega, täna arutatava kaitseseaduse realiseerimisega, piiride küsimuse lahendamise, juba praegu toimuvate läbirääkimistega jne. Ilmselt tuleb seoses riikluse kiire taastamisega kulutusi veelgi ja samal ajal teiseneb olukord selle 186 miljoni suhtes, mis olid teatavasti lisaelarves reserveeritud suhete reguleerimiseks NSV Liiduga. Seetõttu teevadki Rahandusministeerium ja eelarvekomisjon ettepaneku tühistada teise lugemise lõpetamise otsus ja tulla sel istungjärgul tagasi riigieelarve teise lugemise juurde.

Juhatus arutas seda ettepanekut ja leidis, et meie praegune murrang oli tõepoolest ettenägematu ja on toonud kaasa kõik need probleemid. Niisiis, me julgeme tulla teie ette palvega otsus riigieelarve teise lugemise lõpetamise kohta tõesti tühistada ja võtta sellel istungjärgul päevakorda teise lugemise jätkamine ning edaspidi teha ka kolmas lugemine. Ma paluksin see küsimus eraldi läbi hääletada, muidu me ei saa seda päevakorrapunkti vormistada.

Kes on selle poolt, et tühistada otsus riigieelarve teise lugemise lõpetamise kohta? Palun hääletada! Poolt on 75, vastu ei ole, 2 on erapooletud. Otsus on tühistatud.

Sellega pakub juhatus, nagu öeldud, päevakorda mitte ainult eelarve kolmanda lugemise, vaid ka teise lugemise jätkamise.

Punkt 5 teie päevakorraprojektis on seaduse "Välisinvesteeringutest Eesti Vabariigis" eelnõu teine lugemine. Majanduskomisjoni referent, kes oli juhatuse koosolekul, tegi komisjoni nimel ettepaneku käesoleval istungjärgul seda mitte arutada, kuna see projekt ei ole nii-öelda konditsioonis. Kas hr. Uluots tahtis sedasama öelda? Jah! Tähendab, on ettepanek jätta see 47. istungjärgu päevakorrast välja ja arutada seda järgmine esmaspäev, s.t. 48. istungjärgu esimesel päeval. Palun tõmmake see oma projektist maha. Selle asemel oleks meil võimalik arutada aga ka majanduskomisjonis arutusel olevat Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse eelnõu riiklike aktsiaseltside aktsiate müügi alustamise kohta. Kas hr. Uluots on juhatuse sellise ettepanekuga nõus? Palun, hr. Uluots!

Ü. Uluots

Ma tean, et Eesti Pank tahab esitada alternatiivse otsuseprojekti, aga see on siia maani laekumata. Kui see täna tuleb, siis ma kardan, et meie komisjon ei suuda neid kahte alternatiivset projekti läbi vaadata ja tulla sellel istungjärgul välja mingi konstruktiivse ettepanekuga. Ma väga kahtlen selles.

Juhataja

Nii et jätame järgmiseks istungjärguks?

Ü. Uluots

Ma mõtlen küll. Kui see tekst täna ilmub, siis me lihtsalt füüsiliselt ei jõua seda komisjonis läbi vaadata.

Juhataja

Palun, hr. Savisaar!

E. Savisaar

Lugupeetud kolleegid! Valitsus taotleb siiski kõnealuse projekti selle istungjärgu päevakorda võtmist. Kui ma õieti mäletan, on see Ülemnõukogule üle antud. Võimalik, et arutelu käigus võib tulla veel palju alternatiivseid projekte, aga ma ei näe mingit põhjust, et selle meie töökollektiividele, ettevõtetele ja lõppkokkuvõttes kogu ühiskonnale esmatahtsa küsimusega järjekordselt venitatakse, sest kuskilt on veel mingid projektid tulemas.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Majandus- ja eelarvekomisjon arutas tõepoolest seda küsimust ja siin kerkis esile järgmine probleem. Kui näiteks Venemaal, Vene NFSV-s on see tõepoolest seadus, mis hõlmab ka vastava rakendamise korra ja metoodika, siis meil on ainult poliitilised ja faktilised otsused. Me leppisime kokku, et härra Kamratov esitab oma ametkonna poolt meile projekti, valitsuse juhendi nende aktsiate müügi korra kohta. Senini pole meie komisjonil isegi mitte projekti. Komisjoni liikmena kahtlen samuti, kas me sel nädalal saame hakata siin saalis seda küsimust arutama.

Juhataja

Me kõik oleme ilmselt huvitatud, et see küsimus võimalikult kiiresti laheneks, eriti seoses sellega, et presiidium on peatanud riigiaktsiaseltside aktsiakapitali laiendamist puudutava otsuse, arvestades, et see seadus võetakse vastu sellel nädalal ja olukord laheneb. Lepime nii kokku, et majanduskomisjon ja ka härra Otsason pingutavad ning me saame küsimust sellel nädalal arutada. Võtame selle kiireloomulisena päevakorda niipea, kui selleks valmis ollakse. Kas sellega ollakse nõus? Nõus.

Läheme edasi. Järgnevates punktides praegu muutusi ei ole kuni viimase, 12. punktini, kus on üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu. Ka siin oli majanduskomisjon seisukohal, et sellel nädalal ei ole ta veel küps seda esitama. Kas see vastab tõele? Referendi arvamus oli selline. Härra Koha, palun!

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Meil oleks sellel nädalal vaja saada ühele poole põhilise probleemiga, mistõttu me ei peaks teiste majandusküsimustega tegelema. Kui me eelarvega ühele poole

saame, siis võib ehk edasi minna. Meil on ka kaks aktsiisimaksu seaduseelnõu lugemisel, mis samuti oma järge ootavad.

Juhataja

Aitäh! Nii et 12. punkt jääb samuti välja? Sellisel kujul me võiksime päevakorra kinnitada, kuigi ma ütlen juba ette, et juhatus on otsustanud praeguses olukorras iga päev kohtuda ning tulla võib veel operatiivseid muutusi. Praegu aga palun kinnitada päevakord arutatud kujul.

Kes on selle poolt? Palun hääletada! Poolt 64, vastu ei olda, 2 on erapooletud. Otsus on vastu võetud ja kinnitatud järgmine päevakord:

1. Valitsuse ettekanne iseseisvumise programmist,
2. Põhiseadusliku Assamblee moodustamisest,
3. Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi 1991. aasta lisaeelarve kohta" eelnõu teise lugemise jätkamine ja kolmas lugemine,
4. Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu (alkohol) teine lugemine,
5. Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu (naftasaadused) teine lugemine,
6. Eesti Vabariigi seaduse "Välisinvesteeringutest Eesti Vabariigis" eelnõu teine lugemine,
7. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete võimalikust osalemisest NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee informaatoritena" projekt,
8. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi kaitseväge moodustamise kohta" projekt,
9. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu vanematekogule ja juhatajale ajutiste volituste andmise kohta" projekt,
10. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muutmisest" projekt,
11. Eesti Vabariigi seaduse "Mõningate muudatuste tegemise kohta Eesti NSV kohalike rahvasaadikute nõukogude valimisseaduses" eelnõu teine lugemine,
12. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Välisriikide poliitiliste parteide tegevuse kohta" projekt.

On veel 2 küsimust, mis on seotud edaspidi päevakorda tulevate küsimustega. Ma palun teie ees olevas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu menetluses olevate asjade nimekirjas vaadata punkte 8 ja 9. Juhatuse palvel peaksime siin muutma Ülemnõukogu kinnitatud tähtaegu, milleks on

vaja Ülemnõukogu otsust. Punkt 8, Eesti Vabariigi kohtute seaduse ja kohtuniku staatuse seaduse eelnõu oli otsustatud arutamiseks esitada 1. septembriks. Juhatus leidis, et reaalne oleks see 50. istungjärgul, s.o. tänasest arvates 4. istungjärg, septembri lõpp – oktoobri algus.

Palun, kes on selle poolt, et viia nende eelnõude arutamine üle 50. istungjärgule? Palun hääletada! Poolt 63, vastu ei ole, 2 erapooletut. Otsus on vastu võetud.

Punkt 9 puudutab ajakirjandusseaduse eelnõu. Ajakirjanduskomisjoni ettepanekul palume Ülemnõukogul muuta selle eelnõu arutamise tähtaega. Me olime otsustanud seda arutada septembris, komisjon paneb ette tulla eelnõu juurde pärast Eesti Vabariigi põhiseaduse vastuvõtmist rahvahääletusel.

Kes on selle poolt, et ajakirjandusseaduse arutamine lükata ajale, kus meil on olemas põhiseadus? Palun hääletada! Poolt 60, 1 vastu, 8 erapooletut. Otsus on vastu võetud.

Sellega me oleme toonud veidi selgust oma eelolevasse töösse.

Iseseisvumise programmist ja selle realiseerimise abinõudest

Juhataja

Asume nüüd päevakorda täitma. Palun ettekandele, härra peaminister Savisaar!

E. Savisaar

Austatud Ülemnõukogu liikmed ja lugupeetud spiiker! Valitsus on välja töötanud ja esitab teile programmi riigivõimu- ja valitsusorganite tegutsemisest lähiaegadel uues poliitilises situatsioonis, mis on tekkinud seoses riigipöördekatse läbikukkumisega Nõukogude Liidus ja arvestades meie riiklusele rahvusvahelises plaanis osaksaanud tunnustust. Me nimetasime seda 3 x 3 programmiks ja selle sisuks on meie arvates vajalike sammude jada:

1) kolme nädala jooksul kindlustada Eesti iseseisvumise lähtetingimused ja muuta praegust protsessi, "kuuma kliimat" kasutades iseseisvumisprotsess pöördumatuks;

2) kolme kuu jooksul, s.o. aasta lõpuks realiseerida Eesti iseseisvus, rajada riikluse alused, formeerida ümber esmatähtsad institutsionaalsed struktuurid;

3) kolme aasta jooksul tuua Eesti välja majanduslikust ja poliitilisest kriisist, stabiliseerida ühiskond demokraatlikul ja turumajanduslikul alusel, luua eeldused meie integreerumiseks Euroopasse ning ühinemiseks ülemaailmsetesse struktuuridesse, mis oli seni mitmetel põhjustel võimatu.

Valitsus on seisukohal, et Eesti iseseisvumiseks on praegu soodne olukord.

Esiteks, Eesti on järjekordsest poliitilisest kriisist mitte ainult edukalt välja tulnud, vaid suutnud ka haarata initsiatiivi omaenda küsimuste otsustamisel ning mingil määral mõjutanud meist ida pool toimuvaid protsesse. Paigalseisust on üle saadud, meil on võimalus jälle edasi liikuda.

Teiseks, Nõukogude Liidus, tema endistes ja praegustes vabariikides toimub poliitiliste jõudude järsk polariseerumine ning kõigi silme all aset leidev üleliiduliste käsumajandusstruktuuride lagunemine on muutnud seniseid rõhuasetusi. NSV Liidu siseprobleemid on niivõrd teravnenud ja NSV Liidu jõuga kooshoidmine muutunud niivõrd koormavaks, et osa poliitilisi jõudusid NSV Liidus peab mõistlikuks sellest (vähemalt teatud piirkondade puhul) loobuda. Poliitiliseks peajooneks on saanud kõigi nende suveräniteedi tunnustamine, kes seda peavad vajalikuks. Muutunud on ka Balti küsimuse sisu. Kui varem oli probleemiks, kuidas Baltikumi NSV Liidu küljes hoida, siis nüüd on hakatud mõtlema sellele, kuidas Leedust, Lätist ja Eestist kui koormast vabaneda.

Kolmandaks, on pääsenud valla Balti riikide rahvusvahelise tunnustamise ahelreaktsioon. Lähtutakse Venemaa eeskujust, kes riigipöördekatsest võitjana väljus ning Balti riike tunnustas. Arvesse võetakse ka Nõukogude Liidu keskviimu lagunemist riigipöörde päevil. Rahvusvahelise tunnustuse laine on Balti probleemi NSV Liidu siseasjast muutnud rahvusvaheliseks küsimuseks ning ka Nõukogude Liit on sunnitud seda sellisena käsitama. Loetletud tegurite toimel on Baltikumis määramatus vähenenud, maailmale ja ka Nõukogude Liidule on saanud selgeks, milline peab olema Balti probleemi lõpplahendus. Tunnustatud on meie õigust olla iseseisev riik ja varem või hiljem tuleb tunnustas ka Nõukogule Liidu keskviimult. Millisel kujul ja millistel tingimustel me iseseisvume, on aga jäänud segaseks, kusjuures edaspidiste läbirääkimiste käigus võib see segadus isegi süveneda. Nõukogude Liit või vähemalt teatud jõud Nõukogude Liidus püüavad saavutada, et Eesti, Läti ja Leedu iseseisvumine toimuks temale võimalikult kasulikel tingimustel, säilitada Baltikumi vähemalt osaliselt sõltuvate puhverriikidena ja monteerida nende majanduslikku ning poliitilisse struktuuri ka revanšivõimalusi paremateks aegadeks. Kokkuleppimine Balti riikide iseseisvumise konkreetsetes tingimustes tähendab ilmselt väga tülikat ja keerulist perioodi. Oleme aastatega saavutanud üsna suure vilumuse, kuidas äratada ja ära kasutada üldpoliitilist huvi, nüüd aga jõuame praktiliste lahenduste tasandile, kus meil sellist vilumust ei ole. Seoses sellega väheneb lähiaegadel ilmselt deklaratiivse poliitika tähendus ning tähtsustub majandusjuhtide roll ühiskonnas.

Eesti on huvitatud sellest, et kokkuleppe saavutamise periood oleks võimalikult lühike ja lõpeks meie jaoks parimate tulemustega. Kokkulepete väljatöötamisele ning läbirääkimistele on vaja koondada Eesti Vabariigi kvalifitseerituimad inimesed, ükskõik mis ametis nad ka praegu ei oleks. Nendest struktuuridest, mis loodi omal ajal läbirääkimisteks niinimetatud Lavjorovi komisjoniga, praegu ilmselt ei piisa ja need on vaja muuta uuele olukorrale vastavaks.

Põhiküsimuseks jääb, kas me suudame kasutada soodsat poliitilist olukorda ning saavutada ja kinnistada oma iseseisvuse enne, kui olukord muutub, kui teised küsimused Balti probleemi nii poliitilises kui ka majanduslikus mõttes tagaplaanile tõrjuvad. Rong võib ära minna, kui venitatakse.

Eriti aktuaalseks muutub see küsimus siis, kui demokraatia võit Venemaal ei peaks kinnistuma ning poliitiliste jõudude paigutuses hakkavad taas tooni andma konservatiivsed ja reaktsioonilised jõud. Kui me küllalt kiiresti ei saavuta reaalselt iseseisvust, siis mõne aja möödudes võib määramatus Baltikumis uuesti suurened. Protsessid Nõukogude Liidus on mitmetähenduslikud ja võivad anda väga ootamatuid siirdeid, eriti kui silmas pidada, et ühiskond Idas jääb lähiaegadel igal juhul ebastabiilseks. Olukorda võivad mõjustada interreegnumi ületamine, Venemaa dominandi legaliseerimine ning tema ülekasvamine uueks liiduks, Venemaa vaesumine, mille tulemusena lagunemine jõuab ka Venemaa sisse jne.

Ma tahan rõhutada seda, et kui poliitiline situatsioon NSV Liidus peaks muutuma meile uuesti ebasoodsaks, siis säilib Nõukogude Liidul ka pärast meie iseseisvuse tunnustamist mitmeid võimalusi meie majanduse ja poliitika mõjutamiseks, kui me ei võta tarvitusele kiireid abinõusid oma iseseisvuse kindlustamiseks.

Soodsa poliitilise situatsiooni ärakasutamiseks ning Eesti iseseisvumiseks kavandab valitsus programmi, mille kohaselt I etapil (kolme nädala programm) nähakse ette abinõud riiklusele väga vajalike institutsioonide loomiseks, kodanikkonna tekkeks, teovõimelise ja tunnustatud riigivõimu kujunemiseks, territooriumi kontrollimiseks ning rahvusliku majanduse terviklikkuse tagamiseks.

Esimesel etapil püütakse kujundada olukord, kus ei meil enestel, Nõukogude Liidul ega ka muul maailmal ei oleks muud alternatiivi Eesti iseseisvusele. Sellega muudetakse Eesti iseseisvumine praktilise poliitika aksioomiks ja kõik otsused langetatakse sellest lähtudes.

Valitsus ei välista ka tulevikus olukorda, kus NSV Liidu keskvoim või teatud poliitilised jõud püüavad meid endiselt juhtida kõrvale eesmärgist ning pärssida iseseisvumisprotsessi nii palju, kui see on võimalik. Kui jõuvõtete kasutamise aeg on praeguseks möödas, siis majanduslike ja diplomaatiliste võtetega võidakse ikkagi püüda aeglustada Baltikumi

iseseisvumise protsessi. Konservatiivsete jõudude mõju NSV Liidus on säilinud. Ühtse ja jagamatu NSV Liidu või Vene rahvusliku teadvuse tõusu foonil ühtse ja jagamatu Venemaa idee on säilinud veel suurte inimrühmade teadvuses. Riigipöörde käigus sai lüüa äärmuslik reaktsiooniline tiib NSV Liidu poliitikas, Balti küsimuses on aga paindumatud, järeleandmatud ka mitmed konservatiivsed ringkonnad, kes putši otseselt ei toetanud. Kui arvatakse, et iseseisvumisprotsessi Baltikumis on võimalik pöörata tagasi, siis püütakse Balti riikide iseseisvuse tunnustamist vältida või edasi lükata.

II etapil (3 kuu programm) luuakse Eesti riikluse taastamise rahvusvaheliste lepingute süsteem, lepatakse kokku NSV Liidust lahkumise tingimustes ning saavutatakse rahvusvahelised garantiid Balti riikide iseseisvusele. Tartu rahu oli Eestile küllalt soodne, on iseküsimus, kas sel korral õnnestub saavutada sama soodsaid tingimusi. Läbirääkimiste edukus loob baasi Eesti riigi edasisele arengule, tagab Eesti riikluse ka varaliselt. Küsimus on selles, kui vaeselt või kui rikkalt me ikkagi läheme omariiklusesse. Sel perioodil pannakse paika NSV Liidu ja Eesti suhete tulevik pikemaks perioodiks. Lahendatakse küsimused, kui kiiresti viiakse Eestist välja Nõukogude armee, millistes piirides Eesti Vabariik taastatakse, millises ulatuses antakse üle relvastus, millistel tingimustel on meil võimalik investeerida NSV Liidu maavararikastesse piirkondadesse, kas kehtestatakse enamsoodustusrežiim kaubavahetuses, kas peame osalema ja millises ulatuses NSV Liidu sise- ja välisvõla tasumises jne.

Sellel etapil kujunevad ümber ka Eesti idasuunalised majandussidemed, mis tal olid liiduvabariikidaga. Üks osa neist säilib ja muundub riikidevahelisteks sidemeteks, teine osa osutub mittevajalikuks ja koormavaks mõlemale poolele ning hääbub paratamatult, kolmanda osa suhete ärajäämine kompenseeritakse uute kokkulepetega Läänes (näiteks üleminek rahvusvahelistele maksusüsteemidele, Euroopa standarditele jne.).

Kolmandal etapil (3 aasta programm) saab selgeks, kas Eestil õnnestub võtta kindel kurss Euroopasse või muutume arengumaaks, mis niivõrd-kuivõrd on küll poliitiliselt iseseisev, kuid majanduslikult tugevasti sõltuv teistest riikidest ning rahvusvaheliste organisatsioonide alalisest toetusest. See on väga karm periood, mil hajuvad paljud romantilised kujutelmad turumajandusest. Saab selgeks, et turumajandus on küll hästi läbi mõeldud, kuid kõigi ühiskonnaliikmete suhtes väga nõudlik süsteem. Need aastad näitavad ära, kas meie ühiskonnakord on stabiilne, kas me rahvusvaheliselt oleme usaldatav partner või mitte. Me ei tea veel, kas käsumajandusest ongi vastuvõetavat tagasiteed turumajandusse või mitte ning milline on selle ümberkorralduse hind.

Me oleme juba mõnda aega püüdnud rakendada demokraatliku ühiskonnakorralduse ning turumajanduse mitmeid regulaatoreid. Oleme aga selle pooleteise aasta jooksul ka kogenud, et lähtetingimustest tulenevalt võivad meie otsustused anda täiesti ootamatuid ja väärastunud tulemusi. Abinõud, mis mujal maailmas stimuleerivad, võivad meil hoopis pärssida ja vastupidi.

Siiski on Eestil olulised eeldused turumajandusele ja demokraatlikule ühiskonnakorraldusele üleminekuks. Meil on iseseisvumiseks soodne rahvamajanduse struktuur, oma energeetikabaas, üsna mitmekülgne tööstus ja arenemisvõimeline põllumajandus, 1,5-miljonilise elanikkonna jaoks suhteliselt hea haridussüsteem. Eesti oluline ressurss on tema soodne geograafiline asend. Ajalooliselt on meile omased rahvusvahelise suhtlemise tavad, ollakse küllaltki võimelised õppima teiste maade kogemustest. Teoreetiliselt ja organisatsiooniliselt ollakse uuele majanduskorraldusele üleminekuks üsna põhjalikult ette valmistatud. Eestile soodsad on olnud ka majanduslikud muudatused naaberriikides. Mitmete Põhjamaade majanduslik huvi Eesti vastu lähiaastatel tõenäoliselt kasvab. Ka Põhjamaades ollakse senisest enam orienteeritud Euroopale ning vajatakse seetõttu soodsamaid investeeringute piirkondi, kus kauba omahind võiks olla konkurentsivõimelisem. Arvatavasti säilib meile vastuvõetavas mahus ka idasuunaline majanduspartnerlus. Võib muidugi ehitada teoreetilisi mudeleid selle kohta, kuidas idanaabrid vähendavad järsult majandussuhtlemist meiega või muutuvad selle tingimused meile vastuvõetamatuks. Tänapäeva maailma praktikas on sellised autarkilised sammud siiski vähetõenäolised, nagu oleme juba kogenud Vahe-Euroopa maade najal. Kaubavahetuse järsk piiramine poliitilistel põhjustel NSV Liidu poolt tõi Vahe-Euroopale küll kahju, aga nüüd hakatakse ka NSV Liidus aru saama, et veel rohkem kahju tõi see NSV Liidule.

Eestil on olemas šanss jõuda Euroopasse, aga kas seda šanssi jätkub piisavalt kauaks ja kas me oskame seda kasutada, näitavad lähemad 3 aastat.

Järgnevalt ma käsitleksin ettekandes Eesti iseseisvumise lähtetingimuste kindlustamist, see on esimese 3 nädala programm. Teise ja kolmanda osa juurde tuleme siis, kui on saanud selgeks, milliseid tulemusi annab septembrikuu. Vastavalt tuleb siis teha korrektiivid ka kolme kuu ja kolme aasta programmi.

Esimeste küsimustena lähinädalateks püstitatakse programmis ajutiste kokkulepete sõlmimine valitsuste ja valitsusasutuste vahel, et fikseerida kättevõidetud positsioonid ja püüda reguleerida küsimused nendes valdkondades, kus pärast Eesti Vabariigi iseseisvuse väljakuulutamist on tekkinud õiguslik-poliitiline vaakum ja võib valla pääseda anarhia.

Ajutised kokkulepped valitsuse ja NSV Liidu valitsusorganite vahel valmistatakse ette ja püütakse sõlmida, pidades silmas järgmisi põhimõtteid:

- 1) võtta Eesti Vabariigi kontrolli alla seni NSV Liidu alluvuses olnud iseseisvuse seisukohalt otsustava tähendusega süsteemid;
- 2) elualadel, mida seni juhiti väljastpoolt Eestit, tagada piisavalt kvalifitseeritud riiklik juhtimine kodaniku seisukohalt vaadatuna;
- 3) hoida ära uute sotsiaalsete pingekollete tekkimine, eriti relvastatud süsteemides (armee, piirivalve), kus sotsiaalsed pinged, kui neid ei lahendata, võivad kasvada üle reaalseks poliitiliseks ohuks Eestimaale;
- 4) NSV Liidus tekkinud ja mitte väga kaua kestvas organisatsioonilises segaduses tuleks vältida meist sõltumatute ja meile kahjulike otsuste vastuvõtmist valdkondades, kus meil ei ole võimalusi oma seisukohta ellu viia, kui küsimused jäävad kahepoolset reguleerimata, teiste sõnadega, et neid küsimusi ei reguleeritaks ühepoolset ja nimelt Moskva poolt, on vaja kahepoolset leida neile vähemalt ajutised lahendused. Ajutised kokkulepped jäävad kehtima kuni alaliste riikidevaheliste kokkulepe sõlmimiseni. Praegu on ettevalmistamisel 23 kokkulepet, millest osa ilmselt ühendatakse, nii palju neid ei jää. 9 projekti üle käivad läbirääkimised.

Kokkuleppeid valmistatakse ette järgmistes valdkondades. Kõigepealt piiriküsimused. Siin tuleks nimetada kolme kokkulepet.

1. Protokoll Balti piirivalvevägede ringkonnaga ühise kontrolli sisseseadmiseks kontrolllabilaskepunktides Eestis ja kontrolli ülevõtmise alustamise kohta piki Eesti rannapiiri. See kokkulepe on väljatöötatud ja allakirjutatud.

2. Ajutine lepe NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komiteega Eesti maismaal piirikontrolli täielikust ülevõtmisest Eesti piirikaitseteenistuse poolt ja selle osalemisest merepiiri kaitsmisel, koostööst kaadri ettevalmistamisel ja Eesti piirikaitseteenistuse varustamisel NSV Liidu piirivalveüksuste järkjärgulisest väljaviimisest Eestist ning nende käsutuses olevate maa, hoonete, vana tehnika ja relvastuse üleandmisest Eesti Vabariigile. Need läbirääkimised käivad ja järgmine voor on Moskvast täna õhtupoolikul.

3. Vene Föderatsiooni ja Läti Vabariigiga sõlmitav protokoll majanduspiiri ületamise režiimi määramiseks kaksiklinnades Narva–Jaani linn ja Valga–Valka. Sellega on kavas ühele poole jõuda käesoleva kuu lõpus.

Sisekaitse küsimused. Kokkuleppe sõlmimine NSV Liidu Siseministeeriumiga, et allutada Eestis asuvad siseväed Eesti Vabariigi Siseministeeriumile ja kindlustada Eesti Vabariigi Siseministeeriumile tehnika ning relvastus.

Ajutise protokollide sõlmimine NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komiteega, et peatada Eestis julgeoleku tegevus ning tagada vara ja arhiivide säilimine; selle organisatsiooni likvideerimise ettevalmistamine Eesti territooriumil. Need läbirääkimised jätkuvad ja ilmselt viiakse ka lõpule homme.

Relvajõudude küsimused. Leppe sõlmimine NSV Liidu Kaitseministeeriumiga, et alustada NSV Liidu relvajõudude üksuste väljaviimist; määratleda põhimõtteliselt nende staatus Eesti territooriumil; peatada sõjaväeluure tegevus, tunnustada Eesti oma relvajõudusid; tagastada Eesti Vabariigile endise Eesti Vabariigi kaitseväge omand, üle anda Eesti Vabariigi Valitsusele sõjakomissariaatide ja tsiviilkaitse süsteem; sätestada NSV Liidu relvaüksuste Eesti Vabariigi Valitsusega kokkulepitud kohtades dislotseerumine ning allutada nende liikumine Eestis valitsemisorganite kontrollile; peatada NSV Liidu relvajõudude õppused Eesti territooriumil; tagastada sõjaväe käsutuses olev maa ja minna maakasutuses üle rendilepingutele; määratleda NSV Liidu sõjaväelaste ja nende perekonnaliikmete staatus ja neile antavad garantiid; määrata NSV Liidu relvajõudude esindaja, kes koordineerib kõigi väeliikide tegevust. Nendes küsimustes on kokkulepe NSV Liidu Kaitseministeeriumi ja Kindralstaabiga ja homme jätkuvad selleteemalised kõnelused, kus NSV Liidu poolt esindab NSV Liidu Kindralstaabi ülem hr. Lomov ja meie poolt mina koos riigiminister R. Varega. Me eeldame, et ka see kokkulepe on allakirjutatav lähema nädala või kahe jooksul.

Kokkulepe NSV Liidu Kaitseministeeriumiga NSV Liidu relvajõududes teeninud Eesti Vabariigi sõjaväelaste, ajateenijate tagasikutsumise kohta Eesti Vabariigi Valitsuse käsutusse. Ülemnõukogu esimees hr. Rüütel ja mina pöördusime selles küsimuses NSV Liidu Kaitseministeeriumi poole ja saavutasime positiivse kokkuleppe.

Tolliküsimustes protokollide sõlmimine NSV Liidu Tollikomiteega Eesti Vabariigi ühtse tolliteenistuse moodustamise kohta.

Viisade väljaandmise ja tunnustamise küsimustes kokkuleppe sõlmimine NSV Liidu Välisministeeriumi ja NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komiteega.

Õigusabialase informatsiooni vahetamine protsessuaalküsimustes, kohtu alluvuse jms. küsimustes. Lepingu sõlmimine Vene Föderatsiooniga, Läti Vabariigi ja Leedu Vabariigiga seni NSV Liidu alluvuses olnud infrastruktuuride – raudtee, merelaevanduse, side, tsiviillennunduse – kasutamise küsimustes. Protokollide sõlmimine vastavate NSV Liidu juhtimisorganitega, nendele alluvate Eestis asuvate objektide ülevõtmise korraldamisest ja koostöö organiseerimisest väljaspool Eestit asuvate majandussubjektidega, samuti ka Eesti riigilipu kasutamisest laevadel. Protokollide sõlmimine NSV Liidu valitsusega või

Välisministeeriumiga Eesti Vabariigi rahvusvahelistes organisatsioonides esindamise korraldamisest juhul, kui Eesti Vabariik pole seal veel esindatud ja soovib NSV Liidu abi.

Kokkulepped konsulaarküsimuste korraldamise kohta, kuni Balti riikides asutakse nende ülesannete täitmisele.

Raharingluse küsimustes kokkuleppe sõlmimine, tagamaks õigust NSV Liidu raha käibeks Eesti Vabariigis (Eesti Panga kontrolli all) kuni Eesti Vabariigi oma raha kasutuselevõtmiseni. Ka NSV Liidu rublade ületrükiks (märgistamiseks Eesti Vabariigi sümboolikaga) ja nende käibeks Eesti territooriumil kuni Eesti raha kasutuselevõtmiseni, kui selleks tekib vajadus.

Kokkuleppe sõlmimine Eesti Vabariigi postimärkide, NSV Liidus valmistatud ja Eesti Vabariigis käibel olevate postmarkide Eesti Vabariigi sümboolikaga ületrükkimisele võtmise kohta.

Samasugused kokkulepped on ka kindlustustegevuse ja panganduse küsimustes: NSV Liidu Riikliku Kindlustusega Eesti Vabariigi elanikele kuuluvate rahaliste vahendite säilitamiseks ja tagamiseks ning NSV Liidu Keskpangaga vastastikuste arvelduste jätkamiseks vastavalt sellele, kuidas reguleeritakse arvelduste süsteem Venemaal ja mujal NSV Liidu aladel.

Kahepoolsed majanduskokkulepped majandusliku koostöö ja kaubavahetuse küsimustes, et protokolliga tunnustada leppeid, mis 1991. aastal olid sõlmitud ja mis jäävad kehtima.

Tehnilise infrastruktuuri ühise kasutamise küsimused – post ja telefonside, raudtee-, õhu- ja torujuhtmetransport, mis läbib eri piirkondi, mitte ainult Eestit. Pensionikindlustuse küsimused, rahvusvaheliste sidemete küsimused jne. See on esimene probleemidering, mille kohta praegu ajutisi leppeid ette valmistatakse ja milles me peame vajalikuks esimese kolme nädala, esimese kuu jooksul kokku leppida.

Teine probleemidering puudutab rahvusliku majanduse terviklikkuse taastamist. Nimelt on Ülemnõukogu otsuse kohaselt Eesti Vabariigi territooriumil asuv üleliiduliste organisatsioonide, asutuste ja ettevõtete vara kuulutatud Eesti Vabariigi omandiks. Valitsus asub selle vara praktilisele kasutamisele Eesti Vabariigi huvides ja meie seaduste kohaselt. See tähendab, et toimub seni liidulises alluvuses olnud süsteemide lahutamine NSV Liidust, nende ülevõtmine ja allutamine Eesti Vabariigi jurisdiktsioonile. See puudutab tööstus-, ehitus- ja transpordiettevõtteid. Ma tahaksin rõhutada veel kord, et tööstusettevõtete tulek Eesti Vabariigi omandusse ei tähenda nende automaatset ümberprofileerimist ja väljakujunenud tootmissuhete katkestamist. Ka kahepoolsete kokkulepete sõlmimisel teiste riikidega arvestatakse nende ettevõtete huve. Nimetatud ettevõtete puhul on tõstatatud nende lahtiriigistamise ja privatiseerimise küsimusi. Valitsus on seisukohal, et need küsimused tuleb

lahendada analoogselt kõigi teiste Eesti ettevõtete omadega, mitte kehtestada selleks eraldi korda või informeerida lugupeetud Ülemnõukogu sellest, et on moodustatud komisjon, mida juhivad Rahvamajanduskomitee aseesimees Boriss Kirt ja Ülemnõukogu saadikutest härra Labassov. Komisjon töötab endiste liiduettevõtete privatiseerimise ja lahtiriigistamise küsimused läbi ja esitab vastavad ettepanekud Ülemnõukogule 1. oktoobriks.

Edasi tuleb üleliidulise alluvusega transpordifirmade küsimus. Raudtee ja õhustransport on väga tihedalt seotud väljapoole Eesti Vabariigi territooriumi jäävate ettevõtetega remondi, materiaal-tehnilise varustamise, dispetšjuhtimise jne. kaudu. Rahvamajanduse normaalse funktsioneerimise tagamiseks sõlmib valitsus vastavate ametkondadega ajutised kokkulepped transpordiettevõtete töö jätkamise tingimuste kohta. Edaspidi arvestatakse transpordisüsteemide spetsiifikat juba riikidevahelistes kokkulepetes.

Panganduse suhtes esitatakse Ülemnõukogule sel nädalal otsuseprojekt NSV Liidu Riigipanga Eesti Vabariikliku Kontori ülevõtmiseks Eesti Vabariigi omandusse ning tema ühendamise kohta Eesti Pangaga. Sellega saab Eesti Pank võimaluse reguleerida mõningal määral raharinglust enne oma valuuta sisseviimist. Samal ajal oleme seisukohal, et Eesti Pangal tuleb loobuda riigi keskpangale mitteomastest kommertstehingutest. Sel nädalal esitatakse ka eelnõu Hoiupanga ülevõtmise kohta. Teisiti ei ole võimalik kiiresti alternatiivset hoiupangasüsteemi luua. Siiani laekuvad Hoiupanka elanike säästud, muutudes altiks inflatsioonile ning saades NSV Liidu krediidiressursiks. Samal ajal on valitsusel kavas säilitada Eestis NSV Liidu Hoiupanga esindused, kelle kliendid on meie hoiustajad käesoleval ajal. Me ei välista võimalust, et lõppkokkuvõttes jõutakse NSV Liiduga niisuguse järelduseni, et kui NSV Liidul ei ole võimalik kõiki krediidiressursiks kasutatavaid hoiuseid Eestile tagastada, on mõeldav teha seda teatud perioodi jooksul, sedamööda kuidas NSV Liidu majandus tugevneb, ja osade kaupa.

See sõltub muidugi läbirääkimiste tulemustest. Ette on valmistatud ka tolliküsimus. Kuni vastavate Eesti õigusaktide kehtestamiseni tegutsetakse põhiliselt kehtiva NSV Liidu seadustiku ja reeglistiku alusel. Kuni tolliteenistuse sisseseadmiseni NSV Liidu või Venemaa poolt meie idapiiril võetakse Eesti läänepiiril arvesse ka NSV Liidu huve tolliküsimustes. Üldiselt oleme sellisel seisukohal, et see tolliteenistus, mida härra Arusaar on juhtinud, peab septembrikuu jooksul jõudma ka meie idapoolsele piirile.

Nüüd liiduliste ametkondade küsimus. Meil praegu on veel olemas terve hulk liidulisi ametkondi, mis on vaja tuua Eesti alluvusse. Meie territooriumil tegutsevad standardi-, hüdrometeoroloogiategenistus, liidulised inspeksioonid, üleliidulise alluvusega teadusasutused ja nende filiaalid. Seal, kus on vaja selgeid koostöösidemeid, sõlmime vastavad

koostöökokkulepped. Ja kui me rääkisime siin eelarve teise lugemise tühistamisest, siis valitsus toetas seda. Eelarves on vaja teha olulised muudatused, sest nendes ametkondades lõpeb liiduline finantseerimine ja meil tuleb nad üle võtta Eesti riigieelarvele, see aga muudab kogu finantseerimissüsteemi.

Riigireservid. Te teate, et Balti riikide territooriumil on moodustatud üleliiduline riiklike reservide haldamise ja ladustamise organ, mille juhtkond asub Riias. Valitsus on seisukohal, et kõigepealt tuleb Eesti haldusesse võtta meie territooriumil asuv NSV Liidu riigireserv. Seejärel lahendatakse koos Läti ja Leeduga riigireservi edasise hoiustamise probleemid, silmas pidades, et selleks on loodud vajalik infrastruktuur. Me pakume Lätile ja Leedule sellist varianti, et meil oleks riigireservi hoidmisel teatud tööjaotus. Ei ole mõtet jätta kasutamata kõiki neid hoidlaid ja ladusid, mis Baltikumis on kolme vabariigi peale kokku ehitatud ja organiseeritud. Samasse valdkonda kuuluvad ka majandustsooni küsimused. On kavas laiendada Eesti jurisdiktsiooni ka mandrilavale, lahendada kalapüügikvootide lahkkelid, läbi vaadata ja vajadusel vormistada uued seadusandlikud aktid, mis käsitlevad maapõuevarade kuuluvust, kasutamist ning arvestust. Vastavatele ametkondadele on antud ülesanne kuu aja jooksul teha inventuur ja esitada ettepanekud, mis nõuavad Ülemnõukogu või valitsuse otsust.

Kõigile kohalikele omavalitsusorganitele ja kõigile teistele maavaldajatele on antud ülesanne kuu aja jooksul vaadata läbi maa-alade ning hoonete eraldamise lepingud ja vajaduse korral ümber registreerida kõik otsused liiduliste asutustele maa eraldamise kohta, olgu need siis igaveseks või ajutiseks kasutamiseks, samuti hoonete ja maa ning muude rajatiste rentimise kohta.

Eraldi küsimus on teiste riikide omand ja siin on vaja Ülemnõukogu-poolset otsustust. Need on ettevõtted ja majandusobjektid, mis on teiste vabariikide omanduses või mille väljaspool Eesti territooriumi asunud liidulise alluvusega peaettevõtted on kuulutatud vastava vabariigi omanduses olevaks. Näiteks, kui Eestis on mõne liidulise ettevõtte filiaal ja Leningradis asuv peaettevõtte on kuulutatud Vene Föderatsiooni omandiks, kelle omand see filiaal siis sellisel juhul on? Kas ta on NSV Liidu omand, Venemaa või Eesti omand? Need on küsimused, kus iga ettevõtte staatus on kavas arutada läbi vastava vabariigiga. Põhimõtteliselt ei ole välistatud mõningate objektide valdamine ühiselt Läti ja Leeduga.

Viimase osana selles lõigus käsitleksin ma majandusalast seadustikku. Ministeeriumid ja riiklikud ametid teevad seni kehtinud seadustiku inventuuri ning esitavad kuu aja jooksul ettepanekud selle muutmiseks, tühistamiseks või uute normatiivaktide kehtestamiseks. Kuna probleem on kiireloomuline, on suurendatud ka ministrite volitusi nende haldusala

reguleerimisel.

Kolmas küsimustering on riigivõimu ühtsuse tagamine ja riigikaitse. Siin on jutt territooriumi määratlemisest ja kontrollist selle üle. Valitsus valmistab ette määrust, et tugevdada kontrolli majanduspiiril, viia sisse tollideklaratsioon, käivitada transpordis reisijate kontroll, viimistleda tollistatistika süsteemi ning suurendada nõudlikkust kontrolli operatsioonides. Samal ajal alustame kontrolli läänepiiril ja septembri lõpuks saab allakirjutamiseks valmis ka Eesti-Läti riigipiiri maismaaosa kohta käiv riikidevaheline leping.

Omaette küsimus on ebaseaduslike formeeringute laialisaatmine, millega me oleme alustanud, või riikliku kontrolli kehtestamine nende tegevuse üle. Pean teid informeerima, et järgmisel nädalal vaatab valitsus läbi Kaitseliidu avalduse tema rakendamise kohta riiklikes struktuurides.

Omaette küsimus on ka regulaarreservi loomine, väljaõppe korraldamine, piiripunktidesse paigutamine ja politseiteenistuses kasutamine. Oleme arvestanud, et septembrikuu jooksul võtame vabatahtlikena regulaarreservi – või kui täna selline otsus vastu võetakse, siis juba kaitsejõududesse – 800 kuni 1000 inimest. Regulaarreservi väljaõppeks on kavandatud ulatuslik koostöö NSV Liidu demokraatliku ohvitseride organisatsiooniga "Štšit" ja teiste organisatsioonidega. Vastavad kokkulepped on olemas. Samal ajal on asutud formeerima ohvitseridekorpust, Eesti Ohvitseride Liidu moodustamine on kavandatud 8. septembrile.

Nüüd küsimus, mis nõuab Ülemnõukogu-poolset otsust. See on Eesti Tehnikaspordi Liidu viimine Piirikaitse Ameti alluvusse ning vajaduse korral tema riigistamine. See puudutab endist ALMAVÜ-d, kes vahepeal on saanud Eesti Tehnikaspordi Liiduks. Valitsuse ettepanek on see organisatsioon riigistada ja luua selle kaudu materiaalne baas kaitsejõududele. Sellest muidugi ei piisa, aga midagi see siiski annab.

Septembris on meil plaanis välja kuulutada uus kutsumine tööteenistusse, et sulatada see sujuvalt sõjaväe- ja riigiteenistusse pärast vastavate seaduste vastuvõtmist. Samal ajal käib sõjaväe- ja riigiteenistuse seaduse eelnõu ettevalmistamine. Me loodame nendega valmis saada oktoobri alguseks.

Omaette küsimus on Eesti omariikluse julgeoleku tagamine ja terrorismiga võitlemine, riikluse vastu suunatud kuritegudega võitleva juurdlusbüroo loomine, Riikliku Julgeoleku Komitee tegevuse peatamine ja selle likvideerimised asumine, kaitsepolitsei ja politseireservi tugevdamine uue kaadriga, vajalike tehniliste vahendite ja relvastuse hankimine. Ka Eesti Vabariigi riigisaladuste hoidmise abinõude rakendamiseks valmistatakse ette spetsiaalset dokumenti, sest meil on põhjust arvata, et infoleke meie riiklikest struktuuridest on väga laialdane.

Ma nimetaksin veel mõningaid dokumente ja otsuseid, mis praegu on tegemisel. Need on NSV Liidu relvajõudude sõjaväevande tühistamine Eestist sõjaväkke kutsutute puhul, seadusandlike aktidega vastuolus olevate kohalike omavalitsuste otsuste tühistamine. Täna on härra Vähi Kirde-Eestis ja teeb sealsetele volikogudele ettepaneku enne 15. septembrit tühistada konkreetselt kõik need otsused, mis on vastuolus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja valitsuse dokumentidega. Kui need volikogud ei ole 15. septembriks seda vabatahtlikult teinud, siis esitab valitsus teile nende otsuste loetelu, mille tühistamist me taotleme, aga tuleb pidada silmas, et valitsuse ja Ülemnõukogu otsustega vastuolus olevaid dokumente on vastu võtnud omavalitsusorganid ka mujal Eestis ja valitsus nõuab nende käest täpselt sedasama.

Edasi küsimus, mis puudutab vanade, seni kehtivate vabariigi riigivõimu- ja valitsemisorganite tänase situatsiooniga vastuolus olevate otsuste tühistamist. Püüame praegu teha inventuuri kuni 1940. aastani välja, aga kuna see on nii ulatuslik ja sügavuti minev töö, siis hakkame teile tegema seaduste tühistamise ettepanekuid ikka ainult osade kaupa sedamööda, kuidas me ise nendega edasi jõuame.

Kontrollifunktsioone täitvate ametkondade tegevuse tugevdamine. Me leppisime härra Hindrek Meriga kokku, et nädala pärast võtame kokku kõik kontrollivad inspektsioonid ja ametkonnad ning püüame muuta nende töö uuele situatsioonile vastavaks.

Küsimus on administratiivvastutuse kõrvalekaldumatus tagamises ja meil on siinkohal palve Ülemnõukogule: juba tükk aega on läbivaatamisel eelnõu, mis käsitleb vastutust statistiliste andmete esitamise eest ja me palume lülitada see ikkagi ülejärgmisel nädalal Ülemnõukogu istungjärgu päevakorda. Praegu me oleme olukorras, kus juhtimine ja ka analüüs on muutunud keeruliseks, terve hulk asutusi ja ettevõtteid hoiab kõrvale statistiliste andmete esitamisest ning ei ole mingeid sanktsioone, millega neid korrale kutsuda.

Muidugi on kavandatud ka teisi abinõusid riiklust kui ühtset juhtimissüsteemi ohustava omavoli vastu võitlemiseks, et vältida ühiskonnas juhitamatust ja sel pinnal poliitiliste kriiside tekkimist. Territooriumi kontroll ei tähenda ainult seda, et NSV Liidu relvajõud on Eestis dislotseeritud kindlates asupaikades ja nad ei liigu sealt meiega kokku leppimata, mitte ainult see ei ole territooriumi kontroll. Territooriumi kontroll tähendab ka seda, et on olemas kindel riigivõim, kellele allutakse, ning et see võim rakendab sanktsioone ükskõik kelle suhtes, kes ei täida tema korraldusi, vastasel juhul võib meil laieneda omavoli. See kasvab nagu lumepall ning olukord võib teatud etapil muutuda kontrollimatuks. Ma ei kahtle, et ka Eestis endas on piisavalt jõude, kes hakkavad šokiseisundist üle saama ning võivad hakata pilduma kaikkaid riigi kodaratesse. Ma ei taha ära sõnuda, aga parlament peab teadma minu veendumust, et

kodukootud terroristide ja saboteerijate lainet võib oodata. Seetõttu on kõik need sammud, mis me teeme Eesti riikluse tugevdamiseks, väga aktuaalsed ja väga kiired.

Teine riiklusega seotud küsimusteriing puudutab kodakondsust. Me oleme seisukohal, et kodakondsuse küsimus on vaja lahendada juba I etapil, s.o. lähema kolme nädala jooksul, sest kodakondsus on ikkagi riikluse määramise üks kriteerium. Kodakondsus oleks riigivõimuorganite formeerimise aluseks valimistel ja oleks vajalik kooskõla leidmiseks eesti rahva ja vene kogukonna vahel Eestis.

Eile õhtul oli meil nõupidamine Ülemnõukogu esimehe juures. Me oleme seisukohal, et järgmiseks nädalaks tuleb valmistada ette Ülemnõukogu poliitiline otsus kodakondsuse kohta ja 2 nädalat hiljem tulla välja seaduseelnõuga. Sellega kaasnevad niisugused küsimused nagu Nõukogude Liidu passide staatuse määratlemine Eesti territooriumil, Eesti Vabariigi isikutunnistuste kasutusele võtmine ja Ülemnõukogu seisukoht selles asjas. Me siiski palume, et Ülemnõukogu Presiidium võtaks oma järgmisel või ülejärgmisel istungil seisukoha Eesti Komitee isikutunnistuste suhtes, seda taotlevad ka maakonna- ja linnavalitsused.

Kolmas valdkond on konstitutsioonilise ja riikliku esindatuse küsimused. Siia alla kuuluvad Põhiseadusliku Assamblee töölerakendamine, põhiseadusest tulenevateks seadusandlikeks muudatusteks vajalike ülevaatlike seaduste loetelu koostamine, välisesinduste töölerakendamine vastavalt rahvusvahelisele protokollile, riikliku sümbolika korrastamine ja pidulike ürituste protokollilise väljatöötamine. See on meil plaanis küll septembri lõpuks, aga peab teadma, et ka sellega tegeldakse. On mitmeid teisigi asju, mis pealtnäha on küll vähetähtsad, aga tegelikult aktuaalsed. See on Eesti Vabariigi õigusaktide jooksev tõlkimine vähemalt inglise keelde, see on Eesti NSV nimetuse kaotamine õigusaktidest ja muust dokumentatsioonist, juriidiliste isikute nimetusest jne.

Neljas küsimusteriing on idasuhted ning majandusliku koostöö korraldamine NSV Liidu ja selle vabariikidega. Me peame siin oluliseks kohe pärast NSV Liidult tunnustuse saavutamist nimetada Eesti Vabariigi Valitsuse esindus kiiresti ümber Eesti Vabariigi saatkonnaks NSV Liidus, korraldada ümber tema tegevus ja leida kaader, kes esindab edaspidi meid kõigis küsimustes suhtlemisel nii NSV Liidu kui Venemaaga. Saatkonna juurde on vaja moodustada ka majandusesindus.

19. ja 20. septembril on Tallinnas kavandatud läbi viia valitsustevaheline konsultatiivnõupidamine, s.o. sama protsess, mis algas m.a. augustis. Seal on kavas määratleda põhimõtte edaspidiseks horisontaalsuhtlemiseks nii nende vabariikidega, kes edaspidi tegutsevad Nõukogud Liidu raames, kui ka nendega, kes on iseseisvuse

positsioonidel. Samuti on päevakorras Balti riikide ja Vahe-Euroopa maade majandussuhtluse edasine korraldamine.

Domineerima hakkab ilmselt eelkõige bilateraalne kaubavahetus ja täiesti tõsiselt tuleb arvestada võimalust, et juba 1992. aastast sõlmitakse meiega kokkulepped peamiselt maailmaturu hindade alusel isegi meile eeldatavalt soodsama kliiringkaubavahetuse korral. Vahendusfirmade kohta, kellel on potentsiaali koostööks idaturuga, võtab valitsus nende tegevuse soodustamiseks järgmisel nädalal vastu määruse, et suurendada kaubaressursside ostmist vabariigile rublade eest. Mul oleks hea meel, kui need saadikud, kes on tihedamalt seotud äritegevusega, näiteks Tähiste ja teised, selles töös kaasa lööksid.

Me oleme ka seisukohal, et Eesti Pangal tuleb kiiresti lahendada küsimus, kuidas teha arveldusi meie pankade ning NSV Liidu, Venemaa ja teiste riikide pankade vahel.

Ettevalmistamisel on valitsuse otsus nii ida- kui läänesuunalise transiitveo kohta. Seni pole transiitveo korraldamise teave olnud küllalt ülevaatlik, transiitveosed on tollivabad. Siin on vaja kiiresti saada kõigepealt ülevaade ning leida siis mõlemad pooli rahuldav lahendus.

Nii NSV Liidu kui ka eri vabariikidega 1992. aastaks sõlmitavate kaubavahetuskokkulepete projektid sõltuvad sellest, milliste riiklike otsustusteni staatuse kohta jõuab NSV Liidu Rahvasaadikute Kongress. Need on meil põhiliselt ette valmistatud. Materiaalsete Ressursside Ministeerium vaatab nad veel kord läbi ja me oleme valmis korraldama läbirääkimisi vabariikidega ning paneme selle protsessi eeldatavalt käima pärast 20. septembrit, siis kui on toimunud kuuendad Tallinna konsultatsioonid, kas me peaksime majanduskoostöös põhimõtteliste otsusteni jõudma.

Eraldi küsimus, mille kallal meie inimesed ka praegu töötavad, on muidugi kõik see, mis on seotud kogu veeremiga, s.t. vagunite, lennukite ja laevadega. Kuidas seada sisse arvestused nende üle, korrastada veoste edaspidine liikumine jne. Siis veel torujuhtmed, eelkõige gaasi- ja naftajuhtmed, teed, raudteed ja elektriliinid, õhuliinid, sealhulgas ülelennud, side, telegraaf, post kuni kosmosekanaliteni – see kõik kuulub siia.

Varemgi on aeg-ajalt kerkinud küsimus meie varem liidulises alluvuses olnud ettevõtete osalemisest üleliiduliste assotsiatsioonide ja teiste organisatsioonide töös, kas siis üleliidulistes või vabariikidevahelistes või milliseks nad lõpuks välja kujunevad. Valitsus on niisugusel seisukohal, et seda tuleks toetada, kui see ei muuda omandisuhet, ei tekita uut alluvussuhet ja kui selle kaudu toimub ida rublakapitali mõistlik kaasamine meie majandusellu.

Viies küsimustering on majanduslikud ja poliitilised suhted Läänega. Esimest korda viimase poole sajandi jooksul on Eesti ees avanemas ka maailmaturg ja meil on käes praegu ideaalne

moment pöörata Lääne senine poliitiline huvi majandushuviks. Tuleb ära kasutada lähem kuu aega. Poliitiline huvi selle ajaga hajub, kui see muutub aga püsivamaks ja kindlamaks majandushuviks, siis me oleme olulise sammu edasi läinud. Muidugi tähendab see, et me satume sügavasse vette ja meie ujumisoskus on igal juhul kehvapoolne, aga kuival maal harjutamiseks meil aega enam ei ole ja seda šanssi tuleb kasutada.

Rahvusvaheliste organisatsioonide tasandil on lähinädalate ülesandeks kokku leppida Eesti Vabariigi liikmelisus või siis meie iseseisvuse taastamise suhtes vähemalt mõneski sellise tasemega rahvusvahelises organisatsioonis nagu ÜRO, Rahvusvaheline Olümpiakomitee, Haagi Rahvusvaheline Kohus. Analoogiliselt Ungari ja teiste Vahe-Euroopa riikidega kavatseme taotleda vastuvõtmist Euroopa Majandusühendusse ja osalemist seal assotsieerunud liikmena. Järgmine nädal me kuulame valitsuses ära Olümpiakomitee ettepanekud, kuidas saavutada, et Eesti sportlased võistleksid Eesti Vabariigi nime all nii Albertville'i kui Barcelona olümpiamängudel.

Üks oluline nõupidamine, millest tahan teid informeerida, on kavandatud 23. ja 24. septembrile. Nimelt toimub Tallinnas Balti Riikide Nõukogu järjekordne istung, seekord peaministrite tasemel, milles osalevad ka 5 juhtiva rahvusvahelise finants- ja rahandusorganisatsiooni esindajad. Need on Rahvusvaheline Valuutafond, Maailmapank, Euroopa Rekonstrueerimis- ja Arengupank, Põhjamaade Investitsioonipank ning Euroopa Investitsioonipank. Sellel istungil kavatsetakse jõuda ka otsustusteni Balti riikide osalemise kohta nimetatud organisatsioonides. On selge, et teatud projekte me ei saa ikkagi esindada igaüks eraldi, vaid kõik kolm riiki koos. Ühtlasi me valmistame ette Balti tolliliidu lepingu ja loodetavasti kirjutavad kolme Balti vabariigi peaministrid nõupidamisel sellele alla. Kui me seda teeme, on tulemus see, et me vähendame oma lõunapiiril oluliselt tolliteenistust ning saame suunata rohkem jõude tolli ja piirivalveteenistuse korraldamiseks lääne- ja idapiirile.

Kavandatakse ka muid abinõusid Eesti, Läti ja Leedu majandusliku integratsiooni kiirendamiseks, Balti ühisturg on praegu aktuaalsem kui kunagi varem.

Me taotleme Eesti osalemist täisliikmena, septembrikuus Moskvast toimuval Helsingi inimõiguste konverentsil ja astume samme ka selleks, et Helsingi protsessi osalised riigid annaksid omapoolse garantii Eesti ja NSV Liidu vahelistele läbirääkimistele iseseisvumise konkreetsete tingimuste üle. Asi on selles, et kui ühel pool on suur NSV Liit ja teisel pool väike Baltikum, siis võivad otsused tahes-tahtmata kalduda suurema poole kasuks. Meil on vaja erapooletuid ja objektiivseid vahendajaid ja mitmed Euroopa riigid on juba väljendanud oma valmisolekut selles asjas osaleda.

Riikide tasandil on lähinädalate ülesandeks ühelt poolt konsulaarsuhete sisseseadmine esimeste välisriikidega ning juba ettevalmistatud majanduslepingute allakirjutamine mitmete Põhja- ja Vahe-Euroopa riikidega, eeskätt on jutt Vahe-Euroopast, Tšehhi ja Slovaki Vabariigiga on meil majandusleping alla kirjutatud, ette valmistatud on ka lepingud Ungari ja Poolaga. Ilmselt võime septembris jõuda sama kaugele ka mõne Põhja-Euroopa riigiga. Juba loodud on valitsuse tasemel riiklik organisatsioon "Eesti Välisabi" välisabi taotlemiseks, vastuvõtmiseks ja selle kasutamise koordineerimiseks.

Väga tähtsaks ma pean seda, et Välismajandusameti koosseisus on moodustamisel informatsioonibüroo, mille ülesanne on Eesti majanduse tutvustamine välismaailmale ning investeringuvõimaluste pakkumine nii uusettevõtluseks kui ka aktsiate ostmiseks senistes riiklikes aktsiaseltsides. Ühtlasi astub valitsus samme, saamaks esmalt abi ja krediite, mis on hädavajalikud nii Eesti omariikluse ülesehitamiseks kui ka tekkida võivate üliteravate n.-ö. igapäevaprobleemide lahendamiseks, näiteks energia ja toorme ostmiseks, seadmete muretsemiseks. Ma ei räägi praegu siin Hudsoni Instituudi projektist, millest viimasel ajal on juttu olnud. See on kavatsus rakendada teisel etapil, oktoobris-novembris. Valitsus taotleb lähema nädala jooksul välisinvesteeringute seaduse vastuvõtmist Ülemnõukogus. See peab saama kui mitte otsustavaks pöördeks väliskapitali kaasamisel Eesti majandusse, siis vähemalt meie hea tahte avalduseks. Praegu on ette valmistatud mitu valitsuse määrust, mida me tahame rakendada kohe pärast seda, kui Ülemnõukogu on vastu võtnud otsuse välisinvesteeringute seaduse kohta. Ette on valmistatud valitsuse määrus, millega liberaliseeritakse oluliselt välismajandustegevust ja väliskaubandust, kaotatakse ekspordi- ja impordimaks. Me oleme seisukohal, et Eesti peab saama minimaalsete tollikitsendustega riigiks.

Eesti Pangale teeb valitsus ettepaneku läbi vaadata välispankade Eestisse tuleku tingimused. Senised formaalselt NSV Liidu osalusel loodud Eesti territooriumil asuvad ühissetevõtted registreeritakse ümber Eesti ja vastavate välisriikide ühissetevõteteks, kuna seni on nad olnud NSV Liidu ja välisriikide ühissetevõtted. Enamik neist tuleb ümber registreerida, aga muidugi mitte kõik, sest mõningates neist on tõepoolest NSV Liidu või mõne liiduvabariigi kapital sees. Kavas on kaotada ka igasugused piirangud ühissetevõtete välisosalusele.

Järgmine küsimuste valdkond on majanduse igapäevane korraldamine, majandusreformi kiirendamine. Uues olukorras on vaja rohkem rõhku panna majanduselu igapäevasele korraldamisele. Meil ei ole praegu kedagi süüdistada, kui me ise ja meie kodu puhas välja ei näe. Eriti oluline on see praeguses olukorras, kus Tallinnas seavad end sisse teiste riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide esindajad. Ja sellepärast, kuigi see võib tunduda pisiasjana,

pöördus valitsus kõigi linnavalitsuste ja maa- ning vallavalitsuste poole, et asuda organiseerima massilisi puhastus- ja korrastustöid, kaasata pensionäre, õpilasi, alternatiivteenistuses olijaid, Nõukogude armees ajateenistuse katkestanuid jt. Iga ettevõtte ja organisatsiooni kohus iseenda ja oma linna ning kogu Eesti ees on lähema 2-3 nädala jooksul põhjalik korrastuskuur teha.

Sotsiaalabi vajavate töövõimeliste ja tekkivate töötute rahaline abistamine tuleb seostada nende tööga kommunaalmajanduses aga ka saagikoristusel. Sügisesed koristustööd põllumajanduses on vaja teha võimalikult kiiresti ja kadudeta. Kui vaja, siis suunata kartulivõtule appi õpilasi ja töötajaid teistest rahvamajandusharudest. Vaba raha arvel on kavas ka mujalt toiduaineid kokku osta, et sel viisil lähituleviku varud luua. Neis küsimustes valmistatakse ette valitsuse otsused.

Tuleb valmistuda talveks. Ülimalt aktuaalne on kütusevarude täiendamine. Küttepuude varumise paremaks korraldamiseks kehtestavad Metsamet ning linna- ja maavalitsused eri korra. Hulgikaubandusorganisatsioonid orienteeritakse kivisöe varude loomisele. Materiaalsete Ressursside Ministeerium vaatab koos linna- ja maavalitsustega üle ja täiendab metalltorude ning muude võimalike avariide likvideerimiseks vajalike materjalide varu.

Majandusorganisatsioonid peavad mõistma, et fondide ja limiitide ja tsentraliseeritud varustamise aeg on nüüd otsustavalt ja lõplikult ümber saanud ja tegema sellest oma järeldused. Igapähe tuleb luua oma varustussüsteem, tuginedes partnerite majandushuvidele, kasutades ära uusi organisatsioone nagu hulgikaubandusfirmad, börsid jne. Püüame ka ekspordi suurendada, et selle kaudu impordi kindlustada.

Majandusreformi kiirendamine peab looma meile uusi võimalusi, et süvenevatele majandusraskustele vastu hakata. Valitsus on seisukohal, et me peame mobiliseerima inimesi, muutma majandusorganisatsioone privatiseerimise kiirendamise kaudu aktiivsemaks.

Valitsus taotleb Ülemnõukogult kiiret seaduste vastuvõtmist, mis lubaks müüa kuni 20% aktsiatest ettevõtete oma töötajatele. Me oleme väga pettunud, et seda tänasesse päevakorda ei võetud. See protsess on kestnud juba maikuust saadik. Vaja on just nimelt poliitilist otsust!

See, et Venemaa Föderatsiooni Ülemnõukogu on arutanud ka instruktsioonide tasandit jne., on Vene Föderatsiooni küsimus. Nemad valisid teise tee, ma ei arva, et me peaksime praegu vähemalt paar nädalat instruktsioonidele pühendama. Vaielda võib nende asjade üle loomulikult väga palju.

Lähiaegadel on valitsusel kavas otsustada, kuidas müüa aktsiaid ka välismaalastele. Taotleme Ülemnõukogult ka monopoli- ja konkurentsiküsimusi reguleerivate seadusandlike aktide vastuvõtmist. Me esitame selle seaduseelnõu uuesti, kuigi me kevadel seda kord juba tegime.

Kui see seadus on kehtestatud, siis reorganiseerib valitsus Hinnaameti Hinna- ja Konkurentsiametiks ja võtab vastu ka vastavad määrused, mis on ette valmistatud.

Kohalike huvide paremaks arvestamiseks tahame otsustavalt kiirendada munitsipaliseerimist. Me valmistume lähema kuu jooksul munitsipaliseerima kommunaalmajandust, tervishoiu-, haridus- ja kultuuriasutusi ning osaliselt sotsiaalhooldussüsteemi ja samal ajal ka väikeprivatiseerimist kiirendama. Kui meil oli alguses kavas väikeprivatiseerimise seadus Eestis ellu viia kahe ja poole aasta jooksul, siis nüüd näeme võimalust lühendada seda perioodi poolteisele aastale. Sellel sügisel tahame ette valmistada ja läbi viia radikaalse kaubandusreformi, lähtudes seejuures põhimõttest, et ida- ja läänekaubandus ning sisekaubandus, igat laadi jae- ja hulgikaubandus on ühine tervik. Kaubanduspoliitikat hakkab suunama üks keskasutus, kaubanduses kiirendatakse privatiseerimist ja Ülemnõukogule esitatakse ettepanek ETKVL-i reorganiseerimise kohta.

Kavas on munitsipaliseerida endiste liiduettevõtete elamispind, laiendada korterite müüki. Me tahame oluliselt laiendada ametkondliku pinna müüki, samuti riikliku elamufondi müüki sellistes linnarajoonides nagu näiteks Saue, kus omaniku küsimus ei vaja erilist selgitamist. Ma loodan, et Saue küsimus, mis on antud otsustamiseks Ülemnõukogule, ka siin läbi läheb. Nii viisi saaks inimesed kasutada oma sääste, mis inflatsiooni tõttu väga kiiresti kokku sulavad. Kui me ei anna praegu privatiseerimiseks mingeid võimalusi, siis sellega me tekitame olukorra, kus inimesed lihtsalt kaotavad kogu oma raha, ja samal ajal hoiame kinni müüdist, et praegune rublakapital on hangitud mustal teel. Suurem osa sellest rublakapitalist, mis praegu Eestis on, on ikkagi ausate töönimeste aus tööraha ja me peame andma neile võimalusi seda raha kasutada. Muidugi, see on ainult osaline lahend, aga meil jääb alles veel piisavalt vara, mida osakute kaudu ja kroonide eest realiseerida.

Seitsmes ja viimane osa puudutab raharinglust ja pangandust. Valitsus taotleb, et Eesti Pank lähinädalatel hakkaks kontrollima raharinglust Eesti Vabariigis. Samane abinõu selleks on NSV Liidu Riigipanga ja Eesti Vabariikliku Panga ühendamine Eesti Pangaga. Kavas on kiirendada ka ettevalmistust oma rahale üleminekuks, luues selleks maksimaalse valmisoleku. Aga ma pean ütlema, et see ei ole siiski lähema kolme nädala küsimus, niisamuti nagu ka rubla sisekonverteeritavus.

Sularaha ringluse stabiliseerimiseks tahame kõigepealt saavutada kokkulepped NSV Liidu ajutise valitsusega, et me saaksime kuni krooni kasutuselevõtmiseni rublat kasutada ja vajadusel ta ületrükkida. Oktoobrikuus võtame võimalikult suures mahus kasutusele Eesti Vabariigi tšekiraamatu. Algul üksikisikutele, seejärel juriidilistele isikutele ja siis püüame seda kasutada ka nende juriidiliste isikute puhul, kes arvlevad teiste Balti riikide ja

Venemaaga. Vastavalt sellele, kuidas võetakse kasutusele tšekiraamatud, on kavas kehtestada ka lisapiiranguid sularaha väljamaksmiseks üksikisikutele.

Lõpetuseks ma tahaksin rõhutada, et Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine nõuab kogu Eesti ühiskonna mobiliseerimist. See nõuab üheselt mõistetavat riigivõimu, nõuab sõnadelt tegudele üleminekut. Me loodame, et tegusid tehes kujuneb välja ka Eestimaa liidrite uus põlvkond. Valitsus kutsub riigiametisse pooleks aastaks või kolmeks aastaks ettevõtete-organisatsioonide võimekaid töötajaid, et ühiselt realiseerida Eesti iseseisvumise ja Euroopasse jõudmise 3 x 3 programm. Me arvame, et saame paljude Eestimaa inimestega teha vastavasisulisi lepinguid ja olla niimoodi vastastikku kasulikud, aga praegu on riigiametisse uue jõu juurdetulekut vaja järsult kiirendada. Me kutsumegi üles kõiki neid, kellel on ideid, mida saaks kiiresti teha majanduselu edendamiseks ja Eestimaa iseseisvumiseks: ärge jätke neid ideid ainult endale!

Ma tahan öelda seda, et Eesti iseseisvumiseks kavandatud protsessid võivad mõnes osas venida, teises jälle kulgeda oodatust kiiremini. Oleks väga kena, kui 3 x 3 programmi esimene osa õnnestuks ka tegelikkuses realiseerida 3 nädalaga. Kui see aga ka näiteks 6 nädalaga ellu viiakse, oleme lõppkokkuvõttes ikkagi võitnud. Peaasi, et iseseisvusprotsess ei jääks vinduma. Sellesse dokumenti, mille ma teile ette kandsin, tuleb suhtuda muidugi paindlikult. Asi ei ole mitte alati konkreetses kirjatöös, vaid eesmärgis, mis selle programmiga on püstitatud. Nimelt, et Eestimaa iseseisvus on vaja saavutada võimalikult lühikese ajaga ja Eesti rahva jaoks soodsate tulemustega. Eesti Vabariigi Valitsus usub, et kõik riigivõimu- ja valitsusorganid ning kohaliku omavalitsuse organid teevad maksimaalseid jõupingutusi selle eesmärgi saavutamiseks. Tänan teid!

Juhataja

Härra Savisaar, kas teieni on jõudnud kirjalikud küsimused? Võib-olla alustaks siis nendele vastamisest.

E. Savisaar

Siin on saabunud kirjalik küsimus härradelt Kostabilt, Laarilt, Metsalt ja Maarendilt. Tuntakse muret, et Eesti Vabariigi majanduspiir on sama nõrgalt kaitstud kui nädalaid tagasi? Mis on valitsusel konkreetselt kavas ette võtta järgneva kolme nädala jooksul meie idapiiri määratlemisel ja kaitsmisel?

Ma tahaksin öelda kõigepealt seda, et mulle on natukene vastuvõtmatu selle küsimuse asetus, et Eesti Vabariigi majanduspiir on nõrgalt kaitstud jne. Ma olen mitmega teie hulgas

rääkinud, kes on sõitnud viimastel kuudel läbi Valgevenemaa, Leedu ja Läti Eestisse, ning kõik on olnud ühel meelel, et meie majanduspiir on ainuke tõsiselt võetav majanduspiir. Ma paluksin väga tõsiselt, et härrad Kostabi, Maarend, Laar ja Mets esitaksid järgmisel korral konkreetse materjali, miks nad väidavad, et majanduspiir on nõrgalt kaitstud, eriti võrreldes taustaga, võrreldes teiste vabariikidega, ja arutame siis selle läbi. Vastasel juhul pääseb ajakirjandusse järjekordne jutt, nii nagu räägiti teletorni äraandmisest, mida väga levitatakse ja mis on bluff.

Mida konkreetset on kavas ette võtta? Esimesena toaksin välja kokkulepete saavutamise naabritega, sest põhimõtteliselt sellised kokkulepped alla kirjutatakse. Sellest on nii Vene Föderatsiooniga, Pihkva oblastiga kui ka Leningradi linna ja oblastiga juba ammu juttu olnud ja see on ka teatud dokumentides fikseeritud, näiteks lepingus Leningradiga. Sisepoliitilistest kaalutlustest lähtudes ei olnud aga teine pool seni asjaks küps. Meil on andmeid, et nüüd ollakse selleks valmis. Teine moment on tolliliidu küsimus, mis peaks muutma meie piirikontseptsiooni üldse just nimelt lõunapiiri suhtes.

Ja kolmas asi, millest ma teile juba ka rääkisin, on abinõud väljaõppe tugevdamiseks, uute normatiivaktide vastuvõtmiseks ja materiaal-tehnilise baasi täiustamiseks. See on siis piiri tugevdamine traditsioonilises mõttes, mille kallal me praegu töötame. Suur osa sellest regulaarreservist on plaanis ette valmistada just nimelt piirikaitseks. Arvestades aga seda, et olukord piiril muidugi põhimõtteliselt muutub ja piiriteenistuse osa laieneb vähemalt suurusjärgu võrra, vältab piiri tugevdamine sedavõrd, et me temaga rahul oleksime, arvatavasti ikka aasta lõpuni. Kuuga me seda ei saavuta, kuuga suudame enda kontrolli alla võtta need uued lõigud.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Härra peaminister! Te ütlesite, et valitsus hakkab rakendama demokraatlikku ühiskonda ülemineku abinõusid. Te hoiatasite, et võib alata omavoli ja valitsus on valmis meetmeid rakendama. Seoses sellega ei ole teile ka ilmselt suureks üllatuseks, et vabariigis on algamas protsess, mida kogu maailmas nimetatakse nõiajahiks – direktoreid vallandatakse ja süüdistatakse riigipöördest osavõtus ilma kohtuliku uurimiseta. Valga 2. vene kooli direktor vallandatakse sellepärast, et ta veebruarikuus andis kooli saali kasutada minu kolleegi ja seltsimehe saadik Panfilovi esinemiseks. Praegu on arvukalt tõendusid selle kohta, et vabariik võib jõuda ajajärku, mida iseloomustavad kohtuvälised repressioonid. Seoses sellega on mul üks küsimus, kas valitsus ja peaminister isiklikult kavatsevad peatada selle võitluse poliitilise opositsiooni vastu? Nüüd võib alata ka teistsugune

protsess. Väga palju ilmub rahvuskangelasi, keda peetakse pühamaks Rooma paavstist endast. Mida peaminister sellest arvab? Tänan!

Juhataja

Enne kui härra Savisaar vastama hakkab, lepime nii kokku, et härra Novohatski on viimane küsija, s.t. 4 küsijat on veel. Härra peaminister peab lendama Moskvasse ja on oht, et ta jääb muidu lennukist maha. Aitäh!

E. Savisaar

Tõepoolest, ühelt poolt kangelaste ilmumine igast ukseaugust ja aknast ja teiselt poolt nõiajahi võimalus. Ma ei saa seda välistada, aga see laine tuleb muidugi peatada. Pidades silmas meie traditsioonilist mõistlikkust ja seda, et me ei ole ka varem äärmustesse langenud, ei usu ma siiski, et niisugustel asjadel oleks meie ühiskonnas suurt kandepinda. See, et neid küsimusi uuritakse, et vabariigi prokuratuur nendega tegeleb ja et valmistatakse ette nende kohtulikku uurimist, toimub kõik seaduste raames, s.t. selgitatakse välja, kes riigipöördega kaasa läksid ja kes mitte, seda ma pean täiesti loomulikuks, aga et sellest pääseks lahti mingi põhjendamatu nõiajaht, seda ei tohi juhtuda ja ma ei usu ka, et see juhtub.

H. Kostabi

Austatud proua juhataja! Austatud härra peaminister! Kõigepealt suur-suur tänu sisuka ja meile kõigile vajaliku ettekande eest. Ma viibisin eile majanduspiiril, rääkisin meestega pikalt ja laialt ja tean, et mitme mehe kohta tuleb üks tulirelv. Jäägu see meie sõjasaladuseks, kuid mul on nende piirikaitsjate nimel ka konkreetne küsimus. Kas 3 nädala jooksul kõik piirikaitsjad, kes on nii majandus- kui ka riigipiiril, olenevalt muidugi nimetusest, jõutakse relvastada tulirelvadega?

Ja teiseks, kas riigipiiri läbirääkimisel lähtub valitsus 1920. aasta Tartu rahulepingust või Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 18. jaanuari 1945. aasta seadlustest? Aitäh!

E. Savisaar

Me arvestame, et kolme nädalaga suureneb piirikaitsjate hulk mitu korda, võrreldes sellega, mis praegu on, ja me ei pea reaalseks neid selle aja jooksul tulirelvadega varustada.

Teiseks, valitsus ei pea riigipiiri läbirääkimisi. Me räägime praegu ajutistest kokkulepetest, riigipiiri läbirääkimised on riikidevahelised läbirääkimised ja see on omaette küsimus.

Milliste kontseptsioonidega läheb Eesti riik nendele läbirääkimistele, see on ikkagi riigi- ja valitsusorganite kui süsteemi või terviku otsus.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud hr. Savisaar! Üleminekuperioodil jäi mul mulje, et meie Ülemnõukogu töö oli pisut kaootiline. Tähtsad küsimused vaheldusid vähemtähtsate või päris tühistega. Kas teie arvates saaksime meie, valitsus ja Ülemnõukogu, koordineerida oma tegevust ja määrata kindlaks, millised seadused on vaja ennekoike välja töötada või vähemalt kehtestada esialgsed tähtajad, millal me nende kallale peame asuma? Tänan!

E. Savisaar

Me esitasime Ülemnõukogu juhatusele nimekirja umbes 20 dokumendi kohta, mida me pakume välja septembrikuu programmi. Seejuures ütlesime juhatusele, et valitsus tahaks neid koos juhatusega iga nädal läbi vaadata, et teha seal täiendusi, kuna meil ei ole endalgi mitmete aktide puhul selge, kas neid saab lahendada valitsuse otsusega või nõuavad need Ülemnõukogu otsust.

Paraku mitmed asjad ikkagi ei lähe nii, nagu me oleme taotlenud. Näiteks seesama 20% küsimus, mille arutamist ja vastuvõtmist ma täna hommikul juhatuses väga tõsiselt taotlesin, ka välisinvesteeringute ja monopolide vastu võitlemise küsimuse arutelu on tublisti hilineanud. Just prioriteetsed küsimused on kaua viibinud. Ma saan aru, et need on keerulised küsimused ja lahendused ei ole sugugi ühetähenduslikud, aga valitsus on need prioriteetidena üle andnud ja kõigest hoolimata tahaksime taotleda, et need koos juhatusega iga nädal kiirendatud korras läbi vaadataks. Andkem endale aru, et selle programmi järgi töötamine nõuab tõesti kõigi jõudude mobiliseerimist ja rohkem veel, sest see on kõige intensiivsem programm, mida me oleme kunagi esitanud või kaitsnud. Tema esitamine nii kokkusurutult lähtub sellest veendumusest, et praegu aega kaotades kaotame väga suuri šansse iseseisvumiseks paremate tingimuste loomisel.

J. Kass

Austatud peaminister! Usutavasti olete minuga nõus, et väga tähtis on tagada Eesti Vabariigi elanikele turvatunne. Vastasel juhul puudub stiimul Eesti Vabariigi ülesehitamiseks ja kaitsmiseks. Seoses sellega on mul küsimus: millal valitsus võtab vastu määruse, kus kõiki ettevõtjaid kohustatakse maksma töötajatele palka vähemalt sotsiaalse elatusmiinimumi ulatuses? Praegu, XX sajandi lõpul on Eesti Vabariigis levimas uus orjapidamise viis, sest

teisiti ei saa ma seda nimetada, kui palka makstakse 200 rubla kuus ja suvalistel põhjustel visatakse tööline ükskõik mis tunnil tänavale. Aitäh!

E. Savisaar

Valitsus on püüdnud sinnapoole, et elatusmiinimum oleks kaetud miinimumpalgaga. Väitlusi on tekitanud põhiliselt see, kas jutt on füsioloogilisest või sotsiaalsest elatusmiinimumist. See küsimus, mille te püstitasite, on praegu ka valitsuse ja ametiühingute vahelise kokkuleppe objekt, ja kui te väidate, et on piisavalt palju kohti, kus minimaalpalk ei vasta elatusmiinimumile, siis tuleb see läbi vaadata konkreetsete ettevõtete kaupa. Mul oleks hea meel, kui te mind või Arvo Kuddot sellest informeeriksite, sest me oleme üldiselt püüdnud selle poole, et minimaalpalk vastaks elatusmiinimumile. Me oleme just lähtunud sellest, kuigi mujal see nii ei ole. On palju riike, kus on välja kuulutatud väga kõrge elatusmiinimum, millest minimaalpalk jääb kaugel maha. Me oleme püüdnud sellest vahest üle saada. Ja ma usun, et need näited, mis te toote, on ikkagi ainult üksikud. Nii et põhimõtteliselt on sellised otsused olemas, tuleb tõhustada nende täitmise kontrolli.

A. Novohatski

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra peaminister! Tahan teile esitada kaks küsimust. Te rääkisite oma sõnavõtus Nõukogude rubla ja postmarkide markeerimisest. Ma ei saanud päris hästi aru, kuidas seda hakatakse tegema ja milliseks kujuneb siis juba trükitud kroonide saatus?

Mis puutub kaitsejõudude organiseerimisse, siis ma kordan oma ettepanekut. Oleks vaja, et ühelt poolt Venemaa või Nõukogude Liit või see, mis sellest Liidust järele jääb, ning teiselt poolt lääneriigid tagavad Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni vahendusel Eesti julgeoleku. Siis poleks meil vaja kulutada raha enesekaitsele. Pealegi on Panama, Grenada ja Kuveidi kogemused näidanud, et kulutused enesekaitseks pole iga kord õigustatud. Väikeriigil pole alati võimalik suurele agressorile vastu seista. Tahaksin teada teie seisukohta. Tänan!

E. Savisaar

Teises küsimuses ma olen teiega täiesti nõus: Eesti vajab rahvusvaheliste garantiide süsteemi nii ida kui ka lääne poolt. Ma olen sama meelt! See ei tähenda aga, et meil endal ei peaks olema teatud kaitsejõudusid.

Mis puutub teie esimesse küsimusse markeerimise kohta, siis jutt on nii käibivate postmarkide ülemarkeerimisest Eesti Posti poolt kui ka Eesti oma postmarkide rakendamisest. Meil on

plaanis teha seda novembrikuus. Kehtima jäävad aga mõlemad, ülemarkeeringuga NSV Liidu postmargid, mis praegu on käibel, ja teiselt poolt ka uued.

Mis puutub rahasse, siis kui te panite tähele, oma esinemises ma kasutasin väljendit "kui see on vajalik". Asi on selles, et me saadame oma inimesed Ukrainasse ja veel mõnda piirkonda, kus tahetakse hakata raha, s.t. Nõukogude rubla üle trükkima, et selle kaudu võtta raharinglus oma kontrolli alla. Seetõttu ma ei saa teile praegu täpselt vastata, kas me seda teeme või ei, eks seda otsusta siis rahareformi komitee. Aga kui me seda teed läheme, siis tahaksime NSV Liiduga kokkuleppe saavutada, sest rubla on ikkagi NSV Liidu raha.

Juhataja

Aitäh, härra peaminister! Küsimused on ammendatud. Tänan!

Kohtla-Järve Linnavolikogu mõningatelt liikmetelt saadikupuutumatusse võtmise kohta

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Juhatus esitab teile kiireloomulise küsimuse, mille kohta meil on juba kokkulepe olemas. Nimelt, kui me möödunud nädalal arutasime Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe olukorda, siis jätsime mäletatavasti otsuseprojektist välja selle punkti, mis käsitles Kohtla-Järva linnavolikogu esimehe Tsvinjovi ja linnavolikogu liikme Smirnovi vastutuselevõtmist, ja nõudsime, et selle kohta teeks meile ettekande peaprokurör, tuginedes vastavatele materjalidele.

Ma panen juhatause poolt hääletusele ettepaneku võtta see küsimus praegu kiireloomulisena päevakorda. Palun, kes on selle poolt? Palun hääletada! Poolt on 34, vastu 3, erapooletuid 1, küsimus on päevakorda võetud. Palun, hr. Urge!

L. Urge

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Vabariigi prokuratuur on algatanud kriminaalasja, et kontrollida Kohtla-Järve linnavolikogu saadikute Tsvinjovi ja Smirnovi tegevust NSV Liidus asetleidnud sõjaväelise riigipöördekatse ajal. Juba praegu kogutud materjalid tõestavad, et nimetatud volikogu saadikud Tsvinjo ja Smirnov toetasid aktiivselt erakorralise seisukorra komiteed võimuhaaramisel, mis seisnes eelkõige Kohtla-Järve linnas

erakorralise seisukorra kehtestamise katses ja sõjaväe abil infosulu loomises. Kuna Tsvinjov ja Smirnov on valitud Kohtla-Järve linnavolikogu saadikuteks, siis tähendab see, et nende kriminaalvastutusele võtmiseks peab kõigepealt lahendama nende saadikupuutumatus küsimuse. Seoses sellega ma pöördun teie poole taotlusega võtta nendelt saadikupuutumatus ning anda nende kriminaalvastutuse küsimuse otsustamine vabariigi prokuratuurile. Teile on jagatud välja vastav otsuseprojekt ja seletuskiri, ning kui on vaja, siis ma annan lisaseletust sündmuste kohta, mis puudutavad nende praegust süüd.

Juhataja

Aitäh, härra Urge!

N. Zahharov

Lugupeetud prokurör! Seletuskirjas selle küsimuse kohta on öeldud, et Kohtla-Järvel loodi tegevuse koordineerimise staap. Otsuses aga on kirjas, et loodi erakorralise seisukorra ettevalmistamise komisjon. Kas siin on juriidilises mõttes tegemist ebaõige tõlgendusega? Kuidas te hindate seda seaduse seisukohast lähtudes?

L. Urge

Et sellele küsimusele vastata, pean tooma teie ette, lugupeetud saadikud, kogu selle päeva sündmused järjekorras. Siin on näha, kuidas moodustati vastav komisjon, kes pidi Kohtla-Järvel välja kuulutama erakorralise seisukorra, looma infosulu jne. Kui te peate seda vajalikuks, siis ma teen seda, see ei valmista mulle mingeid raskusi. Kriminaalasja materjalidega on momendil kõik täielikult tõendatud, seda ma võin öelda teile täie vastutustundega.

V. Malkovski

Lugupeetud prokurör! Kas seda küsimust arutab vabariigi või kohalik prokuratuur?

L. Urge

Seda küsimust lahendab vabariigi prokuratuuri uurimisgrupp, mida juhib eriti tähtsate asjade uurija vabariigi prokuratuurist.

Juhataja

Rohkem küsimusi ei ole. Aitäh, härra Urge!

Tundub, et läbirääkimiste avamiseks pole tarvidust. Me oleme seda asja juba põhjalikult arutanud seoses sama probleemideringiga. Kas võime panna küsimuse hääletusele?

Palun, kohaloleku kontroll! Kohal on 73 saadikut, puudub 21.

Kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Kohtla-Järve Linnavolikogu mõningatelt liikmetelt saadikupuutumatus e äravõtmise kohta? Palun hääletada! Poolt on 57 vastu 4, erapooletuid on 4. Otsus on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, meil on jäänud 10 minutit hommikupoolse töö lõpuni. Järgmisena peaksime käsitlema kaitseküsimusi. Siin on aga kokkulepe härra Rütliga, et ta soovib sellest arutelust osa võtta. Nii et mul on ettepanek minna praegu siiski vaheajale ja tulla uuesti kokku kell 4.

V a h e a e g

Juhataja

Kohaloleku kontroll! Kohal on 73 saadikut, puudub 31.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Jätkame küsimusega, mis meil pooleli jäi, see on kaitsejõudude moodustamine. Härra Lebedev, milles on küsimus? Palun, härra Lebedev!

V. Lebedev

Lugupeetud proua Lauristin! Palun vabandust mõningase taktituse ja pealetükkivuse pärast. Asi on selles, et meie vabariigis viibib presidendi korraldusel loodud komisjon, kes uurib õiguskaitseorganite tegevust saadikute suhtes. Ma ei ole saanud ei prokuratuurist ega Ülemnõukogu sekretariaadist teada, kust selle liikmeid leida võib. Seepärast pöördun meie saadikurühma nimel isiklikult teie poola palvega korraldada meie saadikurühmale kohtumine selle presidendikomisjoni liikmetega. Tänan!

Juhataja

Iga saadikugrupp saab korraldada oma kohtumisi ilma juhatause loata, selleks ei ole tarvis juhatause vahetalitust. Meil käib siin iga päev mitmesuguseid gruppe ja delegatsioone ja kui juhatus hakkaks kõike seda vahendama, siis ma kardan, et teistele instantsidele ei jääks enam mitte midagi teha. See ei kuulu juhatause kompetentsi. Aga mis puutub informatsiooni, siis härra Urge oli just äsja siin, tema käest oleksite otse informatsiooni saanud. Minul ei ole seda informatsiooni, ma ei saa kahjuks teile seda anda.

Eesti Vabariigi kaitsejõudude moodustamise kohta

Juhataja

Läheme oma päevakorraga edasi. Meil oli katkestatud kaitsejõudude moodustamise eelnõu arutelu. Ja kuna selles projektis oli puudutatud ka neid funktsioone, mida me kavatsime panna Ülemnõukogu esimehele ja Erakorralisele Kaitsenõukogule, siis Ülemnõukogu esimees esitab oma seisukoha, kuna ta ei saanud osa võtta selle küsimuse arutelust eelmisel nädalal. Meil oleks vaja teada tema seisukohta, enne kui me asume seda otsust langetama. Ma palun, härra Rüütel!

A. Rüütel

Lugupeetud rahvasaadikud! Eesti Vabariigi taastatud iseseisvus on alles siis tõeline, kui rahvas ja tema riigi võim suudavad seda kaitsta. Vabadussõjas võitles ligikaudu 100 000 meest, kellest 5000 lauges oma kodumaa eest ja 12 000 sai haavata. Tollane kogemus kinnitab meile, et tõhusa riigikaitse alus saab olla üksnes rahva valdava enamiku otsustavus Eesti eest seista. Siit ka esmane ülesanne: tagada tegus rahvavõim, mis viib ellu tõepoolest sellist poliitikat, mille eest ollakse valmis seisma.

Eestimaa julgeolekut kõige laiemas plaanis saab tagada poliitiliste vahenditega. Meie kõige lähema aja välispoliitiliste ülesannete hulka kuulub liitumine olemasolevate relvastuskontrolli ja usaldusmeetmete kokkulepetega, tuumarelvade leviku tõkestamise lepingust alates.

Pariisi kokkuleppe osalised võiksid lähemal ajal arutada Balti riikide iseseisvuse taastamisega kaasnevat sõjalisi probleeme, tehes seda Eesti, Leedu ja Läti osavõtul. Arutelu tulemus võiks olla lisaprotokoll, kus määratakse kindlaks iseseisvate Balti riikide ja seal teatud aja veel paiknevate NSV Liidu relvajõudude piiratud kontingendi suuruse lagi, mis peab olema väiksem, kui olid seni samal maa-alal paiknevad NSV Liidu relvajõud. Seejuures oleksid Balti riikide oma relvajõudude ja relvastuse piirid nii suured, kui nad seda väikeriikidena ise ette panevad. Sellise lahendusi korral oleksid Balti riikide ja NSV Liidu edasised sammud piiratud sõjaväekontingendi etapiviisilisel vähendamisel viidud ka üle-euroopalise protsessiga seotud kontrollsüsteemi alla.

Kindlasti peaks sellele kaasa aitama poliitilised kokkulepped Eesti ja NSV Liidu või Venemaa vahel, sõltuvalt poliitiliste protsesside arengust Idas. Igatahes peaksid need keelama teise poole vastu suunatud sõjalised ettevalmistused kummagi poole territooriumil. Saanud

kindluse, et Eesti territooriumile ei asu teiste riikide väed, võib NSV Liit ehk Venemaa rahulikult minna olulistele sammudele.

Meil tuleb saavutada kahepoolne leping, mille kohaselt NSV Liidu relvajõudude lahkumine Eestist oleks meile vastuvõetav ainulahendus ja etapiviisiline protsess.

Esmajärjekorras soovime, et naaberriigi väed lahkuksid iseseisvunud riigi pealinnast Tallinnast ja kõikidelt looduskaitsealadelt. See on elementaarne nõudmine ja puudutab kõigist väeosadest koguni kolmandikku. On õige, et nad enam ei dislotseeru mõnda teise kohta Eesti Vabariigi territooriumil.

Teisena ootame nende lahkumist Eesti saartelt ja rannikualadelt. Osa saari – Osmussaar, Pakri saared ja Naissaar – justkui ei olegi enam Eesti Vabariigi jurisdiktsiooni all. Rannikualade all pean silmas ennekõike Harjumaad ja Läänemaad. Mööda rannikuala läheb praegu nagu mingi NSV Liidu sõjaväe vöönd. Nii ei või see jätkuda, kuid lahendused tuleb leida ausate ja konstruktiivsete lähenemisteede kaudu.

Edasi tuleksid väeosad, mis puudutavad õhukaitsediviisi, lennuväge ja sõjalaevastikku. Ent ka siin on vaja kohe korrektiive teha. Viivitamata tuleks sulgeda lennuväepolügoonid, kus Eesti unikaalset loodust hävitatakse sihikindlalt alaliste ründelendude ja pommitamisega. Ülimalt põhimõtteline on aatomialveelaevade lahkumine Eestist ja nende sõitude keelustamine (ka võimaliku polügooni omamine) Eesti Vabariigi territoriaalvetes. Niisuguses lahenduses peitub võti ka Paldiski probleemidepuntra lahtiarutamiseks. Juba praegu saaks NSV Liit või Venemaa Föderatsioon teisale ümber paigutada õhudessantväed. Ka on küsimus, miks peab Pihkva väeosa kasutama polügooni Värskal lähistel. Me oleme juba ammu üles tõstnud Tartu sõjaväelennuvälja, samuti Haapsalu ja Pärnu sõjaväelennuvälja küsimuse. Need peaksid kuuluma kõige lähemal ajal sulgemisele.

Kolmas Eesti iseseisvuse kaitsetegur on oma kaitsevägi. Sellele saavad langeda ülesanded, mis on eelkõige seotud meie piiride julgeolekuga. Tegemist oleks eranditult kaitseiseloomuliste jõududega. Nad saavad täita ülesandeid piirirežiimi kindlustamisest kuni abini erakorralistes olukordades, näiteks loodusõnnetuste puhul.

Meie riigis on vajalikud nii maa-, õhu- kui merejõud. Tegemist on suurte kulutustega ja seetõttu sunnib juba meie vaesus lähtuma minimaalsetest kaitsevajadustest, mis võiksid kujuneda Eesti Vabariigi kaitsejõudude väljaarendamise strateegiliseks jooneks. Eesti Vabariigi kaitsejõud saavad eespool räägitust lähtudes koosneda kahest osast: kõrgesti koolitatud professionaalidest ja üldise kaitseteenistuse kohustuse alusel sõjaväeteenistuse läbiteinud meestest. Olen veendunud, et kõige kiiremas korras me vajame suurt hulka kaitseteenistuse kohustust reguleerivaid akte, kuid ka varasem normatiivne baas ootab

hindamist. Igatahes peaks teenimise aeg olema lühem senisest Nõukogude armees sundaega teeninuid oodanud 2-3 aastast. Kas see oleks 18 kuud või vähem, jääks edaspidise arutluse teemaks. Omaette reguleerimist eeldab kõrgkoolidesse astunud noormeeste käekäik, kes võiksid pärast haridustee lõpuleviimist läbi teha lühema teenistusaja. Kui mõne aktiga saab oodata, siis üldise kaitseteenistuse kohustuse seadus tuleb meil vastu võtta väga kiiresti.

Kuna Eesti Vabariigil hetkel puudub vahetult funktsioneeriv põhiseadus, tuleb kaitsejõudude üldjuhtimise küsimuste lahendamisel leida ajutine lahendus. Väljapakutud variantidest võiks praegusele poliitilisele olukorrale kõige enam vastanuks pidada seda, mille järgi uue põhiseaduse vastuvõtmiseni on kaitsejõudude üldjuhtija Kaitsenõukogu, mille koosseis oleks analoogiline senise Erakorralise Kaitsenõukoguga, kuhu ametikoha järgi kuuluvad esimehena Ülemnõukogu esimees, valitsuse esimees ja Ülemnõukogu juhataja. Selle küsimuse arutamisel oli välja pakutud ka Erakorralise Kaitsenõukogu idee, kuid Erakorraline Kaitsenõukogu oleks siiski ebasobiv, seda nii oma nime pärast kui ka sisuliselt, sest Erakorraline Kaitsenõukogu saab tegutseda Ülemnõukogu otsuse alusel vaid siis, kui parlamendi tegevus on takistatud. Seepärast on 3-liikmeline Kaitsenõukogu praegu ilmselt ainuke variant.

Kaitsejõudude töö igapäevase korraldamisega hakkaks aga tegelema Kaitseministeerium, mille loomine peaks vastavalt seaduseelnõule olema ette valmistatud juba 1. oktoobriks. Seejuures toonitaksin ka vajadust vaadelda kaitsejõudude taasloomist algusest saati kui ühtset riiklikku ülesannet. Seda saab täita üksnes seaduslike struktuuride raames ning ühiskondlikul algatusel võib olla vaid kaasaitav tähendus. Veelgi enam, mis tahes paralleelse, seadusvälise tegevuse katsed tuleb viivitamatult seaduse jõul ära hoida.

Meie kriminaalseadusandlus vajab seoses kaitsejõudude loomisega mõnes osas viivitamatut kapitaalremonti, ilma uut koodeksit ära ootamata. Küll aga tuleks koodeksist kaotada peatükk, mis reguleerib NSV Liidu sõjaväekuritegusid. See tuleks kohe asendada meie normistikuga. Seetõttu tuleks lisaks eelnõus 1. oktoobriks määratud Kaitseministeeriumi loomisele ja üldise kaitseteenistuse seaduse eelnõu esitamisele töötada välja esmased abinõud eespool käsitletud valdkonnas, samuti teha vajalikud muudatused alternatiivteenistusega seotud seadustikus.

Kindlasti on Eesti Vabariigi iseseisvuse kaitsmisel oma osa ka kodanikualgatuse korras tegutsevatel organisatsioonidel – Kaitseliidul ja Kodukaitsel. Ilma mingi kahtluseta on meil vaja tunnistada õigustühiseks presidendi 1940. aastal välissurve sunnil allakirjutatud dekreet Kaitseliidu likvideerimise kohta. Samas on vaja seadusandlikult reguleerida selliste organisatsioonide tegevus nii kaitsejõudude toetamisel, avaliku korra kindlustamisel kui ka muus. Veel kord kutsuksin siinkohal üles asjalikule koostööle riiklike ja kohalike

omavalitsustega, aga samuti omavahel. Kuni uue põhiseaduse käivitamiseni peaksid kõik need organisatsioonid tunnistama Kaitsenõukogu kui üldjuhti. Ma näeksin seejuures möödapääsmatuna hoidumist mis tahes poliitilisest, rahvuslikust või muust orientatsioonist peale ustavuse Eesti Vabariigi iseseisvusele ja tema seadustele. Erinevused saaksid olla vaid töövaldkondades, vanuserühmades, ettevalmistuse sügavuses jne.

Kaitsejõudude loomine on väga tõsine samm meie riikliku iseseisvuse tugevdamisel. Iga möödalask võib ennast pärast raskelt kätte maksta.

Kutsun teid, lugupeetud rahvasaadikud, leidma tasakaalukaid, üksnes Eestimaa üldisi huve silmas pidavaid lahendusi. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh, hr. Rüütel! Kuna meie arutelu oli lõpetatud ja me moodustasime komisjoni, kes töötas läbi erinevad ettepanekud ning projektid, siis asume nüüd ära kuulama selle töö tulemusi. Kõigepealt lõppsõna ettekandjale, härra riigiminister Varele.

R. Vare

Lugupeetud härra esimees! Lugupeetud spiiker! Lugupeetud Ülemnõukogu! Pärast äsjast kõnet on mul tunduvalt kergem, sest see, mida ütles härra esimees, oleks täiel määral pidanud kajastuma ka minu lõppsõnas. Seetõttu ma ei raiskaks teie kallist aega ega kordaks üle seda head ja õiget üleskutset, mis jäi kõlama usutavasti meie kõigi kõrvu, vaid läheksin üle otsuseprojekti juurde.

Meie komisjon istus koos – küll mitte täies koosseisus, puudusid härrad Allik ja Novohatski, kes ei saanud istungist osa võtta –, arutas läbi kõik need ettepanekud, mis olid laekunud kirjalikult vastavalt reglemendile, ja meie töö tulemus on teile laudadele välja jagatud. Arvesse on võetud ka nõupidamist, mis veel pärast komisjoni istungi lõppu toimus härra Rüütli juures. Kõik need muudatused, mis tekstis on tehtud, on teie projekti tekstis alla kriipsutatud. Nagu jäi kõlama juba eelmisel istungil, kui me seda küsimust arutasime, sai esimene punkt ümber sõnastatud vastavalt ettepanekule, mille tegi riigikaitsekomisjon on oma esimehe suu läbi, samuti on selle punkti sõnastamisel arvestatud ka riigikaitsekomisjoni teisi ettepanekuid, komisjonidevahelise töörühma ettepanekut ja härra Priksi ettepanekut. See kõik on kokku võetud esimesse punkti, s.t. taastada kaitsejõud, mis komplekteeritakse üldise kaitseteenistuse kohustuse alusel. See on koondettepanek.

Teise punkti juures oli meil ka mitmeid seisukohti ja need on teile siin esitatud. Arutasime, kes teostab üldjuhtimist. Ma tuletan teile meelde, et esimese variandi järgi pidi seda tegema

Eesti Vabariigi Erakorraline Kaitsenõukogu. Nüüd on meie ettepanek sõnastada see nii, nagu on teie ees olevas tekstis. Seejuures peab märkima, et härra Kama kaitses kristlike demokraatide nimel härra Hallaste poolt tehtud ettepanekut, mis on formuleeritud teie otsuseprojektile lisatud allakriipsutatud osas. Härra esimehe sõnavõttus kõlas täiesti selgelt see idee, milline peab olema meie kaitsejõudude ülesehitus, millistest printsiipidest lähtudes see peaks olema paika pandud, ja see läheb täpselt kokku meie pakutud variandi ideedega.

Kolmanda punkti puhul on sünteesitud ettepanekuid, mis olid laekunud komisjonidevaheliselt töörühmalt – mäletate need kandis ette härra Tupp –, ja härra Priksi ettepanekut. Selle punktiga on valitsusele tehtud kohustuseks valmistada 1. oktoobriks ette Kaitseministeeriumi loomine. See oli ka eelmises projektivariandis, mis oli arutluse aluseks. Teiseks on vaja seaduseelnõu üldise kaitseteenistuse kohustuse kohta, sest kui me kirjutame, et kaitsejõud põhinevad üldise kaitseteenistuse kohustusel, siis peab sellel loomulikult olema seaduslik alus. Vastava seaduseelnõu väljatöötamine on käivitatud.

Ühiskondliku julgeoleku regulaarreservi ümbernimetamise küsimuses jõudis komisjon arutluste käigus järeldusele, et asi on põhimõttelises tegevuses, s.t. täna me saame seda arendada vabatahtlikkuse alusel. Edaspidi, kui te olete läbi arutanud ja kinnitanud kohustusliku kaitseteenistuse seaduse, saame selle alusel luua siis need jõud. Kas see on reserv või on mõni muu formeering, sellel siin tegelikult olulist tähendust ei ole. Sellega seoses palume 3. punkti teksti sellisel kujul, nagu see teile on esitatud.

Neljandas lisapunktis on fikseeritud põhimõte, et kaitsekulud kaetakse riigieelarvest. Selle üle oli meil ka vaidlusi, aga me leidsime siiski, et seda oleks vaja teha. Härra esimees oma kõnes viitas täiesti selgelt nende kulude küllaltki põhimõttelisele tähtsusele ka organisatsiooniliste küsimuste lahendamisel. Seetõttu ongi see 4. punkt siia pakutud.

Kõik küsimused, mis seonduvad märksõnaga Kaitseliit ja mis põhjustasid juba eelmisel arutelul vaidlusi, on ühest küljest maha võetud pakutava formeeringu taasloomisega, kaitsejõudude taasloomisega ja teisest küljest vastava pöördumisega, millele on alla kirjutanud Kaitseliidu juhtkond. Sellest räägib oma kõnes riigikaitsekomisjoni esimees, kellele otseselt see pöördumine oli adresseeritud. Vastav dokument laekus aga juba komisjoni istungi ajaks, mistõttu me ei saanud selle sisu arvesse võtta. Sellel ma eraldi ei peatuks.

Lugupeetud rahvasaadikud, mul on teile ettepanek nimetatud otsuseprojekt ümbertöötatud kujul aluseks võtta ja soovitav oleks see ka kinnitada, et me saaksime küsimuse lugeda otsustatuks ja võiksime asuda tegutsema. Et seda vaja on, on meile kõigile arusaadav ja aega meil tõesti ei ole. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Kas härra Allikul on küsimus? Pärast lõppsõna me tavaliselt küsimusi ei esita.

R. Vare

Palun vabandust, ma jätsin nimetamata need ettepanekud, mida me arvesse ei võtnud. Esimene oligi härra Allikult ja see oli nimelt ettepanek jätta otsusest välja Kaitseministeeriumi loomine ning käsitleda seda küsimust koos eelseisva valitsuse reformiga. See jäi kõrvale väga lihtsal põhjusel, sest pakutud formuleering ei tähenda ju täna ja kohe Kaitseministeeriumi loomist, küll aga tähendab see olemasolevate struktuuride kasutamist selleks, et see loomine ette valmistada. Meie formuleering peaks tegelikult välistama härra Alliku sõnavõtu eelmisel istungil väljendunud hirmu, et struktuuride loomine ei ole õigeaegne.

Härra Raud esitas ettepaneku sõnastada punkt 2 järgmiselt: "Eesti kaitseväge üldjuhtimist teostab Kaitseministeerium. Kaitseministeeriumi loomiseni allub kaitseväge Erakorralisele Kaitseõukogule." Vaadake, siin on rõhuasetus siiski natuke teistsugune kui pakutud otsuseprojekti. Meie seostame seda siiski põhiseadusega, mis peaks ju ikka kunagi tulema, ja kui Põhiseaduslik Assamblee tegutsema hakkab, siis ta suudab seda meile ka garanteerida. Ministeeriumiga seostamine pole ka päris korrektne, sest ministeeriumi funktsioonide hulka ei kuulu üldjuhtimine sellisel kujul, nagu siin ilmselt mõeldud oli. Organisatsioonilise struktuuri raames võib seda teostada täna amet, homme ministeerium või kes tahes, kuid üldjuhtimist, kui soovite, poliitilist üldjuhtimist peaks teostama tipp, absoluutne tipp ja see on Kaitseõukogu. Seetõttu me leidsime, et ei ole õige seostada seda mudelit Kaitseministeeriumi moodustamisega, vaid siiski põhiseadusega. See on erinev lähenemine.

Komisjonidevahelise töörühma viimane ettepanek oli fikseerida, et alustada läbirääkimisi NSV Liidu valitsusega, ja sellele järgnes loetelu, kellega ja mis küsimuses. Leidsime ühiselt, et seda ei ole vahest mõtet teha, sest see on tegelikult praegu toimuv töö, mida me kohekohe peaksime minema Moskvasse jätkama. Ei ole mingit mõtet seda Ülemnõukogu otsuses üle korrata, see töö toimub niikuinii ja selle formuleerimine otsuses on liigne luksus. Ülejäänud komisjonidevahelise töörühma ettepanekud ja ka härra Priksi ettepanek kajastuvad teile esitatud formuleeringutes. Ainukene, mis põhimõtteliselt erines, oli kristlik-demokraatliku saadikurühma ettepanek 2. punkti kohta, mis on teile ka siin esitatud. Komisjon seda ei toetanud.

Nüüd on kõik, aitäh!

Juhataja

Aitäh! Hr. Allikuga ma asun arutama tema ettepanekut siis, kui ma selle hääletusele panen.

Kas hr. Tamme soovib ka esineda lõppsõnaga? Soovib. Palun!

R. Tamme

Lugupeetud härra esimees, lugupeetud proua juhataja, lugupeetud ettekandja! Head kolleegid! Eelmisel istungjärgul esitasin riigikaitsekomisjoni seisukohad arutusel oleva otsuse projekti kohta koos soovitatavate parandustega. Eile oligi koos kooskõlastuskomisjon, kelle töö tulemused on nüüdseks, lugupeetud kolleegid, teie laudadel pealkirja all "Eesti Vabariigi kaitsejõudude moodustamise seaduseelnõu kooskõlastatud tekst". Riigikaitsekomisjon on rahul otsuse punktis 1 toodud selgesõnalise tekstiga: "taasluua Eesti Vabariigi kaitsejõud, mis komplekteeritakse üldise kaitseteenistuse kohustuse alusel." Põhjenduse sellise sõnastuse kohta esitasin juba eelmisel istungjärgul.

Punktist 2. Eesti Vabariigi iseseisvuse praeguse hetke erakorralisus seisneb põhiseaduse puudumises, kuid selle koostamisega tegeletakse. Sellest tulenevalt on riigikaitsekomisjon üheselt ja selgelt seisukohal, et loodavate kaitsejõudude üldjuhtimine peab kuni põhiseaduse vastuvõtmiseni olema allutatud Eesti Vabariigi Kaitsenõukogule. See institutsioon on määratletud ka eelnõu punktis 2. Ma tean, et mitmed meie hulgast taotlevad kaitsejõudude üldjuhtimise mitmepoolse, pariteetsel alusel moodustatava juhtorgani loomist, sest nad leiavad, et see on ainus võimalus Kaitseliiduga seotud probleemide lahendamiseks. Olen veendunud, et selleks ükskõik millise paralleelstruktuuri loomine pole mitte ainult otstarbetu, vaid ka ohtlik. Ma arvan, et Kaitseliit esitab lähematel päevadel Ülemnõukogu Presiidiumile taotluse tunnistada kehtetuks 1940. aastast pärit otsus Kaitseliidu laialisaatmise kohta ja samas ka taotluse tema registreerimiseks 1931. aasta põhikirja alusel eksisteerinud Kaitseliidu õigusjärglasena. Kolleegide võimalike kahtluste hajutamiseks lubage tsiteerida dokumenti, mille Eesti Kaitseliit mulle üle andis. Selles on muu hulgas öeldud järgmist: "Praegusel ajal ei tohi jätta Kaitseliitu ilma riikliku juhtimiseta. On hädavajalik, et piirikaitse, Kodukaitse, Kaitseliit oleksid ühtse riikliku juhtimise all."

See ongi just see koht, mida me oleme seni püüdnud otsida ja mida me nüüd loeme sellest dokumendist. Läkitusel on kirjutanud alla Kaitseliidu ülem hr. Kasepõld, staabiülem hr. Toomet ja propagandajuht hr. Mosin. Riigikaitsekomisjon näeb senises arengus ebasoovitava lõhenemise kindlat võimalust kaitse jõudude loomise etapil. Ma arvan, et Kaitsenõukogu, kuhu kuuluvad Ülemnõukogu esimees, Ülemnõukogu juhataja ja peaminister, on ka sisepoliitilisi vajadusi arvesse võttes sobiv organ kaitseorganite sisseviimiseks. Seetõttu me

tervitame ja toetame härra Rüütli äsja kuulnud seisukohta selles küsimuses. On täiesti piisav, kui Ülemnõukogu ja Eesti Komitee poole pariteetsetel alustel moodustatava Põhiseadusliku Assamblee tegevus on põhiseaduse koostamise kaudu suunatud juba nimetatud erakorralise seisundi lõpetamisele, selles seisnebki assamblee vajalikkus. Kindlasti aga ei ole seda tegevust põhimõtteliselt vaja laiendada riigielu muude valdkondadeni, sealhulgas ka kaitsejõudude üldjuhtimiseni.

Niisiis, ma kordaksin, kaitsejõudude üldjuhtimine on võimalik ja vajalik allutada kuni põhiseaduse vastuvõtmiseni kaitsekomisjonile. Punktis 3 valitsusele antavad ülesanded Kaitseministeeriumi loomise ja üldise kaitseteenistuse kohustuse seaduse eelnõu ettevalmistamise kohta on mõningale hilinemisele vaatamata ikkagi vältimatult vajalikud.

Kallid kolleegid, küsimus on ikkagi selles, kas me soovime nüüd, juba pärast iseseisvumist ja valdavat tunnustamist teiste riikide poolt kaitseküsimustega tegelda või mitte. Nüüd tuleb see lõpuks otsustada!

Otsuseprojekti kooskõlastatud tekstis on riigikaitsekomisjoni parandused arvesse võetud. Kutsume fraktsioone ja alalisi komisjone üles seda otsust toetama ning ma palun tungivalt Ülemnõukogu liikmetel hääletada Eesti Vabariigi kaitsejõudude moodustamise poolt. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh, härra Tamme! Meil oli ka kaasettekanne härra Tupilt. Kas härra Tupp soovib ka lõppsõna? Palun!

E. Tupp

Lugupeetud esimees! Lugupeetud kolleegid! Ma alustaksin sellest kohalt, mis puudutab seda pariteetsetel alustel loodavat juhtorganit. Nagu teada, et vaidle keegi vastu, et kaitsejõudude ja kogu territooriumi kontrollsüsteemi loomine on väga keeruline protsess. Seal on nii palju aspekte ja seetõttu on kõikvõimalikud ideed teretulnud. Seni ei ole me Ülemnõukogust otseselt, s.t. ka riigikaitsekomisjonist delegeerinud inimesi töötama kaitsealgatuse keskusesse. Ja ma arvan, et riigikaitsekomisjon lahendab asja nii, et me delegeerime sinna teatud arvu riigikaitsekomisjoni liikmeid või ka teisi Ülemnõukogu liikmeid, kes on huvitatud seal osalemisest. Ma leian, et kogu see töö, mis tuleks seal teha kontseptuaalsete aluste väljatöötamiseks, tuleb kasuks ja ei ole sugugi tarbetu.

Teisena tahtsin ma rääkida Kaitseliidust. Meil oli siin juttu, et Kaitseliit on teinud vastava kirja ja taotleb oma registreerimist, kuid konkreetselt ei ole täna öeldud, millal ja kuidas.

Kuna ma ise olen üks Võrumaa Kaitseliidu taasmoodustamise algatajatest, siis teeksin praegu riigikaitsekomisjoni poolt presiidiumile järgmise ettepaneku: tühistada Eesti Vabariigi presidendi dekreet 27. juunist 1940 Kaitseliidu laialisaatmise kohta ja taastada Ülemnõukogu Presiidiumi otsusega rahvaalgatuslikus korras loodud Kaitseliidu õigused ühtse riigikaitsealase organisatsioonina Eesti Vabariigi loodavas kaitsejõudude süsteemis. See jääks siis presiidiumile otsuse tegemise aluseks. Mul on sellega kõik. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Tundub, et me võime asuda otsustama. Kristlik-demokraatlikult saadikurühmalt on tulnud järgmine teade: "Arvestades Eesti kaitsejõudude moodustamise hädavajalikkust ning hinnates kooskõlastuskomisjoni tehtud tööd ja taotlust Kaitseliidu legaliseerimiseks, võtab kristlik-demokraatlik saadikurühm oma alternatiivvariandi tagasi." Sellega ei ole meil punktis 2 enam alternatiivvarianti, mida oleks tarvis hääletada. Kas hr. Allik nõuab oma paranduse läbihääletamist, mida ettekandja ei aktsepteerinud?

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma vabandan, et ei saanud selle komisjoni tööst osa võtta, sest mind ei olnud eile Tallinnas. Ma esitasin kirjalikult paranduse, et jätta välja säte vabariigi Kaitseministeeriumi loomise kohta ning arutada seda küsimust koos valitsusstruktuuri reorganiseerimisega. Palun seda hääletada, sest ma tahaksin, et kui me ükskord hakkame seda ministeeriumi likvideerima, siis oleks Ülemnõukogu protokollist näha, kes oli selle loomise vastu algselt. Teiseks on mul veel üks parandusettepanek punkti 2. See on hea, et siit on ära jäänud Erakorraline Kaitsenõukogu, sest selle funktsioonid on meil määratletud ja ta töötab siis, kui Ülemnõukogu ei saa töötada. Kuid nüüd see uus organ – Eesti Vabariigi Kaitsenõukogu. Kui see on mõeldud luua selle otsusega, siis tekib küsimus tema muudest funktsioonidest, selle loomine vajaks eraldi otsust. Aga üldiselt on mulle arusaamatu, et mingit sõjaväge võiksid ka ajutiselt juhtida kolm inimest, mistõttu mul on ettepanek, et üldjuhtimist teostaks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees.

Juhataja

Ülemnõukogu esimehe seisukoht oli meil ka selgelt välja öeldud, nii et me võime asuda hääletama. Enne ma siiski küsiks üldülevaate saamiseks teistelt ettepanekute esitajatelt, kas nad nõuavad oma ettepaneku eraldi hääletamist? Kas härrad Raud ja Priks on rahul ettepanekute komisjonipoolse töötlusega? On rahul ja ei nõua hääletamist. Kristlike

demokraatide saadikurühm võttis oma ettepaneku maha. Seega jäävad ainult härra Alliku ettepanekud. Asume parandusettepanekute hääletamisele.

Härra Junti, kas te tahate öelda midagi protseduuri kohta? Palun, härra Junti!

A. Junti

Lugupeetud juhataja, Rahvarinde Ühenduse poolt palun enne hääletamisele asumist 7 minutit vaheaega.

Juhataja

Niisiis, 7 minutit vaheaega. Alustame 5 minutit enne viit.

V a h e a e g

Juhataja

Kohal on 79 saadikut, puudub 25. Asume nüüd otsustama. Meil on jäänud siin hääletada härra Alliku kaks parandusettepanekut. Kõigepealt ettepanek, mis oli tehtud punkti 2 kohta: üldjuhtimist teostab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees. Palun, härra Fjuk!

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Ma teen ettepaneku teha nimeline hääletus, kuna Ülemnõukogu esimees väljendas väga selgelt oma positsiooni.

Juhataja

Härra Fjuk, me teeme ettepanekuid kirjalikult. Kas te soovite, et üldhääletus oleks samuti nimeline? Siia on kirjutatud, et kõik hääletused nimelised. Härra Kostabi, palun!

H. Kostabi

Lugupeetud juhataja! Mul on ettepanek teha salajane hääletus.

Juhataja

Kas kõik salajasel hääletamisel?

H. Kostabi

Ei, ainult parandusettepanekud.

Juhataja

Reglemendi järgi on salajasel hääletusel eelis nimelise hääletuse ees.

H. Kostabi

Kuna tegemist on riigikaitsega, siis võivad teatud küsimused jääda ka saladuseks.

Juhataja

Panen mõlemad ettepanekud hääletamisele. Kas härra Kasel on ka ettepanek? Reglemendi järgi rohkem võimalusi ei ole. Mida härra Kask soovitab?

P. Kask

Juhin tähelepanu, et härra Kostabilt ei nõutud kirjalikku ettepanekut.

Juhataja

Jaa, vabandage. Härra Kostabi juba kirjutab, ootame ära kirjaliku ettepaneku. (Paus.)

Niisiis on kaks ettepanekut. Kõigepealt panen saabumise järjekorras hääletusele hr. Fjuki ettepaneku. Hr. Jermoškin, palun! Veel üks variant.

P. Jermoškin

Lugupeetud proua Lauristin, lugupeetud juhataja! Ma protesteerin, kuna meie reglemendi järgi pannakse salajase hääletamise küsimus esimesena hääletusele.

Juhataja

Meil on reglemendis öeldud, et salajasel hääletusel on eelis, mis tähendab seda, et kui mõlemad saavad kolmandiku hääli, siis hääletatakse salajaselt.

Lugupeetud saadikud! Kes on selle poolt, et kõikides küsimustes toimuks nimeline hääletus, nii parandused kui eelnõu tervikuna? Palun hääletada! Vaja on 26 häält. Poolt on 18. Ettepanek ei leidnud toetust.

Kes on selle poolt, et parandusettepanekuid hääletatakse salajaselt? Palun hääletada! Poolt on 5 saadikut. Ka see ettepanek ei leidnud toetust. Hääletamine on tavaline, see tähendab avalik.

Panen hääletusele hr. Alliku ettepanekud. Kõigepealt ettepanek asendada punktis 2 olev tekst üldjuhtimise kohta tekstiga: "Üldjuhtimist teostab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees." Kes on hr. Alliku parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Poolt on 30, vastu 40 saadikut, erapooletuid ei ole. Ettepanek ei leidnud toetust.

Hr. Alliku teine parandusettepanek jätta välja säte Eesti Vabariigi Kaitseministeerium loomise kohta ning arutada seda küsimust koos valitsusstruktuuri reorganiseerimisega. Palun hääletada! Poolt on 12, vastu 52, erapooletuid 7. Ka see parandusettepanek ei leidnud toetust. Panen hääletusele seaduseelnõu tervikuna kooskõlastuskomisjoni poolt esitatud kujul. Palun hääletada! Poolt on 65 saadikut, vastu ei olda, 6 on erapooletud. Otsus on vastu võetud!

Eesti Vabariigi seaduse "Mõningate muudatuste tegemise kohta Eesti NSV kohalike rahvasaadikute nõukogude valimisseaduses" eelnõu teine lugemine

Juhataja

Nüüd läheme päevakorraga edasi küsimuse juurde, mis meil jäi pooleli ja mis tuleb tähtsajaliselt lahendada. Seda otsust ei tohiks meil olla väga raske teha, sest küsimus peaks olema selge. Asi puudutab valimisseaduse muudatusi. Me peame selle otsuse tegema just nimelt täna, et valimisi läbi viia. Ma paluksin teiseks lugemiseks ettekannet tegema hr. Käbini. Parandused on teile tabelina kätte jagatud, nii et te saate nendes hõlpsasti orienteeruda.

T. Käbin

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Eelmine kord me käsitlesime Ülemnõukogu Presiidiumi täiendusi kohalike nõukogude valimise seadusele ja hr. Peet Kask tegi veel omalt poolt ettepanekuid, mis kõik väärivad arvestamist. Need on nüüd läbi vaadatud ja ma kannaksin need selle tabeli järgi ette.

Ühemandaadiliste valimisringkondade väljajätmine, mida me eelmine kord välja pakkusime, toob tegelikult kaasa muudatuse ka §-s 1. See on lihtsalt väike tähelepanematus, mis tuleks nüüd heaks teha.

Järgmine ettepanek on § 2 lg. 4 kohta, kus on loetletud need isikud, kes ei võta osa valimistest. Seoses § 8 väljajätmisega tuleb ka siin täiendada ja ettepanek on liigendada see

kolmeks. Esimeses osas oleksid valimiste ajal sõjaväeteenistuses olevad kodanikud ja edasi tuleks juba olemasoleva teksti järgi liigendatuna kahte alapunkti.

Vahepeal ma teeksin ühe selgitava märkuse. Kui te vaatate teile kätteantud kohalike nõukogude valimise seadust, siis selle §-s 7 on juba varem tehtud üks muudatus, mis on selles tekstis jäänud fikseerimata. Nimelt on välja jäetud sõnad "välja arvatud nende nõukogude täitevkomiteede esimehed".

§ 30 lg. 3 ja 4 tuleb kaks päeva asendada seitsme päevaga. See on edasikaebamise aeg, mis senini oli 2 päeva. Teatavasti käib presiidium ju koos kord nädalas ja 2 päeva jooksul võib-olla ei jõuagi asja läbi vaadata. Ilmselt nõustute kõik, et edasikaebamise tähtaja pikendamine pole mitte õiguste vähendamine, vaid toob protsessile ainult kasu.

§ 41 lg. 3. Hr. Peet Kask käsitles seda põhjalikult, ma pööraksin tähelepanu ainult sellele, et siin on jäänud trükkimata üks sõna, mis ka praegu kehtivast tekstist tuleks välja võtta. Ma loeksin 3. lõike ette uues redaktsioonis, nagu see valimisseadusesse jääks: "Valimine tunnistatakse valimisringkonnas mittetoimunuks, kui seoses saadikukandidaadi surmaga järelejäänud kandidaatide arv ei ületa valimisringkonnas mandaatide arvu."

§ 43 lg. 3. Praegu kehtiva seaduse järgi on nii, et kui kordusvalimised on ebaõnnestunud, siis see nii-öelda loogiline ahel lõpeb. Seadus ei näe ette, mis siis edasi teha tuleb. Praktikas ongi juhtunud, et kordusvalimised ei ole toimunud ning valimisringkond jääb lihtsalt tühjaks, sest seadus ei näe ette võimalust ükskõik mil moel reageerida. Seetõttu on ettepanek lisada §-le 43 lg. 3 sõnastuses: "Kui kordusvalimine tunnistatakse mittetoimunuks või kehtetuks, otsustab järgnevad lahendid Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium." Mõte on selles, et sõltuvalt konkreetsest olukorrast ja vajadusest otsib Ülemnõukogu Presiidium niisuguse lahendi, et valimised enne järgmisi korralisi valimisi siiski toimuksid. Mitmel pool seaduses kasutatakse terminit "kodanik" ja kuna eespool käsitletud täienduses on Eesti NSV kodanik asendatud Eesti Vabariigi alalise elanikuga, siis tuleks tõlgendada ka nii, et kodanik tähendab sedasama mis Eesti Vabariigi alaline elanik. See välistab mitmesugused arusaamatused, mis võiksid tekkida seaduse rakendamisel.

Teie käes oleva dokumendi lõpus on puudutatud valimisdokumentide vormi muutmist. See kuulub Ülemnõukogu Presiidiumi pädevusse ja ma eeldan, et need muudatused ka tehakse, kuna ettepanekud, mis esitati veel pärast eelmist arutelu, on kõik aktsepteeritavad. Teen ettepaneku panna eelnõu tervikuna hääletamisele. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Härra Kork soovib küsida.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Me paneme siin kirja, et seni muutmata valimisdokumentides tuleb sõnad "Eesti NSV" asendada sõnadega "Eesti Vabariik". Kas see käib selle valimisseaduse ja tema pealkirja kohta või muude valimisdokumentide kohta?

T. Käbin

See osa läheb lahendamisele Ülemnõukogu Presiidiumisse ja puudutab valimiste dokumentatsiooni. Aga nagu ka varasemate Eesti NSV seaduste täiendamisel, kui me pole vastu võtnud tervikuna uut seadust, ei muuda me seaduse enda pealkirja. Nii et see muutub tulevikus, kui me võtame kohalike võimuorganite valimiste kohta vastu juba täiesti uue seaduse.

Juhataja

Tundub, et enam küsimusi ei ole. Aitäh, härra Käbin! Kas Ülemnõukogu on nõus, et võtame selle eelnõu vastu ilma läbirääkimisi avamata? Palun kohaloleku kontroll! Kohal on 79 saadikut, puudub 25.

Asume eelnõu vastuvõtmisele. Kes on selle poolt, et vastu võtta seadus "Mõningate muudatuste tegemise kohta Eesti NSV kohalike rahvasaadikute nõukogude valimisseaduses" koos nende paranduste ja täiendustega, mis olid esitatud härra Käbini ettekandes? Palun hääletada! Peab olema 53 häält. Poolt on 66, vastu ei ole keegi, 4 on erapooletud. Seadus on vastu võetud.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse Assamblee valimistest ning assamblee tööülesannetest ja töökorraldusest

Juhataja

Oleme jõudnud päevakorraküsimuse juurde, mis meil möödunud nädalal pooleli jäi. Põhiseadusliku Assamblee moodustamise kord ja Assamblee ülesanded. Ma palun uuesti kõnetooli härra Rätsepa, kuna vahepeal töötanud komisjon on arvestanud neid ettepanekuid, mis on juba tehtud. Palun, härra Rätsep!

J. Rätsep

Austatud esimees, juhataja ja kolleegid! Taas, nüüd juba kolmandat korda arutusel olevad põhimõtted Põhiseadusliku Assamblee kohta lähtuvad meie iseseisvuse otsusest, mis üksmeelselt võeti vastu 20. augusti hilisõhtul. Selle otsuse punkt 2 reglementeerib väga oluliselt neid piire, millega töökomisjon on seotud olnud.

Kõigepealt on selle otsuse teksti kohaselt Eestis 2 esinduskogu, üks on Eesti Vabariigi kõrgeima seadusandliku riigivõimu kandja – Eesti Vabariigi Ülemnõukogu – ja teine Eesti Vabariigi kodanikkonna esinduskogu – Eesti Kongress. Nendele on tolle meie poolt hääletatud ja vastu võetud otsusega antud voli valida Põhiseadusliku Assamblee koosseis. Seda, et me oleme seotud niisuguste pädevusraamidega, kinnitab ka vastava töögrupi moodustamise otsus, kus komisjoni on otsesõnu nimetatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti riiklikust iseseisvusest" punkti 2 täitmise komisjoniks. Meie töögrupil ei olnud pakutavate eelnõude koostamisel võimalik kaalutleda muid aspekte. See aspekt väärrib minu arvates rõhutamist sellepärast, et teadaolevalt on töötatud ka teistes suundades, kuid tänases Eesti poliitikas, tänases Eesti Vabariigi taas ülesehitamise staadiumis ei ole võimalik kuulutada kehtetuks neid põhimõtteid, mis me ise vähem kui kaks nädalat tagasi vastu võtsime. Niisugustest lähtealustest tulenevalt juhiksin teie tähelepanu kõigepealt otsuseprojektile, mis käsitleb pealkirja järgi juba Põhiseadusliku Assamblee valimist. Ja ma paluksin, et esitatavad küsimused oleksid adresseeritud selle projekti täpsustamisele.

Kõigepealt ei leidnud töökomisjon soliidset kriteeriumi assamblee liikmete üldarvu kõigutamiseks. Ma juba selgitasin eelmisel esinemisel, et esialgselt oli töögrupil kavatsus piirduda 50-liikmelise koosseisuga. Oli aga ka erinevaid hoiakuid. Kuni selleni, et kristlike demokraatide projekti järgi oli ette nähtud esitada Ülemnõukogu poolt 50 ja Eesti Komitee poolt 50 assamblee liiget. See arv oli meie töögrupi arvates ilmselt liiga suur ja läbirääkimistel Eesti Komitee juhtkonnaga jäime pidama 60-liikmelisele koosseisule, kusjuures 30 Põhiseadusliku Assamblee liiget valitakse Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liikmeskonna hulgast ja 30 Eesti Kongressi liikmete seast.

Punkt 2 käsitleb teile juba varasaematest projektidest tuttavat põhimõtet, et kandidaatide ülesseadmine on vaba, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi ühisliikmed võivad kandideerida vaid ühes esinduskogus omal valikul.

Punkt 3 ütleb, et Põhiseadusliku Assamblee valimised toimuvad proportsionaalsuse põhimõttel, kusjuures konkreetse valimissüsteemi kasutamise ja samuti kandidaatide esitamise aja määravad kaks esinduskogu iseseisvalt. Valimistulemused tehakse kindlaks ja kuulutatatakse välja üheaegselt 7. septembril 1991. Häälte lugemine on avalik. Põhimõttelise

selgitusena selle küsimuse juurde niipalju, et härra Käbin juhtis tähelepanu sellele, et valimistulemused peaks kinnitama Ülemnõukogu. Kerkib küsimus, kas 7. septembril, töövabal päeval tuleb Ülemnõukogu selle küsimuse pärast kokku. Töörühm arwab, et protseduuriküsimus ei ole piisav põhjus kokkutulemiseks ja selle formuleeringu kohaselt võib Ülemnõukogu kinnitada valimistulemused ka oma 9. septembril istungjärgul. Analoogia on olemas meie oma valimispraktikas, kus valimistulemusi ei teatatud mitte nende selgumise järel, vaid valimisprotseduuri käigus. Siin vajab küsimus võib-olla veel täpsustamist ja vahest on õige siiski formuleerida, et valimistulemused kuulutatakse välja 9. septembril 1991. aastal, kui niisugust lähenemist peetakse määravaks või tähtsaks.

Punkt 4 ütleb, et Põhiseadusliku Assamblee liikmete valimine Ülemnõukogus toimub meetodil, kus igal valijal on 6 häält. Töörühm pidas seda valimissüsteemi lihtsamaks kui ülekantava hääle meetodit, mille tulemused selguksid vaearikkama ja aeganõudvama töö tulemusena. Niisugune oli töörühma üldine seisukoht.

Punkt 5 sätestab selle, kuidas valimisprotseduur Ülemnõukogus ajaliselt peaks toimuma. Projekti üksmeelse kooskõlastamise ajal leidsime, et Põhiseadusliku Assamblee liikme kandidaadid esitatakse kirjalikult Ülemnõukogu juhatajale 4. septembril kella 14-ks, s.t. homme ning valimised viiakse läbi 5. septembri istungil. Niisugune on ajagraafik sel juhul, kui eelnõude vastuvõtmine kulgeb normaalselt.

Punkt 6 sätestab sõna-sõnalt põhimõtte, mida me oleme juba korduvalt arutanud: vastava tekstiga avaldusel peab olema kandidaadi allkiri. Ma ei hakka seda põhjalikumalt refereerima ega tsiteerimisele aega raiskama.

Niisugused on lühikommentaari selle eelnõu asjus.

Juhataja

Kas härrad Valk ja Paju on end registreerinud küsimuseks või sõnavõtuks? Küsimuseks. Palun, hr. Valk!

H. Valk

Lugupeetud eesistuja ja lugupeetud härra Rätsep! Minus tekitab veidi segadust Põhiseadusliku Assamblee tööülesannete ja töökorralduse punkt 5. Või kuulame enne ära teie ettekande ka selle kohta?

J. Rätsep

Enne võiks minna ikkagi selle juurde.

A. Paju

Austatud ettekandja! Minu küsimus tuleneb teisest eelnõust. Seal on sätestatud, et Assamblee on normiloova õigusega organ, aga siin me oleme pannud kirja kogu rituaali, kuidas me seda loome. Võib-olla see küsimus oleks ka kohane esitada siis, kui teise eelnõu kommentaarid on ära kuulatud.

Juhataja

Kas me kuulame kohe ära seletuse ka teise eelnõu kohta või arutame eelnõusid eraldi? Tundub, et ainult ühe põhjal on siiski raske sõna võtta. Kuulame kogu ettekande ära ja esitame küsimused siis, hääletame loomulikult kumbagi eraldi.

J. Rätsep

Teine eelnõu on teatavasti pealkirjastatud "Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee töökorraldusest". Töörühma taotlus oli võimalikult lühidalt ja Assamblee tegevust mitte erilisel suunates formuleerida üldised protsessuaalsed normid, millest lähtuvalt Assamblee piirab oma tegevusulatust ja muid olulisi küsimusi. Punkti 1 kohaselt on Eesti Vabariigi Põhiseaduslik Assamblee normiloova õigusega organ, kelle ülesanne on välja töötada Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu. Sellest punktist nähtub, et Ülemnõukogu ei delegeeri oma põhifunktsiooni, millest oli juba juttu sissejuhatus, s.t. seadusandlikku võimu Põhiseaduslikule Assambleele. Ta moodustatakse ühe konkreetse ülesande täitmiseks – Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu ettevalmistamiseks. Punkti 2 kohaselt tuleb Põhiseaduslik Assamblee kokku ühe nädala jooksul pärast selle moodustamist Ülemnõukogu esimehe kutsel, kes juhib Assamblee tööd juhataja valimiseni. Siin on nüüd sõnastatud pisut muudetud seisukoht. Vahepeal kaalumisel olnud hoiakud ei leidnud erilist tähelepanu või õigemini leidsid pisut politiseeritud tähelepanu ja seepärast on ilma kõhkluseta koormatud selle sättega meie vabariigi kõige kõrgemat ametiisikut. Niisugune võimalus välistab alternatiivid, kus ühe isikutegrupi juhtimisega peaks tegelema kaks eri staatuses olevat isikut.

Organisatsiooniliselt tagab Assamblee töö Ülemnõukogu kantselei, kuid Põhiseadusliku Assamblee juhatajal on õigus sõlmida töövõtulepingud teadlaste ning ekspertidega. See peaks olema selge säte. Samal ajal ei takista see säte ka teistel Assamblee liikmetel või allüksustel ekspertide kasutamist. Eeldatavasti moodustub Assamblee baasil mingi arv komisjone, kes

täiesti arusaadavatel asjaoludel kaasavad sinna juriste ja muid eriteadmistega isikuid, kaasa arvatud rahvusvaheliste kogemustega eksperte väljastpoolt vabariiki. Niisuguste lepete juriidilise vormistamise õigus on selle sätte kohaselt Assamblee juhatajal.

Punkt 4 sätestab, et Assamblee sisemise töökorralduse küsimused otsustatakse lihthääletusega.

Punkt 5 ütleb, et Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu Ülemnõukogule esitamise tähtaeg on 15. november 1991. Sellist tähtaega pidas töörühm optimaalseks ja see on kujunenud kõigi laekunud ettepanekute põhjal. Siin on eeldatud ka seda, et rahvusvahelisi ekspertiise põhiseaduse projektile on võimalik teha projekti väljakujunemise staadiumis.

Sama sätte järgmine lause ütleb: "Ülemnõukogule esitatakse põhiseaduse eelnõu, mille esitamist pooldab enamus Assamblee liikmetest." Niisugune on töörühma seisukoht. Edasi paneb Ülemnõukogu eelnõu rahvahääletusele. Siin peitub veel probleeme, kuid ka kõige paremate parandusettepanekute puhul paluksin lähtuda ikkagi eeldusest, et Ülemnõukogul on seaduseandja funktsioonid ka selles küsimuses ning seetõttu on Ülemnõukogu töökomisjoni arvates see, kes lahendab rahvahääletuse korraldamisega seotud küsimused. Niisugune protseduur on teatavasti kõrgeima seadusandliku kogu funktsioon.

Punkti 6 kohaselt lõpeb Põhiseadusliku Assamblee tegevus rahvahääletuse väljakuulutamise päeval.

Punkti 7 järgi makstakse Põhiseadusliku Assamblee liikmele Assamblee tööst osavõtu eest päevaraha ja kompenseeritakse vastavalt kehtivale korrale muud kulud.

Niisugune on selle otsuse eelnõu konstruktsioon.

Juhataja

Aitäh! Ja nüüd küsimused selle kohta. Palun, hr. Valk!

H. Valk

Austatud eesistuja, austatud hr. Rätsep! Punktis 5 jääb mulle ikkagi selgusetuks, kas Ülemnõukogul kui kõrgeimal seadusandlikul võimul on õigus talle esitatud põhiseaduse eelnõu ka mingil moel muuta ja seal parandusi teha või oleme kohustatud selle täpselt niisugusel kujul, nagu see meile Assamblee poolt esitatakse, ka rahvahääletusele panema? Tänan!

J. Rätsep

Mul oleks hea meel anda Heinz Valgule meelepärane vastus, kuid nende küsimuste lahendamisel oleme seotud juba korduvalt nimetatud iseseisvusotsuse 2. punktiga. Ma usun, et Ülemnõukogult ei ole keegi võtnud ära volitusi lahendada ka niisuguseid küsimusi, kuid see tekst, mida ma tutvustasin, rõhutab põhilist, mis on Ülemnõukogul teha seoses eelnõu edasise saatusega. Vajaduse korral on minu meelest Ülemnõukogul võimalik korraldada teatav sisuline arutelu sel teemal, kuid ma ei tahaks seda asja tähtsustada, et mitte mõttetult politiseerida seda detaili eelnõus.

On veel hulk muid probleeme, mida õiguskomisjoni juht ja liikmed on tõstatanud. Töörühm oleks valmis kõiki parandusettepanekuid selle sätte paremaks sõnastamiseks vastu võtma, kuid Assamblee loodetavat tööpraktikat arvestades ei peaks siin sügavat sisulist probleemi tekkima.

A. Paju

Austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Teise otsuse-eelnõu punkt 5 eeldab selle asja rahvahääletusele panemist. Kas me sellega rahvaarutelu kui sellise viskame hoopiski üle parda?

Teine küsimus puudutaks ka eelarvet ja kulusid. Kas on otstarbekas moodustada Assamblee, kelle juures on veel allorganid, eksperdid jne.? Kas poleks otstarbekam vastupidi: eksperdid teevad selle töö ära ja siis läheb projekt läbi meie saali rahvaarutelule?

J. Rätsep

Ma arvan, et niisuguse probleemi lahendamisel tuleb lähtuda kõige muu kõrval ka kiirusest, mille dikteerib vajadus põhiseadus üsna operatiivselt välja töötada. Nimelt on põhiseaduse olemasolu väga oluline kujunevate rahvusvaheliste suhete puhul. See ei tohi aga loomulikult väljatöötatava eelnõu kvaliteedile halvasti mõjuda. Laiade rahvahulkade osavõtt ühe ja sama eelnõu arutamisest ei ole minu arvates otstarbekas. Rahvaküsitlusega saab lahendada väga üldisi küsimusi. Ma ei alahinda rahvast, kuid rahvas saab kõik oma positiivsed omadused realiseerida enne rahvahääletust selle projektiga tutvudes.

Teine küsimus puudutab eelarvet. Eelarve asjus ma saan esitada ainult selle kalkulatsiooni, mis Ülemnõukogu aparaadil on juba olemas. Selle kohaselt nõuab Põhiseadusliku Assamblee tegevus vabariigi eelarvest 252 692 rbl. See on muidugi esialgne kalkulatsioon.

A. Maarend

Lugupeetud esimees, ettekandja ja juhataja! Millega töögrupp põhjendab ikkagi Põhiseadusliku Assamblee liikmete nii suurt arvu, kui juba on jõutud arusaamisele, et tuleb kaasata suur hulk eksperte? 60-liikmeline grupp ei ole ju töövõimeline! Tänan!

J. Rätsep

Tean täpselt sama hästi, et nii suur kogu ei ole töövõimeline, ja sellepärast me arvasimegi, et piisaks viiekümnest. Aga samal ajal on olemas neid, kes arvavad, et alla 100 inimese ei tule kõne allagi.

Teine asi, mida ma lihtsalt ühe hinnangusuhtumisena võin öelda, on see, et Eesti Kongressi liikmeskonna arvates on ehk Assamblee tähtsus esinduskoguna suurem kui Ülemnõukogu arvates. Ülemnõukogu näeks seda parema meelega töögrupina ja sel juhul piisaks juba 30 liikmest, sest vahetuid tegijaid nagunii palju rohkem poleks.

R. Järlik

Austatud proua juhataja! Austatud ettekandja! Minu arvates ei ole põhiseaduse esitamise tähtjaks 15. novembril määrates silmas peetud üht küllaltki skandaalset olukorda, mis teoreetiliselt on täiesti võimalik. Kuna Põhiseadusliku Assamblee liikmete arv on paarisarv, siis on võimalik, et seaduseelnõu ei saa häälteenamust, s.t. hääled jäävad viiki. Punktis viis on öeldud, et esitatakse eelnõu, mida pooldab enamus. Aga seda enamust ei pruugi tulla. Mis sellisel juhul juhtub? Kas selles punktis, kus on jutt Põhiseadusliku Assamblee tegevuse lõpetamisest rahvahääletusele paneku päeval, ei peaks olema lause, et Põhiseadusliku Assamblee tegevus lõpeb 15. novembril, kui Assamblee ei suuda Ülemnõukogule esitada põhiseaduse eelnõu?

Teine küsimus. Kes vastutab selle eelnõu eest? Kui eelnõu rahvahääletusel tagasi lükatakse või sellele eitav hinnang antakse, kes siis sellisel juhul tekkinud olukorra eest vastutab? Kas Ülemnõukogu, kes tegelikult ju ei otsusta eelnõu üle? Aitäh!

J. Rätsep

Vastamisega tagantpoolt peale hakates, pean ütleva, et see oleneb tõepoolest punkti 5 viimase lause lõplikust sõnastusest. Kui Ülemnõukogule ei jäeta võimalust põhiseaduse eelnõu korrigeerida, siis järelikult ei vastuta ta ka eelnõu ebaõnnestunud mudeli eest. Sel juhul vastutab Assamblee.

Mis puutub hääle viikijäämisel, siis mitte kuidagi ei tahaks uskuda, et Assamblee moodustamisest saab õiguse kahe kõieveomeeskonna moodustamine. Ma ei usu, et niisugused teoreetilised võimalused tegelikus elus teoks saavad. Kui see aga nii juhtub, siis minu arvates peab küsimuse, mida teha hääle võrdsuse puhul, lahendama Assamblee ise oma sisemise töökorraldusega. Ma ei ole päris selle poolt, et Assambleele praegu väga tähtsaheline reglement välja töötataks. Kuigipalju selliseid ja veel teisigi küsimusi jääb ilmselt Assamblee enese lahendada.

M. Kolossova

Proua eesistuja! Austatud ettekandja! Ma tahaksin punkti 3 juures küsida, kas Assamblee juhataja peab käituma kui juriidiline isik, kellel on ühepoolselt õigus finantse käsutada, et tellida eksperte nii kodu- kui välismaalt?

Teiseks. Kui eelnõu pannakse 15. novembril rahvahääletusele või rahvaarutusele, kes siis delegerib ja töötab läbi rahvaarutelult laekunud ettepanekud ja arvamused või ei oldagi nendest huvitatud?

J. Rätsep

Siin on ette nähtud ainult rahvahääletus. Mis puutub esimesse küsimusse, siis Assamblee juhatajal on samasugused õigused nagu ikka juriidilise isiku esindajal. Otsuseprojekt näeb ette, et ta võib esineda lepingupoolena, ja me peame seda paremaks, kui et see koorem lasuks Ülemnõukogu aparaadil või mõnel teisel tegelasel, kes on Assambleega seotud. Juhataja on eeldatavasti kõige sobivam isik. Ühe eelmise vastuse täpsustamiseks saan veel lisada, et kui põhiseaduse eelnõu esitatakse 15. novembriks, siis eeldatavasti väheneb eelarve ühe kolmandiku võrra, sest kalkulatsioonid tehti lähtuvalt tähtajast 31. detsember 1991.

N. Zõbin

Lugupeetud ettekandja! Moodustades Assamblee põhimõttel kolmkümmend pluss kolmkümmend ja tagades juba ette Eesti Komitee enamuse, te nõustute sellega, et tegelikult loobub Ülemnõukogu põhiseadusjärgse seadusandliku organi rollist ja annab selle üle Assambleele Eesti Komitee näol. Pealegi on väga uduselt kirjeldatud Ülemnõukogu rolli põhiseaduse koostamisel. Järelikult paneb Ülemnõukogu maha seadusandliku organi volitused, andes need funktsioonid üle Eesti Komiteele?!

J. Rätsep

Ma ei arva, et Ülemnõukogu sellise otsustusega piirab oma seadusandlikku funktsiooni. Nende numbrite üle võib vaielda lõputult. Tegelikult on Eesti Kongressil olemas oma aspektid, millega põhjendada suuremat esindatust, võib-olla isegi suuremat kui selles projektis. Kas või näiteks see, et Eesti Kongressi valijaskond oli Eesti Vabariigi kodanikkond ja põhiseadus on küsimus, mis puudutab ennekõike kodanikkonda.

Teiseks, mõnevõrra küll kunstlikult otsitud kriteeriumi järgi on Eesti Kongressi liikmeskond palju suurem kui Ülemnõukogu liikmeskond. Keegi võib esile tuua niisuguse aspekti, et meid valitakse sinna Assambleesse suhteliselt vähem kui Ülemnõukogu saadikuid. Niimoodi võib nuputada lõpmatuseni, sest oma kutsetöö tõttu ma tean ja arvestan alati ka teise poole aspekte. Teisiti ei saaks ka siin saalis küsimust lahendada. Seetõttu tuleb lihtsalt piirduda kokkulepitud osakaaluga.

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja! Austatud ettekandja! Te väitsite, et Eesti Kongressi arvates on Põhiseaduslik Assamblee esindusorgan, Ülemnõukogu arvates aga töörühm, mis võiks olla 30-liikmeline – see oli vastus härra Maarendile.

Ma tahaksin teilt küsida, millise saadikurühma arvamus see on, sest Ülemnõukogu ei ole teatavasti oma arvamusel veel kujundanud, ta teeb seda hääletades? Teine küsimus on seotud otsuse eelnõus pakutud tööülesannete ja töökorraldusega. Siin on lause, et Ülemnõukogu paneb põhiseaduse eelnõu rahvahääletusele. See tähendab, et Ülemnõukogul on igal juhul olemas vetoõigus, s.t. õigus mitte panna eelnõu hääletusele. Kas tal oleks ka õigus teha eelnõus vajalikud parandused ja muudatused? Aitäh!

J. Rätsep

Ma esitasin selle kaalutluse puhtisikliku kaalutlusena. Ma ei kavatse käia võõrastes seltskondades või gruppides niisuguseid asju arutamas, kuid ma kujutlen, et Eesti Kongressi liikmete roll praeguses iseseisvusprotsessis eeldab nagu iseenesest tahet olla arvukamalt esindatud iseseisvumise otsustavatel hetkedel. See on täiesti loomulik, see pole öeldud kellegi halvustamiseks. Kui 7. septembril koguneb jälle "Estonia" kontserdisaali täis inimesi, siis on seal kindlasti palju neid, kes tahaksid olla ka Assamblee liikmed ja kes kindlasti arvavad, et 30 inimest selle saali poolt on hirmus vähe. See on niisugune suvaline selgitus asjale, et harjutada inimesi ka natuke teistmoodi mõtlema.

Küsimus rahvahääletusele paneku kohta on täpselt analoogiline siis mõnegi teisega, mis on orienteeritud võimalikule negatiivsele lahendile. Ma ei oleks nii umbusklik Ülemnõukogu suhtes. Ma saan asjast aru niimoodi, et Ülemnõukogul kui kõrgemal seadusandlikul kogul on sel puhul õigus otsustada oma käitumise üle. Aga ma ei eelda, et siin peaks lahti minema uus lahing, kui küsimus on Assamblees korralikult ja põhjendatult läbi arutatud. Sel juhul paneks Ülemnõukogu ise kahtluse alla oma soliiduse. Kui eelnõu on kvaliteetne, siis minu arvates siin mingit vetoõiguse kasutamise riski ei teki. Ma eeldan positiivset lahendit.

Juhataja

Küsimusi enam ei ole. Aitäh, härra Rätsep!

Ma juhiksin teie tähelepanu sellele, et kell on praegu kuus. Missugune on Ülemnõukogu seisukoht tänase tööaja suhtes? Kas me pikendame tööaega tunni võrra? Meil on siin kaks projekti, üks puudutab valimise korda ja teine töökorraldust. Valimiste kord on seotud teatud protseduuridega. Vahest saaksime küsimuse lahendada selliselt, et võtame need projektid sama päevakorrapunkti sees eraldi hääletamisele? Arutleksime valimiskorra üle, ju kui me näeme, et arvamus on formeerunud, hääletaksime selle läbi. Töökorralduse projekti, mis tekitab ilmselt rohkem vastuolusid, jätaksime homseks. Kui me valimise korras jõuame üksmeelele ei takista see meil kandidaate esitamast jne. Kas selline lähenemine on vastuvõetav?

M. Laar

Kas seda küsimust ei saaks siiski veidi lihtsamalt lahendada, näiteks võtta vastu tavapärase otsus arutada seda küsimust kuni lahenduse saavutamiseni? Siis on meil see küsimus otsustatud ja homme saame rahulikult edasi töötada. Aitäh!

Juhataja

See on tööaja pikendamise ettepanek, kusjuures otsus selle kohta tuleb meil teha hääletamise teel. Kas ma saaksin ka kirjaliku ettepaneku, et oleks selge, mida me hääletame?

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Arvestades seda, et meil on päevakorras kaks seaduseelnõu, mis käsitlevad makse, ning sel nädalal tuleb ära teha lisaeelarve teine ja kolmas lugemine, on mul ettepanek pikendada täna tööaega mitte tunni võrra, vaid kuni nende otsuste vastuvõtmiseni. Homme viiksime siis läbi juba vastava valimisprotseduuri.

Juhataja

Sama ettepanek on ka härra Laaril. Panen ettepaneku hääletamisele. Poolt peab olema kaks korda rohkem kui vastu.

Lugupeetud saadikud, kes on selle poolt, et pikendada täna tööaega kuni otsuse langetamiseni selles küsimuses? Palun hääletada!

Poolt on 48, vastu on 4, erapooletuid 9. Otsus on vastu võetud. See on tõsine otsus. Ma palun ikka saalis olla ja otsustamisest osa võtta, sest kui meil ei ole saalis 53 inimest, siis me peame istuma lõpmatuseni.

Jätkame läbirääkimisi. Palun, proua Aaskivi!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud kolleegid! Mul on hea meel, et Ülemnõukogu praegu sellise otsuse langetas, sest me ei saa valimisi tõepoolest enne läbi viia, kui meil ei ole täpselt selge, mida me siis ikkagi valime. Meil ei ole kohal härra spiikrit, kuid ma tahaksin värskendada Ülemnõukogu mälu. Nimelt eelnes 20. augusti otsusele siin saalis ka 19. august ja 19. augustil võttis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu vastu pöördumise maailma riikide parlamentide ja valitsuste poole, milles ta deklareeris, et ainsad riigivõimu- ja valitsusorganid Eesti territooriumil on Eesti rahva poolt seaduslikult valitud Ülemnõukogu ja valitsus.

Me mäletame kõik, millises olukorras me 20. augusti õhtul langetasime oma otsuse Eesti riikliku iseseisvuse kohta. Meie aeg oli piiratud, meie taustinformatsioon oli piiratud ja sellepärast tahaksin ma Ülemnõukogu mälu värskendamiseks tuua teieni praegu väljavõtte 20. augusti istungi stenogrammi sellest osast, mis puudutab Põhiseaduslikku Assambleed. See on väga oluline, sest praegu on tekkinud küsimus, kuidas tõlgendada meie otsuse teist punkti, millesse sai kirja nõnda: "Eesti Vabariigi põhiseaduse väljatöötamiseks ning rahvahääletusele esitamiseks moodustada Põhiseaduslik Assamblee." Ma tuletan meelde, et ettekande selles küsimuses tegi Ülemnõukogule Marju Lauristin ja stenogrammist võime lugeda, et ta ütles tol õhtul meile nõnda: "Selleks on tarvilik põhiseadus, mis töötatakse välja just täna, just siin. Ja just selle põhiseaduse väljatöötamiseks ongi nüüd leitud lahendus Põhiseadusliku Assamblee moodustamise näol." Ma rõhutan – väljatöötamiseks!

Edasi: "On võimalus luua põhiseaduse selline projekt, mille tõesti võiks anda rahvahääletusele, referendumile ja võtta sellisena vastu. Kahtlemata oma tänase otsusega me ei saa veel täpselt määratleda, missugune on see konkreetne delegeerimise mehhanism, missugused on need vormelid, mille alusel see koosseis tegelikult välja kujuneb. See nõuab järgnevat tööd. Me peame jätkama seda tööd siin, me peame nähtavasti oma tänasele otsusele

lisama mitmeid teisi seadusandlikke akte, kuid nende vastuvõtmiseks on loodud kindel alus." Vastates saadikute küsimustele, täpsustas Marju Lauristin: "Põhiseaduslik Assamblee moodustatakse piiritletud volitustega, ta tegeleb põhiseaduse teksti väljatöötamisega enne selle esitamist referendumile. See tähendab seda, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu jääb kõrgeimaks seadusandlikuks riigivõimuorganiks Eesti Vabariigis ja jätkab oma tegevust." Seega kontrollisin ma oma veendumust, et ma tõesti hääletasin 20. augustil tööorgani, mitte esindusorgani moodustamise poolt.

Ja iseseisvusotsuse juriidiliselt vaieldav punkt 2, kus on juttu rahvahääletusest, räägib tõesti ainult sellest, et me leppisime kokku, et põhiseadus võetakse vastu rahvahääletusel, kuid ei määranud selle otsusega ära, kes selle sinna esitab.

Murelikuks teeb mind kogu praegune vaidlus riigiõiguslikust aspektist. Kuulutades ja kinnitades, et Ülemnõukogu on kõrgeim seadusandlik organ, tuleb meil minu arvates oma edasises tegevuses sellest ka lähtuda. Ja kõrgeima seadusandliku kogu funktsioonide hulgast ei saa ära võtta niisuguse olulise otsuse sisulist läbivaatamist, nagu seda on riigi põhiseadus ja selle panemine rahvahääletusele. Kui me sellise otsuse langetaksime, siis oleks see kas võimuvaakumi tekitamise, võimust loobumise või kaksikvõimu tekitamise otsus ja siin ei ole demokraatiaga mitte midagi ühist. Meil on selle otsuse langetamisel valida ainult selle vahel, kas me loome ühe neist kolmest olukorrast või jätkame seda teed, et Ülemnõukogu on tõesti kõrgeim seadusandlik kogu. Sellepärast tundusid mulle pehmelt öeldes ebaveenvad hr. Rätsepa selgitused meile esitatud eelnõu "Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee tööülesannetest ja töökorraldustest" punkti 5 kohta, kus lõpus on lause: "Ülemnõukogu paneb eelnõu rahvahääletusele." hr. Rätsep ütles, et kui Ülemnõukogu vabaneb kohustusest asja sisuliselt arutada, siis vabaneb ta ka vastutusest. Kas keegi on meile andnud õiguse vabastada end vastutusest selles olukorras, kus Eesti riik praegu on? Niisugune sõnastus võib hiljem tekitada vaidluse ja tingida jälle vajaduse pöörduda stenogrammide poole, et õigesti välju selgitada, mida ikka selle all mõeldi, et Ülemnõukogu paneb rahvahääletusele. Kas selle all mõeldi seda, et ta ka sisuliselt asja arutab, või tõesti seda, nagu hr. Rätsep ütles, et tema ülesanne on lahendada rahvahääletuse korraldamisega seotud küsimused? Riigiõiguslikus mõttes tegeleb Ülemnõukogu kõrgeima seadusandliku koguna ikkagi asjade sisulise küljega, mitte korraldamisega. Ja ma ütlen, et see ei ole detaili politiseerimine, nagu seda meile ettekandes kahjuks püüti kinnitada. Sellepärast ma toetaksin küll seda, et me punkti 5 põhjalikult ümber sõnastaksime, ja lahendust näen ma selles, et ikkagi nähakse ette Ülemnõukogu otsuse vajalikkus rahvahääletusele panekuks. See eeldab aga juba tõesti ka sisulist otsust.

Minus tekitavad probleeme need punktid sellest eelnõust, kus Põhiseadusliku Assamblee juhatajale antakse küllalt suured õigused, kuid märkimata on jäetud, et neid õigusi võib ta siiski kasutada Assamblee poolt antuna ja Assamblee nimel. Nii et ka need parandused tuleks punkti 3 sisse viia.

Juhataja

Aeg on läbi. Ma paluksin parandusi kirjalikult. Vahepeal informeerin Ülemnõukogu, et juba on tulnud parandusettepanekuid ka ilma sõnavõttudeta. Hr. Uluots tõi praegu parandusettepaneku, mille järgi § 5 teine lause tuleks sõnastada järgmiselt: "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu võtab 15 päeva jooksul vastu otsuse põhiseaduse rahvahääletusele panemise (mittepanemise) kohta." Niisugune on hr. Uluotsa versioon. Palun, hr. Allik!

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin rääkida ainult ühest üksikküsimusest. Enne aga avaldaksin toetust hr. Rätsepa kooskõlastusprojektidele ja kutsuksin üles neid toetama. Igasugused põhimõttelised muudatused viivad siin pikkade vaidluste kaudu hoopis metsa. Praegu oleks siiski oluline säilitada see üsna õrn ühtsus, mida 20-ndal suudeti saavutada. Ja isegi, kui lõhenemine toimub suhtega 60% ja 80%, on see ikkagi lõhenemine, mida vaja ei oleks.

Rääkida tahaksin ma aga Põhiseadusliku Assamblee valimiste punktist 4. Mõnevõrra üllatuslik on mulle see, et kooskõlastuskomisjon loobus alternatiivist, üksiku ülekantava hääle meetodist. Hr. Rätsepa põhjendus oli, et see meetod on väga vaevarikas, kuid just selle hääletamise puhul, kus kvoot on väga väike – olenevalt kohalolijate arvust läheb 3-4 saadikust üks inimene Assambleesse –, on see kõige lihtsam meetod. Me oleme seda meetodit kasutanud, valimised toimuvad lihtsalt fraktsioonides ja ka sõltumatud saadikud võivad ilmselt esineda kolmekaupana. Kogu protseduur on väga lihtne ja üsna töökindel. Siin pakutava piiratud hääle meetodi puhul tekib terve rida väga kummalisi probleeme, palju hääli võib lihtsalt kaotsi minna.

No hea küll, las nad lähevad kaotsi, mõni saab 20 ja mõni 50 häält, kuid teoreetiliselt võime jõuda tulemuseni, et valituks osutub ainult 6 inimest. Võib ju kujutada ette, et kõik hääled lähevad kuuetele inimesele. Te ütlete, et nii ei juhtu. Nii tõenäoliselt muidugi ei juhtu, küll aga võib juhtuda, et kolmekümme me ei vali või et see sabaots saab Põhiseadusliku Assamblee liikmeks ainult ühe, iseenda häälega. Siis on rahva ees ka üsna piinlik, kui me valime kedagi Põhiseaduslikku Assambleesse nii, et ta üksinda on enda poolt hääletanud. See meetod viib

aga reaalselt just säärase tulemuseni. Seetõttu ma esitaksin parandusettepanekuna siiski üksiku ülekantava hääle meetodi, mis on meile tuntud ja mis teeb nende inimeste saatmise Assambleesse tegelikult fraktsioonide saadikute kokkuleppe asjaks ning lihtsustab homset tööd väga oluliselt. Teist meetodit tuleb jällegi tükk aega selgitada ja kombineerida. Palun seda tõsiselt kaaluda ja mõelda nendele ohtudele, mis võivad tekkida siis, kui me valime äkki 24 või 28 inimest. Kas hakkame siis jälle otsast peale? Aitäh!

E. Leisson

Lugupeetud kolleegid Ülemnõukogu saadikud! Lugupeetud proua juhataja! Teile jagati välja ka Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekt, mis käsitleb Eesti Vabariigi põhiseaduse ettevalmistamist. Palun seda käsitada nende seaduseelnõude alternatiivina, mida meile esitas kooskõlastuskomisjoni esimees kolleeg Rätsep.

Mõningatest mõtetest sellega seoses. Esimene oleks meenutus 20. augusti otsusest Eesti riikliku iseseisvuse kohta. Kuidas mina kui saadik peaksin käituma, kui ma olen kahe käega selle otsuse 1. punkti poolt, 3. punkti suhtes olen erapooletu – minu pärast toimugu valimised 1991, 1992, 1993, peaasi, et need valimised toimuvad Eesti Vabariigis – ja 2. punktile olen vastu? Teine punkt selles otsuses on täiesti sobimatu ja vastukäiv. Ainult tänu sellele sai otsus 69 poolthäält, et kõik hääletajad olid 1. punkti poolt, tuliselt ja jäägitult.

Ma toaksin võib-olla veel ühe väikese paralleeli pisut pikema aja tagant, nimelt 14. detsembrist 1825, kui polkovnik Trubetskoi Palee väljakul hüüdis "Trebujem konstitutsiju!" Rahvas arvas, et tegemist on uue keisrinna nimega ja pani lõugama: "Konstitutsiju, konstitutsiju!" Nüüd nimetatakse seda esimeseks Vene revolutsiooniks.

Mõned mõtted selle kohta, mida ütles meile kolleeg Rätsep, kellest ma väga sügavalt lugu pean. Eesti Kongress on kodanikkonna esinduskogu ja see on tema kompetents. Mina leian, et ka minul on õigus Eesti Vabariigi kodakondsusele, kuid mitte sellel põhimõttel, nagu senini on deklareeritud. Mina ei ole sündinud Eesti Vabariigis ega sel teel kodakondsust omandanud, ma olen sündinud hiljem. Olen olnud 26 aastat Venemaa Föderatsiooni kodanik. Ja juhul, kui Eesti NSV kodanik on Eesti Vabariigi kodaniku õigusjärglane, siis on ka Eesti NSV Eesti Vabariigi õigusjärglane, sest kodanikkond ei saa eksisteerida ajatus ja ruumitus olluses. Jüri Rätsep ütles, et meil on vaja kiirelt ja operatiivselt tegutseda. Minu meelest on kiirus kriteeriumiks ainult kirpude püüdmisel. Praegu on ärevad päevad läbi ja meil on võimalik rahulikult see olukord uuesti läbi arutada ning võtta vastu arukas otsus.

Hr. Nugis, kes on ennast näidanud väga võimeka juhatajana, ja Marju Lauristin, kelle kohta käivad samad sõnad, hakkasid 20-ndal millegipärast sõrmkübaramängijateks ning tekitasid

selle õnneloosiga mingisuguse haleda seaduslikkuse varju, millega mitte mingil juhul ei saa nõus olla.

Valesti lähtealuselt filosoofias tuleneb ükskõik mis ja tõenäoliselt on nii ka elus.

Täna me tühistasime eelarve teise lugemise lõpetamise otsuse ja täpselt sama on ka selle eelnõu esitajad pakkunud oma esimeseks punktiks. Ma ei ole kindel, et see on kõige parem lahendus – hakata revideerima 20. augusti otsust. Me võime sellest ka mööda minna, nagu me oleme mööda läinud mitmest Ülemnõukogu otsusest, ja asuda teema kallale, milleks oleks Eesti Vabariigi põhiseaduse ettevalmistamine. Meie poolt pakutud eelnõus on kõik nii täpselt lahti kirjutatud, et mul ei ole sellele mitte midagi lisada. Esimeses punktis on vaid kirjaviga, sõnas "vabariigis" puudub "a"-täht. Ma tahaksin teile üle korrata ka välisminister Lennart Mere ettepaneku, kes oli omakorda saanud ettepaneku Saksa, Taani ja Prantsuse konstitutsioonijuristidelt, kes ootavad tema kutset, et tulla Eestisse ja aidata ekspertidena kaasa meie juristide tööle. Ja 25–30-liikmeline spetsialistide kogu teeb selle töö ära. Kuid kui ta peab kellegi allorganina, kellegi näpunäidete järgi täna sinna, homme tänna jooksmas, siis ei tule tööst midagi välja. Põhiseadus ei ole prostituut, keda saab igasuguste meeleolude järgi kohandada ja kasutada. Tänan!

Juhataja

Aitäh hr. Leissonile väga kujundirikka sõnavõtu eest, kuid ma tahaksin nüüd teada Ülemnõukogu arvamust. Kas me ka katkestame käsiloleva päevakorrapunkti arutelu? Nagu ma hr. Leissonist aru sain, oli tema ettepanek katkestada või lõpetada antud päevakorrapunkti arutamine ning võtta päevakorda hoopis teine küsimus, otsus Eesti Vabariigi põhiseaduse ettevalmistamisest, praegu meil sellist punkti päevakorras ei ole. Kas me hääletame praeguse arutluse katkestamist või lõpetamist, hr. Leisson? (Hääl saalist.)

Hr. Leisson, te ütlesite, et asume uue teema juurde, ja see on siin ka nimetatud: Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi põhiseaduse ettevalmistamisest. Ma tuletan meelde, et meie arutame praegu päevakorrapunkti, mis puudutab Põhiseadusliku Assamblee moodustamist. Teil ei ole soovi panna hääletusele? Aitäh! Palun! Liia Hänni!

L. Hänni

Austatud Ülemnõukogu juhatus, kallid kolleegid! Ühe riigi tekkimine või taastamine ei ole saatuse poolt ette määratud. Ta sõltub sellest, kas selles riigis elav rahvas oskab realiseerida neid võimalusi, mida antud ajalooline hetk talle pakub.

Välispoliitilised tingimused Eesti riigi taastamiseks on praegu igati soodsad. Murettekitav on aga Eesti sisepoliitiline olukord, mida võiks kirjeldada kui sügavat põhiseaduslikku kriisi. Selle kriisi algus ulatub 1940. aasta saatuslikesse juunipäevadesse, mil Nõukogude Liidu agressioon katkestas Eesti Vabariigi seaduslike riigivõimuorganite tegevuse ja jättis eesti rahva ilma põhiseaduslikest õigustest määrata ise oma saatust. 1990. aasta kevadel oli meil võimalus vabadel valimistel valida kaks rahva esinduskogu, Eesti Ülemnõukogu ja Eesti Kongress. Mõlemad esinduskogud said valijate selge mandaadi – taastada Eesti riiklik iseseisvus. Kogude omavahelised suhted on keerulised tulenevalt nendest määratlustest, mis esinduskogud teineteisele andsid. Mäletatavasti tunnustas Ülemnõukogu Eesti Kongressi kui Eesti Vabariigi kodanikkonna esinduskogu ja seadusliku riigivõimu taastajat, Eesti Kongressi esimene istungjärk määratles Ülemnõukogu ja valitsust kui okupatsioonivõimu kohalikke haldusasutusi. Jäägu ajaloolaste otsustada, kuivõrd need määratlused vastavad tegelikkusele.

Eesti Kongressi II istung tegi Eesti Komiteele ülesandeks välja töötada ja kehtestada ajutisi seadusi. Sellega oli tekkinud väga põhimõtteline vastuolu, sest ka Ülemnõukogu oli deklareerinud, et temal on seadusandlikud volitused. Tekkinud olukord on kurnanud Eesti ühiskonda juba üle aasta ja see vajab kiiret lahendust. Samuti on saanud selgeks, et reglementeerimata võimusuhted võivad kujutada endast tõsist ohtu Eesti riigi taastamisele ja demokraatlikule arengule. Kokkuvõttena on kõigile saanud selgeks, et me vajame uut põhiseadust, millele rajada taastatava Eesti Vabariigi õiguskord.

Kriisiolukorras sündinud lahendus moodustada Põhiseaduslik Assamblee, mis sisaldub 20. augusti Ülemnõukogu otsuses, oli selles olukorras optimaalne ja ma olen veendunud, et ta on seda ka praegu. See võimaldab ühendada Eesti erimeelsed poliitilised jõud ühise eesmärgi, Eesti Vabariigi põhiseaduse väljatöötamise teenistusse. Põhiseaduse väljatöötamine ei ole pelgalt juriidiline või tehniline ülesanne. Meil tuleb kokku leppida selles, milline on Eesti riigi tulevane korraldus, me peame sünteesima erinevate poliitiliste jõudude nägemuse Eesti riigist. Ja on päris selge, et sellesse riiki peavad elama mahtuma nii endised dissidendid kui ka endised ja tulevased kommunistid. Vastavalt meie otsusele ei ole Põhiseaduslik Assamblee riigivõimuorgan ja pr. Aaskivi kartused, et me oma võimunatukest kipume kellegagi jagama, ei ole põhjendatud. Vastupidi, Ülemnõukogu näitas üles tänuväärset initsiatiivi ja käitus riiklikult, kui ta usaldas põhiseaduse eelnõu väljatöötamise rahva esindajatest moodustatud organile. Oma praeguse töökoormuse juures ei suuda me piisavalt keskenduda põhiseaduse detailidele. Põhiseadusliku Assamblee suurus on samuti olnud vaidlusalune küsimus. Siin võiks lähtuda asjaolust, et Põhiseaduslikus Assamblees peavad olema esindatud erinevad poliitilised suundumused, ta peab mõnes mõttes täitma ka rahvaesinduse rolli.

Milline peaks olema Põhiseaduslikus Assamblees Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi delegeeritud liikmete osakaal? Ma arvan, et lähtumine pariteetses alusest on ainuvõimalik lähenemisviis. Põhiseaduse küsimuses on sõnaõigus ikkagi kodanikkonnal ja kodanikkond, kes võttis osa nii Ülemnõukogu kui ka Eesti Kongressi valimistest, on sama. Juuksekarva lõhkiajamine võiks viia olnult lõpututesse vaidlustesse.

Nüüd küsimus, kas Ülemnõukogul säilib sõnaõigus Põhiseaduslikus Assamblees valminud eelnõu suhtes? Siin võiks küsida, kui me oleme tellinud näiteks maja projekti, et esitada see žüriile, kas me võime siis oma äranägemise järgi maalida sinna veel uksi ja aknaid juurde? Kelle projekt see sel juhul on? Kui põhiseaduse eelnõu on muutnud Ülemnõukogu, kas selle autor on siis Ülemnõukogu või Põhiseaduslik Assamblee? Kes kannab vastutust juhul, kui rahvas lükkab eelnõu tagasi? Ülemnõukogu otsus delegeerida põhiseaduse väljatöötamise õigus Põhiseaduslikule Assambleele on tark otsus, sest see võimaldab ka kriitilises olukorras, kui rahvas ütleb valminud põhiseaduse eelnõule ei, säilitada oma prestiiž ja autoriteet. Peale selle ei võta keegi Ülemnõukogult õigust öelda oma arvamus valminud eelnõu kohta. Ülemnõukogu võib langetada otsuse toetada või mitte toetada valminud eelnõu ja rahvas võib meie seisukohta arvestada või mitte arvestada. Tänan!

M. Titma

Ma tahaksin alustada sellest, et iseseisvus on meil käes ja me oleme praegu täiesti uues olukorras. Kui seda olukorda vaadata, siis nähtavasti on meie eesmärk jõuda normaalsesse tsiviilühiskonda. Selles ühiskonnas teeb 99% inimestest tööd ja parimal juhul 1% osaleb poliitikas. Depolitiseerida meie ühiskond on praegu meie esmane kohus, sest me oleme väga raskes olukorras. Me peame hakkama üles ehitama seda ühiskonda, kus me elame. Paraku on Eesti Komitee, meie ise ja nüüd veel Põhiseaduslik Assamblee nii või teisiti poliitiline pluralism institutsionaalsel tasandil. See tekitab üha uuesti konflikte. Et meil on erinevad poliitilised suunad, on normaalne. See on normaalne tsiviilühiskond. Aga kui meil on erinevad institutsionaalsed organid nende suundade realiseerimiseks, siis see on täiesti ebanormaalne. Ükski riik ei saa suhelda riigiga, kus ei ole selget võimukonstruksiooni. Selles mõttes tundub mulle, et kogu vaheetappide loomine on praegu ebanormaalne tegevus. See oli normaalne tegevus, kui me ei olnud iseseisvad, kuid nüüd, kui me oleme iseseisvad, on normaalne minna uue Riigivolikogu valimistele. Sellisel juhul on kõigil poliitilistel jõududel võimalus nendel valimistel näha, mida rahvas neile annab. Meil on siis poliitiliselt stabiilne olukord. Meisse hakatakse teisiti suhtuma välispoliitiliselt ja ka sisepoliitikas on ülepolitiseeritus maha võetud. See on praeguses iseseisvusolukorras normaalne tee ja täiesti

ebanormaalne on, kui Ülemnõukogu jätkab oma tegevust nii nagu enne iseseisvust. Minu arvates on see meie jaoks praegu põhimõtteline küsimus. Selleks pole vaja mitte põhiseadust. Ma julgen väidelda kolleegidega. Eesti Vabariik elas kuni 1920. aastani ilma põhiseaduseta, oli ajutine põhiseadus. Me saame täpselt samuti võtta 1938. või 1920. aasta põhiseaduse praegu endale aluseks ja minna rahulikult Riigivolikogu valimistele. Konstitutsioon on väga sügavalt professionaalne akt (peale poliitilise tahte on vaja väga sügavat professionaalsust, et teha seda tõesti nii, et homme ei ole vaja hakata ümber tegema) ja seda võib rahulikult vastu võtta Riigivolikogu. Mitte midagi meiega ei juhtu, kui meil praegu seda ei ole.

Samal ajal on meil terve hulk esmajärgulisi ülesandeid, mida on vaja lahendada praegu. Ma olen peaministriga täiesti nõus selles, et kui me praegu ei püüa reguleerida enda suhteid Venemaa ja Ukrainaga väga kõrgel poliitilisel tasemel, siis poole aasta, aasta pärast võtab Vene tšinovnik Eesti Vabariigi esindajat vastu nagu vaest sugulast. Täna räägib meiega Jeltsin ja räägib Kozõrev, väga paljudel inimestel on võimalik suhelda väga kõrgel tasemel. On võimalik tegutseda nii nagu siiani, kui saavutati Venemaa tunnustus Eesti iseseisvusele. Kui me oleme initsiatiivikad, saame lahendada küsimused väga ruttu ja meile kasulikult.

Sama lugu on ka majandusprobleemidega. Kogu läänemaailm ootab meilt riigisisest stabiilsust, et saaks väliskapitali siia tuua ja meiega normaalselt suhelda. Võtkem ette radikaalne samm! Ärgem vaielgem selle üle, kes esindab rohkem, kas Eesti Kongress või Ülemnõukogu, vaid mingem otse valimistele, nii et tuleks uus esindusorgan, kelle taga oleks täielikult eesti rahva poliitiline tahe ja kes võiks tegutseda meie kõigi nimel.

E. Põldroos

Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Mind nagu ilmselt paljusid teisigi teie seast häirib töökorralduse otsuse projekti punkti 5 lõpp, kus on öeldud: "Ülemnõukogu paneb eelnõu rahvahääletusele." Sellega on Ülemnõukogule antud passiivse postkasti roll – nii nagu kiri ühest otsast sisse pannakse, nii postiljon ta teisest otsast välja võtab. Sellega Ülemnõukogu tunnustab, et on olemas mingi poliitiline jõud, esinduskogu, kes suudab tema eest ära otsustada säärase tähtsa asja, nagu rahvahääletusele esitatava projekti küpsus. Sisuliselt asetab Ülemnõukogu sellega oma kõrvale teise, endaga pariteetse organi.

See kõik tuleneb kahe esinduskogu kontseptsioonist, millest rääkis meile ka hr. Rätsep. Ma arvan, et just selle üle me peamegi praegu tõsiselt järele mõtlema. Kahe esinduskogu kontseptsioon võis teatavate reservatsioonidega olla õige kuni 20. augustini, kuid ma väidaksin täiesti kindlalt, et pärast 20-ndat ei ole see kontseptsioon enam pädev.

Mispärast? Kogu maailm on tunnustanud Eesti Vabariigi taastamist järjepidevuse alusel. Kogu maailm on tunnustanud selle järjepidevuse alusel taastunud Eesti Vabariigi seaduslike kõrgeimate riigivõimuorganitena ja esindusorganitena Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja tema poolt moodustatud valitsust. Ka need organid on saanud tunnustuse kui järjepideva Eesti Vabariigi organid. Seega, kui me räägime praegu järjepidevusest, siis järjepidevust esindatakse siin saalis ja ainult siin saalis. Eesti Kongress, kes seda osa auga täitis, on selle funktsiooni pärast iseseisvuse väljakuulutamist ammendanud. Ja kui Eesti Kongress ja Eesti Komitee tahavad edasi eksisteerida, siis eksisteerivad nad edasi tavalise massiorganisatsioonina nagu Rahvarinne, nagu ametiühingud, nagu ükskõik kes veel.

On loomulik, et kui me loome Assamblee tööorganina, siis me võime seda teha pariteetselt ka ühiskondliku organisatsiooniga, ühisorganisatsiooniga, kes on andnud võib-olla kõige suurema panuse nendesse küsimustesse ja on neis vaieldamatult autoriteetne. See on loomulik, kuid mõte, et me teeme koos selle mitteparlamentaarsete organiga uue parlamentaarsete moodustise, on minu arvates lubamatu. Seda ei saa olla! Kui me seda teeksime, tunnustaksime enda kõrval teist esinduskogu. Mingem uuesti tagasi tunnustamise juurde. Meid on tunnustatud seetõttu, et maailma arusaamisel me kontrollime Eesti territooriumi. Nüüd aga tunnustame ise, et me ei kontrolli, sest meie kõrval on veel üks teine organ, kes samuti midagi kontrollib. Sellisel juhul me seame selle tunnustuse samuti kahtluse alla. Ka seda me ei tohiks teha!

Ja lõpuks ma tahaksin öelda, et kuna Eesti Vabariigi Ülemnõukogu on siiski kõrgeim riigivõimuorgan, siis nimelt meie võime otsustada seda asja täpselt nii, nagu me ise tahame, Assamblee töökorralduse küsimusi ja kõiki muid küsimusi. Me võime nõu pidada ja arutada seda küsimust kellega tahes, kuid otsustame meie ja mitte keegi teine. Täna!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Palun vaid kaheks minutiks teie tähelepanu! Õiguskomisjon arutas läbi mõlemad otsuseprojektid ja komisjoni nimel esitan teile järgmised ettepanekud.

Esiteks, Assamblee valimisi käsitleva otsuse kohta. Punkti 3 eelviimane lause sõnastada järgmiselt: "Valimistulemused tehakse kindlaks üheaegselt 7. septembril 1991. aastal ja kinnitatakse järgnevalt Ülemnõukogu poolt."

Teiseks. Otsuses Assamblee tööülesannete ja töökorralduse kohta sõnastada punkti 5 viimane lause järgmiselt: "Ülemnõukogu otsustab eelnõu rahvahääletusele paneku." Täna teid!

A. Ammas

Austatud pr. Lauristin! Head kolleegid! Ma vabandan juba ette, kui pärast Tõnu Antoni kiretut sõnavõttu minu etteaste selle puldi jaoks liiga emotsionaalne tundub.

Täpselt kaks nädalat tagasi sai meie kogu lõpuks hakkama sellega, mida me üksteisele pidulikult töotasime 30. märtsil eelmisel aastal. Nimelt sai koostöö Eesti Kongressi ja tollase Eesti NSV Ülemnõukogu vahel lõpuks ometi reaalsuseks. Iseseisvusotsuse tekst sai minu arvates tõesti hea, see oli mõistlik, tasakaalukas, läbimõeldud tekst, kuigi, jah, väljaspool autokastist näppu vibutades kuulutamiseks võib-olla tõesti mitte kõige sobivam. Aga kahjuks hakkasid juba järgmisel päeval pärast iseseisvusotsust teatud poliitikute, Ülemnõukogu liikmete suust just siin koridorides kõlama umbes sellised fraasid: asjatult sai Eesti Komitee kohale kutsutud, ilmaaegu tõmmati Kelam ja kompanii mängu. Kas siis, kui kõige suurem oht oli möödas, polnud meil kahe esinduskogu üksmeelt enam vaja? Ja mida päev edasi, seda enam on meie saalis võimendunud meeleolud, mis pisendaksid Põhiseadusliku Assamblee nii pisikeseks, tühiseks ja olematuks kui vähegi võimalik. Minu jaoks on nende meeleolude süvenemisel selge seos faktiga, et 20. augusti iseseisvusotsuse sõnastamisel ei osalenud kahjuks valitsusjuht, ja valitsusele piiriltust ustavad rahvasaadikud hakkasid midagi pelgama. Mis siis ikka saab, kui kogu see Põhiseadusliku Assamblee idee äkki valitsusele ei meeldi? Kui valitsusele ei meeldi äkki tulemus, milleni Assamblee võiks jõuda?

Meil on need Põhiseadusliku Assamblee vastased meeleolud järjest süvenenud ja kulmineerunud laudadele ilmunud otsuse projektis, mille eestikeelsele variandile on alla kirjutanud Leisson, Titma ja Andrejev, venekeelsele aga samad inimesed ja lisaks saadikurühm "Kodanikuleppimus". Need meeleolud on kulmineerunud täna. Paljud tänased sõnavõtjad kardavad lausa paaniliselt, et midagi äkki libiseb nende käest ära, et see paha Eesti Kongress tahab ikka jälle võimu. Kui Ülemnõukogu tahab täna taganeda sellest, mida ta ütles 20. augustil, tahab ikka ja jälle öelda, et ainult meie siin saalis vastutame oma rahva ees, siis käitub Ülemnõukogu minu arvates häbiväärselt. Ülemnõukogu vastutab tõesti oma rahva ees, küllap vastutab ka nende sõjaväelaste ees, kes teda valisid. Eesti Kongress vastutab oma valijaskonna ees. Ja just see vastutus liitis kaks esinduskogu 20. augustil.

20. augusti otsuses räägitakse, et Põhiseaduslik Assamblee paneb põhiseaduse rahvahääletusele ja minu arvates need tänased sõnavõtjad, kes soovivad Ülemnõukogule mingit vetoõigust, mingit sättimise, kohendamise, mugandamise õigust, räägivad 20. augusti otsusele just vastu. Iga päev, mis me Assamblee töölerakendamisega viivitame, töötab praegu meie kahjuks. Propagandaga on eesti rahvast palju hullutatud ja kui nüüd Põhiseadusliku Assamblee vastased selle propagandateerulli taas käivitavad ja ihužurnalistid kaks nädalat

rahvast televisioonis, raadios ja ajalehtedes töötlevad ning masseerivad, siis äkki meie armas Eesti rahvas hakkabki uskuma, et Põhiseaduslikul Assambleel pole Eesti iseseisvumise protsessis mingit kohta. Kolleeg Enn Põldroos ütles täna juba teist korda siin saali ees, et Eesti Kongressil oleks vist aeg laiali minna, ilmselt on tal see soov tõsiselt südamel ja selle teostamatus vaevab teda. Mul on kahju, aga mul ei jää öelda muud, kui vastata kolleeg Põldroosile sõnadega, mida ta ise siin saali ees korduvalt pruukinud on: mul on häbi. Aitäh!

A. Paju

Austatud proua juhataja! Kallid kolleegid! Head kolleegid, ma pöördun teie poole niisuguse mõttega, et ehk te teete mulle selgeks, mis siis toimus 20-ndal? Minu arusaamist mööda toimus 20-ndal üks hüpe, kus mingi kvantiteet sai absoluutselt uueks kvaliteediks. Minu kolleeg hr. Ammas lõi mind tõesti vanasse aega tagasi, sest kuni 20-ndani olin ma pidanud statistikat, kui palju siin saalis on olnud kolleege, kes on öelnud, kas siis pilk paberitel, saalil või kuskil mujal, "mul on häbi" ja me täna alustame sellesama arvega jälle uuesti. Hr. Ammas, mul on häbi!

Ma tahtsin siin natuke mõtiskleda. Mida siis siin täna, praegu luuakse? Milline on see pearõhk? Kas hästi suur konstitutsiooni peassamblee või tema looming? Kumb on tähtsam? Ma arvan, et see Põhiseaduslik Assamblee saab suureks selle läbi, mida ta lõppkokkuvõttes loob.

Teine küsimus. Täna me oleme kuulnud dissidentidest, endistest ja tulevastest kommunistidest ja kõikvõimalike õigustega esindajatest, kuid me ei ole kuulnud midagi inimesest, tollest inimesest, kes on meid valinud erilises seisundis ühe ja teise esindusorgani liikmeks. Me ei ole kõnelnud täna sellest samast inimkäest, kes on senini üsna palju kõhelnud enda sees, kui kahe esinduskogu või tema esindajate vahel on olnud tema jaoks jahmatavaid väljaütlemisi. Tema on nad mõlemad ju sünnitanud ja nüüd sünnitab nendevaheline mõttevahetus temas hämmingut, valu ja arusaamatust ega väärinda teda mitte põrmugi uue, muutunud olukorra osaliseks, vastupidi.

Sellepärast olen ka mina selle punkti 5 kohta esitamas võib-olla mitte just täpselt sõnastatud küsimust. Minu arvates me saame inimese põhiseaduse loomeprotsessi kaasa tõmmata absoluutselt uues olukorras ja osalemine selles kogumis parandab tema sisemist tunnet ja tõstab väärikust. Kui nüüd lugeda seda nn. alternatiivset otsust, mis meile ka laua peale on pandud, ja sõnastada ümber selle esimene punkt, nii et ei läheks 20. augusti otsuse kallale, siis tundub selle otsuse loogika päris ausalt hulga sügavam. Me paneme küll 30 enda hulgast valitud erilisele päevarahale ja nad saavad sealt kusagilt veel midagi – noh jumal sellega! –,

kuid milline on see seadusloome, mida meie kogu paralleelselt põhiseadusega peab tegema? Minu arvates peaks ekspertide grupp koostama põhiseaduse, mille siis nii Ülemnõukogu kui Eesti Kongress läbi arutavad. Minus endas toimub ka heitlus, sest ma olen mõlema kogumi poolt valitud, kuid rahvas peaks ilmtingimata selles arutluses osalema. Ja ma olen seda meelt, et Ülemnõukogu on tõesti see organ, kes seaduseandjaks valituna ütleb oma arvamuse ja osaleb seaduse loomises lõpuni.

Nii et valik on siin väga keeruline. Hr. Anton tõi kahe parandusega justkui lohutust, aga kas meie töö seaduseelnõude kallal paraneb, kui me 30 parimat enda hulgast assambleesse valime? Ma arvan, et põhiseaduse peaksid tegema erapooletud eksperdid, kellel on oma eelarve, ja mõlemad kogud ning rahvas annavad sellele siis oma hinnangu. Aitäh!

Juhataja (V. Andrejev)

Sõna saab Marju Lauristin!

M. Lauristin

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma pean vajalikuks anda mõningad selgitused. Kõigepealt tahaksin tulla tagasi 20. augusti päeva ja selle otsuse tegemise juurde. See otsus, mille me koos tegime, ei sündinud kaugeltki mitte näpuviskamise ja sõrmkübaramängu tulemusena, vaid terve päeva kestnud väga tõsise, ehkki siit saalist välja jäänud poliitilise arutelu resultaadina. Mõned inimesed on ka siin öelnud, et see oli tol hetkel ainuvõimalik ja tasakaalustatud otsus. Tõepoolest, see oli kompromiss, nagu on kõik poliitiliselt tasakaalustatud otsused. Kompromissidel on see omadus, et nad ei meeldi kellelegi, mitte ühelegi osapooltele, kuid ainult nende abil on võimalik stabiilne areng, mis viib edasi, mitte aga ummikutesse, kust väljarabelemiseks läheb kogu rahva energia.

Milles seisnes see kompromiss? Ühelt poolt sõnastasime otsuse esimese punktiga küsimuse, mis oli olnud terve viimase aasta väga tõsise sisepoliitilise konflikti objektiks, see oli tunnustamise küsimus. Selles küsimuses tehti kompromiss Ülemnõukogu ja valitsuse positsioonide poole, sest need poliitilised jõud, kes mitte ainult Eestimaal, vaid ka Ameerikas, Rootsis, Kanadas jne. olid seni väga ägedalt eitanud tunnustamise võimalikkust, nägid kriisiolukorras oma vastutust ja oma kohust astuda siin samm nende positsioonide poole, mis kogu rahva huvidest lähtudes olid tõesti ainuvõimalikud.

Selle poliitiline hind oli sama otsuse teine punkt, kus meie, nagu ma ka oma ettekandes ütlesin, tulime tagasi oma endiste otsuste juurde 30. märtsist ja tegime võib-olla tõesti hetkel kiirena tunduva, kuid ometigi väga pika eellooga otsustuse põhiseaduslikus võtmeküsimuses.

Me leidsime lahenduse, mis võimaldab tasakaalustatud ja rahvahääletusel enamust tagavat töömehhanismi. Tuleb aga arvestada, et rahvahääletus on alati küllaltki suur risk.

Nüüd kolmas punkt. Ma tuletan meelde, et Eesti Kongress oli teinud otsuse, et valitakse taastav kogu. Meie tegime siin teiega koos otsuse, et valitakse parlamentaarne riigivõimuorgan, lähtudes põhiseadusest, see tähendab, et lõpetatakse üleminekuperiood viisil, mille oli sätestanud Ülemnõukogu oma 30. märtsi otsuses.

Ja ka teine punkt – Põhiseaduslik Assamblee – tähendas sisuliselt loobumisi taastava kogu valimise ideest. See on selle kompromissi mehhanism. See on üks tervik. Siit ei saa võtta välja ühte punkti, mis meile meeldib, seda punkti 1, ja öelda, et see on meie teene, see on meie punkt, see on lahja punkt, aga selle poliitilist hinda me ei ole valmis maksma. Seda laadi tegevust, seda laadi mõtteviisi, kui me sügavalt järele mõtleme, ei pea keegi eetiliseks. Kui me läheme demokraatlikku maailma, kui me läheme turumajandusse, kui me hakkame tegema ausat äri, siis me peame iga asja eest, mis meile meeldib, maksma täpselt seda hinda, mis on kokku lepitud. See kehtib nii majanduses, poliitikas kui ka kõigis nendes suhetes, kus on tegemist subjektidega, ja poliitikas on alati tegemist subjektidega.

Selline on selle otsuse tagamaa. Ja selle otsuse langetamine siin saalis oli minu meelest ja ka nende inimeste meelest, kes olid sellel õhtul saalis külalistena, tõesti hetkele vastav, meie tasakaaluka, vastutustundliku poliitilise tarkuse väljendus. Nähtavasti on kriisihetkedel mitte ainult üksikinimesed, vaid ka inimeste kogud eetilisel ja poliitilisel nii-öelda ergastatud ja küpseimas olekus. Ja kui see kriisiolukord mööda läheb, siis tekib tunne, et hind oli ikkagi natuke suur ja me võiksime asjad ümber mängida. Ma olen sügavalt veendunud, et selline tahe, selline mentaliteet viib meid uuesti kriisi, kusjuures sügavamasse ning mitte ainult poliitilisse, vaid ka moraalsesse kriisi.

Mis puutub nüüd sellesse, kas see Põhiseaduslik Assamblee on võim? Me arutasime täna hommikul kaitseküsimusi ja nägime, kui tõsised on paralleelvõimu ohud. Me peame sätestama ja me oleme seda oma otsuses öelnud, et see ei ole normiloov organ. 20 augustil oleme selgesti öelnud, et tema ülesandeks on põhiseaduse teksti poliitiline kooskõlastamine. Loomulikult teevad selle teksti juristid. Justiitsministeerium on selle teksti juba loonud, välisekspertidega on kokku lepitud ja kui Assamblee hakkab tööle, on see tekst laudade peal ja võib-olla veel mitugi konkureerivat teksti. Peale selle on laua peal ka kõigi Eesti põhiseaduste tekstid, mis siin eales on kehtinud.

Aga ometigi on ka Assamblee töökorraldus iseendast väga tähtis. Assamblee ajalooline mudel on rahvuskogu mudel. Rahvuskogu mudel on küllalt klassikaline ja see eeldab, et põhiseadus töötatakse läbi detailselt, nende probleemside kaupa, mis on põhiseaduse tuumaks. Need

on üldsätted, kodanikkonna küsimused, riigivõimu ja riigivõimu struktuuri küsimused. Põhiseaduslik Assamblee saab töötada kiiresti siis, kui need asjad töötatakse läbi ratsionaalselt, analüütiliselt ja paralleelselt. Rahvuskogu oli omal ajal toimkondade kaupa struktureeritud ja ma usun, et ainult nii saab töötada ka Assamblee. Assamblee koos ekspertidega saab teha analüütilist, poliitilist tööd efektiivselt ja kiiresti, jõudes sellise tekstini, mida ta julgeb anda Ülemnõukogule otsustada. Ma olen ka selle poolt, et Ülemnõukogu langetab otsuse. Ülemnõukogu ei ole tõesti mitte postkast, ta teeb otsuse, mis on kas jah või ei. Ja selge on see, et kui Ülemnõukogu otsus on ei, siis see variant läbi ei lähe, Assamblee on seega pankrotis ja me peame tegema kas uue Assamblee või peab meil olema selleks puhuks ka mingi protseduur. Praegu seda protseduuri veel ei ole, see on üks projekti puudusi.

Aga samuti oleme pankrotis, kui me ei suuda edasi minna sellest praegu tekkinud umbsituatsioonist, kus me oleme nähtavasti liiga emotsionaalselt uuesti lasknud hirmude ja eelarvamuste kütkeisse.

Ja mida ma veel tahaksin öelda – seda tahaksin öelda ka laupäeval kongressil, kui mulle seal sõna antakse: minu meelest sellest hetkest, kui on valitud Põhiseadusliku Assamblee liikmed, peavad nad unustama, kas neid on valinud Ülemnõukogu või Eesti Kongress. Nad peavad olema vannutatud liikmed, sest nad ei tee põhiseadust Ülemnõukogule ega Eesti Kongressile, vaid meile. Põhiseadus peab olema selline, mis kehtib mitte ainult täna ja homme, mitte ainult tuleval aastal. See peab kehtima heal juhul ka järgmise põlvkonna jaoks. See on võimalik ainult siis, kui seadust ei tehta mitte olupoliitikast lähtudes, vaid tuleviku jaoks. Ma loodan väga, et sellest lähtudes me lahendame otsuse kohe täna ega anna järele meid ühele või teisele poole kiskuvatele kirgedele. Aitäh!

I. Fjuk

Lugupeetud kolleegid! Lugupeetud juhataja! Ma saan avaldatud seisukoha järgi aru, et põhiseaduse väljatöötamisega on kiire ja tähtaeg on lükatud päris ette, 15. novembriks. Siis kui me seda arutasime ja niimoodi leidsime, ei olnud Eesti iseseisvuse tunnustamine võtnud selliseid mastaape ja tõenäoliselt meie tookordsed otsused lähtusid eeldusest, et see on ühepoolne akt, mis me 20. augustil tegime. Täna, kus me oleme oma iseseisvusele märksa laiema aluse saanud, on mul tõsised kahtlused, et me teeme nüüd uue kiirustava otsuse ja jätame arutusest välja kõige olulisema küsimuse, nimelt selle, kes osalevad rahvahääletusel. Kui liikuda kuluaarides, siis on kuulda väga erinevaid tõlgendusi, kes seal võiksid osaleda. Selles suhtes on mõned erakonnad teinud juba oma avalduse ja ma ei tahaks, et tänase

kiirustamise viljaks on see, et 3–4 päeva pärast on jälle üks okas kas siin saalis või Eesti Kongressi ja Ülemnõukogu vahel. Seetõttu ma ei pea võimalikuks kumbagi dokumenti vastu võtta enne, kui on toimunud arutelu ja Ülemnõukogu on otsustanud, kes rahvahääletusel osalevad.

Ma nimetaksin praegu, mis seisukohti on eri fraktsioonide esindajad koridorikõnelustes väljendanud: kõik alaliselt sissekirjutatud tsiviilisikud, Eesti Vabariigi kodanikud vastavalt 1933. aasta põhiseadusele pluss need, kes Margi parandusega sisse tulevad. See on küsimus, mida me ei saa lahtiseks jätta, nagu on lahtiseks jäänud see pariteetsuse küsimus, mida praegu nii ja naa tõlgendatakse.

Teiseks. Tööülesannete ja töökorralduse otsuse punktis 5 on paar momenti, mis on jäänud ebaselgeks. Nimelt seesama, mida härra Järlik küsis: kui 15. novembriks ei esitata eelnõu, mis siis saab? Ma teen ettepaneku lisada siia selline lause: "Juhul kui Assamblee nimetatud tähtjaks põhiseaduse eelnõu ei esita, otsustab Assamblee edasiste volituste üle Ülemnõukogu." See tähendab, kui 15. novembriks sellise konsensuseni ei jõuta, et kogu eelnõu tekst saab Assamblee enamiku toetuse, siis Ülemnõukogu kas pikendab Assamblee volitusi, valib uue Assamblee, teeb Eesti Kongressile ettepaneku valida uus Assamblee vms. See asi peaks olema siin fikseeritud.

Kolmandaks on see minu meelest poliitiline otsus. 20. augustil me tegelesime tõesti Eesti riigi küsimustega ülevalt ning omavalitsustest ei olnud nagu juttu. Ma olen proovinud fraktsioonides esitada ideed, et nii Eesti Kongress kui ka Ülemnõukogu annaksid näiteks 20% oma kohtadest omavalitsusliitudele, maakondadele, linnadele ja valdadele. See ei ole saanud toetust. Ma teen ettepaneku, et Ülemnõukogu arutaks läbi ja võtaks vastu otsuse moodustada mingi omavalitsusliitude kooskõlastav kogu, kes konsulteeriks Assambleed ja korrigeeriks selle seisukohti põhiseaduse väljatöötamisel. Rõhutan veel kord, et meil ei ole võimalik panna asja rahvaarutusele, sest kõik toimub väga kiiresti, ja seetõttu on minu meelest lubamatu, et omavalitsused siin ei osale.

Ma lisaksin sellele pakatile ka kolmanda otsuse: moodustada põhiseaduse eelnõu kooskõlastamiseks vastav omavalitsusliitude koda.

Neljandaks ütleksin, et nüüd, kus Eesti iseseisvus on tunnustatud nii laialdaselt, tuleb punkti 5 viimane lause sõnastada nii, nagu õiguskomisjon seda õigeaks peab. Sellisel juhul me tunnustame seda riiki just nii, nagu need enam kui 50 riiki on seda teinud. Vastasel juhul me petame iseennast. Aitäh!

J. Reinson

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma ei peatu pikemalt meie 20. augusti otsusel, kuigi ma tahaksin ka sellest rääkida. Ütlen vaid niipalju, et kuna meie hulgas on piisavalt ausaid ja ausust ka poliitikas võimalikuks pidavaid saadikuid, siis me peame aktsepteerima ühises töögrupis kokkulepitut. Härra Kask rääkis meile küll eelmisel reedel, et pariteetsest alusest rääkisid ainult Eesti Komitee esindajad, ja ma usun seda. Kuid mulle teadaolevalt ei lükanud Ülemnõukogu liikmed seda ka tagasi, ei eitanud seda, vaikimine peaks aga tähendama nõusolekut. Ma ei tea, kas keegi on teinud statistikat, aga minu märkmiku järgi me oleme 9 tundi plenaaristungite ajast kulutanud viljatult sellele teemale. Ja mul tekib küsimus, millist kohutavat ohtu me näeme siis Assamblee moodustamises, kui selle Assamblee poolt väljatöötatud põhiseaduse projekt esitatakse rahvahääletusele? Kõik demokraadid, vähemalt nii ma olen aru saanud, on siin saalis rõhutanud rahva tahte esindatust, kõik esindavad oma valijate huve. Ja kui kellegi selja taga on tõesti valijad ja partei, siis ei saa see inimene vastu võtta neile vastuvõtmatut põhiseadust. Küll aga jääb mulle mulje, et nende kriitikute selja taga pole peale tühjuse ja oma tahte pealesurumise mitte midagi.

Lõpetuseks loeksin ma teile natuke ajalehte, sest luuletusi pole meil ammu loetud. Seda ajalehte lugesin ma reedel siinsamas saalis sellesama küsimuse arutamise juures ja kriipsutasin alla sellise lõigu: "Demokraatlikult valitud riigimehed peavad suhtlema oma partneriga suurel määral usalduslikult ja avameelselt, eeldamata igal sammul, et vastane on alatu ja salakaval. Ka siis, kui ta seda on. Äärmine umbusaldus ei sobi kokku avatud ühiskonna poliitilise stiiliga ja seda on raske, peaaegu võimatu pidada ka vaenlase suhtes. Nii Hitleril, Mussolinil kui ka Stalinil õnnestus mõnigi kord Lääne poliitikuid tüssata, kuid peame meeles, et ei Hitler, Mussolini ega ka Stalin ei saanud lõplikku võitu. Avatus ja usalduslikkus võivad tuua üksikuid kaotusi ja tagasilööke, kuid lõplik võit saab tulla ainult selle kaudu. Usalduslikkus võib muutuda naiivsuseks, umbusaldus paranoiaks. Elu näitab, et esimese oht on väiksem kui teine. Umbusalduse ja paranoia vahele on raskem piiri tõmmata. Ja paranoia on palju ohtlikum ja temast on palju raskem lahti saada kui naiivsusest. Naiivsus on inimlik nõrkus, paranoia – piiramatult kahtlustamine – ei ole seda, see on haigus. Usalduslikkus ja avalikkus võivad sellepärast, et paranoiliku käitumine, umbusaldusele ehitatud kollektiiv ei saa kesta, ta hävitab iseenda viimaks. Ma eelistan olla enne naiivne kui paranoik."

Juhataja

Aitäh! See oli ilus lõpetus meie arutustele. Me oleme ammendanud oma sõnavõtusoovid. Arvan, et töörühmal on nüüd hulk tööd, sest siin on terve pakk ettepanekuid. See ei ole küll

eriti raske töö, sest enamik ettepanekuid on selle sama punkti 5 kohta ja need on enam-vähem ühe sõnastuse variatsioonid. On ka lahendusi teistele praegu arutusel olevatele vaidlusalustele punktidele. Ma julgen arvata, et töörühm saab oma tööga hakkama 20 minuti jooksul.

V a h e e g

Juhataja

Jätkame tööd. Nagu nägime, oli ettepanekute kvaliteet nii hea, et töörühm lõpetas oma töö ettenähtud aja jooksul. Täname kõiki ettepanekute tegijaid selgete ettepanekute eest, et neid oli võimalik nii kiiresti läbi arutada. Läheme siis nüüd oma tööga edasi.

Kohaloleku kontroll! Kohal on 68, puudub 36 saadikut. Palun märkige, kes on puudujad!

Panen hääletamisele läbirääkimiste lõpetamise, kuna kõik sõna võtta soovijad on sõna saanud ja kõik ettepanekud on läbi arutatud. Kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised selles päevakorraküsimuses? Poolt on 66, vastu ja erapooletud ei ole keegi. Läbirääkimised on lõppenud.

Palun lõppsõnaks kõnetooli härra Rätsepa!

J. Rätsep

Austatud eesistuja ja kolleegid! Tänan töörühma poolt kolleege asjalike täienduste ning parandusettepanekute eest. Nimetaksin ära need, mis kooskõlastatult autoritega äsjatoimunud välkkoosolekul aktsepteerimist leidsid. Kõige olulisemad neist puudutavad Põhiseadusliku Assamblee valimist käsitlevat eelnõu.

Punkti 3 viimase lause juhul leidis aktsepteerimist õiguskomisjoni ettepanek: "Valimistulemused tehakse kindlaks üheaegselt 7. septembril 1991 ja kinnitatakse järgnevalt Ülemnõukogu poolt." Nii et Ülemnõukogu võib need kinnitada oma järgmisel istungjärgul.

Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee tööülesandeid ja töökorraldust käsitleva otsuse projektis on palju vaidlusi tekitanud viimane lause punktis 5. Õiguskomisjoni redaktsioonis on see järgmine: "Ülemnõukogu otsustab eelnõu rahvahääletusele paneku." See on kahtlemata sisuliselt ju vormiliselt täpsem sõnastus. Sama eelnõu punkti 3 algus on nüüd kooskõlastatult Ülle Aaskiviga, kes tegi selle punkti kohta ettepaneku, sõnastatud järgmiselt: "Põhiseadusliku Assamblee juhatajal on Assamblee nimel õigus sõlmida töövõtulepinguid." Töörühm leidis ka, et see on korrektne ja parandab sõnastuse kvaliteeti.

Kuna meie lugupeetud spiiker on ise töörühma liige ning võttis osa parandusettepanekute arutelust, siis leian, et aja ratsionaalse jaotuse mõttes saaks tema kõrvaldada nende ettepanekute hääletuse, mida töörühm ei aktsepteerinud.

Juhataja

Täna, härra Rätsep! See ongi spiikri ülesanne. Kui spiiker usaldab selle ettekandjale, siis on see spiikri vastutusel.

Meil on arvestamata jäänud härra Alliku ettepanek panna Põhiseadusliku Assamblee valimise otsuse punkti 4 sisse alternatiiv, et valimine Ülemnõukogus toimub üksiku ülekantava hääle meetodil. Töörühmas põhjendas praegust varianti härra Kask. Ma palungi härra Kaske kui tundud valimismeetodite eksperti kõnetooli ja pärast ma küsin härra Allikult, kas ta nõuab hääletust.

P. Kask

Üksiku ülekantava hääle meetod tagab suurema proportsionaalsuse ja põhimõtteliselt võiks seda muidugi soovitada, aga siin on tehnilised probleemid. Nimelt ei ole meil juhendit selle kasutamiseks tingimustes, kus on 100 hääletajat ja 30 kohta. See Ülemnõukogu valimiste juhend, mida me seni oleme kasutanud, ei kõlba selliseks juhuks. Me peaksime uue juhendi koostama ja nii edasi. Sellepärast on minu arvates õigem võtta lihtsam meetod, mida kasutab ka kongress, see on piiratud hääle meetod. Täna!

Juhataja

Aitäh! Mida hr. Allik ütleb oma parandusettepaneku kohta, kas hääletame?

J. Allik

Minu meelest hr. Kase poolt toodu ei ole sisuline takistus. Ma tahaksin kasutada ära võimaluse ja küsida, mis saab siis, kui tema pakutava meetodi kasutamisel juhtub nii, et 30 kohta ei saa täis?

Juhataja

Palun, hr. Kask!

P. Kask

See küsimus oli meie rühmas arutusel, vähemalt hr. Rätsepaga me rääkisime sellest, mis juhtub siis, kui tekib viigiseis, näiteks 28-s ja 34-s saavad võrdse arvu hääli, kusjuures see arv võib olla ka 0. Nähtavasti me leppisime kokku, et teeme teise vooru.

Juhataja

Aitäh! Kas hr. Allik soovib panna oma paranduse hääletusele? Soovib. Ma ütlen kohe ka teise paranduse, mis läheb hääletusele sel juhul, kui hr. Alliku ettepanek ei leia toetust. Nimelt paneb hr. Ammas ette, et piiratud hääle meetodil antaks igaühele mitte kuus, vaid viis häält. Nii et kui jääb piiratud hääle meetod, siis me hääletama ka seda arvu. Ma alustan hr. Alliku parandusettepanekust. Kes on selle poolt, et hääletamine Ülemnõukogus viia läbi üksiku ülekantava hääle meetodil? Hr. Alliku ettepaneku poolt on 35 saadikut, vastu 23, erapooletuid on 9. Ettepanek leidis toetust. Seega langeb hr. Ammase ettepanek 5 hääle kohta ära.

Hr. Ammasel on veel ettepanek sõnastada töökorralduse otsuse punkt 5 selliselt: "Pidada vajalikuks, et Põhiseaduslik Assamblee esitab põhiseaduse eelnõu rahvahääletusele hiljemalt 15. novembriks 1991." Nagu hr. Ammas komisjonis seletas, tähendab see sõnastus nimelt seda, et Assamblee ise paneb põhiseaduse eelnõu rahvahääletusele. Palun, kes on hr. Ammase ettepaneku poolt? Selle poolt on 10 saadikut, vastu 54, erapooletuid on 2. Otsus ei leidnud toetust.

Kõik ülejäänud parandusettepanekud on kas arvestatud või läbi arutatud nende autoritega, kes on ise nendest loobunud. Kas mõni ettepanek on jäänud arvestamata? Hr. Maarendi ettepanek. Nüüd pean ma tõepoolest tunnistama, et see on kuskile kaotsi läinud. Kas hr. Maarend kordaks oma ettepanekut?

A. Maarend

Lugupeetud kolleegid! Ma tegin ettepaneku sõnastada täna arutatavas Põhiseadusliku Assamblee valimiste otsuse eelnõus punkt 1 järgmiselt: "Eesti Vabariigi Põhiseaduslik Assamblee on 35-liikmeline. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu valib enda liikmete hulgast 17 Põhiseadusliku Assamblee liiget ning Eesti Kongress valib enda liikmeist 17 Põhiseadusliku Assamblee liiget. Ametikoha järgi kuulub Põhiseaduslikku Assambleesse Ülemnõukogu esimees."

Juhataja

Aitäh! Hr. Maarend, ma vabandan, niisugune ettepanek meil tõesti oli, kahjuks jäi see meil

läbi vaatamata. Ma panen selle kohe hääletusele, sest töörühm jäi juba eelnenud arutlustel oma pakutud arvulise suuruse juurde.

Palun, kes on hr. Maarendi parandusettepaneku poolt, et Põhiseaduslik Assamblee oleks 35-liikmeline ja nendest 17 oleksid Ülemnõukogu liikmed? Ettepaneku poolt on 30, vastu 31, 5 on erapooletud. Ettepanek ei leidnud toetust.

Sellega on parandusettepanekud läbi hääletatud ja me võime asuda hääletama eelnõu tervikuna. Hr. Leisson soovib veel sõna. Palun, hr. Leisson.

E. Leisson

Mina esitasin parandusettepaneku punkti 1 kohta, mille te, proua juhataja, lubasite oma käega hr. Rätsepale üle anda. Tänan!

Juhataja

Hr. Rätsep, kus on hr. Leissoni ettepanek? Mina panin hääletusele need, mis olid minu käes. Kas võiks ehk ettepanekut korrata, vahest on nii lihtsam? Palun, hr. Leisson!

E. Leisson

Ettepanek oli sõnastada Põhiseadusliku Assamblee valimiste otsuse eelnõu punkt 1 järgmiselt: "Eesti Vabariigi Põhiseaduslik Assamblee on 60-liikmeline. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu valib enda liikmete hulgast 15 Põhiseadusliku Assamblee liiget, Eesti Kongress valib enda liikmete hulgast 15 Põhiseadusliku Assamblee liiget, Eesti Kongressi ja Ülemnõukogu ühised saadikud valivad endi hulgast 15 Põhiseadusliku Assamblee liiget ja omavalitsuste liit, linnade, valdade ja maakondade liit igaüks 5." Tänan!

Juhataja

Aitäh! Selline ettepanek oli tööprotsessis tõepoolest, kuid see ei leidnud töörühma toetust. Palun, paneme hr. Leissoni ettepaneku hääletusele. Kas kõigil oli see valimise mehhanism arusaadav? 15 ühist, 15 kummastki kogust ja 15 omavalitsuste poolt. Hr. Laar on teinud ettepaneku hääletada hr. Leissoni parandusettepanekud nimelisalt. Palun, kes on selle poolt, et ettepanekut hääletataks nimeliselt? Hr. Rätsep soovib töörühma poolt midagi lisada. Hr. Rätsep, palun!

J. Rätsep

Tahtsin lisada, et Enn Leissoni parandusettepanekuga analoogilisi oli teisigi, aga see oli kontseptuaalselt erinev kogu protseduuri mõttest ning sellepärast jäi asi koos teistega arutlusest välja. Kohaliku omavalitsuse esinduse küsimus oli püstitatud ka valitsuse parandusettepanekutes, kuid sel juhul tuleksid otsuseprojektid viia kontseptuaalselt täiesti teisele alusele.

Juhataja

Aitäh! Panen hääletusele hr. Laari ettepaneku hääletada hr. Leissoni parandust nimeliselt. Poolt on 14, vastu 38, erapooletuid 15. Hr. Laari ettepanek ei leidnud toetust.

Hääletame hr. Leissoni parandusettepanekut punkti 1 kohta. Hr. Leissoni ettepanek on, et Eesti Vabariigi Põhiseaduslik Assamblee oleks 60-liikmeline. Ülemnõukogu valib enda liikmete hulgast 15 liiget, Eesti Kongress 15 liiget, Eesti Kongressi ja Ülemnõukogu ühised saadikud valivad endi hulgast 15 liiget ja kohalike omavalitsuste liidud delegeerivad enda liikmeks hulgast 15 liiget. Nagu hr. Rätsep seletas, leidis tööruhm olevat sellise mehhanismi vastuolus kogu eelnõu muu konstruktsiooniga. Hr. Anton soovib anda veel õiguslikku kommentaari.

T. Anton

Ma soovin lihtsalt Ülemnõukogu liikmetele teatavaks teha, et selle ettepaneku poolt hääletamine tähendab iseseisvumisotsuse revideerimist, sest see, mida me hääletame, on vastuolus iseseisvumisotsusega.

Juhataja

Aitäh seletuse eest! Palun hääletada! Poolt on 6, vastu 52, erapooletuid 4. Ettepanek ei leidnud toetust.

Tundub, et kõik parandused on ammendatud. Panen hääletusele kõigepealt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse eelnõu Põhiseadusliku Assamblee valimistest, milles on tehtud hr. Rätsepa poolt ettekantud parandused.

Vabandust, hr. Laar teeb ettepaneku nimelise hääletamise kohta. Kes on hr. Laari ettepaneku poolt korraldada selles küsimuses nimeline hääletus? Poolt on 26. Kuna kohal on 71 saadikut, siis ettepanek nimelise hääletuse kohta leidis toetust. Üks kolmandik peab olema poolt.

Palun, kes on selle poolt, et võtta vastu Ülemnõukogu otsus Põhiseadusliku Assamblee valimistest? Poolt on 65 saadikut, vastu ei ole keegi, 3 on erapooletud. Otsus on vastu võetud.

Teine otsus on Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee tööülesannetest ja töökorraldusest, kus on samuti tehtud parandused, mis härra Rätsep ette kandis. Palun, kes on selle otsuse vastuvõtmise poolt?

Härra Andrejevi palvel tühistan hääletuse. Meil jäi tõesti arutamata üks moment. Ma palun tulla korra tagasi valimisotsuse juurde. Me võtsime valimisotsuse vastu, aga siin on üks asi, mis puudutab kuupäeva. Ma tahan tähelepanu juhtida, et siin on valimiste kuupäev 5. september, see on neljapäev. Härra Andrejev informeeris, et 5. septembril on suur rühm saadikuid Pühtitsa kloostri pidustustel. Tekib küsimus, kas me oleme otsustusvõimelised ja kas meil on võimalik selliseid otsuseid vastu võtta ja hääletada. Võib-olla on õigem arutada seda küsimust homme? Kui meie aeg seda lubab, siis võiksime homme õhtul teha hääletuse ära, sest see on küllalt tõsine asi, kui 10 saadikut on puudu. See ei ole põhimõtteline küsimus, see on meie oma töökorralduse küsimus. Kas me hääletame uuesti või otsustame töö korras? Härra Fjuk tahab nõu anda, palun!

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, ma arvan, et me peaksime selle asja praegu ära klaarima. See on ikkagi Ülemnõukogu otsus ja töö korras ei soovitaks Ülemnõukogu otsuseid resideerida.

Juhataja

Härra Fjukil on õigus. Siin on puhtal kujul juhatuse viga, sest Andrejev tuletas seda asjaolu meelde pärast hääletamist. Mind ta informeeris küll enne, kuid kahjuks suuliselt, ei teinud kirjalikku ettepanekut. Härra Jermoškin, kui te saaksite väga kiiresti avaldada oma seisukoha selle kohta. Me ei ava pikka diskussiooni. Palun, härra Jermoškin!

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul on küsimus kolmanda punkti kohta. Valimistulemused tehakse kindlaks ja kuulutatakse välja üheaegselt. Kes teeb kindlaks ja kes kuulutab välja? Kus on meie valimiskomisjon?

J. Allik

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Kuna hääletamine on bulletäänidega ja üldiselt on ju parem, kui osa võtab rohkem hääletajaid, siis on mul ettepanek, et hääletamine toimuks nii 4. kui ka 5. septembril, siis kui bulletäänid on trükitud. Tulemused tulevad ju välja 7. septembril ja praegu pole oluline, et hääletamine peaks toimuma poole tunni jooksul.

Juhataja

Härra Allikul on selles suhtes väga õige mõte, et hääletamine lõpeb sisuliselt meie poolt otsustatud kuupäeval. Kuna meil on kinnine kast ja bulletäänid, siis on tõesti võimalik alustada varem, kui me saame bulletäänid valmis. Ma usun, et see rahuldab härra Andrejevit. Kui me otsustame küsimuse selliselt, siis me ei riku otsust ja lahendame asja tehniliselt. Kas härra Rätsep tahtis veel midagi lisada?

J. Rätsep

Ma juhiksin kolleegide tähelepanu sellele, et kandidaate on võimalik esitada homme kella 14-ni.

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma tahan teie tähelepanu juhtida asjaolule, et meie poolt vastuvõetud otsuse alusel viiakse valimised läbi 5. septembril ja selle otsuse järgi ainult 5. septembril. Igasugused muud tõlgendused ei tule kõne alla! Aitäh!

Juhataja

Sel juhul me saame küsimuse lahendada nii, et lõpetame läbirääkimised. Lepime töö korraks kokku, et viime valimised läbi 5. septembril kell 00.05 ja ongi kõik.

Palun, läheme nüüd teise otsuse juurde. Otsus Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee tööülesannetest ja töökorraldusest, millesse on tehtud hr. Rätsepa poolt ettekantud parandused. Kes on selle otsuse vastuvõtmise poolt? Palun hääletada! Selle poolt on 67, vastu 1, erapooletuid on 2. Otsus on vastu võetud.

Sellega oleme oma tänase töö teinud. Hr. Junti soovib veel midagi öelda. Hr. Junti, palun!

A. Junti

Lugupeetud kolleegid, ma tahan veel kord juhtida teie tähelepanu sellele, et valimised tuleb vastavalt otsusele läbi viia 5. septembril. Ükskõik millise valimistealase toimingu läbiviimine igasugusel muul kuupäeval on meie enda otsuse vastane ja seega ka vaidlustatav. Aitäh!

Juhataja

Töö algab homme kell 14. Selleks ajaks ootan kirjalikke ettepanekuid kandidatuuride kohta. Aitäh!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

47. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

4. september 1991

Juhataja (M. Lauristin)

Tere päevast, lugupeetud saadikud! Asume kohtadele! Kohaloleku kontroll! Kohal on 82 saadikut, puudub 22.

Enne, kui tööd alustada, teen teatavaks kahe saadiku protesti, mis on adresseeritud mulle, kuid puudutab ka kõiki teid. Protest puudutab seda, et plenaaristungite algus hilineb 5–10 minutit ja saadikud Järvesaar ja Ellik teevad ettepaneku pidada kinni istungi algusajast. Ma võtan süü omaks, kuid ühtlasi arvan, et mina üksi siin istudes ei saa istungit alustada, kui teid saalis ei ole.

Enne kui me läheme edasi päevakorraküsimuses, on sõna hr. Kostabil.

H. Kostabi

Lugupeetud kolleegid! Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium oma k.a. 29. augusti istungil otsustas esitada Ülemnõukogule päevakorda võtmiseks otsuse eelnõu NLKP territoriaalse organisatsiooni tegevuse lõpetamise ja välisriikide poliitiliste parteide kohta Eesti Vabariigis. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium tegi mulle ülesandeks eelnõu tekst juhatusel tavalises korras päevakorda võtmiseks üle anda. Aitäh!

Juhataja

Aitäh!

Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" (alkohoolsed joogid) eelnõu teine lugemine

Juhataja

Läheme päevakorraga edasi. 4. punkt Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta

Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu (alkohol) teine lugemine. Majanduskomisjoni poolt on kaasettekandja Kalju Koha. Kas põhiettekanaja on rahandusminister härra Miller? Palun, härra Miller!

R. Miller

Austatud rahvasaadikud! Alkoholi aktsiisimäärade muudatusi on siin saalis palju arutatud. Ma ei tahaks enam sellel pikemalt peatuda, vaid teeksin Ülemnõukogule ettepaneku parandus vastu võtta ja möödunud aega arvestades kehtestada uued aktsiisimaksu määrad alates 10. septembrist. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh!

T. Mets

Härra minister! Kas aktsiisimaksu kehtestamisega alkoholsetele jookidele 10. septembrist saab otsekohe sarnasest kuupäevast ära kaotada ka praegu kehtiva käibemaksu toiduainetele?

R. Miller

See on praktiliselt võimalik. Meil oli juttu lihalt ning piimalt ning nendest valmistatud toodetelt võetava käibemaksu ärakaotamisest.

Juhataja

Aitäh! Enam küsimusi ei ole. Palun kaasettekandeks majanduskomisjoni poolt kõnetooli Kalju Koha!

K. Koha

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Paluks hetkeks ka majanduskomisjoni nimel tähelepanu. Eile majanduskomisjon arutas kõnealust seaduseelnõu. Ühtegi parandusettepanekut komisjonile seniajani laekunud ei ole. Tekst on sellises redaktsioonis, nagu see on teile laudadele jagatud ja täna te kuulsite ka ettepanekut lisada 3. punkt, mille järgi käesolev saadus jõustub alates 10. septembrist 1991. Eelarve-majanduskomisjon teeb teile ettepaneku võtta seaduseelnõu vastu teisel lugemisel.

Juhataja

Küsimuseesitajaid ei ole. Avan läbirääkimised. Kas keegi soovib selle eelnõu kohta arvamust avaldada?

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid! Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu oli arutusel maaelukomisjonis ja komisjon asus väga kahtlevale seisukohale naftasaaduste aktsiisimaksu suurendamise asjus!

Juhataja

See on teine eelnõu, mis tuleb ka täna arutusele. Kas alkoholi kohta rohkem sõnavõtjaid ei ole? Lõpetame läbirääkimised. Panen seaduse hääletusele.

Kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi seadus muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses (alkohoolsed joogid)? Palun hääletada!

Poolt on 51, vastu 10, 6 on erapooletud.

Teeme uue kohaloleku kontrolli ja hääletuse, kuna osa pulte ei töötanud. Kohaloleku kontroll! Kohal on 87 saadikut, puudub 17. Panen seaduseelnõu uuesti hääletamisele.

Kes on seaduseelnõu vastuvõtmise poolt? Poolt on 61, vastu 13, 6 on erapooletud. Seadus on vastu võetud!

Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" (naftasaadused) eelnõu teine lugemine

Juhataja

Läheme nüüd järgmise eelnõu juurde, mis puudutab aktsiisimaksu seadust ja naftatooteid. Härra Miller, palun uuesti tulla ettekandeks kõnetooli.

R. Miller

Lugupeetud rahvasaadikud! Aktsiisimaksu seaduse muudatusi käsitleva eelnõu selle osa puhul, mis puudutab naftasaaduste aktsiisimaksu määrasid, on mul samasugune palve, et juhul kui see täna vastu võetakse, siis rakendada uusi määrasid alates 10. septembrist nagu

alkohoolsete jookidegi puhul. Lisaks sellele ma tahaksin ära märkida, et Rahandusministeerium ja Põllumajandusministeerium on arutanud aktsiisimaksu määrade tõusu kompenseerimist põllumajandustootjatele. Me näeme asja nii, et praktiliselt kompenseeritakse toodangu 1 tonni kohta. Selle 1 tonni aluseks võiks lugeda viljattonni. Niisugune oleks Rahandusministeeriumi ettepanek. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Nüüd on küsimusi. Pavel Jermoškin!

P. Jermoškin

Lugupeetud härra minister! Tahaksin korrata oma kolleegi Tõnis Metsa küsimust, sest te vastasite sellele väga põiklevalt. Kas piima- ja lihatoodete käibemaks tühistatakse? Täna!

R. Miller

Selles küsimuses on olemas valitsuse põhimõtteline seisukoht liha ja piima ning nende saaduste käibemaksu ärajätmise kohta. Ja kuna Ülemnõukogu hääletas alkoholi puhul poolt, siis on vastav määruseprojekt olemas ja ootab ainult allakirjutamist ning kuupäeva, millest alates maks ära jääb.

T. Mets

Lugupeetud minister! Nagu paistab, on meie valitsuse isu maksude kõrgendamise järele kohe lausa piiramatu. Me tõstisime juba alkoholi aktsiisimaksu ja kui me nüüd tõstame seda ka bensiinil, siis on otsekohe topelt tõusmas ka kõigi bussipiletite hinnad, nagu ma oma kohalikust lehest lugesin. Kuidas seda hinnatõusu inimestele kompenseeritakse? Tähendab, niipea, kui me bensiini aktsiisimaksu tõstame – ma muidugi agiteeriksin kõiki selle vastu hääletama, et see läbi kukuks –, tõusevad kohe bussipiletite hinnad ja väga oluliselt.

R. Miller

Austatud hr. Mets! Kui te olite kohal ja jälgisite tähelepanelikult hr. Vähi ettekannet selles küsimuses, siis pidite kuulma, et linnadevahelistel liinidel ja linnalähiliinidel on bussitariifides selline reserv juba sisse arvestatud. Nii et ma kordan veel: linnadevahelistes ja linnalähibusides see piletite hindu ei mõjuta.

H. Kostabi

Lugupeetud proua spiiker! Lugupeetud härra minister! Kütuse kallinemine tingib kohe maaelu kallinemise. Me räägime ainult tootmisest, kuigi me teame ju, et maal elavad ka need, kes ei tooda. Me vaatame asju ikka tootmiskeskselt nii nagu vanastigi, mitte inimkeskselt. Seoses sellega on mul tõsine kartus, et ainult toodangu kompenseerimisega me neid küsimusi ei lahenda. Tarvis on kardinaalsemaid lahendusi. Aitäh!

R. Miller

Ma sain aru, härra Kostabi, et see polnud küsimus, vaid oma arvamuse avaldamine?

U. Anton

Lugupeetud spiiker ja ettekandja! Kas te valgustaksite lähemalt seda mehhanismi, mille abil hakatakse kompenseerima põllumajanduse kallinemist? Teravilja ju toodab osa müügiks, osa loomatoiduks tarvitamiseks, mis võib-olla mingis statistikas üldse ei kajastu. Eriti algajad talumehed, kes kasvatavad endale teravilja reservi, et siis järgmiseks toota loomakasvatussaadusi.

R. Miller

Arutelus, mis meil kompenseerimise asjus on peetud, on aluseks võetud siiski kogu toodang, mitte müügiks minev osa.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra Miller! Peaministri sõnavõtust eilsel juhatuse koosolekul sain ma aru, et lähemal ajal on oodata ligi kümnekordset bensiinihinna tõusu. Võib-olla sain ma valesti aru. Mis ikkagi ootab autoomanikke lähemal ajal teie prognooside kohaselt? Tänan!

R. Miller

Ma võiksin kommenteerida ainult seda, mida toob kaasa aktsiisimaksu määrade muudatus. A-76 puhul tuleks 16,5 kopikat 1 liitri kohta, A-93 17,3 kopikat ning diislikütus 18,9 kopikat 1 liitri kohta. Mis edasi saab, see selgub juba kokkulepetest nende riikide ja vabariikidega, kellelt vedelikütust hangitakse. Neid kokkuleppeid tänavu veel sõlmitud ei ole ja samuti on ka läbi vaatamata hinnad.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud minister! Minu küsimus ei ole otseselt kütuse aktsiisimaksu kohta, vaid aktsiisimaksu kohta üldse. Näiteks tõuseb aktsiisimaksu rakendamisega kindlasti majandites valmistatava marjaveini hind, et majandid oma tulu ikkagi kätte saaksid. Teisest küljest on tõusnud tohutult suhkru hind ja selle tõttu tõusevad need hinnad nähtavasti ka tohutult, nii et ei tea, kas tasubki toota.

Nüüd küsimus: seoses hinnatõusuga, mis kaasneb uute aktsiisimaksu määradega, saab kaubandus praeguste seaduste järgi muidu tulu, kuna kaubanduses rakendatakse mahahindlust 14 või 15. Kas valitsus on selles osas midagi mõelnud, et vähendada kaubanduse mahahindluse protsenti?

R. Miller

Ma ütleksin seda, et alkoholsete jookide osas kaubandusel ei ole juurdehindlust, vaid kasutatakse kaubandusliku mahahindluse määrasid. Vastavalt hindade tõusule vähendatakse kaubandusliku mahahindluse määrade protsente, et kaubandusettevõtete tulu absoluutsuurus ei muutuks.

N. Zahharov

Lugupeetud härra minister! Te ütlesite, et põllumajandustootjatele kompenseeritakse toodangu maksumuse suurenemine, aga tänane turg näitab, et seal ei domineeri mitte kolhoosid, sovhoosid ja talupidajad, vaid individuaaltootjad, kelle toodangut tegelikult ei arvestata. Milline kompensatsioonimehhanism on ette nähtud individuaaltootjatele? See on esimene küsimus.

Teiseks, naftasaaduste aktsiisimaksu suurenemine võib põhjustada globaalseid tagajärgi. Mind huvitab, kas seda küsimust on arutatud selliste suurte naftasaaduste tarbijatega nagu põlevkivitööstus, raudtee ja meretransport? Maie vabariigis tarbitakse naftasaadusi väga palju. Milline on hinnatõus selles valdkonnas? Tänan!

R. Miller

Esimesele küsimusele ma tahaksin vastata, et see puudutab kõiki põllumajandustootjaid – nii talupoegi kui ka kolhoosiliikmeid ja individuaalperesid. Mis puudutab raudtee- ja meretransporti, siis nendele on antud soodustust. "Eesti Põlevkivile", Eesti tööstusele mingisuguseid erandeid ette nähtud ei ole.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra minister, kolleegid! Tooraine hindade tõstmine toob endaga alati automaatselt kaasa paljude teenuste ja tarbekaupade hindade tõusu. Arvan, et te olete sellega nõus. Öelge palun, kas meil on tulemas järjekordne hinnatõusuline ja milliseid inflatsioonivastaseid meetmeid valitsus kavandab? Kas on olemas mingi inflatsioonivastane programm, kui te praegu nii julgelt uue inflatsioonilaine vallandate? Tänan!

R. Miller

Mis puudutab inflatsioonivastase võitluse programmi olemasolu, siis sellist konkreetset programmi valitsus välja töötanud ei ole. Valitsus annab endale selgelt aru, et kui mindi üle põllumajandussaaduste vabadele hindadele ja kui NSV Liidu valitsuse otsusega 1. jaanuarist 1991 tõusid hulgihindad mitmekordselt, tõi see kaasa omaette inflatsiooniprotsessi. Samal ajal aga tahan ma öelda, et valitsus peab silmas inflatsiooniprotsessi ning on suurendatud toetusi, abirahasid, stipendiume, pensione ja sotsiaalsfääri töötajate palku.

V. Lebedev

Lugupeetud härra minister! Kas ma sain õigesti aru, et teie arvates on valitsuse dotatsioonid vahend võitluseks inflatsiooni vastu? Kas te arvate, et inflatsiooni vastu aitab võidelda see, kui töötasu tõuseb koos hinnatõusuga? Tänan!

R. Miller

Ma ei mõtle absoluutselt mitte nii, aga see oleks kompensatsiooniks elukalliduse tõusu eest.

Juhataja

Aitäh, küsimusi enam ei ole. Palun kõnetooli kaasettekandja härra Koha!

K. Koha

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Eelarve-majanduskomisjon palub hetkeks tähelepanu. Kõigepealt väike parandus pealkirja, mis peaks kõlama nii: "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduse lisas." See konkreetne osa naftasaaduste kohta käib lisa kohta, seaduses eneses muudatusi ei tehta. Selle peab sisse viima, see on puhtjuriidiline küsimus.

Eelarve-majanduskomisjonile on laekunud härra Schotterilt ettepanek. See koosneb mitmest osast, kuid põhiliselt toetab ta üht varianti: vabastada kütus täielikult aktsiisimaksust.

Tähendab, bensiini määrade vastu ta ei vaidle, kuid on diislikütuse aktsiisimaksu määrade tõstmise vastu, s.t. teeb ettepaneku kaotada igasugune diislikütuse aktsiisimaks. Majanduskomisjon arutas ettepanekut ega toetanud seda. Sellega me looksime olukorra, et teatud ettevõtetes, kus on suur diislikütuse tarbimine, tuleb siis kasum suurem. Ja tahaks veel kord meelde tuletada, et aktsiisimaksu seaduse § 1 räägib väga üheselt, milleks on aktsiisimaks. See on tarbimise reguleerimiseks ja riigitulude hankimiseks. Nüüd oleks vaja asjale päris konkreetselt läheneda. Antud juhul, kus me oleme iseseisev riik, peame väga hoolikalt lugema oma rahakoti sisu. Ja meie rahakotis ei ole naftat, bensiini, gaasi ega teisi kütuseid, need kõik tuleb meil osta oma teiste reservide ja ressursside arvelt.

Kas meil on selleks piisavalt finantse? Ei saa eelda, et need oleksid täielikult olemas. Seetõttu ongi riigi poliitika suunatud sellele, et maksumäärade tõstmise kaudu reguleerida ka tarbimist ja samas muidugi hankida eelarvesse teatud tulused, mida siis ümberjagamise teel kasutatakse kas dotatsioonina või täiendavate kulutuste katmiseks.

Majanduskomisjon arutas ka 27 miljoni eraldamist, sest lisaelarve lugemine meil ju veel jätkub. Komisjon toetas täielikult mõtet eraldada riigieelarvest 27 miljonit põllumajandusele, s.t. kõikidele põllumajandusega tegelevatele ettevõtetele, olenemata nende vormist, makstakse põhimõtteliselt toodetud kauba järgi. Rohkemat mul selle koha pealt lisada ei ole.

Paluksime teisel lugemisel projekt vastu võtta, majanduskomisjon hääletas selle läbi hääletega 5 : 1, 1 jäi erapooletuks. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Tundub, et küsimusi praegu ei ole. Avame läbirääkimised. Kõnet soovib hr. Schotter.

H. Schotter

Lugupeetud kolleegid! Aktsiisimaksu seaduse eelnõule lisatud seletuskirjast loeme, et naftasaaduste aktsiisimaksu suurendamise eesmärgiks on hankida vabariigile raudteede, vee- ja õhuteede ehituseks ning korrashoiuks vajalikke rahalisi vahendeid teede kasutajatelt bensiini ja diislikütuse hinnas sisalduva aktsiisimaksu osa kaudu. Hr. Milleri suust kuulsime, et alkoholi aktsiisimaksu suurendamise tulemusena on võimalik liha- ja piimasaadustelt ära jätta käibemaks.

Nüüd on mul tekkinud kaks küsimust, millele ma tahaksin teie tähelepanu juhtida. Esimene on see, et kehtestades aktsiisimaksu naftasaadustele, me tahtmatult suurendame liha- ja piimasaaduste omahinda, sest need kulutused, mis tehakse kütteainete ostmiseks, lähevad

otseselt omahinna sisse. Ma ei oska küll täpselt öelda, kui suur see osa protsentuaalselt on, mis nad seal moodustavad, kuid see ei olegi nii väga väike.

Nüüd ma tahaksin juhtida tähelepanu veel teisele momendile. Ma lugesin siit seletuskirjast ette ühe lõigu, kus on rõhutatud, et seda maksu tahetakse võtta teede kasutajatelt. Kuid suur osa sellest aktsiisimaksust, mis kehtestatakse naftasaadustele, ei ole tegelikult võetud teede kasutajatelt, sest traktorid, mis sovhoosi- ja kolhoosi- ning talunike põldudel töötavad, on üsnagi väikesed teede kasutajad. Ja selle kohta, et eraldatakse 27 miljonit täiendavaid vahendeid ja hiljem hakatakse doteerima vastavalt toodangule, ma ütlesin niimoodi: mis on siis lihtsam, kas jätta üks maks võtmata või võtta see maks ja hakata seda teisest taskust uuesti tagasi maksma, kusjuures selleks, et seda õiglaselt teha, tuleb tööle rakendada terve hulk inimesi, kes tegelevad toodangu arvestamisega, nende dotatsioonisummade maksmise ja väljaarvestamisega.

See ettepanek, mis ma majanduskomisjonile tegin, oli tegelikult kaheosaline. A-osa on see, mida tutvustas teile K. Koha ja mis lükati tagasi selle põhjendusega, et suur osa laekumata jäänud aktsiisimaksust oleks tulnud tegelikult transpordiettevõtetelt, kus on palju diislikütusega sõitvaid raskeid veokeid, ja need ettevõtted elavad niigi priskelt.

Teine osa sellest parandusettepanekust toetus Soome kogemusele, kus on kehtestatud kaks diislikütuse hinda. Üks on tavaline diislikütus, mida kasutavad kõik maanteedel sõitvad sõidukid, ja teine on nn. põletusõli, mida kasutavad põldudel töötavad traktorid. Selline süsteem on tunduvalt keerukam, sest see eeldab kontrolli kehtestamist ja on üpris tõenäoline, et meie üsna segases olukorras ei ole tõhus kontroll võimalik. See loob niisuguse olukorra, kus püütakse kasutada odavamat kütust seal, kus see ei ole ette nähtud. Seepärast pooldan ma siiski esimest ettepanekut, mis näeb ette, et diislikütusele mitte kehtestada aktsiisimaksu.

Praktikud, kellega sai konsulteeritud, pakkusid välja järgmise lahenduse: miks ei võiks kehtestada nn. diislimaksu nendele veokitele, mis sõidavad tõesti maanteedel ja lõhuvad neid ja mis kuuluvad nendele ettevõtetele, kes majanduskomisjoni arvamust mööda saavad küllaldaselt kasumit ja on suutelised seda maksu maksma? Ma teen siiski ettepaneku panna see parandusettepanek hääletusele ja seejärel siis otsustada selle otsuse saatus tervikuna.

Juhataja

Kas parandusettepanek on kirjalikult esitatud?

H. Schotter

Kalju Koha käes.

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid! Maaelukomisjon arutas ka naftasaaduste aktsiisimaksu suurendamist. Põhimõtteliselt tuleb nõustuda, et naftasaaduste hinnad Eestis võivad tõusta. Eks siin toimi samasugused seaduspärasused, mis ka teiste kaupade juures. Kuid tundub, et praegu on selline olukord, kus see tõus peaks olema kaunis lähedal, sest õige ruttu tuleks sõlmida lepingud naftasaadusi tarnivate regioonidega ja alles siis tekib võib-olla pilt, mis need naftasaadused tegelikult maksma hakkavad. Praegu elame kahjuks tingimustes, kus maa vaesub. Linnainimeste sissetulekud kasvavad palju kiiremini kui maainimeste omad. Ja ma ei tahaks et selle fakti tõdemine kleebiks mulle jälle külge sildi, et ma ajan linna- ja maarahva tülli. Ma lihtsalt ütlen seda, mis on olemas, ma ei aja kedagi tülli. Naftasaaduste hindade kallinemine kiirendab sellist elustandardite erinevuse süvenemist kahtlemata veelgi. Mulle tundub idee kompenseerida naftasaaduste hinna kallinemine toodangu kaudu väga lihtsa ja loogilisena, kuid toob kohe kaasa rodu küsimusi.

Millega kompenseerib endale need kulutused rajamisel olev talu, kel toodangut ei ole? Millega kompenseerib endale need kulutused mis tahes põllumajanduslik ettevõtte, kes peab sügisel tegema ära künni, kuhu läheb lõviosa diislikütusest, aga saak, mis tänavusügisese künni kaudu saadakse, tuleb alles aasta pärast ja alles siis võib hakata selle eest kompensatsiooni saama? Nii kaob nagu ära vastavus kulutuste, saagi ja selle läbi saadava kompensatsiooni vahel. Samuti toob põllumajandusele uue koormuse kaasa see, et kõik need ametkonnad, kes praegu põllumajandust teenindavad ja ka ohtralt naftasaadusi kasutavad, on sunnitud sel juhul uuesti oma toodangu hinda tõstma. Ja selle peab lõpuks ikkagi põllumees kinni maksma. Nii et see on väga petlik arvamus, et me siin saalis saaksime midagi heaks teha. Osa inimesi elab niigi selle vapustuse all, et juba on isikliku autoga Tallinna odavam sõita kui bussiga. Kui nüüd isikliku auto kasutamine maainimesele ka kallimaks teha, siis halveneb tema elu ikkagi oluliselt, sest maainimesel ei ole võimalust asendada isiklikku autot trolli või trammiga. Neid ei ole maale veel millegipärast käima pandud.

Nii et praeguses seisus peame ennatlikuks kehtestada naftasaadustele uusi aktsiisimaksu määrasid. Siin tuleks kindlasti otsida mingeid muid teid, kui naftasaaduste hankimise kulutused suurenevad. Võib-olla mõelda härra Schotteri ettepaneku peale või siis natuke oodata, kuni vähegi selgub, mis naftasaadused ikkagi tegelikult kõige lähemal ajal Eestile maksma hakkavad. Ja kui me täna laseme aktsiisimaksu kaudu naftasaaduste hinda jälle nii tõsta, nagu valitsus parajasti õigeks peab, siis kaob ja valitsusel igasugune stiimul sõlmida tootjatega soodsamaid lepinguid. Palju sellest, mida tahtsin rääkida, ütlesid ära eelkõnelejad

oma küsimuste kaudu. Kokkuvõttes avaldan veel kord maaelukomisjoni seisukoha: lükata seaduseelnõu tagasi. Täna tähelepanu eest!

A. Paju

Kallid kolleegid! Mõni aeg tagasi jäime siin saalis härra Tarandiga väga rumalasse olukorda ja ma arvan, et ega tänaseks päevaks pole õhustik saalis sugugi muutunud. Ma võin jälle jääda üksikuks hüüdjaks hääleks, kuid võimalust kasutamata jätta ei saa ma endele mitte lubada.

Miks ma seisan taas jälle siin puldis ja mõtisklen? Mitte sellepärast, et ma vahepeal oleksin otsinud brošüürist "Keskkond 88" välja, mitmed tuhanded tonnid saastaineid auto- ja traktoripark õhku paiskab või et on kätte saadud, kui palju tegelikult just nimelt see park teiste saastekollete seas saastab. Ma näen selles küsimuses jällegi omapärast uue ja vana vahelist võitlust, uue ja vana mõttelaadi vahelist võitlust. Arvan, et me peaksime vaatama seda asja palju avaramalt ja nägema mitmekesisemaid seoseid kui kas või näiteks eelkõneleja. Maaelukomisjoni esimees härra Telgmaa küsib, mida peab tegema maamees, kui ta tänavu teeb kulutused harimisele, saagi saab aga alles tuleval aastal. Aga põllumehel on ju tootmisprotsess pidev, ja kui eelmisel aastal on kulutused tehtud, saab tänavune saak ikkagi salve, ega tootmine ei hakka äkki ühest otsast peale. Muidugi on tõrked siin ilmselt ka objektiivselt põhjendatud, sest meie jaoks on avamata kogu toimemehhanism ja hirmul on samuti oma koht. Kuid kas see hirm on ikkagi seda väärt, et hakata praegu töötama välja just pidurdusmomenti?

Ma lähtuksin järgmisest arutlusest. Ilmselt oleme siit puldistki kuulnud, kui palju on Eestimaal neid teid, mis vajaksid kruusakatet, nimetatakse 15 000 km, umbes 47% on veel kruusakattega. Viimase 10 aastaga on see protsess oluliselt kiirenenud.

Küsiaksin, kui palju üks auto tegelikult kütust läbi põletab ja kui palju me tegelikult oleme arvanud iseennast peremeheks ning määratlenud ära, palju meil kõike seda käes on, mille eest me peame maksma? Me teame, et teed on ühe iseseisvaks saanud, kultuuri kandva riigi visiitkaart, ja kui need teed vajavad remonti ja uuestitegemist, siis maksab selle kinni tee kasutaja. Kas on siin loogiliselt hirmuks alust? Tegelikult me ei tea seda mehhanismi, ilmselt pole me endale selgeks mõelnud, kui palju suurenevad selle kütuse osatähtsuse suurenemisega transpordi üldkulud. Kas see on 10% ulatuses või on see suurem? Võtkem aga ühe inimese tasand. Tegelikult ei ole me vist isegi seda välja rehkendanud, kui palju suureneb aastane bensiinikulu inimese kohta. Mul on niisugused statistilised andmed, mis näitavad, et kui 10 000 kilomeetrit aastas läbi sõita, siis on see kallinemine umbes 170 rubla. Võib-olla need summad kokkuvõttes tunduvad rabavad, sest nad käivad tasku pihta. Kuid mõelgem, kui palju

tuhandeid tonne me saastaineid õhku heidame? Need arvud ei ole meieni veel jõudnud. Me lihtsalt ei oska neid võrrelda sellesamase 170 rublaga, mis on tegelikult meil igaühel vaja juurde maksta. Ma usun, et juurdemaksmise vajadusega tõuseb rohkem päevakorda ka see mõte, kuidas kütust ratsionaalselt kulutada. Sellepärast ma teeksin ettepaneku see seaduseelnõu sellisel kujul, nagu ta meile esitatud on, igaühel läbi kaaluda ja hääletamisel õige otsus teha. Peremehetunde kujundamisel peaks see siiski olema praegu üks oluline hoob. Aitäh!

Juhataja

Läbirääkimistest osavõtuks rohkem sooviavaldusi ei ole. Loeme läbirääkimised selles päevakorraküsimuses lõppenuks.

Kas hr. Telgmaa soovib öelda midagi protseduuri asjus? Hr. Telgmaa, palun!

J. Telgmaa

Ma teen ettepaneku hääletada seda seaduseelnõu nimeliselt.

Juhataja

Palun kirjalikult!

Hakkame nüüd parandusi hääletama. Kõigepealt teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 80, puudub 24.

Vahepeal tegi härra Telgmaa ettepaneku nimelise hääletamise kohta. Kas see käib ka paranduste kohta või ainult põhihääletuse kohta? Härra Telgmaa tuletab meelde oma kõnes esitatud seisukohta eelnõu tagasi lükata, kuid sellega on komisjon hiljaks jäänud, sest niisugust ettepanekut saab teha esimese lugemise ajal, mitte teisel lugemisel. Teisel lugemisel me hääletame juba vastuvõtmist. Arutame, kas võtame selle vastu või mitte, kui ei võta, siis see ongi tagasi lükatud.

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Kolleegid! Paluks panna hääletusele härra Schotteri ettepanek. Loen selle täpses redaktsioonis ette, et asi oleks kõigil üheselt mõistetav: "Mitte suurendada diislikütuse aktsiisimaksu määra." Praegu on diislikütuse aktsiisimaks 159 rbl. 50 kop. tonni pealt, eelnõus on 384 rbl., vahe on seega ca 230 rubla. Ettepaneku sisu on selles, et jääda vana määra juurde. Majanduskomisjon seda ettepanekut ei toetanud.

Juhataja

Palun, kes on selle poolt, et võtta vastu härra Schotteri parandusettepanek? Poolt on 36, vastu 22, 8 on erapooletud. Härra Schotteri parandus on vastu võetud.

Nüüd panen eelnõu koos vastuvõetud parandusega tervikuna hääletusele. Kõigepealt panen hääletusele nimelise hääletamise küsimuse. Kas härra Fjuk soovib sõna protseduuriküsimuses?

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Rahva-keskfraktsioon palub 3 minutiks vaheaega.

Juhataja

Vaheaeg 3 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Palun saadikuil istuda kohtadele. Palun, härra Koha!

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Võib-olla oleks mõistlik, kui majanduskomisjon annaks pisut selgitust situatsiooni kohta. Kellelegi pole saladus, et järgmine päevakorrapunkt on meil lisaeelarve teine lugemine. Me peame lisaeelarvet hoidma eelarvega tasakaalus. Praegu on eelarve miinus 78 miljoniga tasakaalust väljas. See tähendab, et meil ei olnud aktsiisimaksude lisatulude poole peal õiguslikku tagatist. Juhul, kui me peaksime nüüd naftasaaduste aktsiisimaksu kinnitama nii, nagu see meil pärast parandusettepanekut on, s.t. et bensiinile tulevad tõusvad aktsiisimaksumäärad ja diislikütusele jääb vana aktsiisimaksumäär, siis jääb eelarve tuludepoolelt puudu 36 miljonit. See tähendab, et me peame seda mujalt otsima. Samas on teil laua peal aga veel lehed, kus on kirjas lisakulutused seoses meie uue poliitilise olukorraga. Nii et ma paluksin tõsiselt mõelda selle üle, et meie eelarve ei läheks negatiivseks. Aitäh!

Juhataja

Kas kontrollime pärast vaheaega uuesti kohalolekut? Ei ole tarvidust, kõik on kohal.

Kas hr. Leisson tahab öelda veel midagi protseduuri kohta? Palun!

E. Leisson

Armuline proua juhataja, me vist rikkusime reglementi sellega, et hääletasime eelarve muudatust tingivat ettepanekut eelarve-majanduskomisjoni seisukohta arvesse võtmata.

Juhataja

Reglement ei keela saadikutel mingit moodi hääletada ja eelarve-majanduskomisjoni seisukoht oli olemas.

Asume hääletama. Hääletame kõigepealt läbi nimelise hääletamise ettepaneku, mille tegi hr. Telgmaa. Kes on selle poolt, et hääletus oleks nimeline? On vaja 27 häält. Nimelise hääletamise poolt on 14 saadikut. Ettepanek ei leidnud toetust.

Hääletame nüüd seaduseelnõu tervikuna, arvestades juba vastuvõetud parandusi. Kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi seadus muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduse lisas? Poolt on 42, vastu 29, erapooletuid on 8. Seadus jääb vastu võtmata.

Järgmise päevakorraküsimusena on meil kavas asuda eelarve kallale, kuid ma usun, et enne seda võiksime tulla korra Põhiseadusliku Assamblee moodustamise küsimuste juurde, et anda eelarve-majanduskomisjonile hetk aega mõtteid koguda. Eilse otsusega oli meil ette nähtud, et kella kaheks on nimekirjad esitatud. Ma informeeriksin teid kujunenud situatsioonist. Esitati kokku 54 nime. Praegu jagavad kandidaadid laiali oma allkirjadega nõusoleku lehti vastavalt sellele vormelile, mis eile siinjuures oli. Nii et üsna pea me saame teada, kas kõik kandidaadid, kes on esitatud, on nõustunud. Siis võime asuda ka nimekirja lõplikule vormistamisele ja samuti on meil tarvis moodustada valimiskomisjon. Kui on nimekiri lõplikult vormistatud, siis me saame nende Ülemnõukogu liikmete hulgast, kes ei kuulu kandidaatide nimekirja, moodustada valimiskomisjoni. Ma paluksin kõigil kandidaatidel, kellel on juba nõusolekuleht käes ja kes on sellele alla kirjutanud, anda see ära pr. Laidole. Ja otsekohe, kui pr. Laidol on kõigi käest saadud nõusolekud, asume lõpliku nimekirja vormistamisele ja valimiskomisjoni moodustamisele. See oli nii-öelda vaheinformatsioon.

Eesti Vabariigi 1991. aasta lisaeelarve teine lugemine

Juhataja

Läheme nüüd edasi päevakorras oleva küsimusega, see on Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi 1991. aasta lisaeelarve kohta" eelnõu teine lugemine. Mäletatavasti tegime eile otsuse, et me uuendame teist lugemist. Palun, kas hr. Miller on valmis ette kandma? Palun, hr. Miller.

R. Miller

Lugupeetud rahvasaadikud! Vabariigi valitsus vaatas pärast tormilisi sündmusi läbi laekunud ettepanekud ning paneb ette teha peale lisaeelarves pakutute veel järgmised muudatused. Need on seotud nii Eesti iseseisvuse küsimustega kui ka mõnede teiste probleemidega, mis vahepeal on üles kerkinud. Seoses omandireformi läbiviimisega ning probleemiga, kuidas lahendada kodanikele avalduste blankettide ja dokumentide kätteandmine, on ettepanek suurendada Arhiiviameti kulutusi 837 000 rubla võrra. Seejuures nähakse ette suurendada koosseisu 13 inimese võrra, osta juurde 5 paljundusaparaati, 6 personaalarvutit, kirjutusmasinaid ning paberit.

Vabariigi valitsuse poole on pöördunud ka Eesti Olümpiakomitee. Pärast küsimuse arutamist NSV Liidu Olümpiakomitees, kes toetas Baltimaade olümpiakomiteede vastuvõtmist Rahvusvahelise Olümpiakomitee liikmeks, tuleb meil asuda ette valmistama oma võistkondi Albertville'i ja Barcelona olümpiamängudeks ning olla valmis osalema Rahvusvahelise Olümpiakomitee töös. Selleks otstarbeks on ettepanek eraldada 550 000 rbl., sealhulgas Albertville'i mängude kandidaatide ettevalmistusfond 15 inimesele 150 000 rbl. ja Barcelona mängude kandidaatide ettevalmistusfond 20 inimesele 200 000 rbl., see teeb 10 000 rbl. ühe sportlase kohta, mis ei ole eriti suur, arvestades treeningulaagrite korraldamist ka väljaspool meie vabariiki. Veel on nähtud ette 50 000 rbl. Eesti olümpiasümboolikale, mis on vajalik mängudest osavõtuks, ROK-i delegatsioonide vastuvõtmise kulud, Eesti Olümpiakomitee delegatsioonide komandeerimiskulud ning infomaterjalide väljaandmise ja üle maailma levitamise kulud.

Välisministeerium palub seoses Eesti rahvusvahelise tunnistamisega juurde 5 700 000 rbl., mida on vaja meie esinduste – ma ei julge öelda, kas saatkondade või konsulaatide – avamiseks teistes riikides. Täna vaatasime koos Välisministeeriumi esindajatega läbi kulutused, mis oleksid seotud esinduste avamisega Helsingis, Stockholmis, Londonis, Pariisis,

Bonnis ja Brüsselis. Seejuures on ühe esinduse kulude hulka arvatud ainult need kulutused, mida me saame praegu teha rublades: mööbli soetamise kulud, esindajate korterite möbleerimise kulud, esinduse tehniline sisustus, mitmesugused lauatarbed, autode ostmise kulutused, esinduskulud, sõidu- ja transpordikulud, kantseleikulud ning 10% ulatuses reserv. Ühe esinduse sisustamise kulutused kokku oleksid 950 000 rubla, see on koos esindajate korteritega. Mõeldud on 5 korterit. Kokku moodustaksid kulutused 6 esindusele 5 700 000 rubla.

Põllumajandusministeeriumil on võimalus soetada 115 importviljasorteeri. Lepingud on varasematest aastatest sõlmitud, kuid vahepeal on kulud kallinenud. Hindade tõus teeb kokku 6,3 milj. rbl. Arvestades majandite finantsolukorda, on valitsusel ettepanek eraldada Saksa päritolu importsorteeride hinnavahe kompenseerimiseks 2,1 milj. rbl., üks kolmandik nende hindade kallinemisest.

Seoses Eesti riikliku iseseisvusega näeme ette NSV Liidu Proovivalve Riikliku Inspektsiooni ületuleku Eesti alluvusse ja vastavateks kulutusteks 30 000 rbl. See on asutus, mis tegeleb väärismetallide proovidega.

Eesti Prokuratuuri ületulekuks vabariigi alluvusse on vaja täiendavalt 1 762 000 rbl. Seejuures töötab prokuratuuri keskparaadis käesoleval ajal 116 töötajat ja kohalikes organites 260 töötajat.

Kokkuleppel NSV Liidu Merelaevanduse Ministeeriumiga ning vastavalt selle käskkirjale 1. augustist antakse vabariigile üle Tallinna Merekoool, mis asub Vabaduse väljaku ääres. Kooli ülalpidamise kulud käesoleva aasta lõpuni moodustaksid 990 000 rbl. Seejuures on ette nähtud, et teistest vabariikidest pärit õpilased, kes on juba kooli vastu võetud ja seal õpivad, saaksid meie kooli siiski ära lõpetada.

Ettepanek on eraldada Eesti Raadiole 1 700 000 rbl. Kui varem oli juttu töötasude suurendamisest, siis nüüd seda küsimust üles ei tõsteta. Raha on ette nähtud raadiotehnikavahendite soetamiseks, kuna üle 20 aasta vanused seadmed on täielikult amortiseerunud. Selle hulgas nähakse ette 200 000 rbl. arvutuskeskusele tekstitelevisiooni edasiarendamiseks.

Seoses kujunenud olukorraga teeb vabariigi valitsus ettepaneku suurendada reservfondi 50 milj. rbl. asemel 75 milj. rbl. võrra, kuna ettenägematuid kulutusi on eeldatavalt väga ja väga palju. Nii tuleb meil liidulistelt ettevõtetelt üle võtta sotsiaalsfäär näiteks Sillamäel, Balti raudteelt jm.

Samuti teeme ettepaneku suurendada 253 000 rbl. võrra kulutusi Põhiseaduslikule Assambleele. Ajalehes oli küll täna väga täpselt välja toodud, et kulutused on 252 692 rbl.,

kuid meie ettepanek oleks 253 000 rbl. Erinevalt teile väljajagatud dokumendist on ettepanek eraldada Hüdro meteoroloogiateenistuse ülalpidamise kulude katteks 2 milj. rbl.

Teile välja jagatud dokumendist jääks ära punkt 10, kuna naftasaaduste aktsiisimaksu määrade muudatusi ei võetud vastu, s.o. kulutuste kompenseerimine põllumajandusele 27 milj. rbl. ulatuses.

Võrreldes varasemaga on ettepanek jätta ära 20 milj. rbl. suurused kulud Tšernobõli osas, mis olid ette nähtud lepingute sõlmimiseks Valgevenega. Valgevene ütles lepingust ära, nii et neid kulutusi tarvis ei ole.

Võttes nüüd kokku kõik kulud ja tulud, oleks tulude ülekaal kuludest 125 milj. rbl. Kui varem oli ette nähtud reserveerida osalemiseks liiduliste ettevõtete töös 186 milj. rbl., siis nüüd on ettepanek reserveerida Ülemnõukogu käsutusse 125,1 milj. rbl. Täna tähelepanu eest!

T. Mets

Härra minister, kas poleks mõttekas teha Proovivalve Inspeksioonist Eesti Panga allasutus ja anda talle rahaekspertiisi funktsioon? Sellega moodustaksid nad justkui ühe terviku.

Teiseks, kas poleks otstarbekas muuta Arhiiviamet isemajandavaks üksuseks? Sellel ametil on ju kogu aeg tegemist klientide ja nende teenindamisega ning ma arvan, et ta mängiks täiesti välja ka isemajandamisel saadud rahaga. Kui praktiline oleks see teie seisukohalt?

R. Miller

Mis puutub Proovivalve Inspeksiooni, siis esialgu me võtaksime selle liidulisest eelarvest üle enda eelarvele. Kuna kullaproovide eest võetakse teatavasti ka tasu, siis on valitsusel selline arvamine, et edaspidi viia hoopiski väärismetallide Proovivalve Inspeksioon üle isemajandamisele.

Arhiiviameti puhul ma arvan, et praegu, kus toimub omandireform ja taastatakse inimeste õigusi, ei ole mõtet selle üleviimisega isemajandamisele kiirustada. Aga see küsimus väärrib kahtlemata edaspidi kaalumist, samuti nagu raha ekspertiisi allutamine Eesti Pangalegi.

V. Kuznetsov

Lugupeetud ettekandja! Te ütlesite, et seoses Eesti rahvusvahelise tunnustamisega eraldatakse Eesti Vabariigi Välisministeeriumile ligi 6 miljonit rubla. Võib-olla võetakse Eesti juba käesoleval aastal Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni liikmeks. Kas teie lisaeelarves on ette nähtud ka ÜRO liikmesriigi maksed ja kas te teate, kui suured need on? Täna!

R. Miller

Tänases eelarves on kulutused arvestatud ainult rublades. Neid kulutusi, mis tuleb teha välisvaluutas, praegu arvestatud ei ole. Võin öelda ainult nii palju, et vabariigi valitsuse valuutafondis on käesoleval momendil 1 miljon rubla ja kõigiks välisesinduste avamise, nende töötajatele palkade maksmise ja kohapealsete väljaminekutega seotud kulutusteks sellest ilmselt ei jätku. Aga lähipäevadel hakkame mitmete välisriikide ja pankade esindajatega pidama läbirääkimisi ka välisabi küsimustes.

I. Hallaste

Austatud juhataja! Lugupeetud härra minister! Lisaeelarve seaduse § 3 räägib raha ümberjagamisest maakondade ja linnade vahel. Mind üllatas seal asi, et igalt maakonnalt võetakse ära 1,5 miljonit – ja seda olukorras, kus me peaksime toetama Ida-Viru maakonda – ning Sillamäe linna eelarvesse tahetakse vabariigi eelarvest saada 2,8 miljonit rubla toetust. Kuidas te seda kommenteeriksite ja kas te oleksite nõus, kui need mõlemad arvud mitte maha tõmmata, s.t. riisuda Ida-Virumaa eelarvet ja teistpidi, Sillamäe vaadaku ise, kuidas ta hakkama saab?

R. Miller

Härra Hallaste, need küsimused on põhjalikult läbi vaadatud koos linnade ja maakondade esindajatega. Veel möödunud nädalal olid mul jutuajamised nii Ida-Virumaa volikogu esimehega kui ka maavanemaga ja kumbki ei protesteerinud selle vastu. Tõepoolest, arutused kinnitavad seda otsust. Ma arvan, et niisama emotsionaalsete nägemuste põhjal Sillamäe linnale kriipsu peale tõmmata pole siiski päris õige. Aga mis puudutab Ida-Virumaa eelarvet, siis maakonna kulutused käesolevaks aastaks rahuldatakse täielikult ja seda võivad kinnitada nii Ida-Virumaa volikogu esimees kui ka maavanem.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra Miller! Ma muutun juba pealetükkivaks, ega ma palun kolmandat korda leida võimalus maksta pensionäridele välja kompensatsioon kolmanda kvartali eest alates 1. juulist. Minu meelest avaneb selline võimalus juba käesolevas dokumendis. §-s 10 on 27 miljonit, mida nüüd ei ole enam vaja kulutada põllumajandussaaduste aktsiisimaksu suurendamise kompenseerimiseks, ja sellele summale võib lisada 13 miljonit Ülemnõukogu reservist. Nii saamegi 40 miljonit kolmanda kvartali kompensatsiooni väljamaksmiseks. Hinnad ju tõusid 1. juulist ja pensionäre tuleb toetada! Tänan!

R. Miller

(Vastuse tekst puudub.)

J. Liim

Lugupeetud härra Miller, ma tänan teid kõigepealt nii põhjaliku summade lahkamise eest, millega asi sai tunduvalt selgemaks kui kunagi enne! Ma puudutan Olümpiakomitee summasid. Kas need on paika pandud praegusi hindasid arvestades või on mõeldud ka eeldatavale elukalliduse tõusule? Minu arvates on eraldatud summa äärmiselt väike, kipun eeldama, et vajalik summa oleks 1 miljoni rubla piires. Kas on võimalik eraldist kohe suurendada või teha seda tulevikus, kui tekib konkreetne puudujääk? Tänan!

R. Miller

Aluseks on võetud Eesti Olümpiakomitee enda taotlus ja me peame arvestama, et see summa on mõeldud kuni käesoleva aasta lõpuni. 1992. aasta riigieelarves me juba kavandame lisasummad Eesti Olümpiakomitee ning Eesti olümpialaste esinduse ettevalmistamise edasisteks vajadusteks. Ja kui juba käesoleval aastal peaks rahast puudu tulema, siis on võimalik eraldada seda reservide arvelt. Mul on olnud sel teemal pikad vestlused härra Greeniga. Kavatakse hakata valmistama Eesti olümpiasümboolikat, mille realiseerimisest hakkab Olümpiakomiteele laekuma lisaraha.

J. Jõerüüt

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud minister! Siin on ette nähtud ligikaudu 6 miljonit Välisministeeriumile väliesinduste jaoks. See on väga kena, kuid ma küsiksin seoses sellega, milline on meie praegune riiklik staatus? On ju täiesti selge, et ka kodused kulud suurenevad tunduvalt. Kas Välisministeerium on esinenud mingisuguse sellise taotlusega? Kas teil on sellest juttu olnud või pole seda lihtsalt jõutud teha?

R. Miller

Sel teemal oli Välisministeeriumi esindajatega juttu veel täna hommikul. Välisministeeriumi koosseisu on ette nähtud suurendada 32 töötaja võrra ja ka mitmesugused muud kulutused kasvavad. Täna hommikuse seisuga oli Välisministeerium rahul selle lisaeelarvega, mis on nüüd teile kätte jaotatud, kuid see ei garanteeri muidugi, et meil ei tuleks teha täiendavaid kulutusi. Selle tarvis on aga olemas valitsuse reservfond.

A. Paju

Lugupeetud juhataja! Austatud minister! Minul oleks poolteist küsimust. Kõigepealt pool küsimust: kas seoses naftasaaduste aktsiisimaksu põhjakõrbemisega kaob 10. punktis kirjas olev suur number ka kohe automaatselt või jääb see siia üles?

Ja nüüd teine, terve küsimus. Te nimetasite siin kolleeg Metsale vastates Arhiiviametile eraldatavat summat, mis on seotud omandireformi läbiviimisega. Kuid selles asjas on ju veelgi ette näha arhiivitöö funktsioonide avardamist. Kas see 837 000 rubla on siis mõeldud selle aasta lõpuni või on see mingi kindla operatsiooni läbiviimiseks või Arhiiviameti töstmiseks sellele kvalitatiivsele tasemele, kus üks Eesti Arhiiviamet peaks olema?

R. Miller

Punkt 10 langeb automaatselt ära, kuna Ülemnõukogu naftasaaduste aktsiisimaksu ei aktsepteerinud. Mis puutub Arhiiviametile antavasse 837 000 rublasse, siis see on mõeldud kindlate omandireformi käivitumisega seotud operatsioonide läbiviimiseks. Aga väljatöötamisel on ka meie arhiivide edasise arengu üldprojekt ja arvan, et juba 1992. aasta lisaearlves me näeme lisasummat kogu arhiivimajanduse edasiseks arendamiseks.

J. Kass

Härra ettekandja! Mina puudutaksin punkti 6, kus räägitakse Eesti Vabariigi Prokuratuuri ülalpidamise kulude suurendamisest. Kas teile ei tundu, et praeguses olukorras Ülemnõukogu käituks ebakorrektselt, kui ta selle vastu võtaks? Prokuratuuri moodustamine nii nagu praegu on pehmelt öeldes ebakorrektn, sest see kuulub Ülemnõukogu pädevusse. Ülemnõukogu ei ole selle kohta veel i-d ega a-d öelnud. See formuleering muudab tegelikult aga ebaseadusliku tegevuse seaduslikuks. Tänan!

R. Miller

Ma arvan, et tänase seisuga on olukord selline, liidulisest prokuratuurist meie prokuratuurile enam raha ei anta, kuid prokuratuuri töötajad teevad tööd edasi, täidavad oma igapäevaseid ülesandeid ja tahavad selle eest siiski palka saada. Samuti tuleb katta kõik muud kulutused – majanduskulud, sotsiaalmaks ja teised kulutused. Ilma rahata me vabariigi prokuratuuri jätta ei saa. Küsimus on selles, et Ülemnõukogu ei ole vist kinnitanud vabariigi prokuratuuri aga ma tean, et prokuratuur töötab, eksisteerib, täidab ülesandeid ja tema eksisteerimiseks on tarvis vastavad summad eraldada.

E. Parder

Lugupeetud proua juhataja! Lugupeetud ettekandja! Eestimaa talumajandusel on 2 küsimust. Nii et teie kui ka peaministriga on olnud juttu sellest, et me saaksime talumeestele pikaajaliste laenude andmiseks veel 10 miljoni ulatuses täiendavat krediiti. Kas me oleksime pidanud tegema siia avalduse või võime taotleda seda vabariigi valitsuse reservfondist? See on üks küsimus.

Teine küsimus oleks see, et kuna meile antakse 1. detsembrist üle Jäneda tehnikum, kas meil oleks lootust ka selle tarvis umbes 200 000 rubla ulatuses abi saada? Kelle poole me peaksime pöörduma?

R. Miller

Ma arvan, et 200 000 rubla eraldamine Jäneda tehnikumile ei ole ilmselt probleem, valitsuse reservfondist on seda võimalik saada.

Nüüd talumajandusele krediidi andmine 10 miljoni rubla võrra, et suurendada olemasolevat krediidiressurssi. Kahjuks puuduvad mul täna andmed, kui palju on Maapanga kaudu krediite välja antud. Kui see krediidiressurss peaks olema ära kasutatud, siis on 2 võimalust. Esiteks, anda raha juurde vabariigi valitsuse reservfondist, teiseks, läheb Eesti Pank alates 1. oktoobrist üle eelarve ja kassalise täitmise uuele korrale ning eelarve vabad ressursid jäävad Eesti Panga käsutusse. Neid saab Eesti Pank kasutada krediidiressursina ning kokkuleppel valitsusega võidakse neid suunata täiendavaks krediidiressursiks, et anda seda välja talupoegadele sama madala protsendiga, kui oli ette nähtud viimaste otsustega. Oleks veel kolmaski variant: meil on Ülemnõukogu reservi projekteeritud vastavad summad, mida võib kasutada Ülemnõukogu äranägemisel. Nii et siin ei ole teed kinni.

Juhataja

Aitäh, härra Miller, küsimused on sellega ammendatud. Ma paluksin eelarve-majanduskomisjonilt teada, kes esineb kaasettekandega. Kas härra Koha? Härra Koha, palun!

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Eelarve-majanduskomisjoni nimel ma paluksin teha 30 minutiks vaheaeg. Põhjus on see, et üks seaduseelnõu jäi kinnitamata ja nüüd on mängureeglid pisut muutunud. Me peaksime komisjoniga ettepanekud uuesti korra üle vaatama, et meie bilanss ei oleks lõhki ei ühele ega teisele poole. Aitäh!

Juhataja

Eelarve-majanduskomisjon palub 30 minutit vaheaega ja kell 4 peaks meil olema ka korraline vaheaeg. Seega vaheaeg kuni kella 16.20. Ma soovitaksin kasutada seda aega selleks, et need eelarveasjad üle vaadata, sest me hakkame seda arutama. 16.20 koguneme uuesti siia.

V a h e a e g

Juhataja

Palun kohaloleku kontroll! Kohal on 79 saadikut, puudub 25. Läheme edasi 1991. aasta lisaelarve arutamisele. Sõna kaasettekandeks eelarve-majanduskomisjoni poolt on Kalju Kohal.

Enne kui härra Koha jõuab kõnetooli, paluksin ma kõigilt esitatud kandidaatidelt, et annaksite nõusolekulehe lähema 20 minuti jooksul proua Laidole ära ka siis, kui te nõus ei ole, et me saaksime lõpliku nimekirja koostada. Ma väga palun teha seda lähema 20 minuti jooksul. Palun, härra Koha!

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Äsja kuulsite valitsuse ettekannet ja ettepanekuid lisaelarves ettenähtud täiendavate kulutuste tegemiseks. Majanduskomisjon arutas need kõik läbi ja nõustub kõigi ettepanekutega, mida valitsus esitas. Seejuures jääb järgmine pilt. Kui te võtate lisaelarve seaduse eelnõu lahti ja vaatate aktsiisimaksust saadavat tulu ka õiguslikul pinnal, siis tuleks § 1 aktsiisimaksutulus pluss 62,7 miljonit maha tõmmata ja kirjutada sinna miinus 9,2 miljonit. See tähendab, et aktsiisimaksu laekumine tuleb planeeritust 9,2 miljoni võrra väiksem. Täiendavad kulutused kokku moodustavad praegu ümmarguselt 48 miljonit, täpsemalt 47,2 miljonit.

Vaatame kust see raha meile siis laekub? Ma loeksin ette ainult põhilised suuremad muudatused, mis eelarves on tehtud. See rida, kus on osavõtt Tšernobõli avarii tagajärgede likvideerimisest 20 miljonit, tuleb meil eelarveseaduses praegu maha tõmmata. Seda me enam ei finantseeri. Osavõtt NSV Liidu sotsiaal-majanduslikest programmidele on teises sõnastuses, see on nüüd Ülemnõukogu reserv ja summaks jääb seal 125 miljonit. Valitsuse reserviks jääb 75 miljonit 100 miljoni asemel. Täiendavalt on juurde tulnud Põhiseadusliku Assamblee kulutused 253 000 rubla. Pisemaid numbreid ma ei hakkaks ette lugema, selliselt jääb siis eelarve tulude-kulude osa tasakaalu. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Tundub, et küsimusi ei ole. Nüüd võiks siis teha ettepaneku lisaeelarve teine lugemine lõpetada, kui rohkem parandusettepanekuid ei esitata. Aga kui tuleb muudatusi, siis me palume ikkagi jätkata, et majanduskomisjon saaks neid läbi arutada. Praegusel hetkel on kõik tehtud ja asi hääletatud ettepanekuid arvestades tasakaalus. Tundub, et tarvidust läbirääkimisteks ei ole. Seega on ettepanek lisaeelarve teine lugemine pärast ärakuulatud ettekannet ja kaasettekannet lõpetada. Palun, kes on selle ettepaneku poolt? Poolt on 67, vastu 1, 4 on erapooletud. Teine lugemine on lõppenud.

Nüüd informeerib eelarve-majanduskomisjon meid sellest, kas ma oleme täna ka valmis kolmandaks lugemiseks, kas me saame täisteksti täna või homme. Kes ütleks mulle eelarve majanduskomisjoni seisukoha? Palun, härra Mölder!

A. Mölder

Mul on ettepanek teha kolmas lugemine homme, kuna lõplik variant uuest dokumendist jõuab homme hommikuks kõigi laudadele.

Juhataja

Aitäh! Niisiis, kolmas lugemine järgneb homme.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse Assamblee valimistest

Juhataja

Proua Laido, kas me saaksime nüüd asuda Põhiseadusliku Assamblee nimekirja kinnitamisele? Juhul, kui härra Rüütliil on suuline nõusolek olemas, siis me saame seda nimekirja juba praegu tutvustada.

Hääletame! Poolt on 71 saadikut, vastu ei ole keegi, 1 on erapooletu. Alustame selle küsimuse arutamist. Lähen kõnepulti, et tutvustada teile olukorda.

Nagu juba enne oli juttu, seati üldse üles 54 kandidatuuri. Ma loen kõigepealt ette kõik nimed ja siis need, kes pole andnud nõusolekut kandideerida. Üldse seati üles järgmised saadikud: Aaskivi, Ahven, Allik, Ammas, Andrejev, T. Anton, Arjakas, Arro, Eller, Fjuk, Hänni, Jermoškin, Junti, Jõerüüt, Järlik, Jürjo, Kallas, Kama, Kask, Koha, Kois, T. Kork, Kostabi,

Käbin, Laar, Lauristin, Lebedev, Leisson, Lutt, Maarend, Menšikov, Nugis, Paju, Petinov, Pohla, Priks, Raig, Raud, Reinson, Ristkok, Rätsep, Rüütel, Sirendi, Sovetnikov, Sööt, Zahharov, Tamm, Tarand, Tupp, Titma, Ugandi, Uluots, Valk, Veidemann.

Kas keegi protesteerib? Kas keegi on nimetamata jäänud?

Nimetatud kandidaatidest ei ole saadud nõusolekut kandideerimiseks Mati Ahvenalt, Jaak Allikult, Lembit Arrolt, Jaak Jõerüüdilt, Villu Jürjolt, Teet Kallaselt ja Alar Maarendilt. Kui pole kohal, siis ei ole ka nõusolekut, aga me teeme ju nimekirjad täna valmis. Valimine on homme, siis järelikult on nimekirju vaja homseks. Siin me peame koos otsustama, sest seda me tõesti ei ole täpselt sätestanud. Kuna meil on selline valimissüsteem, mis eeldab, et nimekirjad on ennem valmis, siis on täiesti selge, et me peame panema tähtsuse, mis ajaks peab olema nõusolek antud. See on selleks ajaks, kui me kinnitame nimekirja, et anda see trükki. Me võime selles praegu kohe kokku leppida. Et homme jõuaks valimisi korraldada, peavad nimekirjad olema valmis enne töö lõppu, see peaks olema igapäev selge. Paneme 17.00. Kuna praegu on kandidaate, keda konkreetselt otsitakse, siis on ka aega neid leida. Teeme siis sellise kokkuleppe, et kuni kella viieni on nimekiri veel avatud. Ma jätan praegu siis Maarendi lahtiseks.

Ü. Uluots

Proua Lauristin, meie otsus tekitab segadust! Maarend andis nõusoleku kandideerimiseks, kuid ta oli sunnitud sõitma Riiga ja selleks ajaks polnud avalduse blankett veel valmis. Kas me siis lihtsalt sellise tehnilise põhjuse tõttu lükkame härra Maarendi praegu välja?

Juhataja

Ei, härra Uluots, see pole mingi põhjendus. Härra Kama ja mitmed teised saadikud kirjutasid kohe koos suulise nõusolekuga ka omakäelise kirjaliku avalduse, kuna nii oli meil otsuses fikseeritud. See oli lihtsalt vastutulek saadikutele. Terve rida kandidaate on toonud avalduse, mis on kirjutatud otsuses antud vormi järgi. Meil ei olnud sätestatud, et peab ootama blankette.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kas sellist võimalust ei ole, et homme tõmmataks see inimene nimekirjast maha?

Juhataja

Meil on sätestatud, et peab olema nõusolek. Ja peale selle me alustame homme valimisi kell 8 hommikul. Meil on väga raske siis hakata nimekirju trükkima.

J. Jõerüüt

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Lõpetame palun vaidluse ja käitume ise ka riiklikult, nagu me seda teistelt ootame ja kõigi suunas üles hüüame. Palun võtke välja otsus, mis me eile õhtul vastu võtsime. Esimene lause 6. punktis kõlab: "Ülemnõukogus valimisinimekirja kandmiseks on vaja kandidaadi allkiri järgmisele ..." ja järgneb avalduse tekst. See on täiesti ühemõtteline ja vaidlustel ei ole mõtet!

M. Lauristin

Niisiis, jätame praegu Maarendi ja Nugise veel mõneks ajaks lahtiseks, kui nende allkirjade järele on mindud või neile helistatakse ja nii edasi. Ma tean, et härra Nugisega on faksi teel püütud juba hommikust peale kontakti saada.

Priidu Priks pole samuti andnud nõusolekut. Praegu jääb lahtiseks kuni kella viieni, nagu me kokku leppisime. Sellega on meil niisugune provisoorne nimekiri, mille ma palun nüüd trükkida. Kuni kella viieni on aega, et kontrollida kas härra Maarendi ja Nugisega on saadud ühendus.

J. Pöld

Korrektuse huvides, proua ettekandja, soovitaksin kella viie tähtaja läbi hääletada, sest võib juhtuda, et härra Nugiselt kella viieks faks kohale ei jõua. Saali ümin ei tähenda veel nõusolekut, see küsimus peaks minema hääletamisele.

M. Lauristin

Ma arvan, et kell viis arutame seda olukorda konkreetselt. Me saame teha konkreetse otsuse ka nende kandidaatide kohta, kui saal leiab, et see on vajalik. Kella kuueks ei saa seda jätta sel lihtsal põhjusel, et meil on nimekirjaga veel kaks protseduuri. Esiteks peame selle nimekirja kinnitama ja teiseks peame tegema valimiskomisjoni. Ja meil ei ole põhjust pikendada oma tööaega selle tõttu, et kahe inimesega ei ole saadud kontakti. Me võime teha nende kohta eraldi otsuse, kui saal seda nõuab, see on võib-olla inimlik lahendus mõlemalt poolt.

K. Raud

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Eksituste ärahoidmiseks sooviksin viia sisse ühe väikese korrektiivi. Te ütlesite, et valimised algavad hommikul kell kaheksa, meie poolt vastu võetud otsuses öeldakse, et valimised viiakse läbi 5. septembri istungil. Aitäh!

M. Lauristin

Sellega on niisugune probleem, nagu me eile juba rääkisime. Meil on terve suur grupp Ülemnõukogu liikmeid, kaasa arvatud Rüütel, kes homme sõidavad Pühtitsa kloostri pidustustele. Eile me leidsime, et kuupäeva muuta ei saa. Nüüd oli see grupp pidanud nõu ja on homme hommikul vara, enne kui nad välja sõidavad, valmis hääletama. Kas me otsustame härra Rüütlit ja veel 10 saadikult hääleõiguse ära võtta? Selleks ajaks, kui nad hääletavad, peab olema nimekiri valmis, nii et valimine algab ikkagi kell 8. See ei tähenda, et teie kõik peate tulema siia kell 8, aga see protsess algab kell 8. Ja kui te soovite, et meil oleks kõik otsusega kooskõlas, siis võime teha ka eraldi otsuse, et alustame istungit kell 8 hommikul.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Ma loomulikult tervitan sellist otsust või mitteotsust, sest niisugusel juhul ei saa Ülemnõukogu süüdistada selles, et te ei täida oma otsuseid. Kuid ma tahaksin juhtida tähelepanu sellele, et näiteks meie, Rahvarinde ühendus, loobusime Ants Veetõusme esitamisest, kuna me temalt ei saanud kella kaheks allkirja kätte. Seetõttu ma ei saa aru, miks me teeme siin erandeid. Kell 2 kukkus kell ja kellel allkirja ei olnud, seda nimekirja võtta ei saa.

M. Lauristin

Siin on siiski väike täpsustus. Kell kaks kukkus esitamise kell. Niisiis, kas ollakse selle lahendusega nõus, et kell 8 hommikul alustaksime hääletamisprotseduuri vähemalt nende saadikutega, kes ei saa päeval selles osaleda? Et asi oleks kindel, ma siiski paluksin see otsus läbi hääletada.

V. Lebedev

Lugupeetud kolleegid! Võib-olla me usaldame nende fraktsioonide juhte, mille liikmed ei jõudnud ühel või teisel põhjusel allkirja anda. Fraktsioonide juhid peavad lihtsalt kinnitama, et nõusolek on antud. Arvan, et see on täiesti korrektne. Ärgem olgem formalistid!

M. Lauristin

Seda ei ole võimalik teha mitte mingisuguse kandidatuuri puhul, et keegi annab tema eest nõusolekuallkirja.

Ma paluksin hääletada seda, et me alustame homme hääletamist kell 8 ja jätkame seda siis istungi jooksul kuni kella 11 näiteks. See protseduur ei võta palju aega.

Kas ollakse nõus, et viia homme hääletamine läbi kella 8–11? Lihthääaltenamus. Poolt on 67 saadikut, vastu 1, 3 erapooletut. Valimiste aeg on otsustatud.

Seni kuni valmib nimekiri, on mul selline palve: kas härra Kask oleks nii kena ja meenutaks saadikutele valimiste protseduuri, samuti täiendusi ja täpsustusi juhuks, kui meil on suur nimekiri ja vähe hääletajaid?

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja! Mul on suur ja tõsine palve: selles suures askeldamises valimiste alguse kellaajaga te unustasite teatada lõpliku kandidaatide nimekirja, mis on äärmiselt vajalik, et valimiseks valmistuda.

M. Lauristin

Ma just praegu ütlesin, et nimekiri trükitakse ja paljundatakse ning ta saate selle kohe kätte.

P. Kask

Lugupeetud proua juhataja! Kallid kolleegid! Ma räägin mõne sõna meetodist endast. Olen täheldanud, et mitte kõik, ehkki me oleme seda mitu korda kasutanud, ei ole põhimõttest aru saanud.

Üksik ülekantav hääl põhimõtteliselt soosib valijat maksimaalselt. Valija on kindlustatud hääle kaotsimineku eest. Seda muidugi tingimusel, kui ta lausa lohakas ei ole. Millised apsud või lohakusvead võivad praegu kõige enam mõjutada lõpptulemust?

Esiteks muidugi see, kui mõni fraktsioon või erakond ei suuda vajalikul arvul kandidaate üles seada. Meetod põhineb täielikult proportsionaalsusel, kui mõni erakond kontrollib 20% valijaskonnast, siis ta saab ka 20% kohtadest, kui ta aga seab kandidaate üles vähem, kui tal kohti seada on, siis ta muidugi neid ei saa.

Ja teine lohakusviga, mis võib kalliks maksma minna, eriti kui valijaid on vähe, on see, kui sedelid täidetakse lohakalt või vigadega. Kõigepealt peab teadma sedeli täitmise reegleid, et kandidaadid nummerdatakse ja on väga tõsine soovitus nummerdada kõik kandidaadid, mitte ainult oma erakonna kandidaadid. Kuna meil on täita väga palju kohti – 30 kohta –, siis tuleb

olla eriti hoolas ka kõrgemate eelistuste nummerdamisel. See tõenäosus, et teie esimene eelistus langeb konkurentsist näiteks 35. hääleülekandmise voorus, on täiesti arvestatav. Täiesti loomulik on ka, et sellises voorus on kandidaate järele jäänud väga vähe ja teie järgmine eelistus võib olla nr. 25. Ja kui te olete seal oma eelistuste järjekorra märkimisel hooletu, siis võib teie hääl minna sellele kandidaadile, kellele te ei taha seda anda.

Muidugi on ka teisi erinevusi. Me ei saa näiteks kasutada üks-üheselt Ülemnõukogu valimistel rakendatud reegleid. Kui valijaid on vähe ja kohti palju, siis on kvoot madal ja kvoodi arvutamisel ei saa käega lüüa, et võtame järgmise täisarvu sellest jagatisest, mis on vaja võtta, ja et see pool või koguni üks hääl, mis sinna juurde liidetakse, on tühine. Sellel juhul võib see üks hääl olla väga tähtis.

Ja üks hääl võib olla ka ühes teises kontekstis väga tähtis. See on nimelt valehäbi või selline veel totalitaarsest ajajärgust pärinev arvamus, et inimesel iseenda poolt hääletada nagu ei sobi. Need isikud, kes on üles seatud ja ennast esimeseks eelistuseks ei pane, on teistega võrreldes tunduvalt halvemas olukorras, sest kvoot jääb väga madalaks, tuleb 3 häält ja mõned kümnendikud peale. Üks hääl selle kolme hääle hulgas on väga oluline!

Need ongi minu arvates sellised momendid, mida tuleks meelde tuletada ja silmas pidada. Hääl kaduma ei lähe. Häälte ülekandmist ongi selleks vaja, et hääl kaduma ei läheks, et seda ei kulutataks asjatult kandidaadile, kes sai juba niikuinii oma kvoodi täis või kes niikuinii registrist välja langeb. See ei ole selle meetodi puhul võimalik, sest niipea kui kandidaat konkurentsist välja langeb või valituks osutub, kantakse see häälte jääk, mis temast üle jääb, üle valija järgmisele eelistusele. Nii et valija hääl läheb igal juhul mängu ja muudab otsustamise tulemust. Tänu sellele valimistulemused ongi proportsionaalsed. Erakond, kes kontrollib 20% hääli, saab ka täpselt 20% häältest. Tänan!

Juhataja

Aitäh meenutuse eest, kuidas me peame seda meetodit kasutama!

Nüüd oleks meil tarvis moodustada ka komisjon, kes korraldab valimisi, häältelugemist, teatab tulemused jne. Valimiskomisjoni liikmed ise ei saa kandidaadid olla. Täisnimekiri, mille järgi me saaksime kindlaks teha, kes võiksid selle komisjoni liikmed olla, on nähtavasti ainult juhatusel. Häältelugemisele, mis on ülekantava hääle puhul küllaltki pikk ja keeruline protseduur, kutsume kindlasti appi ka tehnilist tööjõudu ja see kõik peaks toimuma laupäeval. Võib-olla katsuksime neid tingimusi arvestades asuda nüüd valimiskomisjoni moodustamisele. Kõigepealt peaksime leidma optimaalse suuruse. Juhatusel on ettepanek, et see võiks olla 5 inimest. Kas on teisi arvamusi? Ei ole.

Juhatusel on ka teatud kava, kes võiksid kuuluda valimiskomisjoni. Me arvestasime siin elukohta, s.t. et me ei hakkaks võib-olla Võrumaa või Saaremaa inimesi laupäeval Tallinna tulekuga häirima. Seda muidugi juhul, kui inimesed ise või nende kaaslased ei avalda vastavat soovi.

Oleks ettepanek valida sellesse komisjoni niisugused saadikud: Viktor Jermolajev, Johannes Kass, Vello Pohla, Rein Tamme, Juhan Telgmaa ja Enn Põldroos. Ma vabandan, ühegagi neist ei ole eelnevalt kokku lepitud, nii et ka see protseduur peaks praegu toimuma. Kas inimesed on ise nõus? Ja kas on ka lisakandidaate? Palun, hr. Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud proua Lauristin! Palume lülitada nimekirja Aleksei Zõbin. Asi on selles, et ta on juba võtnud osa sellise komisjoni tööst, kui valiti presiidium. Ta tunneb seda süsteemi.

Juhataja

Jermolajevi asemel Zõbin?

V. Lebedev

Olgu Jermolajev ja Zõbin, ma arvan, et see ei sega.

Juhataja

Kas hr. Zõbin ise on nõus kandideerima? Kas hr. Kass on nõus kandideerima? Palun, Johannes Kass. Ei ole võimalik? Millega seoses? Teatavasti on laupäeval Eesti Kongress, peaksite niikuinii Tallinnas olema. (Hääl saalist.) hr. Tamme ei ole samuti nõus. Hr. Telgmaa?

J. Telgmaa

Just laupäeval on valitsus korraldanud Lohusalus kell 9 põllumajandusalase arupidamise.

Juhataja

Nii et hr. Telgmaa samuti ei saa. Hr. Pohla oli ka kandidaatide hulgas? Ei olnud? Siis on mul lihtsalt valesti märgitud. Hr. Põldroos? (Hääl saalist.)

Ega seal ei pea ise arutama, selle tarvis on seal tehniline tööjõud. Tuleb ainult teostada saadiku järelevalvet nende asjade üle. Hr. Põldroos ja hr. Zõbin on siis nõus.

Nüüd tuleb leida ende asemele, kes ennast taandasid, uued inimesed nende hulgast, kes ei ole selle kogu kandidaadid. Läheme teisele ringile. Nüüd tulevad küll juba ka inimesed, kes

elavad kaugemal, ja samuti inimesed, kes kardetavasti on sel päeval hoopis teiste tegemistega kinni, aga võtame nad ikkagi arvesse. Kas härra Uno Anton on siin? Hr. Anton!

U. Anton

Ma olen ka peaaegu tegev põllumees ja seepärast on aeg muidugi plaanitud, aga kui see on käsk, siis pean muidugi alluma.

Juhataja

See ei saa olla käsk, aga kui te olete nõus, siis meil oleks väga hea meel. Nii et hr. Anton on nõus.

U. Anton

Ei, ma ei ole nõus, kui leidub teisi võimalusi.

Juhataja

Vaatame kohe selle nimekirja läbi – hr. Järvesaar? Ka põllumees? On nõus? Niisiis, Ants Järvesaar on kolmas. Jüri Kork? (Hääl saalist.) Värske isa? Õige, hr. Korgil sündis poeg. Pr. Kolossova? (Hääl saalist.) hr. Kõo? Hr. Liim? Hr. Lippmaa? Kongress ei peaks segama, neid asju saab ühitada. Hr. Made? Ei kandideeri.

Tuleb välja, et meil on väga vähe linnainimesi. Muidu peaks see väga hea olema, aga ... (Hääl saalist.) Jaak Allik? Ei ole Eestis. Jüri Põld? Ei saa.

Tõnu Saarman? Tõnu Saarman on neljas.

Nüüd on vaja leida üks kandidaat veel. Ain Tähiste? Ei ole siin.

K. Ellik

Proua spiiker, ma arvan, et kongressi ajast jääb nii palju aega üle ja ma võin olla.

Juhataja

Väga kena, hr. Ellik. Niisiis võiksime valimiskomisjoni nimekirja kanda järgmised saadikud: Kaljo Ellik, Tõnu Saarman, Aleksei Zõbin, Enn Põldroos ja Ants Järvesaar. Kas me saame sellises koosseisus komisjoni valida ilma valimisedeliteta, kohe siinsamas saalis oma aparatuuriga?

Kas me hääletame üksikult või tervikuna? Tervikuna. Palun teeme siis seda!

Kes on selle poolt, et Põhiseadusliku Assamblee valimise valimiskomisjon kinnitada järgmises koosseisus: Ellik, Järvesaar, Põldroos, Saarman, Zõbin? Palun hääletada! Poolt on 71, vastu ei ole keegi, 1 on erapooletu. Komisjoni koosseis on kinnitatud.

Pr. Laido, kas meil on nimekirjad valmis? Ootame ära. Kohe tuleb nimekiri paljundusest, siis me saame selle ära kinnitada ja võime edasi minna.

Ma näen, et saali on jõudnud projekt, mille hr. Hallaste on esitanud kristlik-demokraatliku ja vabariiklaste saadikurühma poolt kiirendatud korras käsitlusele võtmiseks. Praegu ongi aega sellega tutvuda, kuni me jõuame järgmise päevakorraküsimuse juurde. See projekt on laiali jagatud, nii et kuni valimisasjade lõpetamiseni võib sellega tutvuda.

Vahepeal on siia tulnud mõningad teadaanded. Ma kasutan lihtsalt aega ja annan need edasi.

Siin on telefonogramm Eesti Vabariigi Ülemnõukogu juhatajale: "Narva Eesti Selts korraldab 16. septembril k.a. kell 18.00 Narva venekeelsele elanikkonnale ühiskohtumise Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadikute ja Eesti Komitee esindajatega teemal "Narva vene inimesed, ka teie olete Eestile vajalikud!" tehase "Baltijets" kultuurimajas. Palume nii teid kui teisi Ülemnõukogu saadikuid osa võtma sellest üritusest. Samuti palume lähemal ajal anda teada teie seisukoht. Narva Eesti Seltsi volitusel Laur Sameli." See on siis kell 18 16. septembril. Võib-olla teeme niiviisi, et saadikud, kes soovivad sellest üritusest osa võtta, annaksid tänase ja homse päeva jooksul sellest teada, et saaks narvakatele telefoni teel teatada. Teema on väga ilus ja ma loodan, et Ülemnõukogu saadikutel on huvi selles osaleda. Hr. Propst on valmis võtma korralduse enda peale, kui sinna on transporti vaja või midagi muud sellist. Nii et hr. Propstile tuleb teada anda.

Kuigi me ootame nimekirju, võiks korraks ehk koguneda siia valimiskomisjon, peame natukene nõu nii-öelda praktiliste asjade üle.

Ma saan aru, et saadikud tahaksid väikest vaheaega. Teeme siis 5-minutilise vaheaja.

V a h e a e g

Juhataja

Läheme nüüd tööga edasi, nimekirjad on laudadel. Vahepeal valis meie poolt moodustatud valimiskomisjon ka esimehe, hr. Tõnu Saarmani. Kõik valimiste korralduse küsimused palun nüüd siis juba suunata hr. Saarmanile ja tema komisjonile.

Asume vastu võtma otsust valimisnimekirja kohta. Teile on välja jagatud nimekiri, mis on koostatud vastavalt saabunud teatistele nõusoleku kohta kandideerida Põhiseaduslikku Assambleesse. Hr. Made soovib midagi öelda. Palun, hr. Made!

T. Made

Austatud eesistuja! Mul on üks ettepanek silmaringi laiendamise huvides. Kui me seda nimekirja läbi vaatame, võiks märkida ka ära, kes nimekirjas olevatest Ülemnõukogu liikmetest on ühtlasi ka Eesti Kongressi liikmed. Aitäh!

Juhataja

Meie ei ole niisugust arvet pidanud, nii et mul on seda siin väga raske teha. Kas te arvete, et me peaksime eraldi kõik isikud läbi vaatama? Ma arvan, et me tunneme neid Ülemnõukogu liikmeid ju hästi. (Hääled.)

Ma võin eksida, aga minu mälu järgi peaksid kongressi liikmed olema Ülle Aaskivi, Andres Ammas, Tõnu Anton, Küлло Arjakas, Liia Hänni, Arvo Junti, Rein Järlik, Kaido Kama, Peet Kask, ma ei mäleta, kuidas Kalju Kohaga on, Ignar Fjuk, Toomas Kork – ei ole –, Heino Kostabi, Tiit Käbin, Mart Laar, Marju Lauristin, Enn Leisson, Peeter Lutt, Ants Paju, Vello Pohla – ei ole –, Jüri Reinson – ei ole –, Andrus Ristkok minu meelest ka ei ole, Jüri Rätsep on, Arvo Sirendi ei ole, Lehte Sööt ei ole, Andres Tarand, Enn Tupp, Uno Ugandi on, Ülo Uluots ei ole ja Rein Veidemann ka ei ole. Nii et küllalt suur osa.

Kas on veel küsimusi? Tundub, et otsus on küps vastuvõtmiseks.

Kas on selle poolt, et vastu võtta otsus Eesti Vabariigi Põhiseaduslikku Assambleesse kandideerivate Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liikmete valimisnimekirja kandmise kohta? Palun hääletada! Selle kinnitamise poolt on 73 saadikut, vastu 1 ja erapooletu ka 1 saadik. Nimekiri on kinnitatud.

Ja nüüd veel üks formaalsus, mis on seotud valimistega. Nimelt pidas valimiskomisjoni oma koosoleku ja võttis vastu protokoll, mida meie peaksime kinnitama. See kõlab järgmiselt: "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liikmete Eesti Vabariigi Põhiseaduslikku Assambleesse valimiseks moodustatud valimiskomisjoni protokoll nr. 2. (Nr. 1 oli esimehe valimise kohta.) Valimiskomisjon otsustab: Ülemnõukogus korraldatavatel Põhiseadusliku Assamblee liikmete valimistel rakendada häälte ülekandmisel Eesti NSV valimiskomisjoni poolt 8. veebruaril 1990 kinnitatud juhendi reegleid, kehtestades iga hääletussedeli algväärtuseks 10 häält." Kas see otsus on arusaadav? Palun, hr. Novohatski tahab sõna.

A. Novohatski

Lugupeetud juhataja! Palun vabandust, aga ma ei saa ühest asjast aru. Meie otsuses oli kirjas, et valitakse 30 Ülemnõukogu saadikut ja 30 Eesti Kodanike Komitee esindajat. Praegu on meie nimekirjas 12 inimest, kes on ka kongressi liikmed.

Kui nemad valitakse meie Ülemnõukogu esindajate rühma, kas siis selle võrra vähendatakse Komitee kohtade arvu? Vastasel juhul tuleb välja, et Komitee saab 30 kohta pluss veel 12 kohta ja tulemus on hoopis teistsugune kui see, mida me sooviksime. Mina saan sellest asjast nii aru.

Juhataja

Sellise selgituse annab meie eilne otsus, kus on öeldud, et need Ülemnõukogu liikmed, kes kuuluvad mõlemasse kogusse samuti nagu kongressi liikmedki, peavad ise otsustama, kumma kogu poolt nad kandideerivad. Ja kõik meie Ülemnõukogu liikmed, keda me täna esitasime, kandideerivad Ülemnõukogu poolt.

J. Allik

Lugupeetud kolleegid! Saalist küsiti, mida tähendab see, et algväärtus on 10 häält. Härra Kask seletas seda mulle 15 minutit ja ma sain lõpuks aru, et see on väga kasulik tehniline trikk. Äkki te usute minu ja Kase konsensust selles ja seda siin saalis enam üle seletada ei ole vaja? See on arvutuste lihtsustamiseks.

Juhataja

Palun, kas ma saan ennetada paljusid küsimusi? Kas see tähendab seda, et kui kvoot on 3,3, siis 10 korrutamine teeb protseduurid lihtsamaks?

Kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus kinnitada valimiskomisjoni protokoll nr. 2? Palun hääletada! Poolt on 62, vastu 1, 9 on erapooletud. Protokoll on kinnitatud.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumisest" eelnõu kohta

Juhataja

Lugupeetud saadikud, kes läheme päevakorraga edasi? Hr. Laar soovib sõna. Palun!

M. Laar

Kristlik-demokraatliku ja vabariiklaste saadikurühma poolt sooviksin esitada kiireloomulise küsimusena päevakorda Eesti Vabariigi seaduse eelnõu "Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustamisest." Ma arvan, et pärast seda, kui peaminister andis põhjaliku ülevaate nendest sammudest, mida meil oma riikluse kinnitamiseks tuleb astuda – kodakondsuse küsimus oli seal väga selgelt päevakorras –, ja koputas meie südametunnistusele, ei jää meil midagi muud üle, kui härra peaministrile vastu tulla ja seda küsimust tõsiselt arutama hakata.

Ma paluksin panna hääletusele selle eelnõu võtmine päevakorda. Aitäh!

Juhataja

Ma paluksin selgitust parlamendi reglemendikomisjonilt. Meil on tegemist seaduseelnõuga, mida pakutakse kiireloomuliseks lugemiseks. Kas ka sel juhul on kehtiv reglemendi täiendus, kus on öeldud, et algatatavate seaduste, otsuse ja muude aktide eelnõud koos vajalike kirjalike põhjenduste ja muude lisadega esitatakse Ülemnõukogu juhatajale täiskogu istungi ajal. Järelikult tuleb sellisest soovist istungi juhatajat eelnevalt informeerida, kes eraldab selleks aja enne istungi päevakorras olevate küsimuste arutamist. Kas kiireloomuliste küsimuste puhul on tegemist sellise üleandmise korraga või ei ole? Meil on olnud mõned kiireloomulised asjad, mida näiteks valitsus on niimoodi üle andnud.

Hr. Allik, palun!

J. Allik

Ei, seda reeglina seni rakendatud ei ole. Mul pole praegu reglementi käepärast, see peaks olema sätestatud § 17 või 16. Selle järgi peaksime minu meelest tegutsema.

Juhataja

Mul tekkis küsimus sellest, et valitsus on andnud kiireloomulisi asju edasi sama piduliku protseduuriga nagu tavaliselt. (Hää! saalist.)

Kas hr. Mets soovib ka anda kiireloomulist projekti? Palun, hr. Mets.

T. Mets

Lugupeetud spiiker, meil on praegu esitatud Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustamine eelnõu. Siin on aga niisugune asi, et ei mina ega ka väga paljud teised ei ole saanud tutvuda omariikluse aegse seadusega. Kas on võimalik seda paljanduda ja meile välja jagada, selle maht ei ole ju kuigi suur?

Juhataja

Kahtlemata on seda võimalik teha, aga mitte hetkel.

Hr. Uluots, palun!

Ü. Uluots

Mul on küsimus teile, pr. Lauristin. Me teame seda, et te juhite meil Ülemnõukogu kodakondsuskomisjoni. Kui kristlik-demokraatlik saadikurühm esitas praegu kiireloomulise küsimusena päevakorda oma eelnõu, kas teil on siis pakkuda sellele alternatiivi? Te olete ligi poolteist aastat selle asjaga töötanud, kas sellel on ka mingi väljund?

Juhataja

Ma tänan selle küsimuse eest! Praegu on koostöös Justiitsministeeriumi ja Ülemnõukogu Presiidiumi ekspertgrupiga ette valmistatud Eesti kodakondsust käsitlev Ülemnõukogu otsuse projekt, mitte seaduseelnõu. Selle sisuks on, et lähtudes 20. augusti 1991. aasta otsusest Eesti riikliku iseseisvuse kohta ning pidades vajalikuks 1938. aasta kodakondsuse seaduse taasjõustumist ja Eesti kodanike õigusliku seisundi taastamist, otsustatakse teha Eesti Vabariigi Ülemnõukogu kodakondsuskomisjonile ülesandeks koostöös Justiitsministeeriumiga 2 nädala jooksul, arvates otsuse vastuvõtmise päevast, esitada Ülemnõukogu vana seaduse nii-öelda kaasajastatud tekst. Samuti sisaldab see otsuseprojekt meiepoolseid seisukohti, mida juristid peaksid selle kaasajastamisel arvesse võtma. Meie tööjärg on tänaseks päevaks nii kaugel – seda teeb ka hr. Hallaste kui komisjoni liige suurepäraselt –, et just homme on viimane presiidiumi ja Justiitsministeeriumi ekspertgrupi koosolek, kus peaks antama nii-öelda lõplik heakskiit sellele projektile, ja meil oli kavas tuua see kiireloomulise küsimusena esmaspäeval teie ette.

Ü. Uluots

Siis on minu otsene ettepanek oodata ära teie töö tulemused ja alles seejärel võtta see asi päevakorda kas kiireloomulisena või mitte.

Juhataja

Ma pean panema hääletusele. Hr. Fjuk soovib midagi öelda, palun!

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, ma palusin Rahvarinde saadikute nimel juba varem 5,5 minutit vaheaega.

Juhataja

Hr. Fjuk palub 5,5 minutit vaheaega. Palun siis kella täpselt vaadata. 5 minutit vaheaega.

V a h e a e g

Juhataja

Palun, kohaloleku kontroll. Kohal on 74 saadikut, puudub 30.

Hr. Tarand, me asume hääletama, kas te tahate öelda midagi protseduuri kohta? Palun!

A. Tarand

Mul on järgmine ettepanek, lugupeetud juhataja. Kuna Illar Hallaste on teinud sellise tõelise võitleja algatuse, siis loomulikult paneme selle hääletusele, nagu protseduur nõuab. Ühtlasi võiksime aga teha ettepaneku, et me ei lase teda täna pulti, vaid lükkame selle ka esmaspäevaks, kui meil on kodakondsuskomisjoni tekst. Esmaspäeval arutame siis juba täispakki. Tänan!

Juhataja

See ei olnud nüüd päris reglemendikohane ettepanek, sest reglement näeb ette, et kui me võtame ta arutusele kiireloomulise küsimusena, siis me alustame kohe arutelu. (Hääl saalist.) Jaa, tõsi küll, me võime selle ka katkestada, nii et ma panen hääletusele. Mul on siin sinult üks ettepanek.

Hr. Põld teeb ettepaneku panna eelnõu päevakorda võtmine nimelisele hääletusele. Panen

hääletusele kõigepealt hr. Põllu ettepaneku. Kes on selle poolt, et päevakorda võtmist hääletatakse nimeliselt? Palun hääletada! Vaja on 25 häält. Poolt on 15 saadikut. Hr. Põllu algatus ei leidnud toetust.

Palun hääletusele kristlike demokraatide ja vabariiklaste saadikurühma poolt kiireloomulise küsimusena pakutud Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduse jõustumist käsitleva seaduseelnõu päevakorda võtmise.

Kes on selle poolt, et võtta see küsimus kiireloomulisena päevakorda? Palun hääletada! Poolt on 60, vastu 2, 7 on erapooletud. Küsimus on võetud päevakorda.

Lugupeetud saadikud! Tööpäeva lõpuni on 2 minutit. Kahjuks ei saa kõigele vaatamata tööpäeva pikendada, sest presiidiumi koosolek algab kell 18.15. Nii et me peame kohe siit minema.

Palun, kas härra Hallaste soovib ettekannet alustada? Ei ole mõtet. On saabunud ettepanek katkestada selle punkti arutamine kuni esmaspäevani. Kas on teisi ettepanekuid? On kaks konkureerivat ettepanekut, ettepanek katkestada kuni esmapäevani ja ettepanek katkestada kuni neljapäevani, see on homseni. Panen hääletusele saabumise järjekorras ja tavalise konkureerivate ettepanekute hääletuse korra järgi.

Kes on selle poolt, et katkestada küsimuse arutamine kuni esmaspäevani? Poolt on 46 saadikut.

Kes on selle poolt, et katkestada homseni? Palun, härra Allik soovib sõna.

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja! See ei ole nüüd päris reglemendikohane tegevus, sest kui küsimus on kiireloomulisena päevakorda võetud, siis tuleb seda kohe arutama hakata. Kui me pole sellest veel sõnagi rääkinud, siis me pole seda ju veel arutama hakanud. Katkestada saaks ainult pärast ettekande ärakuulamist, muidu me läheme selle punktiga vastuollu, et võtame päevakorda ja hakkame kohe arutama.

Juhataja

Aga tööaeg on lõppenud.

J. Allik

Järgmine istung on ju kohe, otsustame siis homme.

I. Hallaste

Selle väljajagatud seaduseelnõu idee ütlesid välja riigiõiguse juhtivad spetsialistid, nagu näiteks hr. Jüri Kaljuvee. Tema artikkel selle kohta on ka tänases "Päevalehes" sees. Kahjuks pean ma ütleva, et tema ei ole selle tekstiga, mis teile kätte on antud, tegelnud.

Mispärast oli selle päevakorda panemisega kiire? Põhjus on selles, et sedasama küsimust hakkab arutama ka 7. septembril kokkutulev Eesti Kongress. Ja kuna vastavalt meie 20. augusti otsusele peaksid Eesti Kongress ja Ülemnõukogu tegema koostööd, siis on vaja sama teksti arutada ka siin, et võiksid hakata laekuma parandusettepanekud ning neid saaks kasutada ka juba nendes tekstides, millega hakkab tegelema Eesti Kongress.

Mis puutub teile väljajagatud teksti, siis parandused kodakondsuse seaduse § 3, 4 ja 5 juurde on needsamad parandusettepanekud, millest oli juttu k.a. maikuus. Kuna Ülemnõukogu nende suhtes seisukohta võtnud ei ole, siis on nad ka siin esitatud. Mis juhtub selle seaduse vastuvõtmisel? Meil saab olema korralik Eesti Vabariigi kodakondsuse seadus, mis lähtub õiguslikust järjepidevusest, kodanike ringist, ja hakkavad kehtima ka need tsensused, mis on seal toodud, see tähendab 2 aastat paiksustsensust pluss üks aasta pärast avalduse esitamist.

Siia on võimalik teha ka parandusi ja täiendusi ning mul oleks hea meel, kui selle seaduse teksti kohta hakkaksid laekuma parandusettepanekud. Ja kuna täna hakkab tööpäev läbi saama, siis ma arvan, et meil oleks mõistlik lükata see arutelu homseks. Aitäh!

Juhataja

Aitäh, hr. Hallaste. Tundub, et küsimusi ei ole. (Hääled.) hr. Kork, kas teil on küsimus hr. Hallastele? Hr. Hallaste, palun teid tagasi, hr. Korgil on siiski küsimus.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Vaatamata meie kõigi jaoks kiirele situatsioonile, on mul siiski küsimus. Te ütlesite, et naturalisatsiooni aeg on 2 aastat, mille kestel saab avalduse anda, ja aasta pärast rahuldab siis Kodakondsusamet avalduse, nii nagu oli Eesti Vabariigi kodakondsusseaduses. Kuidas toimitakse sellisel juhul üldse kodakondsusesse vastuvõtmisel nende inimestega, kes on oluliselt aidanud kaasa Eesti Vabariigi taasloomisele? Ma pean eelkõige praegu silmas neid poisse, kes tulid meie piirikooli, vene poisse, kellest moodustasime eraldi rühmad, et treeningulaagrit läbi viia, kes on praegu piiril. Oli ka muust rahvusest poisse, kes õppisid Remniku koolis ja said piirikaitsja kvalifikatsiooni kätte. Kas me jätame nemad nüüd 3 aastaks kodakondsusest ilma?

I. Hallaste

Taoliste juhtumite jaoks on kodakondsuse seaduse §-s 7 punkt 2, mille järgi kõik tsensused võidakse ära jätta isikute puhul, kellel on erilised teened Eesti Vabariigi ees riiklikul, riigikaitsealisel või seltskondlikul alal ja kes on tuntud oma annete, teadmiste või tööde tõttu. Nende küsimus lahendatakse individuaalkorras ja vastavalt sellele seadusele lahendab neid Kodakondsusamet.

T. Kork

Aitäh!

J. Kass

Hr. ettekandja! Teie ettepanek oli jätkata seda arutelu homme. Kas te suudate homseks tagada ka 1938. aasta kodakondsuse seaduse materjalide panemise saadikute laudadele? Ei saa asja ju poolikult arutada! Ja see materjal peab siiski ka veel vene keeles olema. Minul on see laual olemas, sest mina muretsesin selle ammu. Aitäh!

I. Hallaste

Ma usun, et selle seaduse tekst on praegu olemas küll paljude laual. Aga see tuleks tõepoolest järgmise arutamise jaoks välja jagada ja kahjuks ma ei saa seda ise tagada, selle tagab Ülemnõukogu kantselei. Eestikeelse tekstiga ilmselt probleeme ei ole, selle paljundamine kolmel lehel läheks väga kiiresti. Ma ei tea, kas see tekst vene keeles on olemas, et võiks ka seda kohe paljundada, või tuleb see enne tõlkida. Sellest ilmselt sõltub, kas seda saab kohe homme hakata arutama või tuleb see jätta esmaspäevaks.

R. Järlik

Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Te ütlesite, et 20. augustil vastu võetud otsus viitab koostööle Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi vahel, mis tähendab seda, et me peaksime nagu arutama samu küsimusi. Mina 20. augusti otsusest sellist punkti välja ei loe. Kui ma olen valesti aru saanud, kas see tähendab siis seda, et kui Eesti Kongress võtab midagi päevakorda, siis peame ka meie hakkama seda arutama, ja kas see tähendab seda, et pikk nimekiri praegu Ülemnõukogu menetluses olevatest seaduseelnõudest ei maksa enam midagi? Kuidas seda asja tõlgendada? Aitäh!

I. Hallaste

Mis puudutab Kongressi ja Ülemnõukogu koostööd, siis selle kohta on olemas mitmed otsused. On olemas otsus 16. maist – tegevusprogramm, kus on öeldud, et kõigis Eesti riiklust puudutavates küsimustes tehakse koostööd Kongressiga. Seal on ühes punktis nimetatud ka kodakondsust. Nii et 20. augusti otsus kinnitas seda koostöövaimu, mis on varasemates Ülemnõukogu otsustes sätestatud.

Mis puutub sellesse, nagu peaks Ülemnõukogu hakkama ka seda arutama, mida Eesti Kongress on päevakorda võtnud, siis ei, automaatselt see nii ei käi. Ülemnõukogus on mingite seaduste, otsuste päevakorda võtmisel olemas oma kord, mille määrab reglement.

Juhataja

Ka minul on küsimus. Mitte juhatajana, vaid saadikuna ja kodakondsuskomisjoni esimehena. See küsimus, mis puudutab ka koostööd, on hr. Hallastele kui kodakondsuskomisjoni liikmele. Mispärast peab hr. Hellaste vajalikuks arendada koostööd sellisel viisil, et ajal, kui komisjon töötab seda projekti välja ja hr. Hallaste on ka sellest tööst osa võtnud, ei tule hr. Hallaste viimasel sirgel komisjoni istungile, mis oli eile ja kus me arutasime viimast varianti, vaid tuleb välja selle teise eelnõuga? Meil oli sellest juttu ka vaheajal ja mulle tundub, et koostööks on olemas produktiivsemaid vorme.

I. Hallaste

Proua Lauristin, enne kui me hääletasime seaduseelnõu päevakorda võtmist, tsiteeriti otsuseprojekti 1. punkti: "2 nädala jooksul kodakondsuskomisjonil välja töötada projekt." Me võtaksime siis vastu otsuse, millega töötatakse välja projekt. Lihtsam on alustada projekti esitamisest kui raisata aega sellele, et võtta eelnevalt vastu otsus projekti arutamise kohta ja siis hakata väljatöötatavat projekti ootama ja arutama.

Teine põhjus on selles, et kodakondsuskomisjonis said need arvamused ja ideed, mida esindab kristlike demokraatide saadikurühm, vähemuse toetuse ja ma ei näinud praegu mitte mingit muud reaalselt võimalust neid saali ette tuua kui esitada saadikurühma oma projekt.

Juhataja

Tundub, et rohkem küsijaid ei ole. Meie lisaaeg hakkab ka nüüd läbi saama. Kes on selle poolt, et katkestada antud küsimuse arutamine kuni esmaspäevani? Palun hääletada! Poolt on ... Arutelu katkestatakse ja juhatus võtab enda peale ka kohustuse tagada esmaspäevaks kõigile see seaduse tekst, et me saaksime asjatundlikult arutada. Aitäh!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

47. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

5. september 1991

Eesti Vabariigi 1991. aasta lisaeelarve kolmas lugemine

Juhataja (M. Lauristin)

Tere hommikust, lugupeetud Ülemnõukogu! Meie read on täna hõredad, suurem osa saadikuid on Pühtitsa kloostriks.

Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 69 saadikut, puudub 35.

Alustame Eesti Vabariigi 1991. aasta lisaeelarve kolmandat lugemist. Ettekandeks on sõna rahandusminister hr. Milleril.

R. Miller

Lugupeetud rahvasaadikud! Käesoleva aasta lisaeelarvel on põhjalikult arutatud. Võrreldes valitsuse poolt projekteerituga on nii lisaeelarve tulude kui ka kuluda osa vähenenud 71,9 milj. rbl. võrra. Eelarve tulud ja kulud on tasakaalus. Kuna naftasaaduste aktsiisimaksu määrade muudatust vastu ei võetud, vähenevad riigieelarve tulud 71,9 milj. rbl. Kulude poolel on vähendatud valitsuse reservfondi 25 milj. rbl., Tšernobõli kulutusi 20 milj. rbl. ning 186 milj. rbl. asemel, mis oli ette nähtud osalemiseks liidulistes majandus- ja sotsiaalprogrammides, on eelarve kuludesse projekteeritud Ülemnõukogu reserv 125,1 milj. rbl. Teisi kulutusi on suurendatud kokku 34 milj. rbl.

Tahaksin ära märkida, milliseid kulutusi on suurendatud. Välisministeeriumile on välisesinduste sisseseadmiseks kavas eraldada 5,7 miljonit rubla, Eesti Olümpiakomiteele lisakulutusteks seoses ROK-i liikmestaatuse taastamisega 0,55 miljonit rubla, Põhiseadusliku Assamblee moodustamisega seotud kulutuste katteks 0,253 miljonit rubla. Lisakulutused ettevõtete ületulekul NSV Liidu alluvusest vabariigi alluvusse: kulutused aparatuurile 1,762 miljonit rubla, hüdrometeoroloogia teenistusele 2 miljonit rubla, mereharidusele 0,99 miljonit rubla ning Proovivalve Inspeksioonile 90 000 rubla. Seoses käibemaksu ärajätmisega liha- ja piimatoodetelt ning lihalt ja piimalt on vastavate saamata jäävate tulude kompenseerimiseks ette nähtud 12 miljonit rubla. Arhiiviametile on planeeritud omandireformialase töö

hoogustamiseks eraldada 0,837 miljonit rubla, Põllumajandusministeeriumile importsorteeride hinnavahe osaliseks kasutamiseks 2,1 miljonit rubla ning Eesti Raadiole seadmete soetamiseks 1,7 miljonit rubla, sealhulgas arvutuskeskusele 0,2 miljonit rubla tekstitelevisiooni edasiarendamiseks.

Lisakuludest tuleks veel ära märkida 3 miljonit rubla Haridusministeeriumile üliõpilaste stipendiumide suurendamiseks, miljon rubla Kultuuriministeeriumile ilukirjanduse väljaandmise toetamiseks, 2,5 miljonit rubla kirjastuse "Perioodika" paberi kallinemise kulutuste katteks ning 0,25 miljonit rubla ajalehele "Estonia".

Vastavalt saadikute ettepanekule on kulutusi vähendatud 0,24 miljonit rubla, mis esialgu oli ette nähtud linnapeade ja maavanemate palkade väljamaksmiseks.

Lugupeetud rahvasaadikud! Teile on jagatud välja 1991. aasta lisaelarve seaduse uus eelnõu, kus on leidnud kajastust kõik need muudatused, millest meil juttu on olnud. Vabariigi valitsusel on ettepanek kinnitada Eesti Vabariigi käesoleva aasta lisaelarve seaduse eelnõu. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Tundub, et küsimusi enam ei ole. Kaasettekandeks annan sõna Kalju Kohale.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Palun paariks hetkeks tähelepanu! Eelarve-majanduskomisjon teeb ettepaneku käesolev seaduseelnõu sellises sõnastuses ja sellisel kujul kolmandal lugemisel vastu võtta. Aitäh!

Juhataja

Täna! Siiski on küsimusi. Hr. Made!

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud Kalju Koha! Kas eelarve-majanduskomisjon jõudis arutada ka probleemi, et härra peaminister on loonud uue majandussõprade klubi, seekord Moskva pool, ida pool ja sellele oleks vaja teatud finantseerimise aluseid? Lääne majandussõprade klubil on lisaelarves summad, aga Šatalini poolt juhitalval Ida majandussõprade klubil ei ole. Aitäh!

K. Koha

Hr. Made, ma arvan, et kuna valitsus on nüüd samme astunud, siis las ta võtab selle raha valitsuse reservsummadest, mida on 75 miljonit, ja kui sellest ei peaks jätkuma, siis saab ta pöörduda Ülemnõukogu poole, kellel on 25 miljonit. Aitäh!

Juhataja

Suur aitäh! Rohkem küsimusi ei ole. Asume eelnõu hääletamisele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 74 saadikut, puudub 30.

Palun, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi seadus Eesti Vabariigi 1991. aasta lisaelarve kohta? Palun hääletada! Poolt on 70, vastu ei olda, 1 on erapooletu. Eelarve on vastu võetud!

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete võimalikust osalemisest NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee informatoritena

Juhataja

Lugupeetud saadikud, nüüd ma tahaksin teiega tõsiselt nõu pidada. Veel arutamata päevakorraküsimustest on meil läbi vaadata kaks reglemendiga seotud probleemi ning eelmisel istungil tõstatatud probleem, mis on seotud otsusega Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi liikmete võimalikust tegutsemisest NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee informatoritena. Ma paluksin eelnõude autoritel väljendada oma valmisolekut neid küsimusi arutada. Palun kõigepealt härrad Valk, Leisson jt. Me otsustame kohe ka edasise töökorralduse. Palun, kes selle eelnõu autoritest soovib avaldada oma seisukohta?

E. Leisson

Lugupeetud kolleegid-saadikud, lugupeetud eesistuja! Eelnõu autorid on valmis eelnõu esitama. Eelnõu on paljundatud ja tõlgitud, kuid laudadel ma seda praegu ei näe. Võib-olla võiks see olla järgmine päevakorrapunkt pärast reglemendiküsimusi?

Juhataja

Palun härra Allikut avaldada nõusolekut minna edasi 8. päevakorrapunkti juurde.

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja! Lugupeetud kolleegid! Reglemendiparanduste eelnõu, mida me koos härra Kase ja härra Menšikoviga teie näpunäidete järgi ümber tegime, on samuti valmis ja selle võib välja jagada. See eelnõu oli aga mõeldud selleks, et saadikute tööaega hoida kokku, mitte selleks, et tema arutamise saalis tööaega raisata. Viimasel juhatusel istungil ma sain aru, et kuna seal selles asjas üksmeelt ei olnud, siis tegi juhatus ettepaneku see eelnõu tagasi võtta. Me olime härra Menšikoviga seal ja avaldasime valmisolekut seda teha, et praegusel kiirel ajal mitte raisata aega Ülemnõukogu enda sisemiste asjade arutamiseks.

Juhataja

Kas seaduseelnõu autorid võtavad selle eelnõu tagasi?

J. Allik

Kui juhataja arvab, et hääletamisel 53 häält ei tule, siis on see ajaraiskamine mõttetu.

Juhataja

Juhataja ei saa seda arvata, seda saab teada alles hääletamisel. Otsustame asja ikka selgelt hääletamise teel, siis on meil Ülemnõukogu seisukoht teada.

P. Kask

Kuuldes praegu seda uudist härra Alliku suust, nõustun tema seisukohaga ja arvan, et töökorralduse parandamise küsimust ei maksaks lahendada mitte ajutise otsusega, vaid kiireloomuliste küsimuste arutamise korda ennast tuleb parandada. See, et nad tulevad siia istungisaali nii toorelt ja läbi arutamata, on aja raiskamine. Me peaksime tegema eelnõu, mis annab võimaluse arutada asi enne läbi komisjonides ja juhatuses. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Nagu ma aru saan, ei ole reglemendikomisjonil üksmeelset seisukohta selle eelnõu uue variandi suhtes. Järelikult me ei saa seda praegu arutada. Hr. Uluots, palun!

Ü. Uluots

Mul on reglemendikomisjonile tõsine palve see asi väga ruttu ära teha, sest saalis on võtnud maad psühholoogiline terror kiireloomuliste küsimustega. See tuleb tõesti lõpetada, muidu hakkab juba närvidele. Ma tänan!

Juhataja

Ühesõnaga palume siis reglemendikomisjonil järgmiseks nädalaks see asi nii kaugele viia, et ei arutaks saalis mitte mingisugust lisaotsust, nagu ma aru sain, vaid ette oleks valmistatud reglemendiparandus selle kompleksi kohta.

Järgmine, 9. punkt käsitleb samuti reglemendiprobleeme, see on hr. Tarandi idee töötlus reglemendikomisjoni poolt. Milline on selle saatus, kas me hakkame seda praegu arutama? Palun, hr. Allik!

J. Allik

Ka see eelnõu on paljundatud ja reglemendikomisjonil on mõlema eelnõu suhtes siiski üksmeel saavutatud. Nii et selle kohta on samad sõnad: kui me saaksime ta vastu võtta, oleks hea, kui aga siin algab tema uus parandamine ja täiendamine, kui reglemendikomisjoni ei usaldata, siis on see ajaraiskamine.

Juhataja

Kas see uus, parandatud variant on pärast viimast arutelu laiali jagatud?

J. Allik

Ei, see on härra Propsti kapis. Võib kohe välja jagada.

Juhataja

Võtame siis arutusele praegu jagatava eelnõu ja selle aja jooksul saab välja jagada ka eelnõu, mille on ette valmistanud reglemendikomisjon. Kes võtab ettekandeks sõna autorite poolt, esitajaid on mitu? Hr. Leisson! Asume siis 6. päevakorrapunkti juurde. Palun, hr. Leisson!

E. Leisson

Lugupeetud kolleegid Ülemnõukogu saadikud, lugupeetud eesistuja! Teile kättejagatud ja võib-olla veel mitte lõpuni loetud eelnõu on pretsedenditu endise Nõukogude Liidu territooriumil. Üheski endises ega praeguses liiduvabariigis midagi taolist tehtud ei ole. Esimene eelnõu, mille lugemine katkestati, oli väga lühikene, sündis hetkemeeleolude mõju all ja sel ei olnud ei vormilt ega sisult Ülemnõukogu otsuse kuju, nagu me seda oleme harjunud nägema.

Praegust eelnõu kokku pannes on arvestatud mitmeid momente. Preambula esimene lause on võetud 1989. aasta 24. detsembri NSV Liidu Ülemnõukogu otsusest MRP kohta ja seda on

täiendatud praeguste Nõukogude Liidu juhtivate poliitikute poolt Kremli väljaöeldud arvamusega, mis puudutab Eesti Vabariigi annekteerimist ja okupeerimist. See otsus rajaneb juba rangelt rahvusvahelise õiguse tunnustatud aktidel: ÜRO Peaassamblee 1946. aasta 11. detsembri resolutsioonil ja Rahvusvahelise Sõjatribunali põhikirjal, mis on avatud allakirjutamiseks ÜRO liikmesriikide poolt 8. augustist 1945. Autorid on seisukohal, et tegemist on poliitilise seisukohaga. See võiks olla ka aluseks tegevuskavade koostamisel Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu delegatsiooni edasisteks läbirääkimisteks küsimustes, mis käsitlevad Riikliku Julgeoleku Komitee tööd Eesti Vabariigis. Siin on rangelt eristatud selliseid mõisteid nagu organisatsioon ja selle üksiktöötaja.

Organisatsiooni tunnistamine kuritegelikuks ei too endaga automaatselt kaasa kõigi tema liikmete vastutust. Selle vastutuse peab personaalselt tuvastama vabariigi prokuratuur ja nende suhtes, kellel süüd ei leita, kitsendusi või vabaduse piiramist kehtestada ei tohi.

On mõeldud ka sellele, et mitte põhjustada kodusõda, mille eest on meid hoiatanud NSV Liidu julgeoleku juhid ja Eestis tegutseva Riikliku Julgeoleku Komitee esimees kindral Sillar ja mis tundub eelnõu esitajatele olevat ka põhjendatud seisukoht. Seepärast on eelnõu esitajad pakkunud anda selle rakendus pärast kohtureformi toimumist Eesti Vabariigi konstitutsioonikohtu pädevusse. Sellega oleks ka tõkestatud suvaline tegevus, et endisest Riikliku Julgeoleku Komiteest võiksid mingisugused halvustava sisuga või laimu kujutavad andmed jõuda avalikkuse ette ja põhjustada sellega nõiajahti. Mulle tundub, et nende andmete salastamise tähtaeg 25 aastat oleks nagu kirik keset küla, sest peaministri informatsioonile tuginedes on NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee juhid ja Nõukogude riigi juhid avaldanud arvamust, et see tähtaeg peaks olema 50 aastat.

Teine seisukoht, millest peaminister on meid informeerinud, on nimelt Riikliku Julgeoleku Komitee kogu operatiivmaterjali hävitamine selleks pariteetsetel alustel moodustatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Riikliku Julgeoleku Komitee Moskva keskuse komisjoni juuresolekul. Tundub aga nii, et see tähendaks rahva mälust igaveseks kustutada üks väga oluline moment, mis peab garanteerima meie ajaloo objektiivse uurimise ja tundmaõppimise. See ametkond oli relv Nõukogude partokraatliku juhtkonna poliitikas oma rahva vastu peetavas kodusõjas. Andmed ohvrite kohta on äärmiselt erinevad. 1956. aasta NLKP öisel pleenumil esines pärast esimese sekretäri Nikita Hruštšovi sõnavõttu komisjoni poolt, kes toleks momendiks oli väga pealiskaudselt suutnud materjali uurida (teatavasti uurimiskomisjon Šelepini juhtimisel sellel pleenumil alles moodustati), Anastass Mikojan. Tema nimetas vaid ühe viisaastaku kohta niisuguseid numbreid: 1936–41 represseeriti Nõukogude Liidus 21 miljonit inimest, kellest hukati 7 miljonit, koonduslaagrites suri 7

miljonit inimest. Teatavasti hiljem need materjalid jäidki riiklikuks saladuseks. Šelepini komisjoni materjale ei ole avalikustatud ja seetõttu teame Eestis vaid ajaloolaste nimetatud numbreid 1941. aasta juuniküüditamise ja 1949. aasta massiküüditamise kohta ning mõningaid numbreid ka vahepealsetel aastatel toimunud repressioonide kohta. Repressioonide lahutamatuks koostisosaks tuleb arvata ka 1950. aasta EKP VIII pleenumi surveabinõud, mis ei puudutanud sugugi mitte ainult kommuniste, vaid Eestis näiteks ka 25 000 õpetajat ja teisi parteituid. Ma usun, et te olete jõudnud selle otsuse eelnõu läbi lugeda, ja kui nüüd peaks olema küsimusi, olen ma valmis oma pädevuse piires neile vastama. Tänan!

Juhataja

Küsimusi on üsna palju. Palun, Rein Järlik!

R. Järlik

Austatud juhataja! Austatud ettekandja! Selle otsuse punkt 5 kohustab Riikliku Julgeoleku Komitee esimeest üle andma kõiki andmeid isikute kohta, kes on olnud informaatrid, Eesti Vabariigi Ülemkohtule, kuid ei sätesta tähtaega, millal need materjalid peavad olema üle antud. Samas paneb punkt 8 kohtuorganitele, just nimelt kohtuorganitele, mitte Ülemkohtule, kellele need materjalid üle antakse, kohustuse kuu aja jooksul kirjalikult informeerida neid isikuid, kelle tegevus informaatritena on tõendatud. Kas punktis 5 ei peaks samuti olema tähtaeg? Ja millisest hetkest hakatakse lugema seda ühte kuud, mis on sätestatud punktis 8? Aitäh!

E. Leisson

Tähtaeg punktis 5 tõepoolest puudub ja see punkt rajaneb ainult KGB Eesti osakonna ülema hr. Sillari kinnitusel, et ta täidab Eesti Vabariigi seadusi. Kuna ta juhib siiski organisatsiooni ühte allüksust, toob see tõenäoliselt talle kaasa läbirääkimiste pidamise KGB keskusega Moskvast. Kui me nüüd kehtestame täitaja näiteks 1 kuu või 2 kuud ja asi ei lahene selle aja jooksul, siis me peame seda käsitama Eesti Vabariigi seaduse rikkumisena. Siit tulenevad omakorda mitmed tagajärjed, kaasa arvatud ka teadaolev parandus Eesti Vabariigi kodakondsuse seaduses, et isikud, kes on sattunud vastuollu Eesti Vabariigi seadustega, ei saa näiteks Eesti Vabariigi kodakondsust. Seepärast on tähtaeg selles punktis tõepoolest määratlemata.

Teine küsimus puudutas ühe kuu jooksul informeerimist. Need andmed ei kuulu *a priori* avalikustamisele, s.t. nende isikute suhtes ei saa tõkendeid rakendada sellest hetkest, mil

komitee on andnud andmed üle kohtuorganeile. Enne kohtureformi ei saa määratleda ka konstitutsioonikohtu struktuure, kas seal tulevad kolleegiumid. Süü peab tuvastama kohus, süüdi ei mõisteta mitte nende andmete järgi, mis selle ametkonna esindajad on meile kokku kandnud. Ma toon teile väikese vihje üleeliseest Bakatini intervjuust ajakirjandusele, kus ta ütleb, et ka tema naist üritati ülikoolipäevil värvata. Ta keeldus, kuid operatiivkaart on tänapäevani Riikliku Julgeoleku Komitee operatiivarhiivis. Kahtlemata on ka siin selliseid juhuseid. Pärast esimest arutelu tuli meil kuluaarivestluses kõne alla, et mitmetelt inimestelt, kes varasematel aegadel, 1960.–1970. aastatel välismaal käisid, võeti niisugune allkiri, et nad esitavad oma sõidu tulemuste kohta väga konkreetse aruande. Kas see on kuritegu? Ma arvan, et see ei ole kuritegu. Seda peab tuvastama kohus.

Juhataja

Aitäh, hr. Leisson! Ma tuletan jälle meelde, et ühe küsimuse ja vastuse aeg kokku ei saa ületada 2 minutit. Palun, Jüri Liim!

J. Liim

Täna! Ma arvestan seda! Püüan teha lühidalt ja loodan, et Leisson siis ka vastab lühidalt. Ma puudutan erisidet. Kas eriside koos pealtkuulamissüsteemiga võetakse ka üle?

Siis punkt 4. Mida te peate karistust väärivaks kuriteoks, mis eeldab personaalse vastutuse väljaselgitamist? Hr. Sillar on ju avalikult kuulutanud, et tema ei anna neid andmeid mitte mingil juhul üle, ennem ta hävitab need.

Eelnõu näeb ette, et need andmed avalikustatakse alles 25 aasta jooksul, praegu hakatakse tegema seda riigiasutuste töötajate ja poliitikategelaste osas. Kas te ei arva, et 5. kolonn saab siis 25 aastat edasi tegutseda? Täna!

E. Leisson

Mis puudutab erisidet, siis mina olen antud seletustest aru saanud, et see on niisugune aparatuur, mis šifreerib inimkõne teatavateks signaalideks ja lähtepunktis need signaalid jälle inimkõneks. Nii et pealtkuulamisaparatuuri see ei puuduta.

Endiste koosseisuliste julgeolekutöötajate vastutusega on nii, et siin võib mõnel määral lähtuda siiski sellest, millisel ajal nende tegevus on vastuolus olnud Eesti NSV seadustega, sest Eesti Vabariigi seadustele tagasiulatuva jõu andmine oleks võrdväärne 1940. aastal kehtestatud 1920. aastate Vene NFSV kriminaalkoodeksiga.

Mis puudutab kindral Sillari kinnitust, et ennem ta hävitab andmed, siis tõepoolest praegu, kus ei ole Ülemnõukogu otsust, on tal voli talitada oma ja oma ülemuste äranägemise järgi. Tema senised kinnitused aga, vähemalt need, mis on jõudnud ametliku ajakirjanduseni, on sellised, et ta täidab Eesti Vabariigi seadusi.

Sellele küsimusele, et 5. kolonn võib tegutseda Eestis 25 aastat edasi, ei oska ma vastata. Aga Eesti Vabariigil on selle tegevuse tõkestamiseks ju kaitsepolitsei, on olemas organid, kes peavad selle vastu võitlema. Nii et selle tegevuse tõkestamine on rohkem nende pädevuses.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud Enn Leisson! Esimene küsimus on punkti 2 kohta eeldusel, et sa oled nende asjade suur spetsialist. Kas sa avaksid meile natuke neid mis tahes vorme ja kujusid, mis peavad olema keelustatud. Mida siin silmas on peetud?

Teine küsimus käib punkti 4 teise lõigu kohta. Ma saaksin väga hästi aru, kui me paneksime punkti pärast sõnu "ja vabadusi ilma konkreetse tuvastatud süüta". Nüüd järgnevad aga sõnad "kui seda pole kehtestatud seadusega" – kas ei oleks võimalik natuke avada seda mõtet?

Kolmas küsimus. Olen raudselt veendunud, et Ülemkohtu kätte võib need materjalid anda, seal on kristalselt puhtad inimesed, kes neid materjale kuidagi ära ei kasuta. Kas ei peaks ootama, kuni on kätte jõudnud konstitutsioonikohtu formeerimine, ja siis andma need dokumendid sinna üle?

Ja lõpuks, kas piisab ikka sellest, et kohtuorganid kirjalikult üksnes informeerivad inimesi? Kas nad ei peaks andma sellele konkreetsele isikule ka tema kohta käivate materjalide koopia? Paljast kirjalikust informatsioonist ilmselt on vähe. Aitäh!

E. Leisson

Ühe võimalikest eksisteerimise vormidest nimetas juba meie kolleeg Jüri Liim. See on nimelt see 5. kolonn. Kui 5. kolonn on organiseeritud, võime seda pidada ka üheks vormiks, mis teel võib NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee oma asju Eestis ajada. Tõenäoliselt ajab ta neid siiski edasi, sest teda ei ole tõestanud ajamast oma rämpaseid asju näiteks Bulgaariaga sõlmitud sõprus- ja koostööleping (nüüd on aktuaalseks saanud taas Bulgaaria dissidendi Markovi vihmavarjumõrv Londonis).

Ma ei oska praegu neid vorme ja kujusid teile välja pakkuda, see võib olla julgeolekualitus välisesinduse juures, see võib olla mingisugune esindus Eesti Vabariigis. See, et me keelustame Riikliku Julgeoleku Komitee tegevuse praegusel kujul, Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komiteena, ei takista neid mingisugusel moel muutmast oma karva ja muutmast

mõnda organit kas või näiteks koostöös NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komiteega eradetektivi bürooks, mis täidab siis juba laekunud tellimusi. Välisinvesteeringud on nüüd peatselt ju Eestis vabad.

Punkt 4. Siin on sõnad "kui seda pole kehtestatud seadusega". Meie seadusloome käiku on väga raske prognoosida, ja kui me nüüd läheme selle otsusega, mis tugineb Rahvusvahelise Sõjatribunali põhikirjale, mille alusel viidi läbi Nürnbergi protsess natslike timukate üle, edasi sama loogilist rada nagu omal ajal Saksamaa, siis Saksamaal näiteks keelati natsistliku partei liikmetel töötada kooliõpetajana. Ma ei tea, kuidas meie seadusloome edasi areneb ja milliseid tõkendeid ta püstitab, sest nagu te eile kuulsite, seisab Eesti Komitee esimehe Tunne Kelami mõnes mõttes programmkõnes tulevikusammude kohta niisugune punkt nagu desovetiseerimine. Ma ei oska seda praegu lahti mõtestada ja seda ei teinud ka toona, aga ma ei pea võimatuks, et selle programmi raames võidakse rakendada kitsendusi teiste seadustega. Mis puudutab üleandmist Ülemkohtule, siis meie oleme siin kinnitanud Ülemkohtu koosseisu ja ka nende volitused. Kui härra Madele või veel kellelegi tundub, et Ülemkohus ei ole usaldusväärne, võime me iga hetk oma otsusega lõpetada selle koosseisu tegevuse ja nimetada uue Ülemkohtu koosseisu.

Selle kohta, et inimestele tuleks anda neid puudutavate materjalide koopiad, võib öelda, et kohus kui eraldiseisev võim on kahtlemata pädev otsustama, milline peab olema tema teabesüsteem. Tõepoolest, inimestel, kes on 1946., 1956., 1966. aastal midagi taolist teinud, on olnud ülim eesmärk see unustada, võib-olla tuleb neile seda siis nüüd tõestada. Kohus on aga ise pädev kehtestama korda, kuidas see informatsioon konkreetse isikuni jõuab, kas on selleks vaja talle kätte anda koopiad või ei ole. Ma ei pea vajalikuks, et Ülemnõukogu sekkuks kohtukorraldusse, aga ma pean põhjendatuks, et seda tuleb tõestada.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Olete viimasel ajal tegelnud palju julgeolekuprobleemiga. Mis te arvate, miks valitsus viivitas meie ülemöödunud neljapäeval tehtud otsuse elluviimisega, nii et tähtsad paberid põletati nädalavahetusel ära ja arhiivide ülevõtmine oli üks näitemäng rahva jaoks?

Teiseks. Punktis 4 on öeldud, et algatada uurimine Eestis tegutsenud KGB isikkoosseisu kuulunud kaastöötajate personaalse vastutuse väljaselgitamiseks. Kas nende hulka kuuluvad ka arvukad mittekoosseisulised ohvitserid, keda on palju kordi rohkem kui päris avalikke koosseisulisi töötajaid, või on need ohvitserid pandud teil ühte patta informaatoriga?

Kolmandaks. Härra Sillar väitis, et kuni riigipöördeni, selle ajal ja vahetult pärast seda ei tulnud temale Moskvast mingisuguseid ülesandeid tegutsemiseks ja nad tegutsesid omal initsiatiivil ja äranägemisel. Mida siis teha niisuguste meestega nagu härra Sillar, kes ka viimasel momendil ei tahtnud olla lojaalne Eesti Vabariigi suhtes ja anda üle Eesti Vabariigile vajalikke materjale? Kas neid mehi mitte välja saata? Aitäh!

E. Leisson

Esimese küsimuse peale ma vaatan nii. Ma olen Riikliku Julgeoleku Komiteega kokku puutunud vaid nii palju, kui ma kaks või kolm aastat tagasi esimese ajakirjanikuna tõin selle kontori mehed teleekraanil avalikkuse ette. Minu hilisemad kokkupuuted selle ametkonnaga on seotud vaid pastor Mere mõrva asjaolude uurimisega. Mingisugustes teistes küsimustes ma nendega kontakteerunud ei ole. Erandi moodustavad vaid tippriigitegelased – Konstantin Pätsi, Laidoneri, Tõnissoni ja Eenpalu saatuse uurimiseks on nad hankinud esimesel pilgul isegi üle jõu käivana tunduvalt palju infot NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee teistest organitest.

Miks valitsus viivitas ja ei suutnud tõkestada dokumentide hävitamist? Seda me peame küsima tõepoolest valitsuse käest, mul ei ole seda informatsiooni ja see küsimus on ka minul meeles.

Teine küsimus puudutas personaalset vastutust. Ma usun, et see seondub ka kolmanda küsimusega, mis saab Sillarist edasi? Minu nägemus on niisugune, et iga Julgeoleku Komitee koosseisuline töötaja, ka endine, läheb uurimisorganitesse ja teeb seal avalduse, milles ta väljendab oma süütust, et ta ei ole teinud midagi, mis oleks vastuolus kriminaalkoodeksiga, et tema hingel ei ole patte. Kahtlemata on uurimisorganite ülesanne seda avaldust kontrollida. See oleks indulgentsiks, mille alusel tal võiks lubada jätkata tööd väljaspool valitsust ning võimustruktuure ja õiguskaitseorganeid. See oleks just see lubatäht.

Kuidas suhtuda kindral Sillarisse, kes nagu poleks olnud lojaalne? Ma ei julge võtta endale siin kohtuniku rolli, oli ta lojaalne või mitte. Julgeolekuorganeid vähemalt selle põhjal, mis Eestis on avaldatud, rahva vastu ei rakendatud. Kui on teisi andmeid, siis ma tunnistan oma ebakompetentsust selles asjas. Ma ei oska siin seisukohta võtta ja jumala pärast, ma ei taha võtta endale kohtu funktsioone!

Juhataja

Mulle tuli kiri härra Saarmanilt, kes on valimiskomisjoni esimees. Kella 11-ni on jäänud veel

7 minutit. Palutakse kõiki saadikuid, kes veel pole hääletanud või on unustanud osaleda valimistes, teha seda kuni kella 11-ni. Kell 11 kast suletakse.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud härra Leisson! Mina ei ole tuttav julgeoleku struktuuriga ja võib-olla sellepärast on küsimus teile selge, minule aga mitte. Punkt 4 räägib ainult julgeoleku isikkoosseisu kuulunud kaastöötajatest. Kas tegemist ei olegi siis koosseisuliste töötajatega, kuhu need kuuluvad? Ka edaspidi on otsuseprojektis käsitletud informaatoreid, et neid varjatakse 25 aastat, et nad ei saa valitsuse liikmed olla jne. Kuhu lähevad nende päris julgeolekutöötajate nimekirjad ja kas nemad siis võivad edaspidi kuuluda meie valitsusaparaati?

E. Leisson

Koosseisulisi julgeolekutöötajaid puudutab punkt 4, mittekoosseisulisi töötajaid, julgeoleku vabatahtlikke kaastöötajaid ehk rahvakeeles informaatoreid punkt 5. Mis puudutab koosseisulisi töötajaid teistes organites, siis pean ma ütleva, et minu teadmised ei ole eriti palju suuremad teie teadmistest, kolleeg Arro. Mina ei tea julgeoleku struktuuri. Aga jällegi vaid ajakirjanduses avaldatud andmete kohaselt sai meile teatavaks, et Kesktelevisioonis ja NSV Liidu Välisministeeriumis töötas terve KGB ohvitseride korpus. NSV Liidu välisminister teatas, et nad saadetakse oma põhitööle tagasi.

J. Kass

Lugupeetud ettekandja! KGB usaldatavusega on nii nagu on, s.t. see on küllaltki minimaalne. On ka võimalik, et sealt esitatakse sihilikult valeandmeid. Kas te ei leia, et kõnealune otsus peaks kajastama seda tegevust ja sätestama nende vastutusele võtmise sel juhul. Tänan!

E. Leisson

Eelnõu koostajad leiavad, et nad mõtlesid välja just nimelt niisuguse mehhanismi, mis tõkestab valeandmete või desinformatsiooni imbumist avalikkuse ette, selleks ongi punktides 6 ja 7 ette nähtud kohtu- ja tõkestusmehhanismid. Nimelt jääb see küsimus kohtuorganite pädevusse ja neile ettekirjutusi teha oleks võib-olla meie kui mittejuristide poolt naiivne. Kas KGB võib esitada valeandmeid? Tema tegevuse eesmärk on kogu aeg olnud desorienteerida ühiskonda. Ma olen täiesti kindel, kuid see kohtumehhanism peaks seda tõkestama.

Ü. Uluots

Lugupeetud härra Leisson! Mul on teile küsimus punkti 2 kohta. Selle otsusega, kui me selle vastu võtame, me keelustame Riikliku Julgeoleku Komitee. Ja nüüd ma küsin teie käest: kas ei peaks siia lisama punkti valitsuse kohustuse kohta luua oma luureorganisatsioon, kas või vastuluure. Ma olen täiesti veendunud, et vabariik praegu kihab teistest riikidest pärit inimestest, kes eriti majandusküsimustega tegeldes võivad meile väga palju kahju tuua.

Teine küsimus: kas see eelnõu on läbi käinud ka mingisuguse juriidilise ekspertiisi või on see teie omalooming?

E. Leisson

Minu informatsiooni järgi on kaitsepolitseil just nimelt need funktsioonid, mis puudutavad Eesti Vabariigi julgeoleku tagamist. Kui kaitsepolitseil neid funktsioone ei ole, siis on kahtlemata vaja niisugune struktuur luua.

Kas on kasutatud eksperte? Ma võin teile öelda, et neid on kasutatud eelnõu koostamisel vaid nõuandjatena, mingisugust muud ekspertiisi tehtud ei ole. Eelnõu koostamisel abiks olnud juristid leidsid lõppkokkuvõttes, et struktuuriline ülesehitus on täiuslik selles mõttes, et on antud poliitiline hinnang Eestimaa ajaloo ühele mustemale leheküljele ja välja toodud mehhanism, kuidas tõkestada selle jätkumist. Seejuures tundub eelnõu mulle puhas, sest see ei peaks ühelegi inimesele, kelle hingel ei ole süüd, tooma kaasa mingisuguseid juriidilisi tagajärgi.

Juhataja

Aitäh! Vahepeal on tulnud ettepanek Jaak Allikult katkestada küsimuse arutelu, et kuulata hr. Savisaare informatsiooni kokkuleppes Bakatiniga. Arvestades praegu ennast registreerinud saadikuid, ma teen ettepaneku katkestada arutelu pärast seda, kui küsimused on küsitud – hr. Rätsep on viimane küsija – ja registreerunud kõnelejad kõnelnud. (Hää! saalist.)

P. Kask

Lugupeetud ettekandja! Teatavasti valitseb õiguses selline printsiip nagu süütuse presumpatsioon. Ja otsuse punkti 4 lugeda tundub, et te olete seda ka arvestanud. Siin on kirjas, et KGB isikkoosseisu õigusi tõkestatakse ikkagi vaid sel juhul, kui nende süü on tõestatud. Kas te ei arva, et sedasama põhimõtet tuleks rakendada ka informaatorite kohta? Punktist 6 jääb mulje, nagu piisaks informaatorite puhul ainult sellest, et tuvastada nende kuulumine mingisugusesse nimekirja. Küsimus on selles, kui palju nendest ikkagi on tegelikult süüdi.

Kas ei selgu näiteks, kui asja tegelikult uurima hakata, et 90 või 95% neist on vingerdajad ja puru silma ajajad?

E. Leisson

Aitäh, kolleeg Kask! Küsimus on väga keeruline, kuid esimesele osale ma oskan tõenäoliselt vastata küll. Kui koosseisuliste kaastöötajate puhul on aluseks süütuse presumptsioon, siis see salastamine 25 aastaks lähtub just nimelt sellest samast süütuse presumptsioonist. Selle asjaga ei tohi olla mingisugust tormamist ja kiirustamist ning kodurahu huvides on, et ka nende inimeste puhul, keda te nimetate puru silmaajajateks ja vingerdajateks, mis ei ole just mitte kõige parem iseloomustus inimesele, ei toimuks midagi ülepeakaelu ega tuleks ette vigu. Vigu, mis oleksid juba võrdsed KGB tegevusega. Nende vältimiseks ongi see pikk ajaline distant ja kohtulik arutelu, kusjuures esimest otsust võib protestida ja see kuulub läbivaatamisele protesti või kassatsiooni korras kohtuistungil.

J. Põld

Lugupeetud ettekandja! Otsuse punkt 9 kõlab nii: "Käesolev otsus jõustub vastuvõtmise hetkest." Sellest tulenevad päris mitmed küsimused.

Punkt 4 räägib Eesti Vabariigi Prokuratuurist. Usutavasti olete minuga nõus, et selles Prokuratuuris on üsna suure tõenäosusega väga palju endisi KGB kaastöötajaid ja informaatoreid. Seepärast oleks minu arvates loogiline lahendada kõigepealt Prokuratuuri küsimus. Punktis 4 on veel öeldud, et lubamatu on kitsendada endiste julgeolekutöötajate õigusi. Minu teada on neil ka teatud erioigused, kas või pension, tasuta sõit, madal korteriüür jne., mis on vist praegugi veel säilinud. Minu arvates ei tohiks piirata nende inimõigusi ja vabadust ning sellega võib-olla võikski lõpetada.

Punkt 5. Kuidas siiski kohustada kindral Rein Sillarit neid andmeid esitama, kui tema professionaalse töötajana keeldub seda tegemast, et ei puhkeks kodusõda? Ja kas teile ei näi, et informaatoreid kohta käivate andmete avalikustamine 25 aasta jooksul on tõepoolest väga pikk tähtaeg? Informaator, kes aktiivselt tegutses 20-aastasena võib-olla 50 aastat tagasi, on praegu 70 aastat vana ja 25 aasta pärast ei tea enam mitte keegi, mis ta teinud on. Aitäh!

E. Leisson

Esimene, prokuratuuri küsimus ei kuulu selle otsusega lahendamisele. Selleks on vaja eraldi seadust või otsust. Mis puudutab pensione, tasuta sõitu või muid eeliseid, siis ma ei tea, kas

meil üldse on pensionäridel mingeid eeliseid. Seda tuleb reguleerida sotsiaalkindlustusseaduse ja teiste seadustega, see ei kuulu kõnealusesse otsusesse.

Kui kindral Sillari keeldub avalikustamast või üle andmast arhiive või neid materjale, mida see otsus ette näeb, siis sellest oleneb Eesti Vabariigi edaspidine suhtumine praegusesse KGB juhtkonda, isikkoosseisu ja ka nende peakontorisse Nõukogude Liidus.

25 aasta pärast avalikustamine ei tähenda sugugi seda, et 25 aasta pärast, kella pealt, arvestades jõustumise hetke, hakkavad ajalehed avaldama neid nimekirju. 25 aasta pärast võimaldatakse kompetentsetele ajaloolastele juurdepääs nendele materjalidele. Nii ei toimita mitte ainult selles eelnõus käsitletava puhul, vaid ka näiteks Ameerika Ühendriikide presidendi Kennedy mõrva asjaoludega tutvuma lubatakse 50 aasta pärast, kui kell kukub, juriste, advokaate, aga mitte ameerika rahvast.

H. Kostabi

Lugupeetud proua juhataja! Lugupeetud kolleeg Enn Leisson! Mul on küsimus punkti 1 kohta. Kas kuritegelikuks tunnistamine ikka on seadusandja kompetents? Vahest on see ainult kohtuorganite kompetents? Võib-olla oleks õigem, kui punktis 1 oleks selline lause, et otsus riikliku julgeoleku kuritegeliku tegevuse kohta langetada kohtuorganitel, mitte meil, sest vastasel juhul me võtame endale kohtumõistmise funktsioonid? Aitäh!

E. Leisson

Küsimus ei ole juriidilises vastutuses, vaid poliitilises vastutuses. See tegevus, mida need organid arendasid oma rahva vastu peetava kodusõja jooksul, on nii põhjalikult tuvastatud ja sellele on antud lõplik hinnang. Ka Eesti NSV Ülemnõukogu poolt 12. novembril 1989 antud õiguslik hinnang Eesti inkorporeerimise kohta Nõukogude Liidu koosseisu kõneleb just nimelt sellest, et poliitiliste hinnangute andmine on Ülemnõukogu otsene ja vahetu kompetents ning konkreetse süü tuvastamine on kohtuorganite kompetents.

A. Mölder

Austatud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Kui ei toimuks midagi ülepeakaela ega tuleks ette vigu! Vigu, mis oleksid juba võrdsed KGB tegevusega. Nende vältimiseks ongi see pikk ajaline distant ja kohtulik arutelu, kusjuures esimest otsust võib protestida ja see kuulub läbivaatamisele protesti või kassatsiooni korras kohtuistungil.

Kui te olete probleemi läbi töötanud, kas te oskate siis prognoosida, kui suur töökoormus nüüd kohtuorganitele langeb? Me teame, et meil on käsil ka omandireform ja maareform. Kas

te panete nüüd probleemid pingeritta, või on kavas kohtuorganite koosseisu mitmekordselt suurendada?

E. Leisson

Sellele küsimusele ma ei oska mitte mingisugust konkreetset vastust anda, ma ei tea selle töö mahtu ja ma ei ole kursis, kui palju neid inimesi on. Lugupeetud Trivimi Velliste nimetas eile inglise televisioonile antud usutluses, et salaagent oli iga kümnes eestlane. Ma ei oska isegi selle kohta öelda, kas oli nii või mitte. Ma ei tea seda. Aga kohtureformi arutamine ja vastava seaduse vastuvõtmine seisab meil ju veel ees. Me saame kohtureformi seaduse eelnõus need asjad siis ka ette näha. Praegu ma ei oska selle töömahu ega vajalike koosseisude kohta midagi vastata. Täielik ebakompetentsus selles küsimuses!

J. Rätsep

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Ma küsiksin Jüri Põllu laadis punkti 4 kohta, kas selles ei ole mitte üle hinnatud Nõukogude struktuuride ümberkehastumise võimet. Eesti prokuratuuris töötas vanemalt kuni viimase ajani prokuröri vanemabi julgeolekuorganite tegevuse seaduslikkuse kontrollimise alal.

Nüüd me anname julgeoleku ametiisikute tegevuse uuesti uurida sellele samale prokuratuurile. Kas eelnõu koostamisel ei peaks arvestama, et niisuguses olukorras me nõuame inimestelt tegelikult eneseõgimist?

E. Leisson

Küsimuse on esitanud kahtlemata jurist, kes tunneb prokuratuurisüsteemi. Kui seni oli olemas niisugune ametimees, nagu kolleeg Rätsep väidab, prokurör, kes valvas KGB tegevuse üle, siis ma arvan isiklikult, et niisugune ametimees võib seal ka edaspidi olla. Sellelt deklaratiivselt tasandilt võiks tema kohustuste täitmine jõuda aga sisulisele tasandile – ta peaks sisuliselt nende üle järelevalvet teostama. Kui me need organid keelustame, siis kaotab see asi muidugi oma mõtte.

Mis puutub prokuratuuritöötajate kvaliteeti, siis kahtlemata tuleb neil läbi teha ka mingi puhastustuli. Kas selle korra kehtestame meie või kehtestab valitsus, ma ei tea. Jüri Rätsep võiks siin olla eelnõu algataja. Kuidas seda kompetentselt teha, kas nende kvaliteeti määra ta testimise või analüüside kaudu? Küsimus, kes kõlbab Eesti Vabariigi õiguskaitseorganitesse, kes ei kõlba, ootab väga kiiret lahendust. Struktuuride ümberkehastumise kohta võin ma teile tuua ühe üleskirjutuse Eesti Vabariigi presidendi Pätsi päevilt. Kui tema juurde tuli Eesti

Vabariigi vastuluure ülem ja teatas, et Eesti Vabariigis töötas hulgaliselt NSV Liidu, Saksamaa, Jaapani jt. maade salakuulajaid, küsis president selle peale, kas meil on niisuguseid saladusi, millel on mingi väärtus? Vastuluure ülem arvas, et vist ei ole eriti midagi. Siis ütles president, et juhul, kui nad oma töötajatele või nende voorimeestele ja majahoidjatele hästi maksavad, siis on see ju nagu Eesti Vabariigi rahaline toetamine, sest vastu ei saa nad siit midagi.

Ma arvan, et kahtlemata võib see struktuuride ümberkehastumine toimuda, kuid ei pea toimuma. Kui me loodame sellele inimlikule mõistmisele ja õigusele, et meie kahe riigi vahel ikkagi lõpuks kehtestatakse täiesti normaalsed suhted, ja kui see on rahvusvahelise suhtlemise norm, et peab luurama oma naabri või sõbraliku maa järele, siis ei jää midagi muud üle, kui luua oma vastuluure ja oma organite tegevusega seda tõkestada.

Kuna Jüri Rätsep oli viimane küsija, siis tahaksin lõpetuseks veel kord toonitada, et tegemist on eelnõuga, millesse võib teha pärandusi ja täiendusi. Selle vastuvõtmine on täiesti ja tervelt meie võimuses – võime selle vastu võtta ja võime ka mitte. Aga tegemist on pretsedenditu eelnõuga, mitte keegi, mitte ükski vabariik, mitte ükski omavalitsusorgan ei ole veel andnud hinnangut poliitilisele kuriteole, mille on pannud toime nn. riikliku julgeoleku organid. Kui me võtaksime ja annaksime sellele hinnangu, oleksime esimesed. Ja ma julgen siin küll öelda välja puhtinimliku prognoosi: see leviks kulutulena mööda vabariike ülevalt alla ja ei ole võimatu, et NSV Liidu keskvoim ka selles meist eeskuju võtab, nagu ta on võtnud kõiges. Tänan!

Juhataja

Tänan! Küsimused on lõppenud. Avame läbirääkimised. Tuletan meelde, et ettepanek on katkestada pärast härra Tarandi kõnet, nii nagu me kokku leppisime. Kes siis veel soovivad oma arvamust avaldada, saavad seda teha järgmises arutelu faasis. Palun, härra Anton!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! arutades KGB küsimust 29. augustil, asus Ülemnõukogu seisukohale, et otsuseprojekti peaks läbi vaatama ka õiguskomisjon. Selle otsuse täitmiseks pöördusin kolleeg Heinz Valgu poole, kes väljendas tahet koostada uus projekt ja nõusolekut kaasata arutellu KGB Eesti osakonna esindaja. Uue projekti saime täna kell 10.15. Õiguskomisjonil pole olnud võimalik otsuseprojekti läbi arutada, mida aga Ülemnõukogu pidas vajalikuks. Eriti tahan rõhutada veel seda, et just nendel päevadel sõlmitakse Eesti Vabariigi Valitsuse ja Nõukogude Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee vahel kokkulepped KGB Eesti osakonna

likvideerimiseks. Kui Ülemnõukogu jääb oma seisukoha juurde, et arutatav projekt on vaja läbi arutada õiguskomisjonis, ja kui Ülemnõukogu aktsepteerib valitsuse õigust pidada läbirääkimisi KGB likvideerimiseks, siis tuleb praegune arutelu katkestada. Sellise ettepaneku ma õiguskomisjoni nimel teengi. Kui arutelu jätkatakse, peavad meie arvates kohal olema valitsuse esindaja ja KGB Eesti osakonna esindaja. Tänan!

A. Sirendi

Austatud kolleegid! Ühtegi suppi ei sööda nii kuumalt, kui seda keedetakse, kuid nende päevade sündmuste põhjal näeme, et supp mitte ei jahtu ära, vaid läheb hapuks. Praegusel kujul on see aga uuesti keedetud ja ilmselt ka tarvitamiskõlblik. Põhiseadusliku Assamblee valimisel nägime väga hästi, kuidas kaks põhikriteeriumi – võim ja au – kokku puutuvad. Need, kes olid võimule ligemal, muretsesid, kas Põhiseadusliku Assamblee valimisega ei lähe äkki osa võimust kaduma. Ja need, kes olid võimust kaugemal, kartsid, et kui me juba esimeste nädalatega murrame 20. augustil tehtud kokkuleppeid, siis võib au kaduma minna. Eks igaüks ise tea, mis tal on ja millest ta võib ilma jääda, kui ta teeb mõtlematu otsuse. Me teame, et tänu julgeolekuorganitele ei võinud Eestimaal keegi julge olla, välja arvatud võib-olla väga vähesed. Me teame, et kümned tuhanded eestlased võivad öelda, nagu Till Eulenspiegel omal ajal ütles: "Klaasi tuhk koputab südamele." Ja veel tuhanded võiksid seda öelda, kui nad poleks sündimata jäänud tänu KGB-le ja tema informaatoritele. Ja selle tõttu palistavad eestlaste hauad pikka teed siit Siberisse ja tagasi ning külasid Siberis. Ma tuletan meelde Heinrich Heine sõnu, kes ütles, et iga hauakünka varjus on peidus ühe maailma ajalugu. Ma sain teada Piiumetsa külaelaniku pikast kirjast, mille ta mulle saatis, kuidas informaatorid omal ajal tegutsesid ja millistel ettekäänatel nad oma küla elanikke Siberisse saatsid. See oli õudne dokument ning seda ilmselt oleks meil paljudel vaja teada. Me oleme vist enam-vähem toime tulnud Saksa okupatsiooni käsilaste kohta hinnangu andmisega, kuid meil puudub selge kollaboratsionismi teooria. Me ei tea, miks ikkagi nii paljud inimesed on omakasu või mõnel muul ajendil, kättemaksuks või muudel põhjustel valmis tegema koostööd okupatsioonivõimudega. Ja avalikustada ei ole seda vaja mitte ühe seaduse vastuvõtmise pärast, vaid just teadusliku huvi pärast, ajalootõe pärast, kus nähtavasti ei peagi jõudma isikuteni välja.

Loomulikult tunneb igaüks huvi oma toimiku vastu ja tahaks teada, mis tema kohta on teatatud. Mind paneb ainult imestama, et valitsus, kes muidu on väga võimekas, nii lihtsa küsimusega, nagu on KGB asjad, väga pikalt venitas. Ja praegu on tõepoolest oht, et Feliks Edmundovitši verine nahkkuub viiakse vaid keemilisse puhastusse, pööratakse ümber ja KGB

reorganiseeritakse meie tänapäeva poliitiliseks politseiks. Tundub, et võimukummardajad on samad, informatorid jäävad samadeks, rahvavaenlasedki on praktiliselt samad. Nii et selles süsteemis ei ole midagi muud vaja muuta kui Pagari tänaval silt ära vahetada.

Ja tundub, et avalik arvamus tegutseb endisaegsetel põhimõtetel, sest isegi "Rahva Hää!" on sisuliselt ikkagi oma rahva hää! nii nagu mullu ja muistegi. Nii et üht-teist tuleb ainult vormis vahetada, sisu jääb samaks.

Peab ütlema, et ega meie elu lähitulevikus ei ole kerge. Täna tunnistame KGB kuritegelikuks organisatsiooniks. Loodetavasti me teeme seda, sest selline otsustus on õige. NLKP ootab oma järjekorda. Kolhoosid ja sovhoosid juba on maa-keskerakonna poolt kuritegelikeks organisatsioonideks tunnistatud. Seal töötavad inimesed edasi. Järjekorras on terve grupp ettevõtteid. Teadus, kultuur, haridus, kunst – kõik, mis sinna süsteemi kuulus, läheb sama teed. Nende ajakiri "Sirp" süüdistas ju kultuuritegelasi, et nendega poliitilisi arveid õiendada. Kuritegelikud olid need kaks põlvkonda, kes on üle elanud selle perioodi, mida me nimetame kuritegelikuks. Ja meilgi ei jää üle muud kui tunnistada, et me oleme osa sellest põlvkonnast. Meil jääb oodata, et teises ilmas võiks olukord paraneda. On muidugi arvata, et ka nii paradisis kui põrgus on pugejaid, koputajaid, informatoreid ja kõiki neid, kes püüavad omale paremat kohta leida, ning võib-olla jääb ka seal sotsiaalne kihistus samaks.

Muidugi ei ole koputajad sotsiaalne grupp nagu talurahvas, kes kolhoosi astus, nagu olid bürokraadid, kes võimu teenisid, kultuuriinimesed, kes punaseks värvitud kunstijumalannat teenisid, või kommunistid, kes oma usutunnistust järgides karjääri tegid. KGB nomenklatuuri ja tema informatorite näol ei ole tegemist sotsiaalse grupiga, seal on igaühel individuaalne süü. Pole õige lasta neid vastutusest kõrvale hiilida selle pärast, et tegemist on suure probleemiga ühiskonnas. Õigusriiki ei jõua me mingil juhul, kui me kuritegusid ilma neid aega-ajalt avalikustamata ja amnesteerimata lihtsalt maha vaikime või lükkame asja pikaks ajaks edasi. Aga võib-olla on küsimus tõepoolest ikkagi hapuks läinud, sest me räägime neid sõnu pärast seda, kui saladokumentide põletamisest tekkinud suits ja tuhk on juba taevasse tõusnud. Me kõik tahame seda, et vastastikused suhted jõuaksid ükskord inimlikkuse tasandini, et see öö, mis Eestimaa kohale laotus, muutuks ükskord selgeks päevaks. Sellepärast jääb mul üle tervitada seda uut projekti, mis minu arust on tükk maad parem kui eelmine. Ma ütleksin et eelmine oli lihtsalt tühine paber ainult selleks, et need inimesed ei satuks Põhiseaduslikku Assambleesse, praegune on aga suurel määral sisuliselt probleeme lahendav otsuseprojekt ja ma usun, et kui siin teha vajalikud parandused, võib see kujuneda selliseks dokumendiks, mille pärast Ülemnõukogu ei pea oma valijate ees häbenema.

Häbeneme selle pärast, et ta tegeles KGB kuritegude varjamise ja nende pikaajase salastamisega. Täna tähelepanu eest!

A. Tarand

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul on hea meel olla enne läbirääkimiste katkestamist viimane. Tahan juhtida teie tähelepanu ühele asjale, mille üle võiks ka kodus järele mõelda. See puudutab seda, kui raske on meil kõigil üleminek vanast süsteemist uude. Täna peab tunnistama: nii seaduse ümbertöötatud eelnõu kui ka arutelu õhkkond on märksa asjalikum, kui oli esimene kord. Ja uudne kord väljendas täpselt seda, mis meile nii omane on. Me oleme totalitaarses süsteemis harjunud naljade ja naeruga üle saama kõige õudsematest asjadest ja nii ka eelmine kord rohkem naerdi, nagu ma 50 aastat oleme üritanud seda teha.

Eelmine kord torkas silma – pisut oli seda ka täna märgata, aga tunduvalt vähem –, kuidas me keegi KGB-st midagi ei tea. See on hästi iseloomulik ühele Ülemnõukogule ja poliitikale üldse, et nad suurt midagi ei tea. Mina tahaksin nüüd juhtida tähelepanu siiski sellele, et kui me siia juba midagi otsustama oleme tulnud, siis peame tunnistama, et me ikka midagi teame ka, muidu on õige piinlik eesti rahva ees. Et näed, midagi ei tea, aga otsustavad.

Nimelt, kuidas me teame KGB-st? Mina mainiksin siin kolme asja. Esiteks, KGB ei olegi maailma esimene sala- ja luureorganisatsioon ning neil kõigil on ajaloos väga palju ühist. Selle kaudu me teamegi. Teiseks oleme ikkagi vahest lugenud välismaa luurajate ja ajakirjanike sulest, mida nad KGB-st teavad. Ja kolmandaks on meil kõigil elukogemused ja isegi pea igaühel on olnud kokkupuuteid KGB-ga. Nii et meil on omad kogemused, minul näiteks kahjuks ka isa ülekuulamine. Seepärast ei ole me nii lollid midagi, nagu siin kogu aeg räägiti, et ei tea KGB-st mitte midagi. Muidugi, kõiki detaile me ei tea, aga nii palju küll, et teame, mis asi on informaatoreid. See on eelnõu üks võtmesõna ja üks kõige viletsam sõna, aga ma ei hakka selle üle siin praegu filosoferima.

Siin on küsimustes tähelepanu juhitud, et seda informatsiooni sai anda ka täiesti tahtmatult jne. Aga kuidagi me tegime neid ju enda hulgast tavaliselt kindlaks, sest ühiskond pidi ennast kaitsma nende nuhkide vastu kõik need 50 aastat ja tõestada ei saanud keegi mitte midagi. See oli puht tõenäosuste mäng ja seal olid omad tunnused.

Tuletame meelde, keegi mees, üsna rumal, sai näiteks töökoha televisiooni, teine võimalus oli, et ta sai äärmiselt kiiresti korteri, olenemata kõigist sabadest. Kolmandaks sai ka korduvat riigi rahadega välismaale. Ma tean ka selliseid juhtumeid, kus inimene on vallandatud poliitilistel põhjustel, aga saanud seejärel kõrgemale palgale. See oli provokaatori saatus, et ta

vallandamise järel sattus kõrgemale palgale, teised sattusid madalamale. Ja nii edasi, kusjuures ükski kahtlustus ei olnud muide ammendav.

Tõenäosuse põhjal ei saa kedagi kindlasti hukka mõista ja nii ei saa ka meie kunagi kedagi kindlasti pihku, kuid me levitasime üksteise kohta niisuguseid jutte, et see on arvatavasti koputaja jne., kuna tal on niimoodi läinud. Praegu uues olukorras ei kõlba aga niisugused teadmised enam absoluutselt. Ja nüüd ma tulengi asja juurde.

Kuidas me nüüd siis õieti väldime sellist asjaajamist, millega olime vanas elus harjunud? Mina tõttasin ka alguses esitatud projekti parandama, et kui mõne tulevase poliitiku, parlamendi järgmise koosseisu tahtja kohta on tehtud kaebus, siis tuleb sellele inimesele anda enesekaitse õigus. Ta peab tutvuma selle materjaliga. Üks ministriks tahtja tüüp Eestis saab õiguse vaadata enda toimikust, mis tema kohta on ette kantud, ja ei ole üldse mingit garantiid, kas seal kaante vahel on vale või õige kaebus? Niipea, kui ma laseme poliitikukandidaadid toimikute kallale, kas või enda oma kallale, hakkab sealt läbi tilkuma materjali ka isegi sel juhul, kui ülemkohtunik on aususe kehastus.

Mida teeb meie poliitik praegu, mida ta on teinud 2 aastat? Ta läheb välismaale ja räägib, et see on roosa, see on sinine, see on punane, see on koputaja. Niisuguseid artikleid on üksteise kohta ilmunud terve kari. Miks me arvame, et me oleme nüüd nii ümber sündinud ega kasuta sellist enesekaitse õigust? Poliitikud on erilised elukunstnikud vihjete tegemises. Nii hakkabki konkurentide kohta kõlama igasuguseid vihjeid ja see protsess, mille me tahame 25 aastaks arhiivi sulgeda, läheb käima. Me oleme ikkagi saavutanud üldise ebausaldamise õhkkonna. Täpselt sellesama, mille vastu me võitleme.

Mina ei oska öelda, mis siin targem on. Eelnõu esitamise tõeline motiiv on tagada, et vähemalt riiki ei juhi need teiste peale kaebajad ja paha teinud inimesed, teiselt poolt loome ise nende otsimisega selle usaldamatuse õhkkonna. See on kodune ülesanne kõigile. Mina seda sõlme lahti hammustada ei ole osanud. Lugupeetud Rein Taagepera vihjas seda teemat käsitledes piiblile, millest mina kui piiblitõlg vähe tundev inimene aru ei saanud. Ta jutustas loo, kuidas Iisraeli lapsed olid Egiptuses vangipõlves ja mis Jehoova pärast nendega pidi ette võtma. Kuna elu vaarao juures oli neid rikkunud, siis lasi Jehoova juutidel enne töötatud maale jõudmist 40 aastat rännata, kõrbes ekselda, kuni kõik need vaarao juures olnud inimesed olid surnud. Kas me peame ka seda teed käima? Aitäh!

Juhataja

Nüüd on ettepanek, nagu öeldud, küsimuse arutelu katkestada. Hr. Allik paneb ette katkestada, kuni on ära kuulatud hr. Savisaare informatsioon seoses hr. Bakatiniga. Hr. Anton

õiguskomisjoni nimel peab katkestamise puhul vajalikuks, et õiguskomisjon saaks arutada uut projekti ning et järgmises arutelu faasis osaleksid valitsuse ja KGB Eesti osakonna esindaja. Me peaksime kokku leppima ka ajas, millal me arutelu jätkame. Kas me jätkame järgmisel istungjärgul või võtame aja maha ülejäämiseni? Kas õiguskomisjonil on ettepanek selle kohta? Nagu ma aru saan, sõltub see ka ajast, mida õiguskomisjon aruteluks vajab. (Häälsaalist.) Järgmine nädal. Niisiis katkestame järgmise istungjärguni.

Lugupeetud saadikud, kes on selle poolt, et katkestada päevakorrapunkti arutelu järgmise istungjärguni, võttes arvesse esitatud tingimusi? Palun hääletada!

Katkestamise ettepanek on vastu võetud 57 häälega, vastu ei ole keegi, 2 on erapooletud.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muutmisest

Juhataja

Nüüd oleme valmis arutama 9. päevakorrapunkti, see on reglemendi §-de 3 ja 10 muudatus. Palun reglemendikomisjoni esindajal pulti tulla.

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja! Lugupeetud kolleegid! Oma lühikese sõnavõtu alguses ma palun, et te tuletaksite meelde kõik selle, mida proua juhataja rääkis oma väga ilusas ja targas kõnes kompromissidest ja poliitikast, poliitika ainuvõimalikkusest kompromisside tegemise kaudu. Ja ma tahan öelda – loodetavasti on ka hr. Kask minuga nõus –, et reglemendikomisjon on töötanud pidevalt just sellises vaimus ja jõudnud samm-sammult reglemendi parandamiseni nimelt kompromisside teel. Ja teie ees olev projekt on järjekordne samm selles suunas.

Tuletame meelde, milline oli sõnastus, mida me parandame. § 3 viimane lause saadikurühmade kohta kõlab nii: "Soovitav on avaldusele lisada platvorm, mille alusel rühm on moodustatud ja tegutseb." Meie pakume nüüd välja hr. Tarandi ettepaneku: "Kohustuslik on lisada platvorm, mille alusel rühm tegutseb."

§ 10 on hääletamise korra kohta. On ettepanek üldse kaotada ära nimeline ja salajane hääletamine. Kui me tuletame meelde viimaste päevade katseid neid läbi viia, siis on see ikka olnud rohkem poliitiline mäng ja enamikul juhtudel saal ei vali kumbagi varianti, mis minu meelest on õige.

Meil on siin viide ajutisele töö- ja kodukorrale, mille § 7 p. 1 kõlab järgmiselt: "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimehe ja teised Ülemnõukogu poolt volituste alusel valitavad või nimetatavad ametiisikud valib Ülemnõukogu salajasel hääletamisel." Tähendab, kaadriküsimused lahendatakse salajasel hääletamisel. Me sõnastasime selle nüüd nii, et võtta ära hr. Koisi kahtlustused, nagu tahaksime paranduse tegemisel blokeerida seda valitsuse vahetamise korda, mille tema ette pani. Reglemendikomisjoni selge seisukoht on, et selle paranduse tegemisel me lihtsalt selle küsimusega ei tegele, sest siin ei ole ei reglemendikomisjonis ega ka saalis vajalikku konsensust. Praegu säilib see kord, mis reglemendis on. Kui me tuleme ükskord valitsuse vahetamise juurde, siis võime seda asja uuesti ja sisuliselt arutada, ettepanek on praegu seda küsimust mitte tõstatada ja teha samm selles osas, et me kaotame lihtsalt ära nimelise ja salajase hääletamise. Hääletamise tulemused on seejuures saalis olemas ja kõik, kes tahavad, võivad need välja võtta ning kasutada oma isiklikus propagandistlikus tegevuses.

Neid võib kasutada ka Ülemnõukogu juhatus kas või maakondadesse teatamisel, kui on vaja, aga jäävad ära see nimekirjade avaldamine lehes ja kõik võimalused saali ühel või teisel juhul sellega millekski sundida. See on kogu paranduse mõte, rohkem ei oska ma midagi lisada.

Juhataja

Aitäh! Kas on küsimusi? Palun, Aleksei Zõbin!

A. Zõbin

Härra Allik! Kas te ei põhjendaks, miks asendati seoses selle programmi või platvormiga §-s 3 sõna "soovitav" sõnaga "kohustuslik"? Tegelikult võib ju selles platvormis kirja panna mõned üldised fraasid ja siis mingi komisjon või presiidium peab seda platvormi arutama ning otsustama, kas fraktsiooni on vaja või mitte. Mida te sellest arvate?

J. Allik

Ega sellel väga suurt efekti ei ole, see on vaid pisike samm edasi, et ühiskond muutuks mitmeparteiliseks ja parlament selle mitmeparteilisuse väljendajaks. Et parlamendifraktsioonid tekiksid vähemalt mingisugusteski küsimustes selgelt väljendatud ühiste huvide kaitseks, mitte taktikaliste liitude või ajutiste sõpruskondadena.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kas ma saan õieti aru, et meie reglemendist ja protseduuridest kaob ära mõiste "nimeline hääletamine"?

Teiseks. Kas §-s 10 esitatud lause trükis avaldamise kohta tähendab seda, et kui hääletustulemused avaldatakse, on tegu seadusrikkumisega ja rakendatakse mingisugust õiguslikku menetlust?

Kolmas küsimus. Mis asi on nimekiri? Kui sealt üks nimi välja jätta, siis pole see enam nimekiri, see on mittetäielik nimekiri. Kas ei tundu, et see on natuke ebamäärane ja ebaoluline säte?

J. Allik

Selline mõiste nagu "nimeline hääletamine" kaob tõesti ära. See, et nimekirja trükis ei avaldata, tähendab seda, et Ülemnõukogu juhatus või juhataja ei saada neid ajakirjandusele. Kui aga näiteks härra Fjuk võtab hääletustulemused raalist välja ja peab vajalikuks need oma allkirjaga avaldada kui informatsiooni Ülemnõukogu tööst, siis see loomulikult karistatav ei ole. Rohkem ma ei oska vastata.

T. Käbin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud härra Allik! Teise punkti kohta ma esitasin oma versiooni, mille sisu seisneb selles, et tabloo töötab kogu hääletamisprotsessi aja ja et saadikud väljendavad oma seisukohta ainult poolt või vastu hääletades. Kas reglemendikomisjoni arvamus selle kohta on täielikult eitav ja kui, siis miks? Tänan!

J. Allik

Lugupeetud härra Käbin! Eelmine kord teid ei olnud vist saalis, ma esinen selles küsimuses juba kolmandat korda. Mis puutub tabloosse, siis Ülemnõukogu enda enamuse otsusega ehitati see ümber. Seetõttu me ei saa reglemendikomisjonis toetada selle endiseks tegemist. Selle võib panna hääletusele ja Ülemnõukogu siis otsustab, mis tablooga teha. See võtab muidugi jälle 2-3 nädalat aega nii nagu eelmine kordki, aga siis meil oli aega. Kas see nüüd on otstarbekas?

Reglemendikomisjon ei pidanud võimalikuks toetada ka seda ettepanekut, et võtame ära võimaluse jääda erapooletuks. Kui te seda nõuate, siis me peame hääletama.

Juhataja

Aitäh! Kui härra Käbin soovib hääletamist, siis palun ettepanek kirjalikult!

J. Allik

Need kirjalikud ettepanekud on mul põhimõtteliselt olemas, aga kui ta ütleb, et on vaja hääletada, siis hääletame.

J. Rätsep

Mul on küsimus seoses salajase hääletamise ära kadumisega. Kas me ei alahinda oma sisepingete olemust ning nende põhjusti, kui me kujutleme, et avalikud isikuvalimised ei süvenda seda konflikti, mis on ühiskonnas isikute vahel niigi olemas, alates siit kuni ükskõik kuhu välja. Tulevikus eeldatavasti ei taheta esinduskogus enam viit aastat istuda. Mis saab siis nendest inimestest, kes näiteks on kohtuaparaadi hääletamisest avalikult osa võtnud? Kas isikuvalimised ei peaks siiski jääma salajaseks, arvestades meie konkreetset olukorda?

J. Allik

Lugupeetud härra Rätsep! Ma jagan absoluutselt teie seisukohta ja need valimised jäävadki selliseks. Seda see viide ajutise töö- ja kodukorra punktide käsitlebki. Härra Rätsepa ja minu seisukoht langevad kokku, aga on ka vastupidiseid seisukohti ja seetõttu mul on palve seda diskussiooni praegu mitte arendada.

J. Telgmaa

Ma arvan, et maaelukomisjon diskuteerib selle üle, kas jätta ainult nimeline hääletamine.

J. Allik

Minu isikliku arvamuse järgi me kasutame praegu nii nimelist kui salajast hääletamist analoogiliselt surveavaldamisega saadikutele. Avalikul hääletamisel ei ole midagi varjatud, aga asi toimub ilma surveta. Tulemused on kättesaadavad ja neid võib kasutada ka ajakirjanduses. Me ei taha oma tööd salastada, me tahame töötada nii, et ei oleks sellist poolmängulist, poolsurvelist õhkkonda. See on minu isiklik arvamus.

Juhataja

Küsimusi rohkem ei ole, avan läbirääkimised. Sõna on Uno Ugandil!

U. Ugandi

Austatud juhataja! Head kolleegid! Ma tahaksin paari sõnaga rääkida sellest samast reglemendiparandusest. On tavaks saanud, et nimelise hääletamise tulemused avaldatakse ajakirjanduses nagu kohustuslikult. Meie igapäevane avalik hääletamine ei kajastu ajalehtedes üldse, olgugi et selles on real juhtudel väga palju huvitavat. Tundub, et ajakirjanduse õigus on piiratud ja see pole mõelnud ka teadlastele, kelle igapäevases töös oleks nende andmete kättesaamine vajalik. Sellepärast ma teeksin ettepaneku jätta § 10 lg. 1 välja lause: "Avaliku hääletamise nimekirja trükis ei avaldata." Ja järgmise lause algus kõlaks nii: "Igal Ülemnõukogu liikmel, ajakirjanikel ja teadlastel on õigus tutvuda ..." Edasi läheb lause lõpuni nii, nagu projektis on.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Mul oli samasugune ettepanek, et jätta välja lause avaliku hääletamise nimekirja kohta. See on liiga mitmemõtteline ja ebatäpne. Pealegi on see ka ebaotstarbekas, sest riigi ehitamine ajal, mil me tuleme vanast, totalitaarsest ühiskonnast, eeldab just seda, et me demokraatlikke struktuure teeksite avalikult ja ühiskonda – rääkimata valijatest – selles väga adekvaatselt informeeriksime. Seetõttu ma palun jätta mainitud lause sealt välja ja piirduda esitatud tekstiga!

A. Zöbin

Lugupeetud saadikud! Tahaksin siiski teha märkuse § 3 ja platvormi esitamise kohustuse kohta. Mulle näib, et igasugune saadikurühma moodustamine kujutab endast poliitilise võitluse elementi. Ja antud juhul, kui rühm on millestki huvitatud, avaldab ta ise oma platvormi. Seda ei ole vaja peale suruda. Arukam oleks juhtida tähelepanu sellele, et platvormi esitamine on soovitatav. Praegune sõnastus aga meenutab kui üleüldist jälitamist ja poliitilist järelevalvet, millest meil tuleb minu arvates lahti öelda. Lojalsem ja humaanssem oleks olnud öelda, et selline platvorm on soovitatav. Tänan!

Juhataja

Aitäh! Palun, kas härra Zöbinil on kirjalikult vormistatud, et jätta ära § 3?

Kas härra Allik soovib lõppsõna, sest rohkem arutelus osalejaid ma ei näe? Annan üle ka härra Ugandi ettepaneku, mida härra Fjuk toetas.

J. Allik

Loomulikult ei kutsu see parandus esile mitte mingisuguseid põhimõttelisi vastuväiteid. Asi on lihtsalt selles, et kuna nimelist hääletust ei ole ja Ülemnõukogu juhatus, presiidium või juhataja neid nimekirju ajakirjandusse suunama ei hakka, siis tekib küsimus, kes vastutab nimekirja täieliku õigsuse eest. Seni on see olnud ametlik dokument. Kui iga ajakirjanik hakkab neid andmeid suvaliselt avaldama nimekirjade kujul, siis peab mingi seadus seda reguleerima. Siin võib teha vigu puht hooletusest, mitte sihilikult ja tagajärjeks on kümned solvunud õiendused. Jääb siis loota, et ajakirjanikud on ise nii arukad ega hakka lõputult avaldama neid saadikute nimekirju. Põhimõtteliselt ei oskaks mina sellele parandusettepanekule vastu vaielda, mina võtaksin selle vastu, kui te nõus olete. Mõte ei olnudki selles, et hääletustulemuste avaldamine trükis on keelatud, asi on lihtsalt selles, et Ülemnõukogu ei suuna neid trükki.

Härra Zõbini ettepanek tuleks panna hääletamisele.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Ugandi redaktsiooni järgi on teatud inimestel õigus tutvuda nende materjalidega. Võib-olla me peaksime sätestama, et hääletustulemused ei ole salastatud? See viitab sellele, et nad on kättesaadavad, aga mitte selekteerima välja grupi inimesi, kellel on juba meie enda otsuse järgi õigus tutvuda nende nimekirjadega.

J. Allik

Ma ei tea, äkki on siin probleem tõesti olemas ja me peaksime veel hr. Kasega nõu pidama. Ei ole ju mõtet luua süsteemi, et iga inimene tuleb ja küsib nimekirja, meil pole paberitki nii palju. Siit edasi tekib aga küsimus, kes on teadlane ja kes ei ole?

Juhataja

Mul on niisugune ettepanek, et kuulame ära hr. Kåbini seisukoha omaenda paranduse asjus ja siis hääletame läbi hr. Zõbini ettepaneku, mis on selge. Seejärel tuleb meil vaheaeg, mille jooksul reglemendikomisjon saab hr. Ugandi ettepaneku sõnastust võib-olla veel koos hr. Ugandiga vaadata. Palun, hr. Kåbin!

T. Käbin

Täna! Minu ettepanek koosneb tegelikult kahest osast. Üks on see, et tabloo töötaks kogu hääletamisprotsessi ajal, ja teine on see, et saadikud väljendavad oma seisukohta ainult kas poolt- võib vastuhääletamisega. Palve on panna need eraldi hääletamisele. Täna!

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, ma paneksin ette teha enne hääletamist vaheaeg, et neid ettepanekuid fraktsioonides arutada. Need on tõesti põnevad ettepanekud ja väärivad arutamist.

Juhataja

Kas härra Fjuk palub vaheaega ka enne Zõbini ettepaneku hääletamist?

I. Fjuk

Ei.

Juhataja

Kuna meil on 3 minutit aega, siis hääletaksime härra Zõbini ettepanekut ja kuulaksime ära kompromissi, mis saavutati härra Ugandi ettepaneku suhtes, ning seejärel läheksime korralisele vaheajale, kus on võimalik arutada Tiit Käbini ettepanekut. Hääletame kõigepealt läbi härra Zõbini ettepaneku. Kes on selle poolt, et esitatud eelnõus jätta välja 1. punkt? Palun hääletada! Poolt on 7, vastu 33, 7 on erapooletud. See ettepanek ei leidnud toetust.

Nüüd palun härra Allikul täpsustada härra Ugandi ettepanekut.

J. Allik

Arvestades härra Heinsoo tehtud märkust, leidsime sellise seisukoha, et tõmbame lihtsalt maha lause, mis ütleb, et avaliku hääletamise tulemusi ei avaldata. Jääb ainult viimane lause: "Igal Ülemnõukogu liikmel on õigus tutvuda raali mälus fikseeritud avaliku hääletamise tulemustega." See tähendab seda, et kui teadlased, valijad soovivad, siis saavad nad selle nimekirja Ülemnõukogu liikme kaudu. Nende inimeste ring on piiratud, kes nimekirja kätte saavad, aga mida nad sellega edasi teevad, on nende oma asi.

Juhataja

Aitäh! Kõigil on see seisukoht selge ja me võime siis leppida sellega kui lõpliku redaktsiooniga.

V a h e a e g

Juhataja

Palun asuda kohtadele! Kohaloleku kontroll! Kohal on 65 saadikut, puudub 33.

Ma loodan, et vahepeal on välja kujunenud seisukoht härra Kábini paranduste asjus ja me saame kohe neid hääletama asuda. Kas härra Allikul on midagi täiendada, võib-olla on midagi juba otsustatud?

J. Allik

Lugupeetud kolleegid! Vaheajal saabus veel üks parandus, mille ma paneks hääletusele. Nimelt, kui härra Kábin pakub, et tabloo panna uuesti tööle sellise süsteemiga, nagu see meil oli, siis on härra Kamalt saabunud ettepanek jätta §-s 10 välja sõna "tabloo". Hääletamise kulgu ei esitata saadikutele tablool, tuleb lihtsalt lõppresultaat. See on härra Kama parandus, mille ma palun samuti hääletusele panna.

Juhataja

Alustame siis hääletamist. Kas hr. Kábini ettepaneku sisu on kõigile arusaadav?

Esimene ettepanek on selline: kui toimub hääletamine, töötab tabloo kogu aeg, nii et igaüks saab jälgida kohtade kaupa hääletamise käiku.

Hr. Kama teeb selles samas punktis vastupidise ettepaneku, et praegu jooksev numbrimuutus ei oleks nähtav ja et ilmuks ainult hääletamise lõpptulemus. Need on kaks sisuliselt vastupidist ettepanekut, mille vastuvõtmiseks on vaja lihthäälteenamust. Kui mõlemad osutuvad vastuvõetuks, siis otsustame konkursi korras, s.t. kummal ettepanekul on rohkem poolthääli, see võidab. Sellisel juhul on niisugune võimalus olemas.

Kes on hr. Kábini ettepaneku poolt, et tabloo töötaks kogu aeg, nii nagu see meil enne oli? Igaüks saab siis jälgida kohtade kaupa hääletamisprotsessi. Palun, kes on selle poolt? Poolt on 28, vastu on 29. See ettepanek ei leidnud toetust.

Nüüd panen selles samas küsimuses hääletusele hr. Kama ettepaneku: hääletamise käik ei ole jälgitav, teada oleks ainult lõpptulemus. Kas ma tõlgendasin õigesti? Hr. Kama soovib täpsustada. Palun, hr. Kama!

K. Kama

Ma sain aru, et ma pean küsimusele vastama. Jah, küsimus on selles, et hääletamise kulg ei ole jälgitav ka numbritabloolt, hääletuse lõpuks on näha ainult poolt- ja vastuhääled.

Juhataja

See on nii nagu salajase hääletuse puhul. Protsess on nagu salajase puhul, aga lõpuks on näha, kes kuidas hääletas, kui tablool tuleb lõpptulemus. Palun, kes on sellise variandi poolt? Poolt on 26, vastu on 32, 6 on erapooletud. Hääletamise protsess tablool jääb nii, nagu see on praegu.

Järgmine hääletamist vajav ettepanek on samuti hr. Käbinilt. Ta paneb ette, et saadikud oleksid hääletamisel kas poolt või vastu. Sisuliselt ei oleks kollane nupp kasutusel. Palun hääletada! Poolt on 21, vastu on 36, erapooletuid on 7. See ettepanek ei leidnud samuti toetust.

Me saame panna nüüd eelnõu tervikuna hääletusele, arvestades hr. Ugandi parandust, mis on aktsepteeritud koos hr. Reinsoni tehtud täiendusega. Palun, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi §-de 3 ja 10 muutmise kohta? Palun hääletada!

(...) Otsus on vastu võetud.

Vahepeal on saabunud informatsioon, et väliskomisjon on koos Justiitsministeeriumiga pärast esimest lugemist läbi vaadanud välisinvesteeringute seaduse parandatud eelnõu ning on valmis täna alustama selle teist lugemist. Kohe võib ette öelda, et see on tõesti ainult teise lugemise algus, sest majanduskomisjon ei ole saanud sellega veel nii põhjalikult tutvuda, et juba täna omapoolne kaasettekanne teha. Küll on võimalik ära kuulata hr. Raidla ettekanne, temalt küsida ja samuti kuulata kaasettekannet väliskomisjonilt. Materjalidega on asi niiviisi, et eestikeelne jagatakse kohe välja ja venekeelne on paljunduses, nii et saabub ka varsti.

Kas Ülemnõukogu on sellistel tingimustel nõus päevakorda täiendama? See punkt – nimelt Eesti Vabariigi välisinvesteeringute seaduse eelnõu – jäi alguses välja, kuna meil ei olnud kindlust, kui kaugel selle eelnõu arutamine on.

Kes on selle poolt, et päevakorda täiendada? Selle poolt on 48 saadikut, vastu 4, erapooletuid on 5. Päevakorda on täiendatud.

Kuna venekeelse eelnõuga läheb veel üks veerand tundi aega ja hr. Raidla, kes on põhiettekanne tegija, on alles teel Toompea poole, siis võime teha veerand tundi vaheaega. Tuleme saali 5 minutit enne ühte.

V a h e e g

Eesti Vabariigi välisinvesteeringuseaduse eelnõu teine lugemine

Juhataja

Palun kohaloleku kontroll! Kohal on 61 saadikut.

Alustame Eesti Vabariigi seaduse "Välisinvesteeringutest Eesti Vabariigis" eelnõu teist lugemist. Palun ettekandeks kõnetooli justiitsminister Jüri Raidla.

J. Raidla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Välisinvesteeringute seaduse arutamise protseduuriline külg on tõepoolest äikeseline olnud. Nõnda nagu esimene lugemine tuli küllalt ootamatult, nii ka teine.

Lubage mul põhiettekanadjana teisel lugemisel peatuda eeskätt nendel muudatustel, mis on vahepeal välisinvesteeringute seaduse eelnõus tehtud, ning vastata koos kaasettekandja hr. Kirikaliga teie küsimustele seadustähe sisu ja vaimu kohta.

Kahe lugemise vahel on toimunud mitu nõupidamist. Põhinõupidamisest võtsid osa ka Ülemnõukogu vastavate komisjonide esindajad, eelarve-majanduskomisjonist hr. Uluots ning väliskomisjonist hr. Made. Projekti autorid on püüdnud nende komisjonide esindajate poolt tehtud märkusi maksimaalselt arvestada, säilitades seejuures võimaluse piires seaduse struktuuri. Samuti on oluliselt mindud välisinvesteeringute jaoks kehtestatava õigusliku režiimi liberaliseerimise teed ning sellise valiku langetamisel on arvesse võetud ka kvalitatiivseid muutusi, mis vahepeal on toimunud meie riigiõiguslikus seisundis. Lubage mul põhilistel muudatustel peatuda järjekorras, lähtudes seaduse struktuurist.

Esimene põhimõtteline muudatus on § 2 ümbersõnastamine, mis on muutnud selle sisult märksa laiemaks, kui oli projekti esimesel lugemisel. §-s 2 leiab eraldi äramärkimist intellektuaalne omand, teisi investeeringuid liigiliselt välja ei tooda. Intellektuaalset omandit peetakse vajalikuks ära märkida eeskätt seetõttu, et meie jaoks on see küllalt uudne põhimõte (Lääne partneri jaoks Lääne majandussüsteemis see muidugi uudne ei ole).

§-s 3, mis puudutab välisinvesteeriijaid, on nüüd toodud sisse ka Eesti Vabariigi kodanikud, kelle alaline elukoht asub väljaspool Eesti Vabariiki. Ka nende investeeringud satuvad välisinvesteeringute õigusliku režiimi alla koos kõigi sellest tulenevate järeltulevate, sealhulgas soodustustega, mida näevad ette nii käesolev seadus kui ka maksuseadus.

Edasi on kasutusele võetud väliskapitaliga ettevõtte mõiste. Nagu te esimesest lugemisest mäletate, oli eelmises projektis püütud anda näitlik loend ettevõtluse vormidest, kus

välisinvesteeringud on lubatud või soodustatud. Praegusel juhul on mindud seda teed, et välisinvesteeringuid on võimalik teha mis tahes Eesti Vabariigi seadustele vastavates ettevõtetes Eesti Vabariigi territooriumil.

§ 5 on leidnud eraldi äramärgimist välisinvesteeriija õigus omandada maad ja teisi loodusobjekte.

Olulised muudatused on §-s 9. Nimelt on nii §-s 9 kui ka 10 litsentseerimissüsteemi sätestamisel tegevussfääris, mis on otseselt seotud pangandusega, sisse toodud Eesti Pank. Siin on lähtutud pangaseadusest, selle täiendatud ja parandatud redaktsioonist ning loogikast, mille kohaselt antud valdkonna reguleerimisel on vaja Eesti Panga ja Eesti Vabariigi Valitsuse koostööd.

Edasi oleme sõnaselgelt formuleerinud seaduseelnõus põhimõtte, mille kohaselt litsentside väljaandmise vaidlustamisel on võimalik pöörduda kohtu poole, et lõpliku otsuse saaks teha kohus. Me lähtusime üsna traditsioonilistest õigusprintsippiidest, kui me sellise põhimõtte siia sisse kirjutasime.

Sissemakseid käsitlevas §-s 11 on kasutusele võetud konverteeritava valuuta mõiste.

Olulised muudatused on soodustuste režiimis, täpsemalt öeldes nende soodustuste andmise tingimustes. Eelnõu esimeses, parandamata ja täiendamata redaktsioonis oli üks põhikriteeriume absoluutsumma. Tollal oli see 80 000 dollarit. Vahepealsed arutlused on viinud eelnõu autoreid ja teisi arutlustes osalejaid kriteeriumini 50 000 dollarit, mida aga välisinvesteeringute seaduse praeguses variandis ei kasutata. Selle juurde ma tulen tagasi seoses spetsiaalse maksuseadusega.

Praegusel juhul on näiteks ekspordi- ja impordisoodustuste rakendamise kriteerium see, et välisinvesteeriija osa põhikapitalis peab olema vähemalt 30% (§ 16).

Edasi. Töögrupp aktsepteeris täielikult eelarve-majanduskomisjoni esindaja hr. Uluotsa ettepaneku lisada eelnõu tekstile paragrahvid, mis sätestavad väliskapitaliga ettevõtete töösuhete ning ravi- ja sotsiaalkindlustuse õigusliku reguleerimise (§ 19 ja § 20).

Muudatusi on ka välisinvesteeringute kaitse reguleerimisel. Me püüdsime vastavat sõnastust maksimaalselt täpsustada, et pakutavad garantiid oleksid üheselt mõistetavad nii meile endile kui ka meie partnerile, kes oodatavasti sellele seadusele tuginedes tõttab Eestisse välisinvesteeringuid tegema.

Nüüd lubage peatuda omaette probleemil. Väljajagatud materjalist näete, et muudetud on seaduse struktuuri ning põhitekstist on eraldatud Eesti Vabariigi seadus maksusoodustustest väliskapitaliga ettevõtetele. Ma tahaksin selgitada, miks selline käik on tehtud. Me jõudsimme täiesti üksmeelsele arvamusele, et seaduse vaimu ja tähe kohaselt ei pea maksusoodustuste

reguleerimine otseselt kuuluma välisinvesteeringute seadusse. Väliskapitaliga ettevõttele antavate soodustuste õige koht on tegelikult maksuseadustes, täpsemalt ettevõtte tulumaksu seaduses. Leidsime, et praegu oleks otstarbekas maksublokk välisinvesteeringute seadusest eraldada, kehtestada see eraldi seadusena ja rakendusotsuses ära märkida, et tegemist on ajutise seadusega, mis kehtib kuni vastavate täienduste ja paranduste tegemiseni ettevõtte tulumaksu seadusesse. Seejuures on eeldatud, et Ülemnõukogul on võimalik ja vajalik need dokumendid üheaegselt vastu võtta, algatamata spetsiifilist, eraldi protseduuri.

Mis puutub rakendusotsusesse, siis ma kommenteeriksin seoses maksuküsimusega ühte punkti, sest ülejäänud probleemid on ilmselt läbi vaieldud. Probleemaatiliseks on jäänud § 1 lg. 2 allpunktid 1 ja 2. Mõlemas on 50 000 dollari probleem. Nii töögrupis kui ka komisjonide esindajate vahelistes diskussioonides on olnud ääretult erinevaid seisukohti, kas üldse panna sellist piirangut sisse, ja kui panna, siis kui suur see peaks olema. Kuna arvamused on jagunenud pooleks, siis pidasime vajalikuks tuua see küsimus Ülemnõukogu ette ja paluda seda hääletada. Isiklikult ma niisuguse piirangu sätestamist ei toeta, kuid nagu öeldud, ühtset seisukohta välja ei kujunenud. Nii et kui ka komisjonid seda ettepanekut toetavad, siis on palve panna see küsimus hääletamisele Ülemnõukogu täiskogus.

Ja lõpetuseks. Nagu te võite veenduda, ei ole rakendusotsus veel lõplikult redigeeritud ja seetõttu puudub siin ka minu viisa. Rakendusotsuse loogika eeldab seda, et meil on põhimõtteliselt teada seaduse lõplik tekst. Kõige parem, kui seadus oleks Ülemnõukogu poolt vastu võetud, sest paljud rakendusotsusest tulenevad ülesanded seonduvad otseselt seaduse tekstiga. Seepärast on mul ettepanek, toetudes Ülemnõukogus juba viljeldud praktikale, võtta rakendusotsus vastu näiteks kahepäevase intervalliga, nagu seda tehti omandireformi aluste seaduse puhul. Ma loodan väga ja eeldan, et sellisel juhul on rakendusotsuse kvaliteet korralik. Aitäh!

Juhataja

Härra Raidla, enne kui me asume seaduse sisu puudutavate küsimuste juurde, on mul teile protseduuriline küsimus.

Olukorras, kus üks eelnõu pärast esimest lugemist pooldub kaheks eelnõuks, millel kummalgi on oma pealkiri, oleme sunnitud võtma selle teise eraldi küsimusena päevakorda. Me ei saa seda käsitleda sellesama küsimuse all. Kas me võtame maksusoodustuse seaduse täna teie ettepanekul esimesele lugemisele või me ei peaks seda tegema?

J. Raidla

Kahjuks ei ole ma väga briljantne reglemendispetzialist, aga ilmselt on teil õigus, kuigi tegemist on täpselt sama tekstiga, mis oli algselt välisinvesteeringute seaduse eelnõus. Kui reglement tõepoolest nõuab ilmtingimata menetlusse võtmist, siis on mul ettepanek teha seda täna.

Juhataja

Kui me oleme ära kuulanud küsimused selles päevakorrapunktis, saaksime võtta päevakorda maksusoodustuste seaduse esimese lugemise. Ma kujutan ette, et see ei võta meil väga palju aega, sest sisuliselt on see osa ka läbi arutatud. Kas te olete valmis olema siis ettekandja ka selles küsimuses? Aitäh! Läheme nüüd küsimuste juurde. Palun, härra Sirendi!

A. Sirendi

Lugupeetud ettekandja! Kas juba tehtud või poolikutel objektidel lähitulevikus tehtavad välisinvesteeringud lähevad selle seaduse alla? Teine küsimus: kas NSV Liidu poolt tehtud investeeringud on nüüd välisinvesteeringud ja milline on okupatsioonirubla ning USA dollari omavaheline kurss?

J. Raidla

Esimese küsimuse peale võin öelda, et lähevad küll, kui need tehakse meie ettevõttesse. Mis puutub NSV Liidu investeeringutesse, siis ma juhin tähelepanu, et riigi investeerijaks olekut ei näe see seadus üldse ette. Jutt on ainult välisriikide juriidilistest või üksikisikutest. On olemas teine parameeter – investeerimine peab toimuma konverteeritavas valuutas. Ning vastuseks kolmandale küsimusele: kursi puhul peetakse silmas Eesti Panga noteeringut.

K. Raud

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab § 21 lg. 3. Kas seaduseelnõu autorid on näinud ette, et tulevikus võib Eesti Vabariigis toimuda ulatuslikke välisinvesteeringute natsionaliseerimisi, rekvireerimisi ja konfiskeerimisi? Millistel juhtudel võib see toimuda?

Ja teine küsimus. Miks seaduseelnõu autorid arvavad, et natsionaliseerimiseks, rekvireerimiseks ja konfiskeerimiseks aitab Eesti Vabariigi normatiivaktist? Miks ei peaks need asjad juhtuma seadusest tulenevalt? Aitäh!

J. Raidla

Seaduseelnõu autorid ei pea üldsegi seda silmas, et peaks hakkama toimuma massiline natsionaliseerimine. Konfiskeerimist võib ette tulla, sest konfiskeerimine on seotud õigusvastaste tegudega ja sanktsiooniga nende eest. Teatavasti näevad haldusvastutuse üldpõhimõtted ette ka juriidiliste isikute haldusvastutuse, sealhulgas vara konfiskeerimise võimaluse. See eelnõu on Ülemnõukogule esitatud.

Mis puudutab garantiid selles küsimuses, siis peab välisinvesteeri ise nagunii teadma, et natsionaliseerimine kui õiguslik toiming on kõikides maailma tsiviilriikides olemas. Peita siin pead liiva alla ja öelda, et meil ei ole see põhimõtteliselt üldse võimalik, oleks nonsens. Minu arvates annab välisinvesteeri olulisema garantii sellesama § 21 lg. 4, kus on öeldud, et kui natsionaliseerimine või rekvireerimine peaks tõesti aset leidma, siis tekitatud kahju hüvitatakse täies ulatuses. Teatavasti on siin natsionaliseeritud igal võimalikul viisil, nii 100%-lise ja osalise hüvitamisega kui ka ilma hüvitamiseta, mis on meile tuttav neljakümne aastate ja sellele järgnevate aastate. Teise küsimuse sisu ei jõudnud ma üles märkida.

K. Raud

Küsimuse sisu oli selles, miks piisab rekvireerimiseks, konfiskeerimiseks ja natsionaliseerimiseks suvalisest normatiivaktist? Need asjad peaksid olema sätestatud ikkagi seadusega!

J. Raidla

Selle retoorilise küsimuse aktsepteeriksin siinsamas kohe.

K. Sergij

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud härra minister! Meile esitati täna kaks väga vajalikku ja tähtsat seaduseelnõu, aga ma tahaksin, et meil oleks Eesti prioriteetsete tegevusvaldkondade loetelu. Miks esitab majandust puudutava seaduse, seaduse soodustuste kohta väliskapitaliga ettevõtetele Justiitsministeerium, aga mitte Majandusministeerium?

J. Raidla

Aitäh, et osutasite võimalusele kuulda Majandusministeeriumi, täpsemalt öeldes Välismajandusameti arvamust ja seisukohta selles küsimuses. Tegevusvaldkondade kindlaksmääramine on seadusega ette nähtud valitsuse kompetentsi ja ma usun, et

rakendusotsuses määratakse valitsusele tähtaeg, millal üks või teine ülesanne kuulub täitmisele ning kuidas Ülemnõukogu sellest informeeritakse.

Miks selle asjaga tegeleb justiitsminister? Küsimus on selles, et kui möödunud aasta 13. juunil võeti Ülemnõukogus vastu omandiseadus, siis nähti ette mitmete täiendavate õigusaktide, sealhulgas seaduste esitamine ja vastuvõtmine. Nende hulgas oli ka seadus, mis käsitleb välisomandi õiguslikku seisundit Eestis. Omandiprobleemid on saatuse tahtel jäänud suures ulatuses Justiitsministeeriumi ettevalmistada. Töö käigus muutusid tõepoolest nii seaduse pealkiri kui ka sisu, kuid konsultatsioonid näitasid, et seetõttu ei ole veel tarvidust kogu organisatsioonilist tööd ümber korraldada. Vastavate ministeeriumide ja ametkondade spetsialistid olid ka selles töögrupis, kes kõnealust eelnõu ette valmistas.

U. Anton

Lugupeetud ettekandja! Kas § 16 saab ka nii tõlgendada, et umbes kümnekonna tuhande Soome marga eest võib luua ühe keskmise põllumajandusettevõtte ja selle toodangut siis lihtsalt vabalt Peterburi või veel parem, Moskva turule eksportida? Kui see nii on, mis saab siis meie oma rajamisel olevatest taludest, kellel ei ole väliskapitali kaasamise võimalust? Kas meie oma toidulauale siis üldse enam midagi jääb, sest seal on see vähemalt kaks kuni neli korda kallim?

J. Raidla

Kõigepealt, Ida poole väljaveetava kauba litsentseerimise kord on meil alles muutmata. Ma olen veendunud, et see tuleb muutmisele. Küsimuse teises pooles te vihjasite võimalusele moodustada väliskapitali osalusega ettevõtte, kus väliskapitali osa absoluutsummas on küllalt väike. Tõtt-öelda loeksin ma sellest küsimusest hoopis teise võimaluse välja. Kui seda piirangut ei ole, on talumehel kõike märksa lihtsam teha. 50 000-dollarilist investeeringut talusse, mis on ettevõtluse vorm, ilmselt ei tule, 10 000-margaline võib tulla küll. Ja siis sattub talu ka nende soodustuste alla, mis on siin ette nähtud.

A. Mölder

Austatud spiiker! Austatud ettekandja! Kuna te olite nõus ka maksusoodustustest rääkima, siis ma esitaks järgmise küsimuse.

Juhataja

Vabandage, maksusoodustuste seaduse me peame võtma ametlikult päevakorda ja esitama esimesel lugemisel küsimused maksusoodustuste kohta eraldi.

J. Põld

Härra minister, minu küsimus puudutab § 18, kus käsitletakse amortisatsiooninorme. Siin on öeldud, et väliskapitaliga ettevõtetele võidakse Eesti Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud korras anda õigus kasutada kõrgemaid amortisatsiooninorme. Kui Eesti Vabariigi Valitsus seda ette ei näe, siis on karta, et näiteks kõrgtehnoloogiat siia vaevalt paigutatakse. Minu teada lähtuvad meie amortisatsiooninormid praegu Nõukogude Liidus üldkäibivatest ja on enamasti kaks kuni kolm korda madalamad kui mujal maailmas.

J. Raidla

Vastaksin sellele küsimusele veidi laiemalt. Minu arvates ei tuleks karta, et valitsus tahab ilmtingimata Eesti majandusele vastuvõetamatuid samme teha. Ma arvan, et valitsus institutsionaalsel kujul, moodustatuna parlamendi poolt, on ülimalt huvitatud nende võimaluste rakendamisest just nimelt selles suunas, mis Eesti majandust kiiremini edasi veab. Vastutus selle eest on ju enamikul juhtudel valitsuse peal. Nii et seda ohtu ma ei jaga.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! §-de 13, 15, 16, 17 valguses tekib mul küsimus, mis huvi on Eesti Vabariigil välisinvesteeringu vastu? Nendest paragrahvidest jääb mulje, et välisinvesteeriija saab kõik, kaasa arvatud Eesti odava tööjõuga toodetud kauba, ja Eesti Vabariigile ei jää mitte midagi.

J. Raidla

Esiteks jääb Eesti Vabariigile maks. Ja mida kõrgem on maksubaas, seda suurem on riigieelarvesse laekuv maks. Teiseks, Eesti Vabariigile kuulub infrastruktuur, mis koos selle tootmisega igal juhul luuakse. Kolmandaks, Eesti Vabariigil on kahtlemata kasu kaasnevast majanduslikust ja tehnoloogilisest progressist. Ja kui te vaatate neid seaduseelnõusid, siis on soodustused meil ju ka ajaliselt piiratud, need ei ole mitte igavesed.

K. Sergij

Lugupeetud härra minister! Eile saime kätte "Riigi Teataja" nr. 24 ja seal on ka öeldud, et investeeringute puhul rakendatakse järgmisi maksusoodustusi. Praegu on meie ees samuti maksusoodustused. Kas need on erinevad? Ma ei ole veel jõudnud nendega tutvuda, aga need on ilmselt väga erinevad. Kas need on alles äsja kavandatud? Tahaksin ikkagi teada, mida arvab selle küsimuse kohta Majandusministeerium?

J. Raidla

Ma pean kahjuks tunnistama, et pole saanud seda lugeda. Hea meelega ma loeksin seda.

Juhataja

Aitäh, rohkem küsimusi ei ole. Palun kaasettekandeks kõnetooli Välismajandusameti esindaja Ants Kirikali.

A. Kirikal

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Härra justiitsminister valgustas piisavalt üksikasjalikult neid muudatusi, mis on tehtud pärast seaduse esimest lugemist, sellepärast ma ei tahaks rohkem nendel peatuda. Tahaksin märkida järgmisi momente.

Esiteks see summa 50 000. Seda kommenteeritakse nüüd küll võib-olla hiljem, kuna siin tuli vahele see reglemendiküsimus, aga ma siiski tahaksin juhtida teie tähelepanu asjaolule, et juhul, kui 50 000 jääb kriteeriumina sisse, langeb sellest valdkonnast ja soodustusrežiimist välja küllalt suur arv väikesi ettevõtteid, kellel on majanduses ja äris täita küllalt aktiivne infrastruktuuri osa. Ma tean väikesi tööstusfirmasid, mitmesuguseid abifunktsioone täitvaid firmasid, samuti rahandusfirmasid, kus ei ole vaja suurt algkapitali, aga mille olemasolu majanduses ja turul on väga vajalik. Nad on väga efektiivsed, paindlikud ja reageerivad kiiresti kõigile majanduse muudatustele.

Teiseks. Majanduse kiirema arengu huvides, kasutades ära soodsat konjunktuuri, väliskapitali huvi Eesti vastu, oleks hea, kui me saaksime maksusoodustuste kriteeriumi võimalikult kiiresti vastu võtta. Ei möödu päevagi, kus välisinvesteeringud ei tunneks huvi investeerimise vastu ja alati esitatakse konkreetseid küsimusi maksusoodustuste kohta.

Kolmandaks. Praegu puudub meil veel Eesti rahaseadus. Puudub seadus, mis reguleeriks välisvaluuta kasutamist Eesti Vabariigi territooriumil. Sellepärast on meil natuke raskusi mõistetega. Eesti raha see seadus ei puuduta, teiste riikide raha märgitakse terminiga "välisvaluuta".

Neljandaks. Kuna meil on nõue investeerida kõvas valuutas, mille eest me saame Lääne tehnoloogiaid, siis on praegu võetud kasutusele mõiste "konverteeritav valuuta", kuigi ka see ei ole kõige täpsem. Termin "konverteeritav valuuta" ei ole maailmas kindlaks määratud, iga riigi rahvuslik pank määrab selle tegelikult ise ära. Kui meil tekib situatsioon, et Eesti kroon muutub sisemiselt konverteeritavaks või rubla muutub teatud vabariikides sisemiselt konverteeritavaks, ei saa me neid valuutasid võtta kui välisinvesteeringute allikaid. Sellepärast tasuks võib-olla veel mõelda ja asendada termin "konverteeritav valuuta" siiski "vabalt konverteeritava valuutaga".

K. Sergij

Lugupeetud ettekandja! Kas te olete juba arutanud, millised on prioriteetsed tegevusvaldkonnad välisinvesteeringuteks? Te ise ütlesite, et huvi selle vastu on suur, ja ilmselt oleks juba aeg teada, kuhu võiksid välisinvesteerijad raha mahutada.

A. Krikal

Küsimus ei kuulu otseselt Välismajandusameti kompetentsi. Me algatasime selle töö ja jätkame praegu koos majandusministeeriumiga. Siin on teatud raskusi, mis on tingitud sellest, et Eesti turul ei ole hinnad paigas, et Eestil ei ole oma raha, millel on oma kindel kurss teiste välisvaluutade suhtes. See tähendab seda, et praegu ei ole vabariigis võimalik analüüsida konkreetselt Eesti majanduse tootmisharude perspektiivi, nende konkurentsivõimet maailmaturul ja sellepärast ei saa väga täpsalt määrata kindlaks ka neid prioriteete, tegevusalasid, mida me tahame soodustada ja eelistada. Me peame lähtuma konkreetselt olukorrast ja konkreetse majanduse arengust. Kuigi meie tekstiilitööstus on suure tööjõuhõivega ja ekspordib praegu oma toodangut ka välisurule, ei saa me olla kindlad, et minnes üle maailmaturu hindadele jääb see tööstusharu oma igas mõttes suhteliselt siiski madala tööviljakusega maailmaturul konkurentsivõimeliseks. Ütelda, et see on praegu eelisarendatav majandusharu, on väga raske. Muidugi, valitsus peab ajama siin paindlikku poliitikat ja andma täna soodustusrežiimi võib-olla näiteks tekstiilitööstusele, aga paari aasta pärast võib see muutuda. Sellepärast tuleb prioriteetide nimekirju alati koostada, lähtudes konkreetsetest majandusarengu tingimustest, rahvusvahelise turuga integreerimise tingimustest ja tagasisidest. See töö praegu käib ja lähemal ajal esitab valitsus vastavad kriteeriumid.

Juhataja

Rohkem küsimusi ei ole. Tänan, hr. Kirikal!

Kaasettekandeks väliskomisjoni poolt on sõna Tiit Madel. Palun!

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Eesti Vabariik vajab operatiivselt ja kiiresti võimalikult liberaalset välisinvesteeringute seadust. See töögrupp, kes selle seaduse kallal on viimastel nädalatel töötanud, sealhulgas ka väliskomisjoni liikmed, on püüdnud teha maksimaalselt liberaalse välisinvesteeringute seaduse, sest nüüd, muutunud olukorras vajame oma majanduseelu ümberkorraldamiseks, tööstuse tehnilise taseme tõstmiseks tõesti operatiivselt raha välismaalt. Selleks tuleb kõigepealt luua piisavad garantiid ja võimalikult lahedad võimalused väliskapitali siimeelitamiseks, kui kasutada otseütlemit ja selget sõna.

Palju mul õieti öelda ei olegi, sest hr. Raidla ütles ära kõik seisukohad, mis väliskomisjon seaduseelnõu koostajatele edasi andis. Mõned momendid siiski lisaksin.

Siin on juba olnud juttu konverteeritavast valuutast, sellest, mis on vabalt konverteeritav või lihtsalt konverteeritav. Siin on muidugi teatud vahe olemas küll, õigupoolest suur vahe. Kas rubla kuulub sellesse kategooriasse või mitte? Praegu rubla sinna ei kuulu, kuid teatavasti on Nõukogude Liidu majandusideoloogia tõstatanud küsimuse, et muuta rubla konverteeritavaks. See on iseenesest pikk tee, aga kui rubla ümberlõikamine õnnestub, siis loomulikult on ka rubla vabalt konverteeritava valuuta hulgas.

Küll aga arvame väliskomisjonis, et eraldi peaks olema ära märgitud ECU ja SDR, mis ei ole küll valuuta, kuid on arveldusvahend. Kui me hakkame suhtlema Euroopa Ühenduse maadega selle ühenduse alluvuses olevate pankade kaudu, siis arvatavasti hakkavad arveldused toimuma ECU-s. See võiks olla siin ära märgitud.

Teine pool, mis võiks ka selles seaduses olla spetsiaalselt ära märgitud, on SDR – laenamise eriõiguste süsteem. See on Maailmapanga ja Rahvusvahelise Valuutafondi üks arveldusvahend, mille kurss ei lange dollari omaga kokku, nii nagu see oli 15-16 aastat tagasi, kui see süsteem 1973. aastal loodi. Redigeerimise käigus võiksime kaaluda, et need arveldusvahendid siia sisse viia.

Väliskomisjonil on oma arvamus ka maksusoodustuste kohta, kuigi me neid puudutavat seadust praegu siin ei aruta, vaid hakkame seda tegema mõne hetke pärast, tahaksime selles suhtes siiski toetada härra justiitsministrit: piiranguid ei tohiks siia sisse panna, et me ei hakkaks tulevikus orienteeruma ainult suurkapitalile, vaid annaksime igasuguse suurusega kapitalile, ka väiksemale võimaluse osaleda Eesti infrastruktuuri ja majandusstruktuuri

ümbekorralldamises.

Kutsuksin teid väliskomisjoni poolt üles seda seaduseelnõu kiiresti ja operatiivselt seaduseks muutma. Hääletame ära need vastuolulised kohad, mis mõttevahetuse käigus võivad ehk veel välja tulla. Töögrupp on omalt poolt püüdnud küll kõik erimeelsused, mis meil esimese lugemise käigus olid, kõrvaldada.

Niisiis, väliskomisjon kutsub teid üles tegutsema operatiivselt Eesti Vabariigi majanduse tuleviku huvides! Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Küsimusi ei ole. Nagu juba enne kokku lepitud, katkestame selles punktis välisinvesteeringute seaduse lugemise. Jääb veel majanduskomisjoni kaasettekanne, kui me järgmine nädal jätkame.

Kas ollakse nõus, et katkestada välisinvesteeringute seaduse eelnõu teine lugemine? Palun, kes on selle poolt? Poolt on 43, vastu ega erapooletu ei ole keegi. Lugemine katkestatakse.

Eesti Vabariigi seaduse "Maksusoodustustest väliskapitaliga ettevõtetele" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Võtame nüüd teie nõusolekul eraldi punktina päevakorda seaduse "Eesti Vabariigi maksusoodustustest väliskapitaliga ettevõtetele" eelnõu. Kes on selle poolt, et täiendada meie päevakorda selle seaduseelnõu esimese lugemisega? Poolt on 44, vastu ei olda, 2 erapooletut. Ma paluksin hr. Raidla siis hetkeks veel kõnepulti, et öelda esimese lugemise ettekandjana oma seisukoht ja vastata küsimustele.

J. Raidla

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Kiire ümbekorrallus selles küsimuses tekitas praegu veidi kummalise seisuga. Mul on palve, et kui see võimalik on, siis kuulataks selles päevakorrapunktis kaasettekandjana ära ka hr. Enn Roose, kes peab lähemate minutite jooksul siia jõudma.

Välisinvesteeringute seaduse käsitlemisel – esimesel lugemisel veidi rohkem, teisel lugemisel põgusamalt – on pakutavatest maksusoodustustest juba juttu olnud. Ma lisaksin juurde, et kahe lugemise vahel ei ole teisi vaieldavaid probleeme peale eespool mainitud 50 000 dollari välja tulnud. Hr. Made on viidanud ka brutokasumi mõiste kasutamise otstarbekusele, kuid antud juhul on vastus siin küll mõnevõrra demagoogiahõnguline. Midagi pole parata, meie maksuseaduses on ta praegu sellisena sees ja ajutises seaduses teist mõistet kasutusele võtta ei saa. Juhul, kui Ülemnõukogu peab vajalikuks selle küsimuse juurde tagasi tulla, on otstarbekas teha seda ka ettevõtte tulumaksu seaduse täiendamisel ja parendamisel. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Kas on küsimusi? Palun, Jaak Allik!

J. Allik

Lugupeetud härra minister! Ma tulen hr. Uno Antoni küsimuse juurde tagasi. Nagu ma aru sain, ei poolda teie ega ka hr. Made poolt esindatud komisjon piiranguid maksusoodustuste andmisel? Millist mehhanismi te siis näete nende ohtude vastu võitlemiseks, millest hr. Anton rääkis? Nimelt selle vastu, et Eesti omad, ilma väliskapitalita ettevõtted muutuvad kiiresti konkurentsivõimetuks ja siseturg jääb kaitseta. Kui me piiranguid ei pane, kuidas seda asja siis reguleeritakse?

J. Raidla

Ma kõigepealt täpsustan: komisjoni seisukoht ei olnud ühtne ja sellest oli tingitud ka minu ettepanek see küsimus spetsiaalselt Ülemnõukogus hääletamisele panna. Mis puudutab aga piiranguid, siis mitte ükski komisjoni liige ega töös osalenu ei ole teinud ettepanekut proportsionaalne piirang maha võtta, s.t. 30% nõue välja jätta. Need, kes pooldasid absoluutse summa väljajätmist, on pidanud proportsionaalset piirangut piisavaks.

A. Mölder

Austatud ettekandja! §-s 1 on selgelt öeldud, et väliskapitaliga ettevõtteid maksustatakse Eesti Vabariigis ettevõtete maksustamiseks kehtestatud korras. On antud ka konkreetsed soodustused. Aga siis on 4. punktis põhimõte, et vabariigi valitsus võib anda täiendavaid maksusoodustusi. Kas see ei muuda esimest osa natuke udusemaks ja ei lähe vastuollu maksukorralduse raamseadusega, kus on ette nähtud, et maksusoodustused ja põhimaksud kehtestab siiski Ülemnõukogu?

J. Raidla

See ei lähe vastuollu, sest 4. punkt on rakendatav Ülemnõukogu poolt vastuvõetud seaduste raames, mis teatavasti pakub valitsusele võimaluse mõningaid soodustusi kehtestada.

A. Mölder

Praegu siin seda võimalust ei ole.

J. Raidla

Ma ütleksin veel niipalju, et täpsustus tegevusvaldkonna ja -piirkonna suhtes ei tähenda seda, et valitsus saaks anda soodustusi vastuolus kehtivate seadustega.

Juhataja

Tänan! Palun kaasettekannet tegema hr. Roose!

E. Roose

Lugupeetud Ülemnõukogu spiiker ja saadikud! Mul ei ole kaasettekanne ette valmistatud, kuna mulle ei öeldud, et ma pean ettekande tegema. Aga kuna põhiettekanne tegi härra Raidla ära, siis ma võin anda selgitusi nende küsimuste kohta, mis teil on tekkinud seoses maksusoodustustega.

K. Sergij

Lugupeetud härra minister! Me saime just kätte 16. augusti kuupäevaga "Riigi Teataja" nr. 24 ja seal on kirjas soodustused, mida investeringute puhul rakendatakse. Need on vastuolus meile praegu esitatud seaduses sisalduvaga. Augustis me võtsime vastu ühe redaktsiooni, nüüd võtame vastu vastupidise. Tahaksin teada, millest tuleneb nii suur erinevus nende vahel?

E. Roose

Lugupeetud pr. Sergij! Idee maksusoodustuste andmise kohta on üks ja sama. Eelmises redaktsioonis, mille valitsus Ülemnõukogule esitas, olid arvutusreeglid väga detailselt ette antud. Kui me hakkasime aga Rahandusministeeriumis ja Maksuametis koostama maksuvõtmise juhendite projekti, siis selgus, et need reeglid on sisuliselt täitmatud või ajavad asja väga keeruliseks ja kalliks.

Seetõttu olime sunnitud kutsuma asjaosalised uuesti kokku ja minema selle lihtsustatud redaktsiooni peale, mille te täna hommikul kätte saite. Küsimus oli ainult tehnilistes raskustes, mitte mingeid põhimõttelisi muudatusi ei ole!

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Hr. Allik küsis, kas maksusoodustused ei mõju põhjalaskvalt kohalikele ettevõtjatele? Minu küsimus on teist laadi. Kui me kaheks aastaks vabastame mingi ettevõtte täielikult tulumaksust, kas see ei ole siis kahjulik selles mõttes, et meil ei ole ka adekvaatset informatsiooni nende toodangu ja sissetulekute kohta? Võib-olla mingisugune protsent oleks vaja ikka maksta, kas 5% või 10%?

E. Roose

See küsimus on kaheosaline, mistõttu annan ka kaks vastust. Meie ei pea õigeks, et välisinvesteeriijail oleks soodustusi, mis oluliselt erinevad kodumaiste investeerijate omadest ja seetõttu oleme esitanud ettevõtte tulumaksu seaduse projekti samasugused maksusoodustused ka kodumaistele investeerijatele. Praegu on siin välja toodud ainult maksusoodustused väliskapitaliga ettevõtetele, aga kui te võtate vastu ettevõtte tulumaksu seaduse, siis on seal kõik sees ja praegu arutatavat seadust pole üldse enam vaja. See vahe, millal te võtate vastu ühe ja teise seaduse, on võib-olla ainult kuu aega. Nii et põhimõtteliselt ei tohiks olla vahet välisinvesteeriijatel ja kodumaistel investeerijatel.

Teine küsimus oli, kas me ei kaota kontrolli nende välisettevõtete üle, kes alustavad Eestis tegevust? Maksuvõtmise tehnoloogia näeb siiski ette, et nad esitavad tuludeklaratsiooni ja peavad oma majandustegevuse kohta koostama raamatupidamisbilansi, mille nad esitavad riikliku statistika raames. Seega on meil ülevaade garanteeritud.

Prognoosida seda, millised ettevõtted siia sisse tulevad, on muidugi äärmiselt raske. Palun andke endale aru: maksusoodustused käivad põhiliselt uute, loodavate ettevõtete kohta, et väliskapitali üldse meile tõmmata. Nende ettevõtete kohta, mis pärast luuakse, on ainult 3. lõikes olev maksusoodustus, mis puudutab 25%-list eraldamist investeringute fondi. Seal globaalset maksuvabastust ei ole.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kaasettekandja! Kas nende ettevõtete brutokasum arvestatakse Eestis ametlikult kehtivas valuutas, nagu seaduses on igal pool sõnastatud, või

mingis muus rahas? Ja kas te olete püüdnud prognoosida mõne praegu loomisjärgus oleva või praktiliselt tegutsema hakkava ettevõtte kasumit lähiaastatel?

E. Roose

Kogu raamatupidamisbilanss ja tuludeklaratsioon koostatakse ainult Eestis kehtivas rahas, s.t. antud juhul rublades.

Teine küsimus. Välisfirmad, kes on hakanud siia ettevõtteid looma, on igal juhul sunnitud deklareerima oma majandustegevuse tulemusi. Mis aastal nad hakkavad saama kasumit, kui palju võtab aega investeerimine, kui palju konkreetne ehitus, selle kohta on investeerijatel kõik projektid olemas. Sellega tegeleb võib-olla täpsemalt Välistajandusamet, kes võtab neid pabereid ja arve vastu ning kontrollib neid. Välistajandusamet ei ole neid andmeid kunagi ümber lükanud, nad on nõustunud autorite prognoosidega, mis on tehtud kõige täiuslikuma informatsiooni baasil, teades ka välisturu konjunktuuri jne.

U. Anton

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Meie senisest majanduspraktikast on teada küllalt palju ettevõtteid, kus osati väga suurepäraselt kasumit varjata. Palgatase oli seal samal ajal tunduvalt kõrgem kui võib-olla väga kõrge rentaablusega ettevõtetes ja mõni laiendes veel oskuslikult ka tootmist, ilma üldse kasumit näitamata. Kas väliskapitaliga ettevõtetes tekib nüüd ka selliseid võimalusi, et nad kasumi saamist ei hakka siin fikseerima, samal ajal saavad nad ennast siis ette valmistada plahvatuslikuks tootmise laiendamiseks ja kasumi saamiseks? Täna!

E. Roose

Ettevõtte tulumaksu seadus ja kõik muud maksuvõtmise dokumendid on tõesti sellised, mis võimaldavad teatud piirides raamatupidamisaruandes kanda mõningaid kulutusi ka varjatud kasumi arvelt ettevõtte toodangu omahinda. Siin sõltub kõik sellest, kui täpselt me suudame edaspidi ja praegu neid kõrvalepõiklemisi ette näha ja avastada. Kui me oleme selliseid juhtumeid avastanud, siis me oleme püüdnud tulumaksumääruse redaktsiooniliste täiendustega seda tulevikus vältida. Kuni me midagi avastanud ei ole, võivad ka välisfirmad edaspidigi petta. Nii et midagi ei ole välistatud seni, kuni me ei ole kedagi tabanud ega osanud ette võtta vastusamme, mis pettuse välistaksid ja võimaldaksid karistada neid ettevõtteid maksutrahvidega.

Mis puutub ohtu, et ettevõtted arvestavad kasumi ümber omahinda, siis see oli ka aasta tagasi

olemas, aga tegelikult nii siiski ei juhtunud. Praegune statistika näitab, et ettevõtted tasuvad tulumaksu siiski küllalt objektiivselt, vastavalt kehtivatele maksujuhenditele. See muidugi ei välista aga, et üksikud ettevõtted niimoodi ei tee. Meie maksuametnikud ei ole ilmselt jõudnud veel kõigi ettevõtteni ja ilmselt ei jõua mitte kunagi. Teatud protsent jääb ikka neid, kes suudavad maksumaksmisest kas või osaliselt kõrvale põigelda. Maksuameti ja maksumaksjate vahel on nagu politseiniku ja varga mäng.

Juhataja

Aitäh, hr. Roose! Rohkem küsimusi ei ole. Kaasettekandele väliskomisjoni poolt palun veel hr. Made!

T. Made

Austatud eesistuja! Kallid kolleegid! Palju enam midagi lisada ei ole, kui ehk ainult mõni mõte selle 50 000 dollari kohta, millest siin juttu oli. Lohutuseks nendele kolleegidele, kes õigustatult selle asja pärast muret tunnevad, ja eriti meie taluomanikele ütlen, et see ei tohiks olla nii traagiline. Nimelt on igal taluomanikul enda otsustada, kas ta võtab endale välispartneri või ei. Ja kui ta ei võta, siis võib ta ju otsustada selles plaanis, et teeb lihtsalt välislaenu.

Teine võimalus on sisuliselt ka olemas: välismaalased võiksid nüüd Eestis maad osta ja asutada siia talu, kuid ma olen millegipärast sügavalt veendunud, et massiliselt see üritus käima ei lähe. Ja mis siis sellestki oleks, kui välismaalane asutaks Eestis talu, paneks selle kõrgel tehnilisel tasemel paika ja võtaks siis eesti mehed mõneks ajaks seda talu pidama, võtaks nad sulasteks. Ühes, teises ja kolmandas kohas võiksid ju siis niisugused Jakobsoni talud olla! Nii et minu arvates sellepärast põhimõtteliselt muret tunda ei ole vaja!

Põllumajanduses see toimima ei hakka, küll aga võivad teatud probleemid tulla kaubanduses, teeninduses ja infrastruktuuris tervikuna. Kuid maksusoodustuste seadus on eelkõige mõeldud välja selleks, et jagada välja see porgand, mis meelitaks välisinvesteeringud Eestisse. Sellepärast on see ka lahus investeeringute põhiseadusest. See seadus on ajutine ettevõtmine ja arvatavasti hakkab meie järgmine parlament mõne aja pärast arutama, kuidas maksusoodustuste seadust muuta. Praegu peame aga jätma maailmale, investeerijatele, kes võiksid tahta siia tulla, küll niisuguse mulje, et meil on avatud ühiskond, liberaalsest investeerimisest lähtuv ühiskond. Muidugi ei maksa ilmselt ka väga suuri illusioone teha, et neid hakkab siia välismaalt massiliselt tulema. Seda kartust vahest esialgu ei ole. Meil läheb tükk aega, et veenda välismaiseid rahaomanikke siia tulema. Kui nad on mitmel korral väga

väikeste investeeringutega on järele proovinud, et see tegevus on kasulik, siis võib-olla mõne aasta pärast nad tõesti tulevad suuremate rahadega.

Väliskomisjoni poolt paneksime siis hääletusele, kui asi üks kord nii kaugele jõuab, ettepaneku jätta eelnõust välja § 1 lg. 2 teine lause, kus on öeldud, et "investeeringud mitte alla 50 000 USA dollari või selle ekvivalendi mõnes muus konverteeritavas valuutas." See piirang ei ole ilmselt praegu asja eest, kuid teema on arutamist vajav ja arvatavasti ütleb eelarve-majanduskomisjon esmaspäeval selle kohta ka oma arvamuse. Suur tänu!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et küsimusi rohkem ei ole ja meie tööaeg koos lisaajaga on ka lõppenud. Selle seaduseelnõu esimene lugemine on lõppenud ja teise lugemisega jätkame siis koos välisinvesteeringute seadusega järgmisel nädalal. Kohtumiseni esmaspäeval!